5·8·295

PHILOSOPHIA
THOMISTICA;

PHILOSOPHIA
JUXTA INCONCUSSA,
TUTISSIMAQUE
DIVI THOMÆ DOGMATA

Quatuor Tomis comprehenſa

Authore P. F. Antonio Goudin, Lemovicenſi, Ordinis Prædicatorum, Provinciæ Toloſanæ Alumno, in Sacra Facultate Pariſienſi Doctore Theologo, & in Majori Conventu & Collegio Pariſienſi ejuſdem Ordinis Regente.

Editio Decimaquarta prioribus accuratior,

Juxta noviſſimam Colonienſem, ab Authore ex integro recenſitam, emendatam, & figuris æreis illuſtratam, præcipue ubi de modernis experimentis, & obſervationibus, atque recentiorum Philoſophorum placitis, & ſyſtemate.

TOMUS PRIMUS.

LOGICA.

VENETIIS, MDCCXLIV.

Apud Simonem Occhi ſub Signo Italiæ

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

AUTHOR
STUDIOSO LECTORI.

CUm Avenione annis abhinc quatuor ſupra viginti in illius Urbis Academia philoſophiam publicè docerem, Curſum meum Typis dedi, hoc unum ſpectans, ut meos tunc Auditores a ſcribendi onere, quo potior temporis & otii pars magno labore, modico fructu in ſcholis teri ſolet, ſublevarem. At ea fuit fors Operis, ut ubique vulgatum ſupra ſpem benigniùs exciperetur, adeo ut plerique publici Profeſſores tum in Gallia, tum aliis in regionibus, eo in ſcholis ſuis ad erudiendos in Philoſophia juvenes uti non dedignati ſint. Quod ſanè factum ab iis arbitror, non ob aliquam ſingularem Operis præſtantiam, ſed quod Adoleſcentium captui: quorum gratia illud edidi, pleriſque aliis ſua perſpicuitate, brevitate, ac rerum, quas continet, varietate accomodatius eſſe judicaverint. Hinc plures ejus editiones prodiere, pleræque etiam furtivis prælis, quæ me inſcio factæ librum variis mendis deturparunt. Huic malo ſtatim mederi non valui, quod jus Privilegii penes me non eſſet. Itaque patienter ferendum fuit. Verum Privilegii tandem compos, Librum in manus ſeriò ac pluries reſumpſi, non emendandum modo, ſed quantum ætate maturiori, indefeſſa bonorum Authorum lectione, familiari virorum eruditorum commercio, diuturnoque harum rerum uſu. conſecutus ſum, in eam ex integro formam reſtituendum, quæ ſtudioſæ juventuti erudiendæ aptior viſa eſt, & eo quem ſupra meritum conſecutus erat, publico favore minus indigna. Ad hæc quid præſtiterim, paucis accipe. In totò Opere ſuperflua reſecui, laxiora preſſi, ut nullo brevitatis diſpendio additamentis locus eſſet. Quæſtiones, quæ paſſim deerant in ſcholis nobilibus celebres, adjeci. Debilioribus nervos & robur, obſcuris lumen, incompoſitis ordinem, omnibus meliorem formam & diſpoſitionem addere adlaboravi. Logicam pleriſque obſervationibus & præceptis vulgo prætermiſſis, quæ ad efformandam mentem apprimè utilia viſa ſunt, locupletavi. Phyſicam his experimentis & inventis, quibus eam ævi noſtri homines magnoperè ornarunt, longè uberius, quam antea, illuſtravi; hoc præcipuè curans, ut in illa nobili Philoſophiæ parte ſtudioſi ſcholæ noſtræ Adoleſcentes ita vetera noſſent, ut ſi quid a Modernis aut ingenioſè cogitatum eſt, aut præclarius illuſtratum, aut novis experimentis detectum, id minimè ignorarent: falſa vero ſyſtemata, quæ pleraque renovavit, aut peperit ætas noſtra, validis argumentis poſſent refellere. Moralem & Metaphyſicam accuratiùs recenſui, diſpoſui, ac variis in locis auxi & illuſtravi. Hæc cùm in ſuperiori, tùm maximè in hac poſtrema Operis Editione pro viribus egi, Amice Lector, an peregerim haud ſatis ſcio. Unum ſpondere poſſum, ſi quem fructum ex prioribus Editionibus cæpere Adoleſcentes, ex hac maturiore longè uberiorem percepturos. Vale. Pariſiis, die 30. Auguſti, an. 1692.

Approbatio Profeſſorum Ordinis.

PAuciſſima Opera ſunt eorum, qui primam eruditionis ſuæ ſpeciem exhibent, quibus hæc felicitas contingat, quam miratus eſt olim Cicero in Phidia; qui cum ſuam Minervam expoſuiſſet in publico, ſuæ artis & judicii vulgi periculum facturus, *tam citò probatam, quàm monſtratam vidit*. In eo tamen ordine Operum, quæ omnium judicium rapiunt, reponenda eſt Philoſophia, juxta inconcuſſa tutiſſimaque D. Thomæ dogmata, Authore P. F. Antonio Goudin, ordinis Prædicatorum, &c. Ut primùm enim lucem aſpexit, tàm citò probata, quàm monſtrata eſt, cœpitque ſtatim undique nedum ex omnibus Galliarum partibus, ſed ex Italia, Hiſpania, Belgio, aliiſque adeo avidè expeti, ut plures Editiones ad implenda omnium vota adornandæ fuerint. Sed quid ex hac nova Editione, cùm iterum ſub incudem integrum Opus revocatum eſt, cui ſecundæ cogitationes acceſſerunt, quod poſterioribus curis non tam emendatum, quam locupletatum eſt, ſperare non liceat? Veniat in omnium manus futurum Scholæ Thomiſticæ & Peripateticæ plæclariſſimum ornamentum. Ut enim habet plurima, quæ cæteras ejuſdem generis Philoſophias commendare ſolent, quas tamen cultiori ſtylo, pluribuſque additis ornamentis ſuperare facilè poſſit, habet præterea & quidem maximam copiam rerum ſingularium, quæ in Schola Thomiſtica & pro defenſione Philoſophiæ Peripateticæ contra Modernos Philoſophos quibus, nova omnia ſapiunt, deſiderari poterant. Et ut noſtrum de hoc opere Philoſophico judicium feramus, habet, quod exigebat olim Quintilianus in opere abſoluto eaque præcepta implet quantùm in eo ſcribendi genere de rebus difficillimis, & quæ vix elegantiam ferunt, conſequi quiſquam poteſt: *Quod libris dedicatur, & in exemplum editur, terſum ac limatum, & ad legem & regulam compoſitum eſſe oportere, quia veniat in manus Doctorum, & Judices arti habeat Artifices*. Sanè nihil huic Operi a Judicibus artis aut timendum, aut optandum, cùm & terſum & limatum, & ad legem ac regulam artis, inconcuſſa ſcilicet D. Thomæ Dogmata, compoſitum ſit: venietque tuto in manus Doctorum, a quibus etiam & veritatis & antiquitatis defenſæ palmam reportabit. Hanc nedum cenſuram, ſed & commendationem erudito operi Nos debere cenſuimus. Pariſiis, die 10. Septembr. An. 1684.

F. Julianus a Sancto Joſeph, Theologiæ Profeſſor.
F. Antonius Maſſoulie, Theologiæ Profeſſor.

IN-

INDEX
TITULORUM
TOMI PRIMI.

PRÆFATIO. *Quæ ſit operis ratio, & œconomia.* pag. 1
DISSERTATIO PRIMA PRÆLIMINARIS. *De Commendatione Philoſophiæ.* 3
§. I. *Philoſophia homini, ut homo eſt, ad ejus mentem perficiendam eſt neceſſaria.* 4
§. II. *Philoſophia neceſſaria eſt homini, ut eſt Reipublicæ membrum, politica ſocietate aliis hominibus conjunctum.* 6
§. III. *Philoſophia neceſſaria eſt homini, ut eſt fidelis, ad ipſius fidei ac religionis præſidium,* 9
DISSERT. II. præliminaris. *De Commendatione doctrinæ S. Thomæ.* 17
§. I. *Commendatur D. Thomæ Doctrina ex Oraculo Chriſti, Elogiis Pontificum, Conciliorum exemplo, & Eccleſiæ Oratione.* 18
§. II. *Commendatur Doctrina D. Thomæ authoritate & exemplo Univerſitatum, Ordinum Religioſorum, & Primatum Theologorum.* 21
§. III. *Commendatur Doctrina D. Thomæ variis rationibus.* 23
DISPUTATIO PRÆAMBULA, *De Philoſophia in univerſum.* 29
QUÆSTIO I. *De natura Philoſophiæ.* ibid.
Art. I. *Quid ſit Philoſophia.* 30
Art. II. *An ſit Philoſophia.* 32
Art. III. *Quæ ſit Philoſophiæ partitio.* 36
Art. IV. *Qualis ſit Philoſophia.* 38
QUÆST. II. *De cauſis Philoſophiæ.* 40
Art. I. *De Cauſa finali Philoſophiæ.* ibid.
Art. II. *De Cauſa efficienti Philoſophiæ.* 42
Art. III. *De Cauſa formali & materiali Philoſophiæ.* 43
Art. IV. *De variis Philoſophorum Sectis.* 45

PRÆ-

INDEX TITULORUM

PRIMA PARS PHILOSOPHIÆ

LOGICA.

LOGICÆ MINORIS

Prima Pars.

DE *Apprehenſione & Terminis.* 51
QUEST. I. *De Termino.* ibid.
Art. I. *Quid ſit Terminus.* ibid.
§. I. *Quid & quotuplex ſit ſignum.* 52
§. II. *Quid ſit Terminus mentalis.* 53
§. III. *De Termino vocali & ſcripto.* 54
Art. II. *De diviſione Terminorum.* 55
Art. III. *De proprietatibus Terminorum.* 57
§. I. *De Suppoſitione.* ibid.
§. II. *Regulæ quinque utiles ad diſcernendas ſuppoſitiones.* 60
§. III. *De reliquis proprietatibus Terminorum, Ampliatione, Reſtrictione, Alienatione, & Appellatione.* 61
Art. IV. *De Univerſalitate Terminorum.* 63
Art. V. *De Terminis prædicamentalibus.* 65
QUÆST. II. *De recta Terminorum perceptione.* 68
Art. I. *De defectibus, qui vitiant Terminorum perceptionem, ac de eorum remediis.* ibid.
Art. II. *De modis ſciendi, quibus adjuvatur Terminorum perceptio, ac primum de definitione.* 71
§. I. *De Modo ſciendi in genere.* ibid.
§. II. *De Definitione Nominis.* 73
§. III. *De Definitione rei, quid & quotuplex ſit, quæ ejus leges.* 75
Art. III. *De Diviſione.* 77
Art. IV. *De Abſtractione.* 78

SECUNDA PARS

LOGICÆ MINORIS.

DE *Judicio & Propoſitionibus.* 80
Art. I. *Quid ſit Propoſitio; ubi de Oratione, Nomine, & Verbo.* ibid.

Art.

Art. II. *De variis propoſitionum Diviſionibus.* 82
§. I. *De Diviſione propoſitionis ſecundum ſe ſpectata.* ibid.
§. II. *De Diviſione propoſitionum ratione alicujus adjuncti, ac primo de propoſitione ſimplici & compoſita.* 83
§. III. *De propoſitione exponibili, & exponente.* 84
§. IV. *De propoſitione abſoluta & modali.* 85
Art. III. *De proprietatibus propoſitionis.* 87
§. I. *De oppoſitione.* ibid.
§. II. *De Æquipollentia.* 88
§. III. *De propoſitionis converſione.* 89
Art. IV. *De recto propoſitionum Judicio.* 91
§. I. *In quo ſita ſit rectitudo Judicii.* ibid.
§. II. *De cauſis defectuum Judicii.* 93
§. III. *Sex Regulæ ad rectum propoſitionum Judicium obſervandæ.* 95

TERTIA PARS
LOGICÆ MINORIS.

De Diſcurſu & Argumentatione. 120
Art. I. *Quid & quotuplex ſit Argumentatio in genere, & quæ ejus Regulæ.* 109
Art. II. *De natura Syllogiſmi, ejuſque diviſionibus in genere.* 106
§. Unicus *De Diviſione Syllogiſmi in genere.* 107
Art. III. *De variis Figuris & Modis Syllogiſmorum.* 110
Tabula Modorum. 116
Art. IV. *De Probatione, & Reductione Syllogiſmorum.* 122.
Art. V. *De Inventione Medii.* 124
§. I. *Qua via quærendum ſit Medium.* 125
§. II. *De Locis, ex quibus eruuntur media Syllogiſmorum.* 128.
Art. VI. *De Syllogiſmo ſophiſtico.* 130
Appendix de Methodo. 131
Quatuor Regulæ Methodi in genere. 133
Regulæ tres Methodi Analyticæ. 134
Quinque Regulæ Methodi compoſitivæ. 136

INDEX TITULORUM

LOGICA MAJOR.

Quæſtiones, quæ de rebus Logicis agitari ſolent, complectens. 137
QUÆSTIO PRÆAMBULA *De ipſa Logica.* ibid.
Art. I. *Quid ſit objectum Logicæ.* 138
Art. II. *An Logica ſit ſcientia.* 147
Art. III. *Quomodo dividatur Logica in docentem & utentem.* 151
Art. IV. *An Logica ſit ſcientia ſpeculativa.* 155
Art. V. *An Logica conficiat demonſtrationes aliarum ſcientiarum.* 165

PRIMA PARS

LOGICÆ MAJORIS.

De Ente rationis primam Mentis Operationem ſpectante. 169.
DISPUTATIO I. *De Univerſalibus.* ibid.
QUÆST. I. *De Univerſalibus in communi.* 170
Art. I. *An natura ſint univerſales.* ibid.
Art. II. *An natura ſit formaliter univerſalis a parte rei.* 174.
Art. III. *Qua mentis operatione natura univerſalis efficiatur.* 181
Art. IV. *De diviſione Univerſalium.* 186
Art. V. *An Univerſale ſit genus ad quinque univerſalia.* 187
QUÆST. II. *De univerſalibus in particulari.* 189
Art. I. *De Genere.* 190
§. *Utrum definitio Generis a Porphyrio tradita ſit bona.* ibid.
§. II. *Utrum Genus prædicetur de ſpecie ut totum, vel ut pars.* 193
Art. II. *De Differentia.* 195
Art. III. *Unde ſumantur Genus & Differentia.* 193
Art. IV. *De Specie.* 201
Art. V. *Utrum Genus poſſit ſalvari in unica ſpecie, & species in unico individuo.* 204
Art. VI. *An ſpecies habens unicum tantum individuum, poſſit fieri univerſalis.* 207
Art. VII. *De proprio & Accidente.* 217
QUÆST. II. *De proprietatibus Univerſalium.* 220
Art. I. *An & quomodo Univerſalia ſunt perpetua.* 221
Art. II. *De Prædicabilitate univerſalium.* 225
DISPUTAT. II. *De Prædicamentis.* 228
QUÆST. I. *De Anteprædicamentis.* 229

Art.

TOMI PRIMI.

Art. I. *De primo Antepradicamento, ſcilicet de Univocis; Æquivocis, Analogis, & Denominativis.* ibid.
Art. II. *De reliquis Antepradicamentis, ubi etiam de conditionibus requiſitis, ut aliquid ſit in pradicamenta.* 232
QUÆST. II. *De Pradicamento Subſtantia.* 235
Art. I. *Quod ſit Subſtantia.* 236
Art. II. *Quotuplex ſit Subſtantia.* 238
. Unicus. *Qua Subſtantia ſint ſub pradicamento, pracipue an Deus ipſe.* 249
Art. III. *De proprietatibus Subſtantia, & coordinatione hujus pradicamenti.* 246
QUÆST. III. *De Quantitate;* 247
Art. I. *Quid ſit Quantitas.* ibid.
Art. III. *An Quantitas realiter a ſubſtantia diſtinguatur.* 249.
Art. III. *Quotuplex ſit Quantitas.* 252
Art. IV. *Utrum Locus, Tempus, Motus, & Oratio ſint propria ſpecies Quantitatis.* 254
Art. V. *An numerus ſit ſpecies Quantitatis.* 257
Art: VI. *De proprietatibus Quantitatis, & ejus coordinatione.* 265
QUÆST. IV. *De Relatione.* 266
Art. I. *Quid ſi Relatio.* 267
Art. II. *An Relatio pradicamentalis ſit realiter diſtincta a ſuo fundamento.* 270
Art. III. *Quotuplex ſit Relatio.* 278
Art. IV. *Quid ſit terminus Relationis tam mutua, quam non mutua.* 280
Art. V. *Unde ſumatur diſtinctio, tum ſpecifica, tum numerica Relationum.* 285
Art. VI. *De Proprietatibus Relationum. & coordinatione hujus pradicamenti.* 288
QUÆST. V. *De quarto Pradicamento, ſcilicet Qualitate.* 289
Art. I. *Quid ſit Qualitas.* 290
Art. II. *Quotuplex ſit Qualitas.* 291
§. I. *De Habitu, & Diſpoſitione.* ibid.
§. II. *De ſecunda ſpecie Qualitatis, ſcilicet Potentia, & Impotentia.* 293
§. III. *De tertia ſpecie Qualitatis, ſcilicet Paſſione, & patibili Qualitate.* 294
§. IV. *De quarta ſpecie Qualitatis, ſcilicet Forma, & Figura.* 296
Art. III. *De proprietatibus Qualitatis, & ejus coordinatione.* ibid.
QUEST. VI. *De reliquis Pradicamentis.* 299
Art. I. *De Modis, & eorum diſtinctione a rebus modificatis.* ibid.
Art. *De Actione, & Paſſione.* 303
Art. III. *De Pradicamentis, Quando, & Habitu.* 305
QUÆST. VII. *De Pradicamentis.* 306
Articulus unicus. ibid.

SE.

SECUNDA PARS

LOGICÆ MAJORIS.

DE *Ente Rationis, ſecundam Mentis Operationem ſpectante.* 310
QUÆST. unica, *De Propoſitione.* ibid.
Art. I. *An vocum ſignificatio ſit a natura, vel ex hominum inſtituto: ubi etiam de idiomatum varietate, ac diverſis Iſcriptura modis apud nationes uſitatis.* ibid.
Art. II. *Sitne Propoſitio mentalis ſimplex qualitas.* 313
Art. III. *An propoſitionum contradictoriarum de futuro contingenti una ſit determinate vera, altera falſa, etiam ante Decretum Dei.*

TERTIA PARS

LOGICÆ.

DE *Ente rationis directivo tertia Mentis Operationis, ſeu de Argumentatione.* 333
QUÆST. unica. *De Syllogiſmo demonſtrativo.* 334
Art. I. *Quid ſit demonſtratio.* ibid.
Art. II. *De diviſione demonſtrationis.* 335
Art. III. *De proprietatibus demonſtrationis.* 337
§. I. *Quomodo demonſtratio generet ſcientiam.* ibid.
§. II. *An demonſtratio neceſſitet intellectum.* 339

Tabulæ Finis.

PRÆFATIO

Quæ ſit Operis ratio, & œconomia.

UT inſtituti noſtri, ſimulque totius Operis rationem ſtatim aperiam, conſilium eſt univerſæ Philoſophiæ Curſum juxta Angelicam DIVI THOMÆ Doctrinam ita tradere, ut in eo tanti Viri principiis & rationibus cuncta, quæ in quatuor Philoſophiæ partibus diſcuti ſolent, quantum fieri poterit breviter quidem, clare tamen expendantur. Nam ſi Pythagorica Schola tantum magiſtro ſuo conceſſit, ut ejus authoritatem pro ultima ratione redderet, αὐτὸς ἔφα; *quanto majoris ponderis erit illius Viri authoritas juncta validiſſimis ejus rationibus, cujus doctrinam Chriſtus approbavit, quem miris elogiis Eccl. ad cælum extulit, cujus Dogmata nuper a ſancta Sede* inconcuſſa, tutiſſimaque *pronunciata ſunt, quem totus Orbis, ut Doctorum Principem & Angelum veneratur? Scio quidem jam fere omnes tanti Viri admiratione captos, partim illum licet invitum ad ſe pertrahere, ut Opinionibus ſuis ex ejus nomine robur concilient, aut ſaltem ne aperte videantur a tanto Doctore recedere; partim ſincere ipſum ſequi, ut ab eo cælitus edocto veritatem diſcant; partim etiam, ut Scholam Thomiſticam omnium Principem ſuis laboribus exornare poſſint. Cæterum in tanta turba unum ſpondere poſſum, me ſcilicet, quamvis ad poſteriorum ſublimitatem attingere non ſperem, ſaltem priorum malam fidem declinaturum; & in toto Curſu daturum operam, ut potius me Divo Thomæ, quam illum mihi accommodem. Quia vero plures, etſi Thomiſtarum doctrinam præ cæteris omnibus profundam ac ſolidam fateantur, abſtruſam tamen, & quæ ob ſuam ſublimitatem non ſatis incipientium ingenio accommodata ſit, exiſtimant, conabor præcipue in hoc Opere illam ea claritate verborum, expreſſionum familiaritate, ſenſibilium exemplorum frequentia expendere, ut non modo Tironibus, quibus ſcribo, perviam fore, ſed etiam facilem ſperem. Nec prætermittam ea vel inventa, vel experimenta, quibus ſolertes viri noſtris temporibus Phyſicam exornaverunt, eaſve quæſtiones, quæ nunc inter recentiores vigent, aut demum ſi quid jucundi ac curioſi occurrit ad*

emolliend.m intricatiorum diſputationum auſteritatem : nam ,

Omne tulit punctum, qui miſcuit utile dulci.

Quantum ad Operis partitionem , illam ſequor , quæ tironibus viſa eſt accommodatior , adoleſcentem enim in Philoſophicis rudem informandum ſuſcipio . Illi ergo primo Philoſophiam in univerſum commendo, ut ejus dignitate ac utilitate ad hoc ſtudium accendatur ; tum vero doctrinam S. Thomæ , ut juxta S. Ambroſium primus diſcendi ardor nobilitas ſit Magiſtri . *Hæ duæ præliminares diſſertationes, licet forte prolixiores , moram non injicient , nam lectione illas delibaſſe ſufficiet . Deinde ſubjicio diſputationem de Philoſophia in univerſum , ut juniores diſputandi avidi aliquid utile habeant , circa quod primos illos igniculos ſtatim exſerere poſſint . Poſtea vero Logicam aggredior , ac primum quidem præcepta a quæſtionibus , quibus obrui magis quam juvari poſſent , ſejuncta proprio tractatu complector . Altero vero quæſtiones , quæ in Scholis de rebus Logicis agitantur . Tum pergo ad Phyſicam , quæ Philoſophiæ pars, cum res magis obvias ſenſibus contineat , primo poſt Logicam loco commodius explicatur . Deinde ad Moralem , quæ paullo a ſenſibus eſt remotior , Phyſicæ tamen conjuncta , cum de Animi affectibus agat . Poſtremo Metaphyſicam trado, quod ea circa res ſublimiores & a ſenſu remotiſſimas verſetur , quarum cognitio hominem jam in aliis exercitatum requirat , ſitque omnium ſcientiarum naturalium apex & complementum .*

DIS-

DISSERTATIO PRIMA

PRÆLIMINARIS

De Commendatione Philoſophiæ.

ETSI Philoſophia in ſummo pretio apud cultiores populos ſemper fuerit, ſolique Barbari eam neglexerint, quidam tamen rejiciendam putant. Alii quidem ex zelo, qui non eſt ſecundum ſcientiam, quod putent, illam non ſatis cum ſanctitate ſociari poſſe, quaſi vero Deus, qui ſcientiarum Dominus eſt, ſervos eruditos dedignaretur. Alii vero ex deceptione, rati Philoſophiam eſſe ſimplicium deceptricem, hæreſum parentem & nutricem, rixarum miniſtram, ſumentes non cauſam pro cauſa, & vitia hominum re optima abutentium Philoſophiæ tribuentes; ut ſi quis vellet abolere leges & tribunalia, quod illis ſæpe mali & aſtuti homines abutantur ad perniciem innocentium; vel eliminare Medicinam, quod imperiti Medici ſæpe mortem pro remedio propinent. Alii Philoſophiam contemnunt ut Chriſtianis inutilem, quorum eruditionem Scripturæ Sacræ intelligentia, & peritia Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, Conciliorum & Sanctorum Patrum totam contineri putant; quibus ſane verbum Domini jure aptari poteſt, *Hæc oportuit facere, & illa non omittere*, Matth. 23. Plura enim ſunt in Scripturis, Patribus & Conciliis, quæ ſine Philoſophia vix intelligi poſſunt, ipſique Sancti Patres exemplo ſuo docuere, jungendam eſſe Philoſophiam cum Sacris Litteris, ut patet ex eorum ſcriptis & geſtis. Alii demum maligne Philoſophiam rejiciunt, ut ſcilicet rudibus hominibus facilius illudere poſſint: quo motivo Lutherus & alii Hæretici ſcientias ſpeculativas damnant: cum tamen ipſi ad fabricanda ſua ſophiſmata iis impie abutantur. Eodem conſilio Mahometes ſuis ſectatoribus ſtudia interdixit, ratus ineptiſſimam ſectam armis felicius, quam rationibus promovendam fore, nec niſi apud ignaros valituram; nam *omnis, qui male agit, odit lucem, ut arguantur opera ejus*. Joann. 3. Ante hos omnes impiiſſimus Julianus Chriſtianos litteris incumbere prohibuit, ut deſtituta ſcientiis fides facilius extingueretur, ut notat S. Auguſtinus lib. 18. de Civitate cap. 52.

Contra hos omnes Philoſophiam ut commendemus, hominem in triplici ſtatu conſiderabimus: Primo private ut homo eſt: Secundo politice, ut eſt membrum Reipublicæ: Tertio Chriſtiane, ut eſt fidelis. Atque homini in his omnibus ſtatibus conſtituto quam ſit neceſſaria Philoſophiæ peritia ſingulis Paragraphis expendemus.

§. I.

Philoſophia homini, ut homo eſt, ad ejus mentem perficiendam eſt neceſſaria.

PRobatur primo authoritate Sacræ Scripturæ, in qua Sapientia regnis, ſedibus, divitiis, & omnibus humanis bonis præfertur; non ſolum divina illa, quæ docet timorem Dei & ſanctitatem vitæ, ſed etiam naturalis, quæ *ſcit verſutias ſermonum, & diſſolutiones argumentorum, diſpoſitionem orbis terrarum, & virtutes elementorum*, ut dicitur Sap. 7. & 8. Idem perpetuo cenſuere viri ſapientiſſimi. Socrates nullum malum agnovit præter ignorantiam, nullum bonum præter ſcientiam; virtutes enim ſcientias eſſe cenſebant: Plato philoſophiam, *pulcherrimum Deorum munus* paſſim dicit. Unde in cognitione rerum præſentem hominis felicitatem plerique magni nominis viri repoſuere: cui ſententiæ alludens Virgilius, *Dulces*, ait, *ante omnia muſas*; & Heſiodus, *Felix, qui rerum potuit cognoſcere cauſas*. Quam veterum ſententiam laudat S. Thomas 1.2.q.3 a.6 ſi tamen intelligatur de beatitudine imperfecta [nam perfectiorem & ſupernaturalem nobis Deus promiſit, quæ conſiſtit in ipſius viſione, quæ eſt ſupereminens quædam philoſophia.] Quid autem tam neceſſarium homini, quam id, per quod fit felix etiam imperfecta & naturali beatitudine; ſiquidem gratia non deſtruit naturam, ſed ulterius provehit.

Probatur præterea concluſio variis rationibus. Primo id, quod excolit mentem, eſt neceſſarium homini, ut homo eſt, ſiquidem per mentem homines ſumus: At vero in excolenda mente omnis philoſophiæ cura verſatur; cum enim in mente duplex ſit potentia ſcilicet intellectus & voluntas; philoſophia ſpeculativa perficit intellectum circa cognitionem veritatis, Moralis vero dirigit voluntatem circa actionem virtutis: unde merito a Cicerone vocatur, *Animi cultura, vivendi ars, animi medicina, omnium benefactorum, dictorumque mater*, &c.

Secundo philoſophia fugat ab hominibus barbariem, eoſque mitiores & humaniores reddit; unde ſtudia præambula ad philoſophiam vocantur *Humanitates*; & homines, quibus philoſophiæ lumen non illuxit, degene-

rant

rant in belluinos mores, ut patet de Americanis & aliis barbaris nationibus.

Tertio. Homo ad id genitus eſt, ut opera Dei & ejus pulchritudinem in creaturis contempletur, quandiu eſt in hac vita: quippe, ut ait Apoſtolus: *Invisibilia Dei per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur*, Rom. 1. Sap. 13. *A magnitudine ſpeciei creaturæ cognoſcibiliter poterit Creator videri*: & Propheta, *Videbo*, inquit, *cœlos opera digitorum tuorum, lunam & ſtellas, quæ tu fundaſti*; atqui Philoſophia nihil aliud eſt, quam contemplatio operum Dei; ergo eſt neceſſaria homini. Et ideo Deus eam Adamo ut neceſſarium ornamentum cum aliis dotibus infudit.

Quarto. Neceſſarium eſt, ut rex cognoſcat regnum ſuum, civis ſuam patriam, paterfamilias ſua prædia: ſed homo eſt mundi Dominus; unde Scriptura ait, *Deum omnia ſubjeciſſe ſub pedibus ejus*; & ſolem, lunam, cæteraque aſtra eſſe creata in ipſius miniſterium: eſt etiam civis hujus vaſtiſſimæ patriæ, [quamobrem Socrates rogatus, cujus eſſet? ſcite reſpondit, *Mundanus ſum*] ergo neceſſe eſt, ut homo cognoſcat ea, quæ ſunt in mundo: in hoc autem occupatur Philoſophia.

Quinto. Idem probatur ex ingenti illa admiratione & veneratione, qua naturaliter afficimur erga viros doctos & ſapientia præſtantes. Sic Salomonem totus orbis admiratus eſt; & Regina Saba ſervos ejus beatos dixit, quod ejus ſapientia fruerentur; imo, ut refert Scriptura 3. Reg. 10. *Univerſa terra deſiderabat vultum Salomonis, ut audiret ejus ſapientiam.* Sic Pythagoras, Socrates. Plato, Ariſtoteles, præ potentiſſimis regibus honorem & famam conſecuti ſunt; imo quæ ad ſapientes viros aliquatenus pertinuere, in ſummo pretio habita ſunt, adeo ut lucerna fictilis Epicteti Philoſophi, ut pretioſum monile, tribus drachmarum millibus empta feratur.

Sexto demum. Idem probatur ex naturali hominis deſiderio, quod non fertur niſi ad ea, quæ conveniunt homini ut homo eſt: ſed naturaliter omnis homo ſcire deſiderat, idque tanto vehementius, quanto ingenioſior eſt, id eſt, quanto magis de homine participat; imo ſcientiam cæteris rebus naturaliter homo præponit, ita ut Alphonſus Aragonum rex dixerit, *Hoc uno regem pauperem fieri poſſe, ſi emi poſſet ſcientia*: & Robertus rex Neapolitanorum, *dulciores ſibi litteras regno eſſe*: ergo ſcientia rerum eſt neceſſaria homini, tanquam aliquid perficiens ejus naturam.

Dices. Eccleſ. 1. Scientia dicitur *Afflictio ſpiritus & occupatio peſſima*; & ibidem, *Qui addit ſcientiam, addit & laborem*; unde *Minerva* ſcientiarum præſes dicta eſt, quaſi *minuens nervos & vigorem*; imo Jerem. 10. dicitur

Stultus factus omnis homo a ſcientia: ergo non eſt neceſſaria homini, ſed noxia.

Reſpondeo ad primum locum, ſcientiam dici afflictionem ſpiritus ex objecti occaſione, quia detegit miſerias humanas, & vanitatem rerum creatarum; unde hoc modo tertia Beatitudo, ſcilicet, *Beati qui lugent*, dicitur reſpondere dono ſcientiæ apud D.Thomam 1.2. q.9.a.4. Cæterum contemplatio ſcientiæ in ſe eſt jucundiſſima, ut probat idem D. Th. 2. 2. q. 31. a. 5.

Ad ſecundum reſpondeo, conſiderationem rerum vocari *occupationem peſſimam*, id eſt, *laborioſiſſimam & difficilem*; nam licet fructus ſcientiæ ſint jucundiſſimi, attamen radices ſunt amaræ. Et quod hic ſenſus ſit Scripturæ, ex eo patet, quod dicitur, hanc occupationem, ſcilicet inquirendi res naturales, datam eſſe a Deo; non autem a Deo eſſet, ſi in ſe mala exiſteret.

Ad tertium locum reſpondeo, per ſcientiam augeri laborem occaſionaliter, ut mox explicuimus. Minerva vero ab Antiquis dicta eſt quaſi nervos & robur minuens, quod ſtudium debilitet corpus; unde ut plurimum viri ſtudioſi ſunt debiles. Sed nullū eſt inconveniens minuere vires corporis ad perficiendam mentem, quia corpus animæ ſervire debet. Ad locum Jeremiæ reſpondet S. Hier. Prophetam loqui comparative ad ſcientiam Dei, reſpectu cujus noſtra ſcientia, quantumvis magna, reputatur quaſi ſtultitia; quo ſenſu Iſaias dixit, omnes gentes Deo comparatas reputari quaſi nihilum.

§. II.

Philoſophia neceſſaria eſt homini, ut eſt Reipublicæ membrum, politica ſocietate aliis hominibus conjunctum.

Homo tribus modis Reipublicæ comparari poteſt: primo generatim, ut pars ejus eſt: ſecundo, ut ipſi præeſt, veluti Principes & Magiſtratus: tertio, ut ei utiliter inſervit per juriſprudentiam, medicinam, militiam & alias artes. Philoſophiam civi his omnibus modis ſpectato conducere dicimus.

Et quidem primo civibus omnibus generatim conducere Philoſophiam ex eo conſtat, quod ipſa ſit omnium Rerumpublicarum recte conſtitutarum parens & conſervatrix; vetera enim monumenta evincunt, omnes a Philoſophis eſſe formatas. Judæorum Rempublicam conſtituit Moyſes, quem conſtat fuiſſe inſignem Philoſophum. Reſpublica Ægyptiorum præcipuum authorem agnoſcebat Mercurium Triſmegiſtum, id eſt, *ter magnum*, quod eſſet

eſſet ſimul Rex, Philoſophus, & Sacerdos. Reſpublica Chaldæorum & Perſarum ſuas inſtitutiones a Magis, id eſt, Philoſophis acceperat. Græci prius barbari & ſylveſtres, in ſocietatem vocati ſunt per Orpheum antiquum Philoſophum, qui idcirco dicitur feras amœnitate cantus demulſiſſe & congregaſſe, id eſt, barbaros homines in unam Rempublicam ſuæ doctrinæ ſuavitate vocaſſe: unde de illo ait Horatius lib. de Arte Poet. paulo ante finem:

Sylveſtres homines ſacer, interpreſque Deorum
Cædibus, & victu fœdo deterruit Orpheus,
Dictus ob hoc lenire tigres, rapidoſque leones.

Athenienſem Rempublicam fundavit Solon, unus ex ſeptem primatibus Græciæ Philoſophis. Lycurgus Lacedæmonum Rempublicam inſtituit. Roma ſub Romulo agreſtis paſtorum congregatio ſolum fuit & aſylum latronum ac ſceleratorum, ex Tito Livio; ſed a Numa Pompilio ſapientiſſimo Philoſopho juſtæ Reipublicæ formam accepit. Demum omnium Rerumpublicarum origines volventi ſemper occurret aliquis Sapiens & Philoſophus earum vel author, vel ſaltem reformator; unde Socrates jure dixit: *Philoſophi efficiunt, eſſe divina noſſe, & humana regere.*

Probatur etiam Concluſio ſpecialiter quantum ad ſecundum, nempe Philoſophiam eſſe neceſſariam his, qui præſunt Reipublicæ, ut ſunt Principes & Magiſtratus. Primo authoritate Scripturæ, in qua Sapientia dicit: *Per me Reges regnant*: & alibi, *Si delectamini in ſedibus & ſceptris, o Reges, diligite ſapientiam*: ſapientiam illam, inquam, non ſolum quæ conſiſtit in timore Dei, ſed etiam, ut poſtea ſubditur, *quæ ſcit diſpoſitionem orbis terrarum & virtutem elementorum, initium & conſummationem, & medietatem temporum, viciſſitudinem, permutationes, & commutationes temporum, anni curſus, & diſpoſitiones ſtellarum, vim ventorum*, & alia ejuſmodi, de quibus agit Philoſophia: unde vetus effatum fuit, *Beatas fore Reſpublicas, in quibus vel Philoſophi regnarent, vel Reges philoſopharentur.*

Secundo idem ſuadetur exemplis. Sic Salomon, ut bene regeret populum ſuum, a Deo petiit ſapientiam, id eſt, naturalem Philoſophiam; quam petitionem Deus ipſe laudavit. Sic Philippus Macedo Alexandrum ut regno dignum efficeret, Ariſtoteli Philoſopho inſtruendum commiſit; & ipſe Philippus regnandi peritiam, in qua excelluit, ſub Lyſide Pythagoræo didicit, dum obſes Thebis moraretur. Sic demum optimi Principes vel ipſi docti fuerunt, vel ſaltem doctorum conſilio uſi ſunt, unde apud Sinenſes ſoli litterati Reipublicæ præſunt.

Tertio id confirmatur ipſo naturæ exemplo, quæ ut no-

tat D. Thomas Op. de Erud.Princ.lib.1.c.2. caput cæteris membris præficiens, ipſum novem ſenſibus, quatuor ſcilicet internis & quinque externis inſtruxit, cum alia membra unico, ſcilicet tactu, prædita ſint; ut nos admoneret eos, qui præſunt corpori politico, debere præ aliis abundare ſapientia & rerum cognitione. Imo ſecundum naturę ordinem corpora reguntur ab intelligentiis inter quas ſublimiores ſunt ſapientiores.

Quarto demum idem ratione probatur. Nam ſapientis eſt ordinare & diſponere: ordo enim eſt opus ſapientiæ: ſed ad Principes & Magiſtratus ſpectat ordinare & diſponere de populis; ergo debent præ cæteris eſſe ſapientes, & in cognitione rerum excellentes; imo ipſa Politica, quæ eſt ſcientia regendi populos, Philoſophiæ pars eſt cum aliis connexa. Adde tandem argumentum, quod ex Perſis refert Plato: Politica regnorum eſt quædam imitatio politicæ mundi: ergo ſicut nullus Pictor exactam imaginem formare poteſt, niſi reſpiciat ad ejus exemplar, ita quoque rectores reipublicæ ut eam optime adminiſtrent, debent inſpicere ipſum totius politicæ exemplar, ſcilicet ordinem rerum naturalium, quod fit per Philoſophiam: Unde Minutius Felix in Octavio: *Non poterit*, inquit *pulchre gerere rem civilem, niſi cognoverit hanc communem omnium civitatem*:

Probatur Concluſio quantum ad tertium, ſcilicet Philoſophiam eſſe neceſſariam his, qui inſerviunt Reipublicæ, quod fit præcipue per Juriſprudentiam, Medicinam, & Militiam. In primis de Medicina id certum eſt, cum ſub alternetur Philoſophiæ naturali, unde ut dici ſolet, *ibi incipit Medicus, ubi deſinit Phyſicus*; & Ariſtoteles Philoſophiam ac Medicinam *Sorores* vocat, quod ſibi mutuam opem præſtent: ergo ſine Philoſophia imperfecta eſt Medicina, ideoque magni Medici fuerunt ſimul inſignes Philoſophi, ut patet de Galeno, Averroe, Avicenna, & aliis; unde, ut ait Galenus, *Si quis optimus Medicus eſt, idem erit Philoſophus*. De Juriſprudentia quoque idem conſtat, cum illa ſit pars quædam Moralis Philoſophiæ, a qua deſumit ſua principia & argumenta quibus leges defendit; unde Alcidamas apud Ariſtotelem vocat Philoſophiam, *Propugnaculum & munimem legum*, & Cicero 5. Tuſcul. eam vocat, *Inventricem legum, Magiſtram morum & diſciplinæ, ducem vitæ, virtutis indagatricem, vitiorum expultricem*. Idem Libro de claris Oratoribus refert, Scævolam & alios juris ſcientia eximios multum adjutos fuiſſe a Dialectica.

Quantum ad Artem Militarem, eam quoque egere ope Philoſophię Scriptura innuit, cum ait, in ipſis expeditionibus bellicis, *meliorem eſſe ſapientiam, quam vires*. Sane Mili-

Militia eſt corpori politico, quod manus ſunt corpori naturali; philoſophia vero eſt velut ejus oculus, unde ſicut oculi ſunt neceſſarii ad dirigendos manuum conatus, ita quoque philoſophia ad dirigendos impetus Militiæ. Ideoque ſcientia politica, quæ eſt pars Philoſophiæ Moralis, imperat Arti Militari, cujus ductu deſtituta militaris fortitudo perniciosa quædam feritas eſt, ut patet in barbaris illis nationibus, Hunnis Vandalis, Gothis & Alanis, quæ armis quidem validæ, ſed ſcientiarum cultura deſtitutæ, potius greges leonum & luporum omnia vaſtantium fuere, quam hominum exercitus. Hinc eſt, quod Antiqui finxerunt Palladem ſcientiarum Præſidem ſub titulo *Bellonæ* currum Martis moderari, eamque caſſide, clypeo, & cuſpide armarunt: quam etiam Macedones communi cum Hercule vocabulo *Alcidem*, id eſt, *fortem & pugnacem* nuncuparunt, ut docerent, litteras quoque armis neceſſaria eſſe. Demum idem oſtenditur exemplo præcipuorum bellatorum, qui litteras quoque coluere. Sic Hercules Græcorum fortiſſimus in Philoſophia excelluit; nam apud Atlantem Lybiæ regem de aſtris & ſpæra cœleſti philoſophatus eſt; unde fabula ortum habuit, eum de Atlantis humeris cœlum ſuſcepiſſe: idem quoque apud Chironem herbarum vim & naturalem Philoſophiam didiciſſe fertur. Sic Achilles, ut armis aptior eſſet, ſub Chirone philoſopho & Phœnice ſcientias didicit; ſic Alexander ante Ariſtotelis diſcipulus extitit, quam Orbis domitor; ſic pater ejus Philippus ſub Lyſide Philoſopho eruditus eſt; ſic Pyrrhus Epirotarum Rex Cineæ Philoſophi conſilio impenſe adjutus eſt in bellicis expeditionibus; ſic Epaminondas, Alcibiades, Scipio, Julius Cæſar, & alii ſummi duces non minus litteris, quam armis excelluerunt.

Circa alias Artes, ut Agriculturam, Nauticam, &c. brevitatis cauſa nihil dicimus: ſolùm notaſſe ſufficiat cum Cicerone lib. de Orat. *Philoſophia Artium omnium parentem, ac procreatricem fuiſſe*: nam earum origo ſemper in aliquem philoſophum refunditur, illaſque ex phyſicis ſpeculationibus non mediocriter adjuvari experientia docet. Ergo ex his omnibus conſtat, Philoſophiam eſſe homini etiam politice ſumpto, & ut eſt pars reipublicæ, neceſſariam, eamque eſſe rerumpublicarum genitricem, conſervatricem & adjutricem.

§. III.

Philoſophia neceſſaria eſt homini, ut eſt fidelis, ad ipſius fidei ac religionis præſidium.

CONcluſio intelligenda eſt de fide conſiderata non ex parte principii, ſcilicet Dei, a quo infunditur: nam Deus poteſt infundere, & conſervare fidem ſine ope Philoſophiæ: imo eam ſtabilivit, ipſa Philoſophia & omni humana induſtria renitente, per viros ignaros, ut tantum opus ſoli Divinæ Virtuti tribueretur: ſed de fide ſumpta ex parte ſubjecti, ſcilicet hominis, qui debet ipſius conſervationi & propagationi cooperari etiam per media humana, ut ſunt authoritas Principum, ſeveritas Legum, vis Armorum, & alia ejuſmodi. Hoc modo dicimus, nihil magis neceſſarium eſſe fidei, quam Philoſophiam.

Probatur in primis Concluſio authoritate Scripturæ, quæ ſæpe utitur naturalibus rationibus: ut D. Paulus probat exſiſtentiam Dei ex effectibus naturalibus, ex pluviis, ex ordine temporum fructiferorum, & aliis beneficiis naturalibus. Act. 14. & Act. 17. ejus præſentiam in omnibus oſtendit ex ipſius operatione, eo quod in ipſo vivimus, movemur, & ſumus: & independentiam, eo quod omnia det omnibus. Idem patet in libro Job omni humanæ ſapientiæ doctrina referto: in primis enim, ut notat Hieronymus ad Paulinum. *In eo Job omnes leges Dialecticæ, propoſitione, aſſumptione, concluſione determinat:* deinde Phyſicam pene univerſam in medium adducit, ut Meteororum generationes, pluviæ, grandinis, gelu, nivis, tonitrui, fulguris, ſolis, aſtrorumque naturam, & converſiones, gemmarum & mineralium formationes, animantium induſtrias, &c. Metaphyſicalia quoque non raro diſcutit agendo de Angelis, de Scientiis, de Divinis attributis, de Veritate, &c. Moralis vero nullibi copioſius traditur. Pſalmorum liber Philoſophica eruditione abundat. Pſal. 18. D. Thoma interprete Meteorologiam & fulminis formationem exprimit Propheta. Pſal. 103. mire deſcribit cœli ac mundi diſpoſitionem, montium & vallium diſtinctionem, fontium origines, pluviarum utilitates, diei noctiſque diſcrimina, æſtatis & autumni fecunditatem, hyemis ſterilitatem, quando Deus vivificum ſiderum influxum ſubtrahens, folia & fructus in pulverem, id eſt, materiam primam reſolvit, veris calore blando iterum reſuſcitanda. Frequens quoque mentio fit in aliis Pſalmis operum naturalium, ut originis ventorum, nivis & grandinis formationis,

ſub.

ſubterranearum aquarum,quas Propheta *Dracones*, vocat, *& abyſſos* in theſauris Dei reconditas, &c. ut non ſine cauſa dixerit Deo, *Delectaſti me in factura tua, & in operibus manuum tuarum exſultabo*. Idem quoque oſtendi poſſet in aliis Scripturæ libris, præcipue in libris Moyſi, non myſteriis tantum, ſed etiam naturali eruditione refertiſſimis, quorum doctrinam ideo Sancti Patres dividunt in Naturalem, Moralem, & Theologicam, ut Ambroſius Pſalm. 35. Baſilius præfat. ad Proverbia, Hieronymus præf. ad Eccleſiaſten, Auguſtinus epiſt. ad Voluſ. Rupertus lib. de Operibus Spiritus Sancti oſtendit, omnes Artes liberales ex Scriptura ſacra erui poſſe.

Accedit Patrum authoritas, qui ſæpe inculcant utilitatem Philoſophiæ ad Sacras Litteras & fidei defenſionem, ut Clemens Alexan. lib. 1. Stro. ubi etiam id variis rationibus confirmat, & Auguſtinus lib. 3. contra Acad. cap. 18. *Eruditio*, inquit, *Artium liberalium, modeſta ſane atque ſuccincta, & alacriores & perſeverantiores & comptiores exhibet amatores amplectendæ veritatis, ut & ardentius appetant, & conſtantius inſequantur, & inhæreant dulcius*, Unde 2. de Trinit. ait, *Non ero ſegnis ad inquirendam ſententiam Dei, ſive per ſcripturam, ſive per creaturam*. Creaturæ enim, ut dicebat D. Antonius, ſunt liber Dei, qui ut doceret homines, duos edidit libros, unum per creationem, ſcilicet mundum, & alterum per revelationem, ſcilicet Scripturam ſacram. Divus etiam Gregorius Nazianzenus orat. 20. impenſe laudat Philoſophiam, & reprehendit eos, qui pravo quodam judicio illam ut inſidioſam & periculoſam, ac procul a Deo avertentem aſpernantur.

Probatur præterea exemplo Sacrorum Doctorum, qui pene omnes in ſcientiis naturalibus excelluerunt. In primis antiquos Patriarchas in naturalibus ſcientiis eruditiſſimos fuiſſe certum eſt: nam ab Abrahamo Ægyptii Philoſophiam didiciſſe feruntur. De Iſaaco legitur in Geneſi, eum ſub veſperam egreſſum fuiſſe ad meditandum in agro, id eſt, ut aliqui interpretantur, ad contemplandos ſiderum curſus. Jacob vero dicitur habitaſſe in tabernaculis, quæ juxta Hebreos nihil aliud erant, quam publica gymnaſia; unde hunc locum vertit Onchelus, *Jacob erat vir integer & miniſter domus doctrinæ*. Job eximium ſui ſæculi philoſophum fuiſſe conſtat cum ex iis quæ ſupra retulimus, tum quia fertur publice ſcientias docuiſſe apud Themanetas, quod innuit Eliphas dicens: *Ecce docuiſti multos* Job. 4. Moyſen quoque in Philoſophia inſignem fuiſſe teſtatur Scriptura; nam Act. 7 dicitur *eruditus omni ſapientia Ægyptiorum*. Et Philo in ejus vita, *Moyſes*, inquit, *poſt comparatas domeſticorum ſcientias, di-*

ctiſſimos e Græcia ingentibus præmiis advocatos magiſtros audivit. Joſue vero non minus Moyſi ſapientiæ, quam imperii heres creditur. Davidem philoſophiæ Peritum oſtendimus ex ejus Pſalmis, unde vocatur 2. Reg. 23. *Sapientiſſimus Princeps*. De Salomone res nota eſt. Daniel eruditus eſt in omni ſapientia Chaldæorum: & reliqui Prophetæ humanæ, divinæque ſapientiæ Doctores apud Hebræos ſemper habiti ſunt.

De Patribus Eccleſiæ, ut de Auguſtino, Hieronymo, Clemente Alexandrino, Baſilio, Chryſoſtomo, Gregorio Nazianzeno, &c. idem oſtendere in promptu eſſet, niſi ex eorum ſcriptis, quantum etiam in ſapientia humana verſati fuerint, ſatis innoteſceret; unde S. Hier. in Ep. ad Magn. enumeratis pluribus Scripturæ Doctoribus, ſubjungit: *Qui omnes in tantum Philoſophorum doctrinis atque ſententiis ſuis reſperſerant libros; ut neſcias, quid in eis primum mirari debeas, utrum eruditionem ſeculi, vel ſcientiam Scripturarum*. Nec ſoli Patres ſeculari eruditione uſi ſunt, ſed etiam ipſe Apoſtolus Paulus, qui ad Titum 1. utitur Epimenidis verſiculo: *Cretenſes ſemper mendaces, malæ beſtiæ*, &c. Et 1. Cor. 15. verbis Menandri: *Corrumpunt bonos mores colloquia mala*. Et Act. 17. verbis Arati, *Ipſius*, ſcilicet Dei, *& genus ſumus*: D. Paulum imitatur Concilium ſecundum Turonenſe, dum ſuam deciſionem ex Senecæ ſententia confirmat Can. 15.

Probatur demum variis rationibus. Primo, quia per hoc faciliùs Infideles eruditi trahuntur ad fidem, ut patuit tempore Origenis, qui cum doctiſſimus eſſet, infinitos Philoſophos traxit ad fidem, ſicut refert Baronius tom. 2. Annalium. Unde ſicut Paulus, ut omnes erudiret, Hebræis Hebræus, & omnibus omnia factus eſt; ita fidelis, ut eruditos pertrahat ad fidem, eruditus quoque eſſe debet.

Secundo, ſine philoſophia fallaciæ & ſophiſmata Hæreticorum detegi vix poſſunt: ergo cum frequentes ſint diſputationes Fidelium cum Hæreticis, neceſſe eſt, ut Doctor fidelis in ſubtilitatibus Philoſophiæ verſatus ſit.

Tertio, quia ſacra Doctrina jucundior eſt, quando humana ſapientia exornatur. His tribus rationibus utitur Clemens Alexandrinus lib. 1. Stro.

Quarto, Theologia ad fidei conſervationem neceſſaria eſt, ut oſtenditur 1. p. q. 1. art. 1. ſed philoſophia eſt diſpoſitio neceſſaria ad Theologiam; ergo etiam ad fidem. Unde Prov. 9. de Sapientia divina dicitur: *Miſit ancillas ſuas, ut vocarent ad arcem*, id eſt, humanas ſcientias, quibus utitur, ut domina ſuis ancillis.

Quinto, idem ſuadetur ex diſcrimine, quod eſt inter veram religionem & ſectas erroneas. Cum enim veritas

ve-

veritatis amica ſit, vera religio ſovetur & magis confirmatur ex cognitione veritatum naturalium: e contra vero errores deteguntur ex tali cognitione, & ideo in falſis religionibus ignari quidem ſunt pertinaciores, docti autem vix illis niſi ſpecie tenus adhærent: nam nulla falſa religio eſt, in qua plurima contra lumen naturale non tradantur, quorum falſitas detecta per philoſophiam reddit ejuſmodi religiones contemptibiles. Unde Socrates Gentilium Deos deridebat, & hac de cauſa tanquam contemptæ religionis reus ab Areopago ad cicutam damnatus eſt. Platoni mens eadem fuit, quamvis metu mortis eam parcius exprimeret, dicens in lib. de Rep. his vanitatibus adhærendum eſſe non ut veris, ſed ut patriæ conſuetudinibus. Ariſtoteles cum idem ſentiret, ſpontanea fuga legum ſeveritati ſe ſubtraxit. Cato deridens ſuperſtitiones veteris Romæ apud Cic. lib. de Div. *ſe mirari*, ait, *quomodo Miniſtri horum vanitatum ſibi obvii mutuum riſum continerent*. Plinius Romana numina & myſteria traducit ut deliramenta, lib. 2. cap. 7. Magi Perſarum, cum Xerſes in Græciam transfretaſſet, Græcorum Templa comburi juſſerunt, quæ illuſorie vocabant *fictitios divinitatis carceres*, cum Dei mens ſimplex, pura & libera nullis locorum anguſtiis claudi poſſit. Sub Numa Pompilio Romani nulla Idola colebant; noverant enim per philoſophiam, Deum eſſe mentem ingenitam, oculis mortalium minime ſubjectam, cui proinde ſimulacris repræſentari non congruere putabant. Averroes Arabs, Avicenna & Algazel, in philoſophicis eruditi, legem Mahometis deſpexerunt, ut oſtendit Javellus ſecunda parte Phil. Chriſt. tract. 5. circa finem, & Ariſtoteli magis credebant, quam Mahometi; quamvis inter Mahometanos viventes patrios ritus ſervarent. Apud Sinenſes, ut refert P. Trigault, ſolus populus Idola colit, docti unum Deum Cœli Terræque Dominum agnoſcunt.

E contra vero Fides Catholica in viris doctiſſimis firmiſſima, ut patet de DD. Auguſt. Hieron. Thom. &c. Immo illæ nationes diutius eam retinuerunt, in quibus litteræ magis vigent, ut Hiſpani, Itali, Galli, &c. Germani vero, ut notat Sotto, ubi relicta ſcholaſtica ſermonis, venuſtati ſe totos dedere, in infinitas errorum ſectas prolapſi ſunt: nec aliud nuperis Hæreſibus, niſi ignorantia præteriti ſeculi, januam aperuit; unde non immerito S. Auguſtinus ſupra citatus ait, *Eruditio Artium & clariores, & perſeverantiores, & comptiores exhibet amatores amplectendæ veritatis.*

Sexto, ex ipſa hominis conditione idem ſuadetur: nam homo naturaliter procedit a ſenſibilibus ad intelligibilia, a creaturis ad Creatorē, ut patet ex Apoſtolo. Cū igi-

tur gratia non deſtruat Naturam, ſed eam ſupponat; ita quoque lumen fidei non deſtruit lumen naturale philoſophiæ, ſed magis ipſum ſupponit ut præambulum ad diſpoſitionem. Unde Clemens Alex. vocat philoſophiam, *Catechiſmum ad fidem*, & Theodoretus, *Traditionem diſponentem ad ſuſcipiendam doctrinam fidei*.

Confirmatur magis hæc ratio. Sic enim ſe habet lumen fidei ad lumen naturale, ſicut gratia ad naturam: ſed ea, quæ perficiunt bonum naturæ, ut virtutes acquiſitæ & bona indoles, non deſtruunt, ſed adjuvant bonum gratiæ: ergo etiam Philoſophia, quæ perficit lumen naturale rationis, juvat ad ipſam fidem. Ed ideo rationes magis eruditæ facilius ſuſcipiunt fidem, eamque magis retinent, quam nationes incultæ & ignaræ: ut experientia compertum eſt in Sinenſibus, & Japonenſibus eruditis, & Americanis ſtupidis.

Septimo probatur ex uſu Eccleſiæ, quæ doctrinam de exiſtentia Dei, de ejus providentia, de omnipotentia, de immortalitate animæ, de Angelis, de virtutibus ſectandis, de vitiis ſugiendis, philoſophicis demonſtrationibus probat, & præcipit Profeſſoribus ſcientiarum, ut idem faciant. Immo myſteria convenientiis ex philoſophia depromptis illuſtrat & explicat, ut patet in Catechiſmo Tridentino, in lib. D. Auguſt. de Trinit. & aliis ſacræ Doctrinæ libris. Eadem Eccleſia Univerſitates, veluti ſacræ veritatis propugnacula, inſtituit, ut in eis humanæ divinæque ſcientiæ ſtudia vigerent; & D. Thomam miris encomiis proſequitur, eo quod Philoſophiam cum fide conjunxerit; novit enim prudens mater, fidem ſatellitio rationum ſtipatam efficacius ſe hominum mentibus inſinuare, altius inhærere, & fortius erroribus reſiſtere.

Octavo, demum idem demonſtratur ex officio Doctoris fidelis, a quo Scriptura tria exigit; primo, ut ſit paratus ad reddendum fidei ſuæ rationem omni petenti Ep. 1 Pet. 3. ſecundo, ut potens ſit exhortari in doctrina ſana, ad Tit. 1. tertio, ut poſſit eos, qui contradicunt, arguere, ibid. ſed ad hæc præſtanda neceſſaria eſt Philoſophia: ergo Philoſophia eſt neceſſaria homini fideli. Probatur minor, & quidem quantum ad primum munus; nam tripliciter poſſumus reddere fidei rationem, ſcilicet demonſtrando ea, quæ ſunt preambula ad fidem, ut exiſtentiam, unitatem, & providentiam Dei; oſtendendo ipſa Myſteria, ut Trinitatem, Incarnationem, & Redemptionem, non repugnare, ſed magis eſſe conformia lumini naturali: ſolvendo argumenta, quæ fiunt contra poſſibilitatem horum Myſteriorum; ſed hæc tria pertinent ad philoſophiam, quæ ſuppeditat rationes naturales,

rales, convenientias & ſolutiones: ergo, &c. Quantum etiam ad ſecundum munus, ſcilicet ad exhortandum, valet Philoſophia; loquitur enim Apoſtolus de exhortatione doctrinali, quæ fit, non quidem per tropos Rhetoricos, expreſſiones patheticas, ſicut Poëtica & Rhetorica; ſed per vim rationum & argumentationum, quibus veritas perſuadetur; ad philoſophiam vero pertinet tradere modum ratiocinandi. Quantum demum ad tertium munus valet Philoſophia, ſcilicet ad arguendum Adverſarios fidei, quod fit, vel eos impugnando, vel ſophiſmata eorum ſolvendo; utrumque enim pertinet ad Philoſophiam, & rationes, ut efficaciores ſint, in formam ſyllogiſticam ordinare, & ſophiſmatum verſutias detegere; unde S. Hieron. ſuper Ezech. ait: *Quidquid in ſeculo perverſorum dogmatum eſt, quidquid ad terrenam ſapientiam pertinet, & putatur eſſe robuſtum, hoc Dialectica arte ſubvertitur, & inſtar incendii in cineres favillaſque diſſolvitur*. Quod S. Viri dictum comprobat experientia; nam Hæreticorum rationes, ſub verborum & eloquentiæ fuco, robuſtæ quidem & ad perſuadendum efficaces videntur; ſed ad Philoſophiæ formam redactæ, vitro fragiliores & paleis debiliores deprehenduntur: tunc enim apparet defectus, qui ſub verborum veſte tegitur, dum, ut inquit Auguſtinus, *quod ornate dicitur, vere dici putatur*. Inde ortum habuit capitale odium, quo Hæretici Scholaſticam Theologiam perſequuntur, & ex ſacris Doctoribus præcipue D. Thomam, qui doctrinam fidei artificio philoſophico ita diſpoſuit, ut jam ſit terribilis ut acies caſtrorum ordinata; unde ſacrilega vox cujuſdam hæretici: *Tolle Thomam, & diſſipabo Eccleſiam*.

Objicies primo. Apoſtoli, primique fidei Prædicatores ſine ulla Philoſophia de orbe, & de ipſis Philoſophisglorioſe triumpharunt, omniaque fidelis Doctoris munia impleverunt: ergo Philoſophia non eſt neceſſaria Doctori fideli.

Secundo. D. Paulus ad Coloſs 2. admonet fideles, ut caveant a Philoſophia, tanquam a ſeductrice: ergo non eſt utilis, ſed noxia Chriſtianis.

Tertio. Sancti Patres frequenter exagitant Philoſophiam, ut ſimplicium deceptricem, fallaciarum artificem, hæreſum nutricem, &c. ergo idem, quod ſupra.

Reſpondeo ad primum, Apoſtolos loco argumentorum ad convincendam humanam Philoſophiam habuiſſe miracula, ſicut & videmus inter Sanctos, eos quidem, qui ſcientiæ dono excelluerunt, rara feciſſe miracula, ut patet de Auguſtino, Hieronymo, Gregorio Nazianzeno, &c. illis enim ad propagandam fidem ſufficiebat ſcientia infuſa & acquiſita. E contra vero, qui non ita in ſcientia

exceſ-

excellebant, habuere ad confirmandam fidem donum miraculorum. Convenies autem fuit, ut notat D. Thomas Op. 70. quæſt. 2. art. 3. ut primitiva Apoſtolorum prædicatio eſſet in infirmitate & ſimplicitate, ut converſio Mundi ſoli divinæ virtuti tribueretur; attamen poſtea ſapientia humana & ſecularis potentia per paupertatem Chriſti & ſtultitiam Crucis domitæ ac depuratæ, fidei victrici altiſſime modo inſerviunt; ſicut in bello qui prius erant inimici, poſtea victi fiunt utiles ſervi, & arma hoſtibus erepta ſunt victoribus utilia. Cujus etiam rei figura fuit, cum David Giganti Goliath ſimplicibus armis, id eſt, funda & lapidibus proſtrato, proprium gladium eripuit, quo caput ei detruncaret, & prælia Domini præliaretur. Addi poteſt etiam Apoſtolis collatum fuiſſe divinitus de ſcientiis humanis quantum exigebat prædicationis miniſterium: *Quidquid enim aliis exercitatio tribuere ſolet, hæc illis Spiritus Sanctus ſuggerebat*, ut inquit S. Hieron. ad Paul.

Ad ſecundum reſpondeo, D. Paulum loqui non de quacumque, ſed ut ipſe ſe explicat, de inani philoſophia: id eſt, quæ erroribus fidei contrariis corrupta erat, qualis fuit Epicureorum, Cynicorum, &c. & tamen iſti errores non erant aliquid pertinens ad philoſophiam, ſed quidam abuſus philoſophiæ, procedens ex defectu rationis, ut ait D. Thomas loco citato.

Reſpondeo ad tertium, quod philoſophia conſiderari poteſt in triplici ſtatu: primo, ut inimica fidei: ſecundo, ut præſumptuoſa miſteriorum fidei arbitra: tertio, ut humiliter captivata in obſequium fidei. Primum ſtatum habuit olim in philoſophis Gentilibus, qui abutebantur rationibus philoſophicis ad impugnandam fidem. Secundum ſtatum habet in quibuſdam hæreticis, qui volunt metiri per rationem ea, quæ ſunt fidei. Tertium vero ſtatum habet in Doctoribus Catholicis, qui utuntur philoſophia, non ut arbitra, ſed ut pediſſequa fidei. Quidquid ergo invenitur in Patribus contra philoſophiam, procedit de illa, ſumpta, vel ut erat in Gentilibus philoſophis oppugnatrix fidei, vel ut in hæreticis eſt fabricatrix fallaciarum, & ſuperba myſteriorum arbitra. Cæterum, ut in Catholicis Doctoribus humiliter captivatur in obſequium fidei, Patres eam laudant, ut patet ex dictis, ſolique hæretici eam timent & vituperant, ſicut lupi canes. Per quod etiam refutantur calumniæ Janſenii, quas, quo animo, ipſe viderit, accumulat contra philoſophiam & Doctores ſcholaſticos, tom. 2. lib. proœm. Non enim philoſophia peperit hæreſes, nec aſtutias illas, quibus præcepta Dei eluduntur, ſed humana ſuperbia, vel malitia abutens philoſophia.

Quid

Quid autem tam ſanctum & utile, quo malitia hominis non poſſit abuti? Hæretici abutuntur ſacris Scripturis, & tamen ſanctiſſimæ ſunt. Illæ autem ſrigoſæ, ſpinoſæ, inanes, & minime neceſſariæ quæſtiones, quas ipſe dicit philoſophiam invexiſſe in doctrinam fidei, ſunt veluti luxuriantes hujus utiliſſimæ arboris rami, qui ſi minus fructuoſi deprehendantur, ſapienter reſecandi ſunt, ipſa tamen arbor ſervanda, & non propterea eradicanda. Cæterum quantum expediat in diſcutienda fidei doctrina ſapientiam ſcholaſticam adhibere, ipſe Janſenius magnum omnibus documentum eſt, quia a via Scholaſticorum recedendo, in quanta præcipitia corruerit, quis non videt?

DISSERTATIO SECUNDA

PRÆLIMINARIS

De Commendatione Doctrinæ S. Thomæ.

UT homini neceſſaria eſt philoſophia, ita quoque philoſophiæ ſtudioſo neceſſarium eſt inter tot ſectas unicum Magiſtrum deligere, cujus doctrinam in turbulento variarum opinionum mari pro nautico ſidere proſpiciat, cujuſque principia, veluti unum idemque filum, conſtanter teneat, ut ſe a difficultatum labyrintho facilius poſſit expedire. Ut enim navis in mari, ſi variis & inter ſe pugnantibus ventis ſe permittat, non progreditur, ſed periclitatur; ut ſtomachum cibi contrarii non adjuvant, ſed gravant: ut canis plures inſequens lepores, nullum aſſequitur; ita quoque ingenium principiorum diverſorum mixtura non inſtruitur, ſed potius confunditur & obruitur; dumque pluribus Magiſtris adhæret, ad nullius doctrinam perfecte attingit: *Cor enim ingrediens duas vias non habebit ſucceſſus*, Eccl. 3. Unde Seneca ſtudioſum monet, ut *ſi quo deſtinaverit pervenire velit, unam viam ſequatur: non per multa vagetur; non enim ire iſtud eſt, ſed errare*. Hinc eſt, quod perpetuus omnium nationem uſus fuit non in aliis modo, ſed etiam in ſcientiis certos Duces ac Principes habere: conſentitque divinæ providentiæ ordo, quæ multitudinem hominum per unum perficere, ac ipſi ſua dona communicare conſuevit. Ne igitur ab hoc ordine in communicanda hominibus ſcientia Deus rece-

recederet, prodidit, ut veluti a Sole aſtrorum multitudo lumen mutatur, ita quoque ſcientiæ cujuslibet ſplendores ab uno Magiſtro, quantum fieri potuit, hominum multitudo reciperet. Hinc quoties placuit Deo ſcientias vel incuria hominum, vel injuria temporum extinctas reparare, ſemper ſuſcitavit unum primum Ducem & Anteſignanum, quem cæteri ſequerentur. Hebræis poſt Patriarchas dedit Moyſen non legis tantum, ſed naturalis quoque eruditionis Doctorem; Ægyptiis Mercurium Triſmegiſtum; Italis Pythagoram; Græcis primo quidem ſeptem Sapientes, poſtmodum in Moralibus Socratem, in naturali Theologia Platonem, in Philoſophia Ariſtotelem, in Medicina Hippocratem, in Geometria Euclidem, in Eloquentia Demoſthenem, in Poetica antiquum Homerum. Et quod circa hos populos factum videmus, de aliis quoque nobis ignotis, ut de Phœnicibus, Indis, Arabibus & aliis, eo juſtius præſumimus; quod nuper relatum eſt, & apud Sinenſes idem fuiſſe ſervatum; nam in Philoſophia Morali, quam præ cæteris colunt, unum magiſtrum agnoſcunt nomine Confutium, nec Pythagora, nec Socrate inferiorem, quem ut Ducem a bis mille annis conſtantiſſime obſervant. Adeo & utilitas ſuadet, & omnium nationum uſus admonet, & ipſe Divinæ providentiæ ordo propemodum jubet, ut hominum multitudo, ſi erudiri velit, in unius magiſtri doctrinam conſpiret. Cum igitur Chriſtiani non rationis ſolum, ſed etiam fidei lumine illuſtrati, humanas, Divinaſque ſcientias præ omnibus populis, qui unquam fuere, felicius colant, debuit quoque providentia ipſis ſuum ducem ac magiſtrum providere, qui rationis ac fidei utiliſſimum commercium conſummans ſcholaſticæ ſapientiæ, quæ ex hac conjunctione nata eſt, parens ac princeps ab omnibus haberetur, cujuſque Doctrina non modo præ cæteris colenda eſſet, ſed etiam pro ſcholaſticæ ſapientiæ regula aſſumenda. Sed opere pretium eſt inveſtigare inter Catholicos Doctores, qui a Deo ad tantum munus evectus fuiſſe cenſendus ſit, & a nobis hunc honorem promereatur. Quanquam & hoc tam facile eſt diſcernere, quam ſolem inter alia ſidera demonſtrare. Quem enim latet, S. Thomam inter cæteros ſcholaſticæ ſapientiæ magiſtros tantum eminere, *quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi*. Sed age paulo accuratius momentis efficacibus id ſtabiliamus, quo Doctrinæ Thomiſticæ candidati ad ejus ſtudium ſint alacriores.

§. I.

§. I.

Commendatur D. Thomæ Doctrina ex Oraculo Christi, Elogiis Pontificum, Conciliorum exemplo, & Eccleſiæ Oratione,

DOctrinam Thomiſticam egregie commendat in primis divinum illud Oraculum, quo nec eſpreſſius dari, nec illuſtrius optari potuit ad probandum, D. Thomam ex omni carne electum fuiſſe, ut in utraque ſapientia fideles erudiret. Cum enim S. Doctor morti proximus ultimum opus, ſcilicet Summam Theologicam perficeret, anxius, ne in illa, & tot libris, quos in vitæ decurſu ſcripſerat, aliquid ſibi humanitus contigiſſet, cum lacrymis & gemitibus, ut ſolebat, Dominum conſuluit, a cujus in cruce pendentis imagine lætiſſimum hoc reſponſum accepit: BENE SCRIPSISTI DE ME, THOMA, QUAM ERGO RECIPIES PRO TUO LABORE MERCEDEM? Scilicet ut Reges decretis, quæ in regno ſervari volunt, robur & authoritatem propria ſubſcriptione conferunt, Ita Divinus ille Magiſter ſervi ſui doctrinam, ut ardentius ab omnibus obſervaretur, tam illuſtri oraculo voluit comprobare. Quem enim alium magiſtrum quærimus, niſi eum, qui cum bene ſcripſerit de Chriſto, in quo Deus omnia recapitulavit, ut dicit Apoſtolus, ed Epheſ. 1. juxta Græcum, ſimul de omnibus aliis bene ſcripſiſſe teſtimonium habeat?

Hoc Chriſti oraculum referunt antiquiſſimi ſcriptores, & inter alios Bernardus Guidonis Epiſcopus Lodovenſis D. Thomæ prope contemporaneus, in quarta parte Speculi Sanctoralis, cujus antiquiſſimus codex ſervatur in Bibliotheca noſtri Conventus Avenionenſis, inter alios, quos Joannes XXII. huic Conventui dono conceſſit. Comprobavit etiam Eccleſiæ authoritas largiendo Indulgentias Sacello Conventus Neapolitani, in quo tunc D. Thomas orabat, & ejuſmodi hiſtoriam non modo in ſacris officiis, ſed etiam in Pontificum decretis ſæpius celebrando, ita ut non tam narrantium fide, ac traditionis antiquitate, quam totius Eccleſiæ acceptatione & approbatione jam conſtet. Confirmavit demum eventus ipſe, dum D. Thomæ doctrina Chriſti Oraculo illuſtrata, tanto totius orbis conſenſu excepta eſt, ut omnes fateri cogantur, quia *digitus Dei eſt hic*.

Chriſti teſtimonio innumeras adjecit Eccleſia approbationes, veluti diffuſiores hujus Oraculi explicationes. Cum enim cæteros Doctores ſcholaſticos in ſuo ſenſu abundare permittat, ſolius D. Th. Doctrinam profuſe com-

commendat, non modo ut ab omni erroris ſuſpicione liberam, ſed etiam ut veridicam, imo ut certiſſimam ad veritatem viam, a qua qui impugnando declinat, de veritate ſuſpectus eſt; qui vero eam tenet, de veritate ſecurus. Eandem aſſerit eſſe clypeum impenetrabilem, quo Deus Eccleſiam munivit, ut felicius hæreſum tela elideret. Jubet, illam nos ſectari & totis viribus ampliare; & demum pronunciat, eam eſſe inconcuſſam, tutiſſimam, imo laudem omnem ſupergreſſam. Primum ſic aſſerit Clemens VIII. ad Nepolitanos: *Doctrinæ D. Thomæ teſtis eſt ingens librorum numerus, quos ille breviſſimo tempore in omni fere diſciplinarum genere, ſingulari ordine, ac mira perſpicuitate, ſine ullo prorſum errore conſcripſit, in quibus conſcribendis interdum ſanctos Apoſtolos Petrum & Paulum colloquentes, loceſque illi quædam Dei juſſa enarrantes habuit; & quos deinde conſcriptos expreſſa Domini voce comprobatos audivit*. Secundum habetur ex Innocentio VI. Lemovicenſi: *D. Tomæ*, inquit: *doctrina præ cæteris, excepta Canonica, habet proprietatem verborum, modum dicendorum, veritatem ſententiarum, ita ut nunquam qui eam tenuit, inveniatur a veritatis tramite deviaſſe; & qui eam impugnaverit, ſemper fuerit de veritate ſuſpectus*. Quod elogium comprobat experientia, quia videmus D. Thomæ impugnatores labi in plures opiniones reprobatas in ſpeculativis, & pernicioſiſſimas in moralibus. Tertiun dicit Paulus V. vocans D. Thom. *Splendidiſſimum Catholicæ fidei Athletam, cujus ſcriptorum clypeo Militans Eccleſia hæreticorum tela feliciter elidit*. Quartum eſt Urbani V. Toloſanam Academiam his verbis alloquentis: *Volumus, & tenore præſentium vobis injungimus, ut D. Thomæ Doctrinam tanquam veridicam & Catholicam ſectemini, eamque ſtudeatis totis viribus ampliare*. Quintum demum eſt Alexandri VII. ad Lovanienſes, aſſerentis DD. Auguſtini & Thomæ *dogmata inconcuſſa, tutiſſimaque, quorum ſanctiſſimorum virorum penes Catholicos univerſos ingentia & omnem laudem ſupergreſſa nomina novi præconij commendatione plane non egent*.

Nec ſolum Eccleſia tot elogiis, ſed ſuo quoque exemplo ad ſequendum Angelicum Doctorem urgentiſſime nos excitat, dum eum, ut proprium ſapientiæ ſcholaſticæ Magiſtrum agnoſcit. Quod patet, Primo, quia illum quatuor primæ claſſis Doctoribus annumeravit: ut quemadmodum illos in exponendis ſacris Scripturis, & poſitiva, ut vocant, Theologia Magiſtros habet, ita quoque Theologiæ methodicæ, ſeu ſcholaſticæ principem ac magiſtrum D. Thomam agnoſceret. Secundo, ex ipſo ſacrorum Conciliorum uſu, quæ plura Decreta ex D. Thomæ ſcriptis depromſere, ut oſtendit Gravina lib. 1. c. 5. ſui

Che

Cherubin Paradiſi, eumque unicum ex Scholaſticis in definiendis rebus fidei adhibere ſolent; quod præcipue in Concilio Tridentino apparuit, cujus Patres Scripturæ ſacræ, quæ de more in publicis Conciliorum ſeſſionibus afferri ſolet, ut in promptu ſit ad conſulendum, unicam D. Thomæ Summam adjici voluerunt, tanquam luculentiſſimam omnium Patrum Epitomen, & Scripturæ ſacræ interpretem, imo, ut patet ex Oratore Concilii, ad D. Thomam ut ad Lydium lapidem, ſi quid ambiguitatis, aut controverſiæ fuiſſet exortum, communibus votis referendum exiſtimabant. Unde merito Baronius: *Vix quiſquam enarrare poſſet, quot Vir ſanctiſſimus atque eruditiſſimus Theologorum præconiis celebretur, quam'unque illius illibata Doctrina a ſanctis Patribus in ſacroſancto Oecumenico Concilio Tridentino conſidentibus fuerit acclamatum.* Tertio tandem idem efficaciter comprobatur ex oratione, quam tota Eccleſia in ejus Feſto ad Deum ita fundit: *Deus, qui Eccleſiam tuam Beati Thomæ Confeſſoris tui mira eruditione clarificas & ſancta operatione fœcundas, da nobis & quæ docuit intellectu conſpicere, & quæ egit imitatione complere.* Quibus ſane verbis S. Thomam ut proprium in ſuo genere, id eſt, in Scholaſtica Theologia magiſtrum agnoſcit, cujus doctrina ut univerſi fideles altius imbuantur, a Deo fuſis precibus ardenter depoſcit.

§. I I.

Commendatur Doctrina D. Thomæ authoritate & exemplo Univerſitatum, Ordinum Religioſorum, & Primatum Theologorum.

SI *præcepta ſapientium ut quaſdam vitæ leges exiſtimamus*, ut inquit Quintilianus, magnum ſane pondus ex ſapientiſſimorum cœtuum ſtatutis noſtræ concluſioni accedet. Cæteris præeat Univerſitatis Pariſienſis tanti filii digna mater. Cum decreto ſuo quoſdam articules confixiſſet, fuere, qui illud cenſerent ad S. Thomæ doctrinam pertinere: eam ſuſpicionem publico decreto ann. 1325. die Jovis ante cineres promulgato purgavit, in quo S. Doctorem miris extollit encomiis, eum vocans *Univerſalis Eccleſiæ lumen præfulgidum, ſ... item Doctorum candelabrum inſigne & lucens, per quod omnes, qui vias vitæ & Scholas ſanæ doctrinæ ingrediuntur, lumen vident, cujus doctrina toto orbe commendabili fulget Eccleſia ut Sole, Luna, &c.* Quibus Elogiis prærogativa Doctoris communis luculentiſſime exprimitur. Urbanus V. Academiæ Toloſanæ præcipit, ut ejus Doctrinam ſectari, ac totis viribus ampliare contendat. Univerſitas Salmanticenſis in Hiſpa-

Hiſpania floreutiſſima etiam jurat in verba D. Thomæ & D. Auguſtini. Lovanienſis ejus Doctrinam non modo pro aris & focis defendit, ſed etiam ſtatuit D Thomæ prolatum nomen nudato, pronoque capite venerari. Duacenſis & Patavina ipſum ut Doctorem ſuum, ac patronum agnoſcunt. Avenionenſis Scholam frequentiſſimam, curis & munificentia Illuſtriſſimi Archipræſulis Dominici de Marinis, Viri de pietate ac litteris optime meriti, erectam & dotatam habet, in qua utraque ſancti Doctoris ſapientia, id eſt, Theologia, & Philoſophia docetur. Demum omnes Academiæ D Thomam ut Theologorum omnium principem, ac parentem venerantur, nullaque ſpecialem Magiſtrum eligit, quæ D. Thomæ hunc honorem non deferat.

Ex Ordinibus Religioſis, in primis FF. Prædicatores, Carmelitas Diſcalceatos, & Alumnos D. Franciſci de Paula, nomine quidem Minimos, pietate vero & Thomiſticæ Doctrinæ zelo maximos, in verba D. Thomæ juvare omnibus compertum eſt Qui ſub Auguſtini regula Deo inſerviunt, quo ardore ſancti Patris Auguſtini doctrinam colunt, eodem D. Thomæ fideliſſimo ejus Aſſeclæ adhærent, inter quos Congregationes Lateranenſis & Gallicana Canonicorum Regularium, etiam ſpeciali decreto, D. Thomæ doctrinæ addictæ ſunt. Auguſtiniani, dum Ægidium Romanum D. Thomæ diſcipulum & defenſorem elegerunt in Ducem ac Magiſtrum, eodem voto D. Thomam ut Protomagiſtrum ſuum agnoverunt. Ex Ordine D. Benedicti, Caſſinenſis Congregatio D. Thomam quondam alumnum ſuum in Philoſophia & Theologia ſpeciali ſtatuto magiſtrum agnoſcit, quod & in aliis ejuſdem ſacri Ordinis Congregationibus a rectoribus communiter obſervari cernimus, ipſa exſecutione ſtatutum præoccupante. Regalis Ordo Redemptionis Captivorum in virtute obedientiæ ſuis præcipit, ut Doctorem Angelicum ſequantur, cum Commentariis Zumel egregii D. Thomæ interpretis. Ex Ordine Sancti Franciſci plures ex R.R. Patribus Capuccinis, & Tertiariis D. Thomæ veſtigia tenere profitentur, ipſique Minores, licet Scoti placita defendant, modeſtiſſimo tamen decreto ſtatuerunt, ut reverentia Doctoris Angelici doctrinæ exhiberetur. Societas Jeſu in Conſtitutionibus, D. Thomam ſequi ſtatuit, & in quinta Congregatione ſuis præcipit, ut eum omnino tanquam proprium Doctorem habeant, & ſequi teneantur. Congregationes Barnabitarum, & Oratorii Jeſu ſpecialibus ſtatutis idem decrevere: pluresque alii Ordines adduci poſſent, ſi eorum Decreta ſatis comperta haberemus.

Theologorum primæ notæ, qui D. Thomæ ut Magiſtro adhæ-

adhærent, catalogus integrum volumen impleret. Adnotaſſe ſufficiat, ut quemadmodum ante D. Thomam liber ſententiarum Petri Lombardi pro theologico textu habebatur, in quo exponendo Theologorum omnium libri occupabantur, ita quoque nunc D. Thomæ Summæ Theologicæ honor ille delatus eſt; eam enim veluti totius eruditionis Theologicæ inexhauſtum fontem, Scripturæ, Traditionis, Conciliorum, Patrum, totiuſque ſacræ, Doctrinæ, abſolutiſſimam epitomen, Theologicarum diſputationum fundatiſſimam baſim & regulam emendatiſſimam, omnes ſuis commentariis explicandam ſuſcipiunt, ita ut tot ſint illius illuſtriſſima encomia, quot exſtant Theologorum volumina. Poſſevinus & alii ſupra ſeptingentos D. Thomæ Commentatores recenſebant, quibus nunc innumeri alii adjecti ſunt, & continuo adjiciuntur, ita ut merito illud Joan. 11. ipſi attribui poſſit: *Ecce Mundus totus poſt eum abiit*. Ingens ſane, ac ſupra quam quod dici poteſt admiranda D. Thomæ gloria tantum decus, tam longa poſſeſſione firmatum a Magiſtro Sententiarum, ad ſe tranſtuliſſe, ſicque tot habere ſuæ doctrinæ diſcipulos, quot facultas Theologica numerat Magiſtros.

§ III.

Commendatur Doctrina D. Thomæ variis rationibus.

PRima ratio peti poteſt ex origine doctrinæ D. Thomæ. Illa doctrina & præſtantiſſima, & hominibus erudiendis aptiſſima, & cæteris præferenda eſt, quam conſtat eſſe cœlitus traditam, ac divinitus infuſam: ſed conſtat, D. Thomæ doctrinam eſſe talem: ergo. Major patet; nam, ut dicitur Jacobi I., *Omne datum optimum & omne donum perfectum de ſurſum eſt, deſcendens a Patre luminum*: & veritas non tam filia temporis eſt, ut eam vocat Horatius, quam Dei & cœli, ideoque ea doctrina maxima verax eſt, quæ de cælo venit, & a Deo traditur; unde antiqui populorum Magiſtri, ut ſibi fidem conciliarent, fingebant, ſe a Diis edoctos, proindeque dignos, qui homines erudirent. Sic Pythagoras fingebat, ſe Deorum concilio interfuiſſe ibique ſua dogmata hauſiſſe. Numa Pompilius fabulabatur, ſe a Dea Egeria inſtrui. Socrates pro Pedagogo Genium familiarem habere gloriabatur. Lycurgus ſuas leges non tam hominis, quam Dei inventum eſſe jactabat. Adeo in omnium animis fixum & ratum eſt, illum & veracem, & cæterorum Magiſtrum eſſe debere, qui Dei prius extitit

Di-

Diſcipulus ac Theodidactus. Minor vero probatur tum authoritate Pontificum. Joannes XXII. in Bulla Can. D. Thom. de libris ejus inquit, *Eos non abſque ſpeciali infuſione perfecit*: unde fertur dixiſſe, D. Thomam *tot miracula feciſſe, quot Articulos ſcripſit, quia omnes reſolvit lumine pluſquam humano*. Et Clemens VIII. vocat D. Thomæ *Eloquium divinum & cæleſtem Doctrinam, ac miraculis illuſtrem*; refertque, S. Doctorem in difficultatibus reſolvendis habuiſſe DD. Apoſtolos Petrum & Paulum interpretes. Tum etiam ex probatiſſima ejus geſtorum hiſtoria, quæ refert, ſanctum Virum ad orationem, ut ad Oraculum conſurgere ſolitum, in qua de omnibus erudiebatur, ipſumque cum Sanctis & Angelis familiariter fuiſſe collocutum; in frequentiſſimas ecſtaſes raptum, dum contemplationi etiam rerum ſcholaſticarum mentem applicaret, quod de nullo alio Sancto legimus, ut ſcilicet quemadmodum alii Sancti myſticas & propheticas illuſtrationes in raptibus hauriebant, ita quoque divinus ille Vir ſcientiarum lumina in illis ſuſciperet. Tum demum ex ipſa Viri ſanctiſſimi confeſſione, qui fratri Reginaldo ſocio ſuo dicere ſolebat *ſe ſcientiam ſuam non tam humano ſtudio, & naturali ingenio, quam orationis ſuffragio divinitus impetraſſe*. Et ſi dicas, quoſdam alios habuiſſe ſcientias etiam divinitus infuſas; reſpondeo, in primis id vix de ullo alio ita certo conſtare, ac de D. Thoma: deinde alii quidem leguntur divinitus habuiſſe lumen in uſum, quo facilius ſcientias addiſcerent, ſed unius D. Thomæ privilegium fuit etiam de Quæſtionibus in particulari divinitus inſtrui, vel per ecſtaticos raptus, vel per Cœlitum colloquia, vel per orationem, *a qua ſurgens*, inquit Bernardus Guidonis, *inveniebat apertum, quod prius erat occultum, ſic habens in promptu quod dictaret, quaſi in libro aliquo didiciſſet*.

Probatur ſecundo ex præſtantia Authoris hujus doctrinæ, D. Thomæ ſcilicet, in quo Natura, Gratia, & Studium conſpiraverunt, ut eum totius orbis Magiſterio dignum efficerent. Natura quidem, a qua ſortitus erat animam bonam, & maximarum rerum capacem; memoriam uſque ad prodigium felicem, ad omnia facile addiſcenda, perpetuo retinenda, & tanto cum ordine reddenda, ut ſæpe quatuor Amanuenſibus res diverſiſſimas ſimul dictaret; ingenium ad comprehendendum vaſtiſſimum, ad penetrandum ſubtiliſſimum, ad altiora contemplanda ſublimiſſimum, & faciIlimum ad omnia clarè explicanda, & in omnem faciem verſanda. Gratiæ quoque dona cum profuſione acceſſerant: humilitas profundiſſima, quæ ſapientiæ baſis eſt;

mun-

munditia cordis & corporis pluſquàm humana, cui Dei viſio, & veritatis cognitio promittitur; oratio ita efficax, ut omnia impetraret; ſanctitas tanta, ut cœlites quaſi familiares Magiſtros haberet; contemplatio adeo expedita, ut raptus & ecſtaſes ad nutum haberet; ardentiſſima cognoſcendæ veritatis ſitis, ob quam eum veluti Danielem, *Virum deſideriorum* Bernardus Guidonis vocat; lumen intellectus, ſcientiæ & ſapientiæ ſupra hominis mortalis conditionem clariſſimum. Ad tantas naturæ & gratiæ dotes adjecit quoque ſanctus Doctor impigerrimum ſtudium; cum enim ad Doctoris munus ſe divinitus deſtinatum ſciret, ut ipſe fatetur in Procem. Summæ cont. Gent. ſcientiis totum animum applicuit, nullis vigiliis, aut laboribus pepercit.: Beatum Albertum omnium pene mortalium, niſi hanc laudem ipſe diſcipulus præripuiſſet, eruditiſſimum avidiſſime audivit: libros omnes adeo feliciter evolvit, ut Vir modeſtiſſimus in familiari colloquio ſtudentibus dixerit, *ſe nullum legiſſe, quem divino adjutus ſpiritu non intellexiſſet.*

Ad cumulum demum votorum, & maximum D. Thomæ diſcipulorum ſolatium accedit, ut in eo non modo abſolutiſſimum Magiſtrum habeant, qualem nulla ætas aut tulit, aut feret, ſed etiam efficaciſſimum interceſſorem, qui dum doctrinam in libris ſuis proponit, intelligentiæ quoque lumen efficacibus meritis poſſit impetrare; ita ut Thomiſticæ doctrinæ quodammodo attribui præ aliis poſſit, quod legi gratiæ ſupra legem ſcriptam tribuitur, eam ſcilicet non modo nuda dogmata tradere, ſed etiam conformen ipſis ſpiritum interius ſubminiſtrare.

Probatur tertio ex ſcopo, quem ſibi ſanctus Doctor in condenda ſua doctrina propoſuit. Cum enim cæteræ Sectæ naſci ſoleant vel ex quadam contradicendi, & aliena ſubvertendi prurigine, vel ex cupiditate nova & inaudita ingerendi, vel ex zelo defendendi ea, quæ a domeſticis male excogitata, a cæteris reprobantur; unicam veritatem ſibi pro doctrinæ ſcopo D. Thomas conſtituit. Unde nullum alicujus momenti Doctorem acerbe carpit, nulli contradicere geſtit, omnes, quantum fieri poteſt, benigne exponit, tritam ab antiquis viam ſequitur, nova quidem excogitat, non tamen ad vetera deſtruenda, ſed illuſtranda: & cum ſcientiæ naturales ſint ſacræ Doctrinæ ancillæ, id unum impenſe curat, ut ſcientiarum lumen fidei doctrinæ inſerviat; ad quam illuſtrandam, & declaranda divina Myſteria mirabiles convenientias ex rebus naturalibus excogitavit; & in omnibus rationem fidei ita accommodavit,

ut in confeſſo ſit apud omnes, illius Doctrinam explicandis fidei myſteriis omnino aptiſſimam eſſe, ideoque & veriſſimam; ſiquidem ut apertum rectitudinis indicium eſt rectis concordare; ita quoque infallibile veritatis teſtimonium eſt in principiis & concluſionibus naturalium ſcientiarum, cum veritatibus fidei concordare; nam veritas veritati conſors & amica eſt, falſitas vero prorſus repugnat.

Probatur quarto ex dotibus, quas habere debet optima doctrina, quarum præcipuæ ſunt, ut ſit pura ab erroribus, ſolida in dogmatibus, ſublimis in principiis, uniformis in concluſionibus, completa in tractatibus, ſancta in moralibus, facilis addiſcentibus. Porro hæc omnia cumulatiſſime complectitur Doctrina Thomiſtica. In primis enim eam eſſe ab omni errore puram, non modo Pontifices declarant, ſed uſus quoque comprobavit; nam a tot ſeculis, a tot æmulis uſque ad ultimos apices verſata, cribrata, & ventilata, ſua ſinceritate ac puritate omnem & amicorum fidem vicit, & adverſariorum invidiam.

Solidam in dogmatibus eſſe publica vox proclamat, & experientia confirmat; nam adverſariorum impugnationibus, ut Hercules Junonis odiis, melior effecta, quanto acrius impetitur, tanto firmius ſtabilitur, & veluti ſolidum marmor, dum feritur, politur; unde in proloquium abiit, eam prope plus hoſtibus debere, quam amicis; ab iſtorum enim admiratione honorem, ſed ab illorum impugnatione ſoliditatis ſuæ notitiam & claritatem accepit.

Sublimitatem principiorum ejus ſatis indicat tum angelicus titulus, quo donata eſt: eo quod inter humanas doctrinas tantum emineat, quantum ſupra homines Angeli; tum angelicus modus procedendi D. Thomæ, qui, quantum rei conditio patitur, cuncta reſolvit ad prima & altiſſima principia.

Uniformitas quoque, ac mirabilis concluſionum omnium inter ſe conſenſus in illa relucet; nam veluti in corpore animalis unum membrum aliud non impugnat, ſed juvat; ita quoque omnia hujus Doctoris dogmata ſic inter ſe cohærent & concatenantur, ut unum aliud confirmet, nec ab eo divelli poſſit, & philoſophica theologicis viam parent, rurſuſque theologica philoſophicis novum robur, lumen, ac perfectionem adjiciant.

Completiſſima quoque eſt D. Thomæ doctrina, cum ipſe de omnibus, quæ tum philoſophum, tum theologum erudire poſſunt, non minus copioſe, quam egregie tractaverit; ita ut ei merito tribui poſſit illud D. Grego-
rii

rii Nazianzeni de Baſilio Magno elogium: *Unus omnium loco ſtudioſis ad eruditionem comparandam ſufficit*.

Sanctitate etiam præcellit, cum & altiſſime de Deo, & humillime de creaturis ſentire doceat: ſalutiſque viam nec periculoſa indulgentia dilatans, nec nimia ſeveritate coarctans, ita mores informat, ut omnes ejus opiniones non modo probabiles, ſed etiam tutiſſimas nuperum Sum. Pontificis Oraculum pronuntiaverit.

Sed demum, ne quid ad laudis culmen deſit, D. Thomæ doctrina, etſi ſublimis, ac profunda ſit, attamen facilis eſt, ita ut illi accommodari poſſit quod de ſacra Scriptura Gregorius dicit: *Eam eſſe fluvium altum & planum, in quo & agnus ambulet, & elephas natet*. Hujus autem facilitatis ratio eſt tum mira ſancti Doctoris in explicandis rebus claritas, tum artificioſiſſimus in diſponendis materiis ordo, tum perpetua quædam doctrinæ concatenatio, & ad pauciſſima principia reductio, quæ ſi quis penetraverit, perenni ſerie naſcentes ex iis concluſiones facile deducet; unde vulgatum effatum eſt, D. Thomæ Doctrinam a diſcipulis non felicem memoriam, quæ rariſſima eſt, ſed maturum judicium exigere.

Probatur demum ſexto ex effectibus Thomiſticæ Doctrinæ præſtantia; ſi enim arbor ex fructibus agnoſcitur, quæ unquam doctrina, excepta Canonica, meliores, uberiores, & univerſaliores fructus protulit? Hæc Theologicam facultatem antea rudem polivit, informem exornavit, confuſam diſpoſuit, obſcuram luce copioſiſſima perfudit, & ſolis authoritatibus innixam, ſed rationibus jejunam, innumeris argumentis illuſtravit, & ad hoc decus, ac perfectionis apogæum perduxit, ut *non plus ultra*. Hæc Philoſophiam fidei rebellem, a Theologia penitus alienam, in obſequium ſacræ Doctrinæ captivavit: ut enim olim Angelus Agarem fugitivam reduxit ad dominam ſuam; ita quoque Doctor Angelicus humanam Sapientiam ſacræ Doctrinæ tanquam Reginæ ſuæ ſubjecit, ita ut, quæ prius erat perniciosa fidei inimica, nunc facta ſit utilis ancilla. Hæc Gentilium philoſophorum dogmata, quibus antea ut lanceis & enſibus fidem impugnabant Gentiles & Hæretici, convertit in vomeres & falces, quæ nunc ad divinæ Sapientiæ ſementem animos diſponunt, & ad colligendam ejus meſſem utiliter inſerviunt. Hæc omnium hæreticorum ſacrilega inventa funditus ſubvertit, & quotidie confundit, ut oſtendit Gravina tom. 1. præſcr. Summique Pontifices teſtantur. Hæc Myſteria fidei non modo luculentiſſimis convenientiis exornavit, ſed etiam tanta luce perfudit, ut extra beatiſi-

cæ viſionis meridiem amplior nec optari nec ſperari poſſe videatur, meritoque cenſeri poſſit præfulgida quædam æternæ diei aurora. Hæc arma Patribus Latinis contra Græcorum errores ita fortia ſuggeſſit, ut ipſi Præſules Græci in Concilio Florentino mirarentur, ex quo armamentario tam efficacia tela erui poſſent; cumque didiciſſent, ex D. Thomæ libris eſſe deprompta, Summam ejus theologicam Græcam habere voluerunt. Quis acutus Philoſophus, quis eruditus Theologus, quis Doctor myſticus, quis prudens conſcientiarum Moderator, quis ſapiens animarum Paſtor, quis peritus Scripturarum Interpres, quis efficax verbi Dei Concionator, quis egregius Controverſiſta, qui non de D. Thomæ fontibus potaverit? Qui ſummam ejus theologicam non evolvat, ita ut de ea dicere poſſit, quod Cyprianus poſcendo Tertulliani volumina, *Affer Magiſtrum*? Qui demum eam non agnoſcat ſuæ fontem eruditionis, ſuum oraculum in dubiis, ſuum ducem in arduis, lumen in obſcuris, Mercurium in biviis, armamentarium in controverſiis, & litterarum pugnis, normam in moribus regendis, Danielem in difficilioribus Scripturæ locis; theſaurum, qui ſolidiores Concionum divitias ſubminiſtrat; promptuarium, ex quo ſacri verbi frumentum & vinum depromat, ut populos paſcat & nutriat; & demum ut uno verbo concludam, immenſam quandam & inexhauſtam totius eruditionis Chriſtianæ abyſſum? Ergo quidquid illi omnes præclari habent & agunt, D. Thomæ Doctrinæ debent; totque ſunt illius effectus, quot ſunt illorum fructus. O feracem Doctrinam, & bonis fructibus plenam: poſtque tot & tanta collata hominibus beneficia, non tam angelicam, quam divinam, niſi eo quoque divina eſſet, quo angelica nuncupatur!

Hæc pauca ex multis in commendationem Doctrinæ Thomiſticæ relata ſatis oſtendunt, quanto intervallo cæteris omnibus emineat, quam merito aliis anteponenda ſit, quam jure totus prope Orbis, ingenti Doctoris Angelici admiratione raptus, eum ut communem Magiſtrum ſequi profiteatur, ita ut ei tribui merito poſſit, quod Seneca de Natura dixit, eum a tanta diſcipulorum turba *non mercede, ſed miraculo coli*. Augeamus ergo & nos tam illuſtrem, tam eruditum, tamque præclarum exercitum, & humanæ divinæque ſapientiæ avidi, ejus fluenta ab hoc puriſſimo & inexhauſto fonte, ejus ſplendores ab hoc fulgentiſſimo Sole, ejus myſteria ab hoc Angelo cœlitus ad nos miſſo, requiramus: & ut nos hortatur Clemens VI. Lemovicenſis in Sermone de D. Thoma, qui incipit, *Ecce plus quam*

Salomon hic, quem refert Lucarinus in fine Manualis controverſiarum Thomiſt. *Hujus doctrina non recedat ab ore, non recedat a corde, quia ipſam ſequens non devias, ipſam cogitans non erras, ipſum tenens non corruis, ipſam loquens non mentiris, ipſam ſtudens ad veritatem pervenis. Tenui ergo, nec dimittam*, Cant. 3.

DISPUTATIO

PRÆAMBULA

De Philoſophia in univerſum.

QUI tirones artis alicujus præceptis efformandos ſuſcipiunt, prius, quid ipſi natura & genio ſuo in ea facultate valeant, tantiſper experiuntur. Eo nos conſilio, priuſquam argumentandi præceptis & Philoſophiæ documentis animos candidatorum ejus imbuamus, in ipſo limine quæſtiones aliquas circa Philoſophiam movendas cenſuimus; ut, dum in his terendis animum diſputationis avidum jucunde exercent, &, quid ipſi natura ſua poſſint, ſentiant; & eo uſu, regularum neceſſitatem experti, eas poſtmodum avidius perdiſcant.

Porro circa Philoſophiam in univerſum duo diſcutienda occurrunt: primo natura ejus, deinde cauſæ. Utrumque duabus quæſtionibus proſequemur.

QUÆSTIO PRIMA

De natura Philoſophiæ.

UT Philoſophiæ naturam exploremus, quatuor diſcutienda ſunt. Primo, quid ipſa ſit. Secundo, an ſit. Tertio, quæ ſint partes ejus. Quarto, qualis ſit. Ea ſingulis articulis expendemus.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid ſit Philoſophia.

PHiloſophia Græce, *Amor Sapientiæ* Latine redditur Hujus nominis author Pythagoras fuit, qui ſolum Deum proprie Sapientem agnoſcens, ſe *Philoſophiam*, id eſt, *Amatorem Sapientiæ* profeſſus eſt. Pro ipſa tamen Sapientia hæc vox uſurpatur. Sapientiæ autem variæ ſunt acceptiones; aliquando ſumitur pro recta ratione vivendi, præcipue in Scriptura ſacra, in qua Sapiens paſſim idem eſt, ac vir bonus & juſtus. Hoc ſenſu Plato ep. 10. dixit, *bonos mores veram eſſe ſapientiam, cujus ſcientiæ ſunt ornamenta*; aliquando ſumitur Sapientia pro eo Spiritus ſancti dono, quo fit, ut divina nobis ſapiant, ita ut de his ex quadam connaturalitate judicemus, eaque nos delectent, ſicut guſtus ex naturali affectione ad ſapores de iis judicat. Sumitur etiam nonnunquam ſapientia pro excellentiori peritia in qualibet arte: ſic Apoſtolus 1. Corinth. 3. dixit *Architectum Sapientem*, id eſt, in illa arte eximium. Hoc ſenſu qui profundiora nequitiæ principia callent, in Scriptura ſacra dicuntur *Sapientes in malo*, Hierem. 4.

Sed miſſis his acceptionibus, ſumitur hic Sapientia pro quadam ſublimiori rerum cognitione, quo ſenſu definiri ſolet, Cognitio rerum per cauſas altiores. *Sapientis enim eſt conſiderare ſublimiora rerum principia*, ex Ariſtotele 1. Metaphyſ. cap. 4. unde quanto quis ſublimiora rerum principia mente conſpicit, tanto Sapientior habetur.

Porro Sapientia eo ſenſu dividi poteſt in naturalem & ſupernaturalem. Sapientia ſupernaturalis eſt, quæ res cognoſcit per cauſas, ſeu principia ſupernaturalia, ut ſunt principia fidei, & hæc proprie Theologia dicitur. Sapientia naturalis eſt, quæ procedit ex principiis naturali lumine notis; & hæc proprie Philoſophia dicitur.

CONCLUSIO.

PHiloſophia itaque proprie definitur. Cognitio certa & evidens rerum per altiores cauſas, naturali lumine parta.

Probatur concluſio. Philoſophiæ nomine cenſetur ſapientia naturalis; ſed ſapientia naturalis eſt cognitio certa & evidens rerum per altiores cauſas naturali lumine parta: ergo eſt propria philoſophiæ definitio. Major conſtat ex jam tradita philoſophiæ nominis explicatione. Minor declaratur. Sapientia dicitur in pri-

mis

mis *cognitio*, quia genus eſt cognitionis. Dicitur *certa* & *evidens*, ut diſtinguatur ab errore, qui eſt falſa cognitio; ab opinione, quæ eſt cognitio dubia & incerta; & a fide, quæ eſt cognitio inevidens. Dicitur *per cauſas altiores*, ut diſtinguantur a ſcientia communiter ſumpta: non enim quævis ſcientia ſapientia eſt, ſed ſcientia ſublimior, non hærens in infimis rerum cauſis, ſed ad ſublimiora pertingens. Additur *lumine naturali parta*, ut diſtinguatur a Sapientia ſupernaturali, ſeu Theologia.

Vetus etiam & celebris definitio philoſophiæ hæc fuit. Rerum humanarum & divinarum, cauſarumque, quibus hæ res continentur, ſcientia. Per res divinas, non modo Deus, ſed & Angeli, atque ſpiritualia quæque intelliguntur; per res humanas ea omnia, quæ ſenſibus ſubjacent. Veruſſi hæc definitio reipſa non differt a noſtra.

Objicitur 1. Ea facultas non eſt certa & evidens, quæ pleraque falſa, obſcura & dubia continet; ſed Philoſophia pleraque continet, quæ falſa ſunt, obſcura & dubia, unde in omni fere ejus parte variæ verſantur opiniones: ergo non eſt certa & evidens.

Reſp. Diſtinguo Majorem. Facultas non eſt certa & evidens, quæ continet falſa, obſcura, & dubia, ut propria, quibus aſſentitur, concedo: ut extranea, de quibus judicat, nego. Itaque ad philoſophiam ſolum pertinent ea, quæ ex principiis notis certo & evidenter ſequuntur. Ejus tamen munus eſt ita mentem formare, ut falſa refutare poſſit, obſcura pro viribus illuſtrare, in dubiis aſſenſum ſuſpendere, probabiles rationes ita librare, ut eas non niſi in eo, quo merentur pretio, habeat: hoc enim viri ſapientis eſt officium.

Objicitur 2. Philoſophia verſatur circa cognitionem Dei: ſed Deus non habet cauſam: ergo non eſt cognitio rei per cauſam.

Reſp. Diſtinguo Minorem. Deus non habet cauſam, qua ſit, concedo; qua cognoſcatur, nego. Deum enim philoſophia cognoſcit per creaturas, & principia naturaliter nota, ut per cauſas cognitionis, quam de illo habet.

Objicies 3. Philoſophia Thomiſtica fere tota nititur authoritate Ariſtotelis & S. Thomæ: ergo non eſt cognitio certa & evidens, ſed fides humana, obſcura & inevidens.

Reſp. Diſtinguo Antecedens. Nititur Ariſtotelis, & S. Thomæ authoritate nuda, nego; juncta principiis eorum & rationibus evidentibus, concedo; non enim propter Authores doctrinam ſectamur, ſed propter doctri-

nam Authoribus adhærentes, eorum viam a tot ſummis viris tritam & exploratam ut certiorem ita tenemus, ut eorum principiis & rationibus præcipue attendamus, atque iis animum illuſtrare fatagamus. Nec ſpernimus ea, quæ a Modernis apte cogitata, ac inventa ſunt, ſed iis quoque philoſophiam noſtram libenter ornare curamus; non enim, ut plerique leviter cenſent, ſollidis Ariſtotelis & S. Thomæ principiis repugnant, ſed facile conciliantur, quæ nunc certa & evidenti experientia detecta ſunt in Phyſicis, ut in decurſu Operis oſtendemus.

ARTICULUS SECUNDUS.

An ſit Philoſophia.

ACcademici, cum nihil certo & evedenter ſciri contenderent, conſequenter negabant exſiſtere Philoſophiam, omnem Sapientiæ ſummam in conſtanti aſsenſus cohibitione conſtituentes, ne dubiis, aut falſis turpiter adhærerent. Adverſus illos ſit

CONCLUSIO.

EXſiſtit philoſophia, qualis a nobis definita eſt. Probatur concluſio. Philoſophia eſt certa & evidens cognitio rerum per altiores cauſas; atqui pleraque certo & evidenter a nobis cognoſcuntur, etiam per altiores cauſas: ergo exſiſtit philoſophia. Probatur minor. Cognitio evidenter deducta ex principiis evidenter notis eſt certa & evidens; atqui & pleraque principia evidenter nobis nota ſunt, & ex iis evidenter plura deducuntur, etiam circa illa altiora, quibus ſita eſt cura philoſophiæ: ergo pleraque certo & evidenter cognoſcuntur, etiam circa altiores cauſas. Declaratur minor. Sic in Logica illud principium evidenter certum eſt: Quæ ſunt eadem uni tertio, ſunt eadem inter ſe: Quod dicitur generaliter de ſubjecto, dicitur de omni ſub eo contento; ex quibus argumentandi regulæ evidenter deducuntur. Sic in Metaphyſica per ſe notum eſt, Non poſſe ſimul idem eſſe & non eſſe: Nihilum non poſſe dare eſſe, ex quibus circa ens in communi pleraque evidenter deducuntur. Item in Morali per ſe notum eſt, Unicuique tribuendum, quod ſuum eſt: Vivendum homini eſſe ſecundum rationem: Deum colendum: Bonum amandum: Parentes honorandos: Prælatis parendum; ex quibus circa mores plura evidenter inferuntur. In Phyſica per ſe notum eſt, Quod mutatur, non eſſe ſimplex;

Quod

Quod generatur, continet ex principiis; Nihil produci a ſeipſo, ſed ex cauſis; ex quibus plura circa res mobiles deducuntur. Mitto Mathematicas, quæ principia evidenter nota ponunt, Totum eſſe majus parte: Æqualibus ſi æqualia addantur, ea remanere æqualia, &c. ex quibus plurima demonſtrant.

Confirmatur. Naturalis appetitus non eſt omnino fruſtraneus; alias imprudenter & vane ab authore naturæ foret inditus; at homines naturaliter ſcire deſiderant, veritas enim mentis bonum eſt, ad quod naturali deſiderio fertur: ergo poteſt eam ſaltem pro ſuo modulo aſſequi.

Objic. 1. Ut res evidenter cognoſcantur, eſſe debet aliquã nota, ſeu criterium, quo certa ab incertis diſcernantur; atqui non datur hæc nota; quæ enim ita eſt? ſane plerumque falſa veris certiora apparent: ergo nihil evidenter cognoſcitur.

Reſp. Nego Minorem. Nam nota illa veritatis eſt ipſa perſpicuitas ejus, qua ſe menti ultro ſæpe ita vivide exhibet in principiis per ſe notis, aut ita clare ex illis fluit, ut aſſenſum etiam ab invito extorqueat. Porro, quod falſa veris certiora videantur, in cauſa eſt pravus uſus luminis naturalis ex præcipitatione, præoccupatione, aut paſſione proveniens: at quæ attento, ſedatoque animo perpendimus, facile, certa ne & clara ſint, an incerta, dijudicamus.

Inſtabis. Nihil adeo evidens apparet, quam nos modo vigilare; atqui in hoc ipſo mens decipitur, nam aliquando in ſomno ſe vigilare putat, aliquando in ipſa vigilia, vigiletne, dubitat, ut ſæpe nobis accidit inſperato eventu perculſis: ergo evidentia ipſa rerum nos decipit; Non eſt ergo falſi & veri diſcernendi certa nota.

Reſp. diſtinguo Minorem. Mens in judicio vigiliæ decipitur, dum ſe ſiſtit intra id, quod ſibi evidens eſt, nego; dum labitur in aliquid ſibi inevidens, concedo. Itaque in actu judicii circa vigiliam duo includuntur judicia. Primum eſt, quo mens judicat, ſe rerum ſpecies percipere, quod ſibi perſpicuum eſt, & in hoc nunquam fallitur: quoties enim reflexa cognitione judicat, ſe aliquid percipere, id ſane percipit, ſive vigilando, ſive dormiendo id fiat. Secundum eſt, quo judicat res ita eſſe, aut non eſſe ad extra, ſicut eas intra ſe percipit; & in hoc fallitur, dum aut caſu attonita, aut ſomno involuta, non ſatis perpendens, an evidenter ſequatur ex ſua perceptione, rem ita ad extra ſe habere, vividiori ſpectro ſomniperculſa præceps judicat, rem ita vere eſſe, ut apparet, proindeque ſe vigilare: aut inſolitum caſum

quaſi impoſſibilem temere reputans, præceps judicat, ita non eſſe, ut videtur, ſicque inſomnium ſe pati: Ut cum Petrus ab Angelo vinculis & carcere ſolutus eſt, attonitus inſolito caſu putabat, ita non fieri, ſed ſe ſomnium videre. At mens cum curam tantiſper adhibuerit, ad eam evidentiam pervenit, qua inſomnia a veris effectibus certo diſcernit, ſeque vigilare evidenter percipit.

Urgebis. Viri graves poſt ſeriam diſcuſſionem dubitarunt, an hæc, quæ nunc agitur, vita inſomnium ſit, mors vero vigilia; unde illud cujuſdam antiqui *Viventes ſunt mortui, & mortui vivi*; cui etiam favet illud Pſal. 75. *Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus ſuis*: ergo etiam, quæ poſt ſeriam diſcuſſionem videntur maxime evidentia, ſunt incerta.

Reſp. Diſtinguo antecedens. Dubitarunt viri illi, an hæc vita inſomnium ſit & mors quædam, quoad phyſicas perceptiones evidentes, nego; quoad apparentia boni phantaſmata, quæ ſibi homines pravi effingunt, & ut ſolida ac vera ſequuntur, ut ſomniantes ſua inſomnia concedo. Itaque nemo dubitavit, Mundum eſſe, ut eum clare percipimus, nec nos in eo judicio falli & ſomniare. Sed cum homines ſponte ſeducti, in rebus corporeis veram & ſolidam felicitatis imaginem ſibi fingentes, eam, ut permanens bonum ſequuntur, in hoc, veluti falſa ſomni imagine deluſi, ſomniantibus ſimiles ſunt; vigilantibus vero, cum in morte diſcuſſa illa inani ſpecie ſero ſentiunt ſe deluſos, & vana ſpectra ſequendo a veris bonis excidiſſe. Et hic Scripturæ ſenſus eſt.

Dices. An non fieri poſſet, ut ſpecies rerum ab aliqua ſuperiori virtute adeo vivide ſenſibus, & menti imprimerentur, atque adeo evidentes apparerent, ut nunc ſentimus, ſicque falleremur judicando, ita eſſe, ut apparerent eo caſu? Atqui neſcimus, an re vera id nobis nunc contingat: ergo neſcimus, utrum ea, quæ evidenter apparent, ita certo ſe habeant.

Reſp. primo, Caſum non labefactare certitudinem principiorum per ſe notorum, & concluſionum cum iis neceſſario connexarum; nam etſi Mundus iſte totus eſſet imaginarius, perinde ſemper verum eſſet, Totum eſſe majus parte, Nihilum non eſſe cauſam eſſendi; & alia hujuſmodi, circa quæ verſantur ſcientiæ.

Reſp. 2. Caſum eſſe impoſſibilem; repugnat enim enti ſumme bono & veraci qualem Deum eſſe certum eſt, omnipotentiam ſuam adhibere ad nos decipiendos; unde quæ naturali lumine ab eo dato evidentia ſunt vera eſſe certo colligimus.

Re-

Repones. Veritas principii univerſalis pendet ab inductione omnium particularium; ſic omnem ignem eſſe calidum ſcimus, quia hunc & illum calidum percipimus; nam ſi vel unicus calidus non eſſet, propoſitio univerſalis falſa eſſet; atqui in nullo genere habemus omnia particularia ſufficienti experimento nota: ergo nulla propoſitio univerſalis certa nobis eſt; ſicque nutant fundamenta certitudinis concluſionum, & nihil certum ſtat.

Reſp. Diſtinguo majorem. Veritas principii univerſalis pendet ab inductione omnium particularium, in propoſitionibus neceſſariis, in quibus prædicatum eſt de eſſentia ſubjecti, & quales ſunt eæ, quibus ſcientiæ nituntur, nego; in aliis, in quibus prædicatum non eſt de eſſentia ſubjecti, concedo: ſunt enim quædam propoſitiones per ſe notæ, in quibus prædicatum continetur in idea ſubjecti; ut in idea totius continetur, quod ſit majus parte; & in idea hominis, quod ſit rationalis. Hæ non pendent ab inductione; at ſi prædicatum ſit omnino extra ideam ſubjecti, ut nigredo eſt extra ideam corvi; tunc inductione colligitur veritas propoſitionis univerſalis, quæ certa non eſt, niſi facta omnium particularium inductione, aut invento medio prædicatum cum ſubjecto neceſſario connectente.

Objic. 2. Omnis noſtra cognitio pendet a ſenſibus; ſed ſenſus fallunt & falluntur, ut cum baculum ex parte aquæ immerſum fractum, aut flexum renuntiant, Solem patella non majorem, ſtellas quaſi puncta lucentia, ſapores omnes amaros in febricitante, objecta flava in icterico morbo, &c. ergo omnis noſtra cognitio falſitati eſt obnoxia.

Reſp. 1. Diſtinguo majorem. Cognitio noſtra pendet a ſenſibus, ut a quodam prærequiſito & excitante mentem ad cognitionem, concedo; ut a regula, nego. Fatemur, mentem humanam corpori addictam eam habere cum ſenſu connexionem, ut eo feriante otioſa ſit, ut in pueris in utero materno, aut adultis graviſſimo ſomno conſopitis; at excitata per actionem ſenſuum, ea, quæ ab iis ad ſe delata ſunt, propriis principiis, quorum veritas a ſenſu non pendet, examinat; atque in iis, quid ſit verum, quid falſum, quid dubium, certa ratione diſcernit: ut Mathematicus, ſi nunquam ſenſu figuras, & quantitates percepiſſet, de illis ne quidem cogitaret; at delata ad ſe per ſenſus notitia figuræ & extenſionis, circa eam ratiocinatur, ac principia certa ſtatuit, ex quibus de angulo, de circulo & aliis evidenter plura concludit, quorum veritas & certitudo a ſenſu non pendet, ſed perinde maneret, etiamſi nullus exſiſteret.

Reſp. 2. Diſtinguo minorem. Senſus fallunt & fallun-

tur per accidens, concedo; per ſe, nego. Senſus enim res, ut ſibi offeruntur, percipit; atque, ut percipit, eas rationi exhibet; ipſe non judicat, ſint ne ita in ſeipſis. Poteſt hæc apparentia variis defectibus objecti, medii, organi vitiari. Id diſcutere ad rationem pertinet, quæ ſi præcipiti judicio apparentiam aliquo defectu vitiatam ſequantur, ipſa fallitur, ſed ſua culpa, ſenſu per accidens ſe habente; at poſtquam ratio eam adhibuit curam, quam oportet, ut diſcernat, quid fideliter ſenſus referant; quid ex eo, quod referunt, evidenter ſequatur, minime errabit in judicio rei ſenſibilis. Oculo Sol vix bipalmaris apparet; at mens certa ratione novit, eum immenſo intervallo a nobis diſtare. Ex hoc ipſo immenſæ molis eum eſſe certo colligit, quod in tam enormi diſtantia, tantus adhuc appareat; at ſi præceps judicat eſſe tantum, quantus apparet, ipſa ſe decipit, non a ſenſu decipitur.

Dices tandem. In omni Philoſophiæ parte verſantur contrariæ opiniones: ergo nihil certi habet; mirum enim in rebus evidenter certis ſumma ingenia non convenire.

Reſp. Plura eſſe in Philoſophia, in quibus omnes conveniunt; in aliis vero bene multis fere quæſtiones eſſe tantum de nomine, & de modo explicandi: prurigo enim contradicendi in ipſis rebus certis hos contrarios modos ſæpe invehit, de quibus inter ſe homines digladiantur; ut Cicero de Peripateticis & Academicis dixit: *Eos rebus congruere, ſed verbis differre*, Lib. 1. Acad. quæſt. Fateor tamen, plura in philoſophia obſcura eſſe & incerta; verum idem ſequitur, ſolum philoſophiam in hominibus imperfectam eſſe, non tamen omnino nullam.

ARTICULUS TERTIUS.

Quæ ſit Philoſophiæ partitio.

UT clarior ſit quæſtionis ſtatus, delibanda eſt ſcientiæ naturalis partitio. Dividitur 1. in ſcientiam Rationalem, ſeu Logicam, & Realem. Scientia Realis dividitur in Metaphyſicam, Phyſicam, [ſub qua continetur Medicina] Moralem, & Scientias Mathematicas. Mathematicæ aliæ Puræ dicuntur, quæ agunt de quantitate ab omni materia abſtracta; aliæ Mixtæ, quæ quantitatem concretam rei ſenſibili conſiderant. Mathematica pura duplex eſt, Geometria, quæ conſiderat quantitatem continuam, & Arithmeticam, quæ agit de num. Mathematicæ mixtæ quinque ſunt; Muſica, quæ conſiderat nume-

rum

rum in ſonis; Aſtronomia, quæ menſurat quantitatem corporum & motuum cœleſtium; Geometria ſpecialiter dicta, quæ terram menſurat; Optica, quæ radios viſuales conſiderat; & Mechanica, quæ vires & rationes machinarum, earumque proportiones expendit. Quæritur, quas ex illis Philoſophia proprie complectatur.

CONCLUSIO.

PHiloſophia adæquate dividitur in quatuor partes, Logicam, Phyſicam, Metaphyſicam, & Ethicam, ſeu Moralem.

Hæc diviſio magno conſenſu tum Recentiorum, tum Veterum recepta eſt; nam licet Platonici, teſte Cicerone & S. Auguſtino, in tres tantum partes eam diviſerint, *in diſſerendi ſubtilitatem, in vitam atque mores, & in naturæ obſcuritatem*; rurſus tamen hujus duas fecere partes, alteram, quæ naturæ Authorem & res a ſenſibus remotas contemplaretur; alteram, quæ res ſenſibiles.

Probatur concluſio. Philoſophia eſt cognitio rerum per cauſas altiores lumine naturali parta; ſed inter cognitiones naturales, hæ tantum quatuor altiora rerum principia contemplantur: ergo ſunt tantum hæ quatuor philoſophiæ partes. Declaratur minor. Logica in primis non nudas diſſerendi regulas tradit, ſed profundiora & ultima principia, quibus omnis ratiocinatio nititur, inveſtigat. Phyſica motuum & naturæ origines, ac primos fontes, quantum poteſt, ſcrutatur. Metaphyſica circa res altiſſimas, Deum, Angelos, ac communiſſimas entis rationes occupatur. Moralis vero ultimum finem hominis & actionum ejus, proindeque cauſas earum altiores contemplatur. Porro aliæ ſcientiæ verſantur circa res minutiores, quarum proxima tantum principia & cauſas afferunt, nihil excelſi & alti præterea tentantes.

Confirmatur. Philoſophia eſt cognitio eorum, quæ noſſe hominis perfectio exigit: eſt enim animi cultura & perfectio. Porro quatuor exigit hominis perfectio. Primo, ut ſciat ratione ſua bene uti. Secundo, ut hunc aſpectabilem Mundum, cui contemplando factus eſt, & cujus pars eſt, non ignoret. Tertio, ut ex Mundi cognitione ad Dei, & rerum divinarum cognitionem aſſurgat. Quarto demum, ut recte vivere ſciat. Si quid horum ignoret, ſapiens & perfectus non cenſetur; ſi hæc novit, etſi cætera neſciat, ut curare morbos, metiri lineas & angulos, nihilominus ſapiens & perfectus habebitur; atqui Logica docet modum recte utendi ratione,

Phy-

Phyſica Mundum; Metaphyſica Mundi Authorem & divinas res contemplatur; Moralis cognitionem recte vivendi tradit: ergo Philoſophia quatuor his partibus omnino continetur.

Objcies. Sapientis eſt nihil ignorare, ignorantia enim Sapientiæ opponitur; ſed Philoſophia eſt Sapientia naturalis: ergo complectitur omnes ſcientias naturali lumine poſſibiles, Geometriam, Arithmeticam, Aſtronomiam, Muſicam, Opticam, Mechanicam.

Reſp. Diſtinguo majorem. Sapientis eſt nihil ignorare, quod neceſſarium ſit ad perfecte, beateque vivendum, concedo; quod minus ad id pertineat, nego. Porro cognitio rerum Mathematicarum eſt, quæ ad bene, perfecteque vivendum parum conferat, unde ad Sapientiam non pertinet; ſuos tamen habet uſus, præcipue ad artes; ideoque reipublicæ expedit, ut ab aliquibus excolatur; imo forte non abs re foret, ut juvenes ante Philoſophiæ ſtudium ea tantiſper imbuerentur; evidentia enim ſua Mathematicæ mentem alliciunt, & figunt, eam veritatis avidam efficiunt, atque extendunt. Cavendum tamen, ne profundius illis immerſa ad alia emergere dedignetur; nam quæ res a nobiliorum cognitione retrahunt, melius eſt ignorare, juxta illud Taciti, *Neſcire quædam, magna pars Sapientiæ*.

Quæritur, an prædictæ quatuor facultates ſint partes integrantes Philoſophiæ, vel potius ejus ſpecies.

Reſpondeo, Philoſophiam nonnunquam ſumi collective, pro complexione omnium facultatum ad recte vivendum neceſſariarum: hoc modo hæ facultates ad ejus integritatem pertinent; nec enim perfectus Philoſophus eſt, qui aliqua caret. At ſi ſumatur præciſe pro Sapientia in genere, ſunt ejus ſpecies; quælibet enim eſt cognitio rei per cauſas altiores, atque adeo ſeorſum ab aliis eſt eſſentialiter ſapientia.

ARTICULUS QUARTUS.

Qualis ſit Philoſophia.

HÆc quæſtio plura comprehendit. Primo, an ſit neceſſaria. Verum eſſe neceſſariam in ejus commendatione oſtendimus, immo ex jam data ejus notione ſequitur: perficit enim hominis mentem circa cognitionem veritatis, & actionem virtutis. At, inquies, male igitur ſe habebunt tot homines, qui nec eam deguſtarunt. Reſpondeo, in Chriſtianis fidem ſupplere hunc defectum; ea enim compendio complectitur veritates principaliter neceſſarias ad recte vivendum circa Deum, circa

ca amores, circa Mundum ipſum. Deinde rudes poſſunt a Sapientibus inſtrui de veritatibus neceſſariis, quantum ſatis eſt, atque ab illis dirigi: itaque ut corpora neceſſe eſt habere oculos, at non ut ſingula membra ſint oculi; ita generi humano, ut ſint aliqui Sapientes, ex quibus ad alios lumen, aut directio ſcientiæ derivet, at non ut omnes ſint Philoſophi.

Secundo, an Philoſophia ſit perfecta. Verum non eſſe omnibus ſuis numeris abſolutam conſtat, præcipue Phyſicam; nam Logica, Moralis, & Metaphyſica ſatis bene ſe habere videntur, ſaltem pro humanæ mentis modulo; at Phyſica ſufficientibus naturæ obſervationibus & experimentis deſtituta jacet longe infra ſuæ perfectionis apicem: nam etſi plura ſint in naturæ ſinu ita profunde abdita, ut nulla arte erui valeant; at plurima latent, quæ tamen inveniri poſſent, ſi induſtrie ac perſeveranter quærerentur; imo ſi vel eorum, quæ in variis Mundi partibus obſervari facile queunt, fidam & exactam hiſtoriam haberemus, qua veluti poſitiva quadam naturali doctrina ſpeculationes Phyſicæ niti poſſent; illa vero hiſtoria nobis deeſt, aut certe admodum imperfectam habemus. Hanc quidem provinciam non exiguo fructu plerique noſtro ſeculo eximii viri, quorum inventis in decurſu operis gratulemur, ſuſcepere; ſed optanda conatui perfectio; neque enim tam cito, aut a tam paucis tantum opus perfici poteſt.

Tertio quæri poteſt, an Philoſophia ſit ſpeculativa, vel practica. Verum conſtat, utrumque non ſimul, ſed ſecundum diverſas ſui partes complecti. Concedunt omnes, Moralem eſſe practicam, Metaphyſicam & Phyſicam eſſe ſpeculativas; at de Logica ambigitur. Id ſuo loco diſcutietur.

Quarto, an Philoſophia ſit dignior & certior aliis naturalibus ſcientiis. Eſſe digniorem conſtat, quia hominem ad rerum nobiliorum cognitionem evehit, atque præ cæteris perficit circa ea, in quibus naturalis felicitas poſita eſt. Verum quod ad certitudinem & evidentiam, major eſſe videtur in Mathematicis; verſantur enim circa principia & objecta facilia, quæ homo comprehendit; at Philoſophiæ res ob ſui præſtantiam non ita a nobis comprehendi poſſunt: unde, ſaltem quoad nos, minus certa eſt & evidens, quamvis in ea bene multa ſint æque certa & evidentia, ac in Mathematicis: ſed de natura philoſophiæ hactenus.

QUÆSTIO SECUNDA

De Cauſis Philoſophiæ.

CUM aliarum rerum cauſas Philoſophia inveſtiget, ſuas ipſam ignorare turpe foret. Porro in genere cauſæ quatuor ſunt: finalis, efficiens, formalis & materialis. Quomodo ſe habeant ad Philoſophiam, tribus Articulis expendemus, quibus quartum adjiciemus de variis Philoſophorum Sectis.

ARTICULUS PRIMUS.

FInis eſt, propter quem aliquid fit. Duplex eſt: finis qui ſeu cujus gratia; & finis cui. Finis cujus gratia, eſt bonum, quod intenditur. Finis cui eſt perſona, cui bonum illud intenditur. Sic finis cujus gratia parandi remedii eſt ſanitas; finis eſt homo, cui ſanitas procuratur. Rurſus finis qui, alius eſt proximus, qui immediate intenditur; alius remotus, ad quem per iſtum tenditur.

CONCLUSIO.

FInis cui Philoſophiæ, eſt homo. Finis cujus gratia proximus, eſt cognitio veritatis, & actio virtutis. Finis remotus, eſt beatitudo naturalis. Finis ultimus eſt Deus.

Probatur prima pars. Homo eſt, in cujus commodum omnis utilitas Philoſophiæ tendit: ergo eſt finis cui illius.

Probatur prima pars. Homo eſt, in cujus commodum omnis utilitas Philoſophiæ tendit: ergo eſt finis cui illius.

Probatur ſecunda pars. Finis cujus gratia proximus eſt bonum illud, quod in opere primo quæritur: atqui philoſophamur, ut veritatem in rebus cognoſcamus, & ut honeſte vivere ſciamus: ergo cognitio veritatis & actio virtutis eſt proximus finis philoſophiæ, quæ quidem Moralis, illa vero aliarum philoſophiæ partium.

Dices. Plerique philoſophantur lucri gratia, quidam vanæ gloriæ, alii ob aliud: ergo non ille, quem diximus, ſed vagus quidam eſt philoſophiæ finis, puta hominis commodum.

Reſp. Diſtinguo conſequens. Cognitio veritatis non eſt finis operis hujus, nego; operantis, concedo. Philoſo-

loſophia ex ſe ordinatur ad cognitionem & virtutem; hic proinde fixus & immobilis eſt finis operis; at operans, ſeu qui incumbit philoſophiæ, hunc finem ſæpe minus attendit, & ad alios opus illud deſtinat, qui proinde operantis fines dici debent, non operis.

Probatur tertia pars. Felicitas naturalis ſita eſt in perfecta conjunctione mentis ad Deum cognitum & amatum, quantum naturaliter poteſt; atqui philoſophia cætera contemplatur, & actiones hominis dirigit, ut eum in cognitionem & amorem Dei promoveat: ergo hæc felicitas eſt finis remotus philoſophiæ.

Ex quo probatur quarta pars: Nam cum omnis philoſophiæ conatus ad Deum ultimo terminetur, is jure dicitur ultimus ejus finis.

Dices. Non is philoſophiæ finis remotus eſt, quem homo per eam non acquirit; ſed homo per philoſophiam non fit beatus naturali beatitudine: ergo hæc beatitudo non eſt ejus finis. Probatur minor. Beatus non eſt, qui pravus eſt & paſſionibus obnoxius; atqui ſummos philoſophos plerumque ut alios, pravos & paſſionibus deditos videre eſt: ergo philoſophia non eos efficit beatos.

Reſp. Nego minorem. Ad probationem diſtinguo minorem. Philoſophi plerumque, ut alii, pravi ſunt & paſſionibus dediti, cum ſecundum philoſophiæ lumen vivunt, nego; ſin minus, concedo: at philoſophiæ culpa non eſt, quæ bonum ſatis monſtrat: ſed hominis, ejus doctrina non utentis.

Inſtabis. Ex ipſa luce philoſophiæ potius augetur culpa hominis, unde Apoſtolus ad Rom. 1. inexcuſabiles dicit philoſophos ex eo, quod Deum cognoviſſent per philoſophiam: ergo potius auget miſeriam hominis, quam eum felicem efficit.

Reſp. Diſtinguo antecedens. Augetur per philoſophiam culpa hominis per ſe, ut principio peccandi, nego; per accidens ex prava diſpoſitione hominis, concedo. Vera philoſophia omne malum reprobat, ejuſque fœditatem detegit: ſi homo ea luce perfuſus nihilominus male agit, pejor eſt, non quia mala eſt philoſophia, ſed quia major eſt malitia hominis ſcientis bonum, & facientis malum.

Urgebis. Si philoſophia nos beatos efficit, evacuatur Sapientia crucis, eique ſubrogatur Sapientia Mundi.

Reſ. philoſophiam non conferre beatitudinem, etiam naturalem, niſi accedat gratia Chriſti, non defectu ſui, ſed defectu ſubjecti ea facile abutentis, niſi ſanetur a peccato per Chriſtum: ut optimi cibi non nutriunt ægrum. Itaque fatemur, eſſe neceſſariam gratiam Chriſti, ut ea homo ſanatus non ſolum ad ſupernaturalem felicitatem ten-

tendat, ſed etiam lumine philoſophiæ recte utens, in contemplatione Dei & operum ejus delectatus, ſecundum naturam felicius vivat.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Cauſa efficienti Philoſophia.

Cauſa efficiens eſt, a qua res producitur; alia eſt prima, a qua res primo producitur; alia ſecunda, quæ rem productam vel collapſam reparat, vel propagatione extendit.

PRIMA CONCLUSIO.

Deus fuit prima cauſa efficiens Philoſophiæ, a quo primus homo eam ſibi infuſam habuit.

Concluſio habetur ex Scriptura, Eccleſiaſtici 17. ubi de primis parentibus dicitur: *Deus cor dedit illis excogitandi, & diſciplina intellectus implevit illos. Creavit illis Sapientiam ſpiritus, & ſenſu implevit cor eorum, & bona & mala oſtendit illis*: unde Geneſ. c. 2. Adamus ſingulis animantibus propria nomina impoſuiſſe dicitur, quod ſane Sapientis eſt, & res cognoſcentis.

Probatur ratione. Deus creavit Adamum perfectum, ut eſſet principium aliorum hominum, tam ſecundum carnem gignendo, quam ſecundum mentem inſtruendo, & gubernando; atqui philoſophia pertinet ad perfectionem mentis humanæ, ut patet ex dictis: ergo ſicut ſtatim creatus eſt perfectus ſecundum carnem, ut poſſet alios gignere; ita & perfectus ſecundum mentem per ſcientiam philoſophiæ, & alias homini convenientes, ut poſſet ſtatim filios inſtruere, & gubernare. Ratio eſt S. Thomæ 1. p. q. 94. art. 3.

Objiciens 1. Adamus habuit eandem ſpecie ſcientiam, quam aliis impertiri debebat; ſed philoſophia infuſa a Deo non eſt eadem ſpecie cum philoſophia aliorum: ergo talem non habuit, ſed eam ſtudio acquirere debuit.

Reſp. Diſtinguo minorem. Philoſophia infuſa non eſt ejuſdem ſpeciei, quoad ſubſtantiam, nego; quoad modum habendi, concedo. Ut enim corpus Adami, licet alio modo productum a Deo, fuit ejuſdem ſpeciei cum noſtris, ita & philoſophia ei ſtatim infuſa fuit ejuſdem ſpeciei cum ea, quam filios docuit, ſolo habendi modo diverſa.

Inſtabis. Omnis peccans eſt ingerans; ſed Adam pec-

peccavit: ergo ignorans fuit, nec proinde ſcientiam infuſam habuit.

Reſp. Diſtinguo Majorem. Eſt ignorans habitu ſemper, nego; in actu, concedo: id eſt, non utitur hic & nunc ſua ſcientia. Sic ergo Adam peccavit, non quod ſcientiam recti non haberet, ſed quia ea uſus non eſt, voluntate peccati objecto illecta intellectum avertente, ne conſideraret regulam recti, quam probe noverat.

Urgebis. Primi parentes peccarunt deſiderio ſcientiæ, ut eſſent *ſicut Dii, ſcientes bonum & malum*, Gen. 3. ergo eam non habebant.

Reſpondeo, non peccaſſe deſiderio ſcientiæ naturalis, ſed cujuſdam excellentioris ſupra humanam conditionem poſitæ.

Dices. Qui decipitur, aut nullam, aut modicam habet ſcientiam; ſed primi parentes a Serpente ſeducti ſunt: ergo nullam, aut modicam habebant ſcientiam.

Reſp. Diſtinguo Majorem: Qui decipitur invitus, concedo; qui volens decipitur, nego. Deceptio ergo illa fuit non ex infirmitate intellectus: ſed ex culpa & malitia voluntatis jam per ſuperbiam corruptæ. Ut cum Salomon a mulieribus ſeductus eſt, ut idola coleret, ſatis ſciebat id malum & prohibitum, ſed amore profano voluntas corrupta ſcientiam deſeruit.

Repones. Si primi parentes tanta pollebant ſapientia, mirum, quod adeo ſtulte egerint, ut ob pomi eſum preceptum Dei violarent, & ejus iram, atque tot mala tam exiguæ rei cupiditate incurrerent.

Reſp. Diſtinguo antecedens. Si in vera Sapientia perſeveraſſent ut concedo; poſtquam per ſuperbiam a Deo Sapientiæ fonte deſciverunt, nego. Non enim Pomi aviditate primo peccarunt, ſed ſuperba elatione [quæ tentatio Sapientiores acrius infeſtat] a Deo deficientes in hanc ſtultitiam prolapſi ſunt, quod minime mirandum, ſed magnopere cavendum.

Replicabis. Nemo Philoſophus putaverit, ſerpentes loqui; ſed videtur mulier exiſtimaſſe, ſerpentem loqui: ergo erat expers philoſophiæ.

Reſp. Diſtinguo Majorem. Serpentes loqui propria natura, concedo; ut ſuperioris naturæ organa, nego; putavit itaque mulier, quod reipſa erat, Spiritum loqui per ſerpentem, nec in hoc decepta eſt, ſed ei adhærendo.

Addes tandem. Poſt peccatum aperti ſunt oculi Adami & Evæ, id eſt, cognitionem, qua carebant, adepti ſunt. Ergo antea erant ſimplices & ignari.

Reſp. Apertos eſſe eorum oculos non ſcientia alicujus veri de novo addita, ſed experientia mali, quod in ſe

cœ-

cœperunt perſentire rebellione carnis contra mentem qua etiam erubuerunt.

SECUNDA CONCLUSIO.

Collapſa paullatim philoſophia variis ſeculis ab hominibus reparata eſt, quos ut cauſas efficientes ſecundarias habuit.

Enim vero prima illa philoſophia non perenni fluxu ab Adamo ad poſteros manavit. Negligentia hominum paullatim excidit. Vix ejus quædam ſemina inter homines tandem manſere, quæ variis temporibus foverunt quidam eximii viri, atque proprio ſtudio promovere. Ad id excitati ſunt operum naturæ admiratione, quæ eſt attenta contemplatio eximii effectus, excitans deſiderium cognoſcendæ ejus cauſæ; profecere vero experientia & obſervationibus variis, quibus prima ſcientiæ rudimenta contexerunt, & quæſitis uudequaque aliorum cognitionibus ad juſtam ſcientiæ formam perduxere, quam deinceps poſteri excoluerunt, atque auxerunt; quæ res quomodo ſe habuerit, poſtea narrabimus.

Itaque homo ipſe eſt cauſa ſecunda efficiens philoſophiæ; idque duplici via: Inventione, veritates ad philoſophiam ſpectantes proprio marte inveſtigando, quod paucis eximiis viris contingit: & Diſciplina, quæ ab aliis inventa ſunt addiſcendo, quod facilius & pluribus conceſſum. Porro utrumque fit per diſcurſum a principiis ad concluſiones deveniendo; unde diſcurſus, ut omnis habitus ſcientifici, ita & philoſophiæ cauſa effectrix dici poteſt, ſeu potius homo per diſcurſum.

ARTICULUS TERTIUS.

De cauſa formali & materiali Philoſophiæ.

Cauſa formalis eſt, quæ dat eſſe rei, ideſt, eam intrintece determinat ad proprium eſſendi modum. Proprie locum habet in rebus compoſitis ex aliqua parte indifferenti ad plures eſſendi modos, & ex alia, quæ hanc determinat ad certum eſſendi modum; ut diſpoſitio artificioſa determinat ligna & lapides ad modum ædificii. Philoſophia vero eſt qualitas ſimplex, unde non habet proprie cauſam formalem, ſed ipſa eſt forma quædam conſtituens hominem in ratione philoſophi; attamen lato modo ejus differentia dici poteſt illius forma, quatenus vagum ſcientiæ genus ad certum ſcientiæ modum determinat.

Cauſa materialis ſcientiæ triplex eſt; Subjectum in quo re-

recipitur, & ex quo educitur; Objectum, circa quod verſatur; Partes, ex quibus componitur.

Quod ad ſubjectum, in quo recipitur & ex quo educitur philoſophia, aliud non eſt quam ipſa mens hominis: mente enim reſidet, atque ex ea veluti extrahitur per ſtudium & diſcurſum.

Denominat tamen totum hominem philoſophum, quia perſona denominatur ab iis formis, quæ aliquam ejus partem, aut potentiam proxime afficiunt, ut a capillis criſpis homo criſpus dicitur, & a juſtitia in voluntate reſidente juſtus; unde totus homo eſt ſubjectum quod, ſeu, ſubjectum denominationis philoſophiæ.

Quoad objectum philoſophiæ; qui omnes ſcientias naturales philoſophia comprehendi volunt, ei conſequenter pro objecto aſſignant, ut omne ſcibile naturaliter. At cum oſtenderimus, philoſophiam proprie eas ſolum complecti ſcientias naturales, quæ per altiora principia res cognoſcunt, ejus objectum eſt omne ſcibile naturaliter per altiores cauſas.

Dices. Ex Ariſtotele 4. Metaph. cap 2. Philoſophi eſt de omnibus ſpeculari: ergo omne ſcibile eſt objectum philoſophiæ.

Reſp. Diſtinguo Antecedens: Philoſophi eſt de omnibus ſpeculari, quoad omnem modum ſcibilitatis, nego: quatenus in omnibus cauſas altiores ſcrutatur, concedo. Philoſophia enim omnium naturalium cauſas altiores inveſtigat, etiam objectorum aliarum ſcientiarum, ut naturam & cauſas quantitatis, quæ eſt objectum Mathematicarum, inquirit; at non deſcendit ad minutiora: id inferioribus ſcientiis relinquit.

Quoad partes, ex quibus philoſophia conſtat, jam diximus, perfectum philoſophiæ corpus conſtare ex quatuor facultatibus, Logica, Phyſica, Morali, Metaphyſica, quæ ſunt veluti partes ejus collective ſumptæ.

ARTICULUS QUARTUS.

De variis Philoſophorum Sectis.

PHiloſophia, ut ſe habuerit ante diluvium, prorſus ignoratur. Solum ex Joſepho lib. 1. c. 3. Antiq. habemus, a poſteris Adami ſcientiarum principia duabus columnis fuiſſe conſignata, quarum ruinas ſuo tempore adhuc ſuperſtites fuiſſe teſtatur; at quid in illis contineretur, nullus refert. Poſt diluvium ſcientiæ præcipue coluere Chaldæi, & ex illis orti Hebræi, a quibus in alias identidem nationes manaverunt. Hunc apud Perſas Magi, apud Indos Gymnoſophiſtæ, apud Gallos Druidæ:

ſed præcipue floruit ſtudium philoſophiæ apud phœnices & Ægyptios, qui eam ab Abrahamo didiciſſe feruntur. Sed quæ fuerint apud eas nationes in philoſophia ſectæ, admodum obſcurum eſt. Ab illis migravit ad Græcos, quorum cum notior ſit hiſtoria, dicendum primo in univerſum, uti apud eos philoſophia ſe habuerit; tum vero, quæ fuerint ejus præcipuæ ſectæ.

Qui primi Græcorum philoſophiam coluere, eam carminibus atque fabularum involucris, ne vulgata vilior fieret, conſignarunt. Horum antiquiſſimi ante Trojanum excidium Muſæus & Linus, a quo eruditi fuere Hercules & Orpheus inſignis ille Poeta. Subſecuti ſunt centum annis ante, quam Olympiades numerari cœpiſſent, Homerus & Heſiodus, quorum fabulis omnem naturæ & morum ſcientiam contineri Veteres exiſtimarunt.

Olympiade circiter quinquageſima emerſit Sapientium cohors, inter quos ſeptem præcipue celebres fuere, Thales Mileſius, Bias Prienæus, Pittacus Mitylenæus, Solon Athenienſis, Cleobulus Lydius, Chilo Lacedæmonius, Periander Corinthius; quanquam in illo celebri grege, loco trium poſteriorum, ab aliquibus recenſeantur Anacharſis Scytha, Epimenides Cretenſis, Leophantus Epheſius. Alii addunt Pherecydem Pythagoræ præceptorem; nam plures quam ſeptem plerique numerant; at ſeptenarius ille numerus vulgo retinetur. Verum ex his Thales & Perecydes naturalem philoſophiam ſoli coluiſſe videntur, cæteri moribus ac politicæ addicti potius fuiſſe.

Ab his duobus ortæ Græcorum Scholæ in varias ſectas abierunt, quæ omnes tribus veluti generibus continebantur, Dogmatiſtarum, qui pleraque certa in philoſophia ſtatuebant, ut Peripatetici, Stoici, Epicurei, Acatalepticorum, quaſi incomprehenſivorum, qui nihil certo comprehendi ac ſciri poſſe contendebant, ut Academici: Scepticorum, quaſi Conſideratorum, qui ſe quidem nihil certo tenere, ſed omnia conſiderare profitebantur; non negabant tamen, aliquid ſciri poſſe. Sed de ſingularum ſectarum, quæ ſub his generibus continebantur, origine & progreſſu ſpecialius dicendum.

Duæ præcipue fuere apud Græcos ſectarum familiæ a locis, in quibus ortæ ſunt, ac primum floruerunt, nuncupatæ, Jonica ſcilicet & Italica.

Jonicæ author fuit Thales Mileſius, cui Olympiade quinquageſima octava mortuo ſucceſſit Anaximander Mileſius; huic Anaximenes itidem Mileſius; iſti Anaxagoras Clazomenius, qui, amplo patrimonio abdicato, philoſophiam tanto ardore coluit, ut nec publicis, nec privatis negotiis tangeretur; atque cuidam ob id eum ita

ob-

objurganti, *Nullane tibi patriæ cura eſt?* reſponderit, cœlum digito commoſtrans, *Mihi vero patriæ cura & quidem ſumma eſt*. Hic primus ex Jonia philoſophiam Athenas traduxit, ubi auditorem habuit Archelaum præceptorem Socratis, ex cujus Schola circa Olympiadem nonageſimam quintam, qua ipſe obiit, prodiere tres propriarum ſectarum Principes, Plato, Antiſthenes & Ariſtippus.

Plato in Academia, loco nemoroſo prope Athenas, ſic dicto ab Academo viro illuſtri, docere cœpit; unde ſecta ejus Academica dicta, Ariſtotelemque auditorem habuit, qui ab eo ſeparatus propriam, eamque illuſtriſſimam ſectam inſtituit, Peripateticam dictam, quod in Lycæo perambulando doceret. Platoni Speuſippus ſucceſſit in Academia, poſtea Xenocrates Chalcedonius, Polæmon, Crates Athenienſis, & Crantor Solenſis. Hi fuere Academiæ veteris magiſtri: nam ſubſecutus Arceſilaus recentioris Academiæ author fuit, novo inducto dogmate, nihil ſcilicet certum eſſe, ſed omnia incomprehenſibilia; quam ſectam Carneades poſtea temperavit, aliqua aliis ſaltem veriſimiliora ſtatuens.

Antiſthenes ſectam Cynicam inſtituit, quaſi caninam. Hoc nomen ei inditum vel a loco, in quo docebat, Cynoſarge dicto; vel a canina mordacitate, quod acrius ac ſine diſcrimine omnium vitam carperet; vel ob impudentiam, quod ea, quæ pudor occultari compellit, canum more palam agerent hujus ſectæ profeſſores. Antiſtheni ſucceſſit Diogenes ſpeciatim Canis dictus, atque ἐφημερόβιος, quod in diem ſine cura viveret, palliolo, pera, baculo, atque loco domus dolio contentus, divitias, honores, delicias contemnens: huic Crates Thebanus ſucceſſit.

Zeno Cittienſis Cratem cum audiret, offenſus cynica illa impudentia, deſeruit Cynicos, atque per aliquod tempus Xenocratem Platonicum audivit; deinde author fuit Sectæ Stoicæ, a Stoa, ideſt, porticu, in qua docebat, ſic dictæ. Retinuit Cynicorum ſeveritatem, divitiarum, voluptatis & honorum contemptum, atque ſummum bonum in virtute ab omni paſſionum perturbatione tuta repoſuit. Adjecit Phyſicæ, ac Dialecticæ cognitionem a Cynicis fere neglectam. Huic ſucceſſit Cleanthes, deinde Chryſippus.

Ariſtippus Cyrenaicus Sectam inſtituit, quæ ſummum bonum in corporis voluptate reponebat; ab ejus patria *Cyrenaicam* dictam. Ob belluinum dogma ignobilis habita ſemper fuit, atque humi repens nihil in ſcientiis nobile & excelſum produxit. Et quidem hæ fuere Jonicæ Sectæ propagines.

Italicæ ſectæ author fuit Pythagoras Samius, Pherecydis auditor. Italica dicta eſt, quod docuerit ejus author in ea Italiæ parte quæ nunc Calabria dicitur, olim Magna Græcia. Hujus illuſtres diſcipuli Charondas, Zaleucus, Zamolxis, Epimenides, Epicharmus, Philolaus Crotoniata, Architas Tarentinus, quorum plerique leges optimas civitatibus dedere. At Scholæ Telauges filius patri ſucceſſit: huic Xenophanes Colophonius; iſti Parmenides & Zeno, cui Dialecticæ inventio tribuitur, uterque ex Elea civitate Lucaniæ oriundus. Zenoni ſucceſſit Leucippius, qui primus Atomos & Inane rerum principia poſuit. Leucippo Democritus Abderites & ipſe Atomorum defenſor, cui *Gelaſini* nomen inditum, quod omnia humana derideret, uti Heraclitus deflebat. Zenoni ſucceſſit Metrodorus Chius; huic Diogenes Smyrnæus; iſti Anaxarchus Abderites quo de pluralitate Mundorum differente illacrymatus fertur Alexander Magnus, conquerens, ſe nec unius eſſe dominium. Anaxarcho ſucceſſit Pyrrho Elienſis, cujus non tam in propaganda priorum ſectam, quam in omnibus ſectis evertendis ſtudium incubuit; negavit enim, verum & certum aliquid eſſe inventum, attamen inveniri poſſe non eſt inficiatus, ut Academici; atque adeo dixit, gnaviter inſiſtendum eſſe conſiderationi & inquiſitioni rerum, unde ejus ſectatores *Sceptici* dicti, id eſt, Conſideratores. Pyrrhoni ſucceſſit Nauſiphanes, cujus auditor Epicurus Atomos & Inane Leucippi reſtituit, Sectæque Epicureæ nomen dedit circa Olympiadom centeſimam vigſimam ſeptimam, qua obiit.

Et quidem Sectæ philoſophorum ita ſe habuere apud Græcos, a quibus ad alias gentes manarunt. Verum aliis fere extinctis, ſola Peripatetica nunc vulgo floret, præcipue poſtquam a S. Thoma fuit illuſtrata, atque ſacræ doctrinæ amico fœdere ſociata.

PRI.

PRIMA PARS
PHILOSOPHIÆ

Quæ Logica, ſeu Dialectica nuncupatur.

LOgica Græce idem eſt, ac *Rationalis* Latine: Dialectica vero idem, ac *Diſputativa.* Utroque nomine dicitur ea Philoſophiæ pars, quæ Mentem, ſeu Rationem dirigit in cognitionem veritatis. Dicitur etiam Organum, ſeu Inſtrumentum, quia illa utimur in aliis ſcientiis acquirendis. Primo loco tradi ſolet, quia priuſquam in rebus ipſis veritatem inquiramus, modum inquirendi ſcire oportet. Hujus facultatis quanta ſit dignitas, ac neceſſitas ex ipſo lumine, ac fine patet: nam ut nobis nihil eſt mente dignius, nihil menti magis neceſſarium, quam veritatis cognitio; ita nihil præſtantius, ac utilius ea facultate, quæ mentem dirigit in cognitionem veritatis, adeo ut non immerito ei conveniat ea Petri Hiſpani magnifica definitio, aut potius elogium, Ars Artium, Scientia Scientiarum, ad omnium methodorum principia viam habens. Porro Logica, ut nunc in Scholis traditur, duo continet, Præcepta, & Quæſtiones. Si hæc utraque miſcerentur, periculum foret, ne quæſtionibus præcepta obruerentur, atque confunderentur. Itaque primo, ac ſeorſum præcepta diligenter trademus, non omiſſis iis, quæ circa illa tractari vulgo ſolent, niſi quæ omnino inutilia viſa ſunt, ac inſuper adjunctis aliis, quæ vulgo prætermiſſa, potiſſima tamen cenſuimus ad mentem in cognitione rerum dirigendam; deinde vero quæſtiones diſcutiemus. Prior Tractatus inſcribitur a nobis *Logica minor*, non uſu & neceſſitate [nam eo modo præcipua cenſenda eſt, atque attente addiſcenda, & identidem relegenda] ſed mole. Alter vero inſcribitur *Logica*, quod fuſius quæſtiones Logicales in ea diſcutiantur.

LOGICA MINOR

Præcepta & modum Mentis in cognitionem veritatis dirigendæ complectens.

OMnis humana cognitio tribus mentis operationibus omnino continetur, *Apprehenſione*, *Judicio*, & *Diſcurſu*. Primo enim rem propoſitam nudo quodam mentis intuitu percipimus, quid ipſa ſit attendendo. Secundo de rebus perceptis invicem comparatis judicamus, affirmando, aut negando, ita ſe habere, ut proponuntur. Tertio ex uno, aut multis judiciis aliud cum ipſis connexum deducimus. Ut cum primum aciem mentis in hoc Univerſum conjicio, video in eo terram, animalia, plantas, cœlum, ſolem, ſtellas, &c. nihil de illis rebus judicando, ſed unamquamque ſimplici quodam aſpectu mentis intuendo. Deinde perceptas mente ex his ideas invicem comparans, ut ideam animalis cum idea plantæ, aut hominis, judico, Animal non eſſe plantam, Hominem vero eſſe quoddam animal. Tertio ex eo judicio aliud ita infero, Homo eſt animal: ergo aliquid habet commune cum Leone & Equo. Apprehenſio itaque eſt actus mentis, quo res percipiuntur, nihil de illis affirmando aut negando, ſed eas propriis ideis exprimendo, quæ *Termini* dicuntur. Judicium eſt actus mentis, quo unum de alio affirmatur, aut negatur, quæ affirmatio, aut negatio propoſitione exprimitur. Diſcurſus demum eſt actus mentis, quo ex uno judicio aliud cum eo connexum elicitur, quæ illatio, Argumentatio vocatur.

Quidam addunt quartam mentis operationem, qua res perceptas ordinamus, quæ *Methodus* dicitur. Verum hæc ad prædictas reducitur, nempe ad Apprehenſionem & Judicium. Prima enim mentis operatio non ſolum res percipit, ſed etiam varios inter illas ordines excogitat. Ex illis ordinibus ſecunda mentis operatio judicat, quis ſit aptior ad aliquid inveſtigandum, aut explicandum, eumque ſeligit: is ordo Methodus dicitur.

Itaque cum Logicæ cura ſit mentem dirigere in cognitionem veritatis, id plene perficiemus, ſi docuerimus integre, clare, & diſtincte percipere; vere judicare; recte diſcurrere: unde Logicam iſtam præceptivam in tres partes dividemus.

Prima pars erit de Apprehenſione, ac Terminis, quibus perceptiones noſtras exprimimus.

Se.

Secunda de Judicio, ac Propoſitionibus, quibus noſtra judicia enuntiamus.

Tertia de Diſcurſu, ſeu de Argumentatione, quæ unum ex alio inferimus.

His addemus appendicem de Methodo, quæ, ut dixi, mixta quædam eſt mentis operatio ex Apprehenſione & Judicio.

PRIMA PARS

De Apprehenſione & Terminis.

HÆc prima operatio mentis præcipui momenti eſt, cum illa, ut fundamento, nitatur omnis noſtra cognitio; nam niſi recte terminos perceperis, de propoſitione judicium certum ferre non poteris, nec proinde ex uno judicio aliud diſcurrendo evidenter deducere. Accuratius itaque pertractanda nobis eſt, quod ut ordine fiat, primo de Terminis, circa quos hæc prima operatio verſatur, agemus; deinde de recta Terminorum perceptione.

QUÆSTIO PRIMA

De Termino.

CIrca Terminum quæri poteſt, primo quid ſit. 2. Quotuplex ſit. 3. Quæ ſint ejus proprietates. Verum quia Termini univerſales in ſcientiis præcipui uſus ſunt 4. dicemus de univerſitate terminorum; 5. demum de coordinatione omnium terminorum ſub decem claſſibus, quæ prædicamenta, ſeu categoriæ dicuntur.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid ſit Terminus.

ARiſtoteles definit Terminum, id, in quod reſolvitur propoſitio tanquam in prædicatum, aut ſubjectum; omnis enim propoſitio conſtat terminis ut par-

tibus copula quadam junctis, proindeque in illos ſolvitur; ut hæc: Deus eſt amandus, duabus partibus conſtat, quæ verbo uniuntur. Hæc copula non eſt terminus, ſed nexus terminorum.

Occaſione hujus definitionis quæri ſolet, an ſit de eſſentia Termini, ut actu ſit in propoſitione. Sed res tanti non eſt, ut nos detineat. Satis eſt ad rationem Termini, ut dicat ordinem ad propoſitionem; nam pars dicitur in ordine ad totum. Itaque terminus dicitur non ſolum ex eo, quod actu componat propoſitionem, ſed etiam cum a Logicis conſideratur in ordine ad illam; unde prima Logicæ pars inſcribitur *De terminis*, licet eos non ſpectet, ut ſunt in propoſitione, de qua non agit, ſed ſolum in ordine ad propoſitionem: ſed ad ulteriora pergamus.

Hæc Ariſtotelis definitio ſolum explicat terminum in ordine ad ſecundam mentis operationem; unde aliter definitur in ordine ad primam. Terminus eſt ſignum rei, ſimplici Apprehenſione perceptæ. Porro ſignum illud conſiderari poteſt vel interius in mente, vel exterius, ut nota aliqua ſenſibus manifeſtatum, puta, voce, aut ſcriptura. Hinc triplex eſt terminus, Mentalis, Vocalis, Scriptus, de quibus ſigillatim dicendum eſt, ſed prius de ſigno ipſo aliquid præmittendum.

§. I.

Quid & quotuplex ſit Signum.

Signum definitur, quod potentiæ cognoſcitivæ aliud a ſe repræſentat. Hæc repræſentatio duobus modis fieri poteſt. Primo per modum ſimilitudinis, ut imago hominis repræſentat eum, quia illi ſimilis eſt. Secundo per modum indicationis, in quantum ex uno cognito, licet diſſimili, ducimur in alterius cognitionem, propter utriuſque connexionem; ut ex fumo cognoſcimus ignem. Hinc duplex ſignum, formale & inſtrumentale. Signum formale eſt ipſa rei ſimilitudo. Signum inſtrumentale definitur ex S. Auguſtino lib. 2. de Doctrina Chriſtiana c. 1. *Id, quod præter ſpeciem, quam ingerit ſenſibus, aliquid aliud facit in cognitionem venire.*

Signum inſtrumentale dividitur in naturale & arbitrarium; repræſentat enim non ratione ſimilitudinis, ſed connexionis, quæ poteſt eſſe vel ex natura rei, vel ex inſtituto hominum. Signum naturale eſt, quod aliud a ſe repræſentat ex naturali connexione: ſic fumus ignem repræſentat, aurora diem, riſus lætitiam, gemitus dolorem. Signum arbitrarium eſt, quod aliud a ſe repræſentat ex uſu & inſtituto hominum cum eo connexum; ſic

hedera ſignificat venale vinum, mappa menſæ impoſitam prandium, calculus certam pecuniæ ſummam.

§. II.

Quid ſit Terminus mentalis.

Terminus mentalis eſt ſignum formale rei mente perceptæ. Dicitur *ſignum*, quia rem menti repræſentat. Dicitur *formale*, quia eſt ipſa rei ſimilitudo. Dicitur *rei mente perceptæ*, ut diſtinguatur ab impreſſionibus ſenſuum, quæ etſi dici poſſint objectorum ſimilitudines, non tamen termini dicuntur a Logicis, qui de ſola mentis cognitione agunt.

Verum, ut hæc diſtinctio terminorum mentalium ab imaginibus ſenſuum melius capiatur, tantiſper dicendum de modo, quo mens humana res percipit. Objecta externa primum ſenſus externos percellunt; hæc impreſſio a ſenſu externo ad phantaſiam progrediens in ea rerum ſimulacra perfectiora excitat, [*Phantaſmata* dicuntur] quæ in ea collecta diu manent, etiam remotis objectis & ceſſante ſenſus externi functione; horum ope res ſenſu perceptas, licet abſentes, nobis repræſentamus, ſonos, odores, figuras, colores, linamenta, eaque quaſi coram poſita imaginatione percipimus. Mens illis motibus imaginationis provocata ob ejus cum corpore unionem, rebus imaginatione repræſentatis attendit, atque eas ſuo modo percipit per ſimilitudines longe nobiliores, quas ex illis ſimulacris elicit, juxta Peripateticos, vel quibus ab initio ſibi infuſis attendere incipit, ut cenſent Platonici, id enim perinde eſt quoad præſens. Verum quia mens altiore, latioreque, quam ſenſus, luce pollet, in ipſis ſenſilibus imaginatione perceptis longe plura, quam illa percipit, eaque propriis notitiis diſtinguit: ut cum mundum imaginatione percipio, non ſolum mente percipio, quidquid illa percipit, ſed infinita, quæ eam fugiunt, ut partium ſymetriam, numerum & numerorum rationes varias, ordinem, connexionem, dependentiam, rationem effectus, cauſæ, medii, finis, entis, ſubſtantiæ, accidentis, neceſſitatis, contingentiæ, &c. quorum omnium diſtinctas notiones habet mens, quas rurſus conjungendo, dividendo, invicem, aut cum ſeipſa comparando, innumeras alias notiones ſibi comparat, & ad rerum ſpiritualium perceptionem aſſurgit, Dei, Angelorum, virtutum, vitiorum, veritatis, falſitatis, boni, mali, &c. quæ imaginatione minime percipiuntur, ſed mente ſola.

Hæ ſimilitudines, a ſimulacris imaginationis natura &

tibus copula quadam junctis, proindeque in illos ſolvitur; ut hæc: Deus eſt amandus, duabus partibus conſtat, quæ verbo uniuntur. *Hæc* copula non eſt terminus, ſed nexus terminorum.

Occaſione hujus definitionis quæri ſolet, an ſit de eſſentia Termini, ut actu ſit in propoſitione. Sed res tanti non eſt, ut nos detineat. Satis eſt ad rationem Termini, ut dicat ordinem ad propoſitionem; nam pars dicitur in ordine ad totum. Itaque terminus dicitur non ſolum ex eo, quod actu componat propoſitionem, ſed etiam cum a Logicis conſideratur in ordine ad illam; unde prima Logicæ pars inſcribitur *De terminis*, licet eos non ſpectet, ut ſunt in propoſitione, de qua non agit, ſed ſolum in ordine ad propoſitionem: ſed ad ulteriora pergamus.

Hæc Ariſtotelis definitio ſolum explicat terminum in ordine ad ſecundam mentis operationem; unde aliter definitur in ordine ad primam. Terminus eſt ſignum rei, ſimplici Apprehenſione perceptæ. Porro ſignum illud conſiderari poteſt vel interius in mente, vel exterius, ut nota aliqua ſenſibus manifeſtatum, puta, voce, aut ſcriptura. Hinc triplex eſt terminus, Mentalis, Vocalis, Scriptus, de quibus ſigillatim dicendum eſt, ſed prius de ſigno ipſo aliquid præmittendum.

§. I.

Quid & quotuplex ſit Signum.

Signum definitur, quod potentiæ cognoſcitivæ aliud a ſe repræſentat. Hæc repræſentatio duobus modis fieri poteſt. Primo per modum ſimilitudinis, ut imago hominis repræſentat eum, quia illi ſimilis eſt. Secundo per modum indicationis, in quantum ex uno cognito, licet diſſimili, ducimur in alterius cognitionem, propter utriuſque connexionem; ut ex fumo cognoſcimus ignem, Hinc duplex ſignum, formale & inſtrumentale. Signum formale eſt ipſa rei ſimilitudo. Signum inſtrumentale definitur ex S. Auguſtino lib. 2. de Doctrina Chriſtiana c. 1. *Id, quod præter ſpeciem, quam ingerit ſenſibus, aliquid aliud facit in cognitionem venire.*

Signum inſtrumentale dividitur in naturale & arbitrarium; repræſentat enim non ratione ſimilitudinis, ſed connexionis, quæ poteſt eſſe vel ex natura rei, vel ex inſtituto hominum. Signum naturale eſt, quod aliud a ſe repræſentat ex naturali connexione: ſic fumus ignem repræſentat, aurora diem, riſus lætitiam, gemitus dolorem. Signum arbitrarium eſt, quod aliud a ſe repræſentat ex uſu & inſtituto hominum cum eo connexum; ſic

hede-

hedera ſignificat venale vinum, mappa menſæ impoſita prandium, calculus certam pecuniæ ſummam.

§. II.

Quid ſit Terminus mentalis.

TErminus mentalis eſt ſignum formale rei mente perceptæ. Dicitur *ſignum*, quia rem menti repræſentat. Dicitur *formale*, quia eſt ipſa rei ſimilitudo. Dicitur *rei mente percepta*, ut diſtinguatur ab impreſſionibus ſenſuum, quæ etſi dici poſſint objectorum ſimilitudines, non tamen termini dicuntur a Logicis, qui de ſola mentis cognitione agunt.

Verum, ut hæc diſtinctio terminorum mentalium ab imaginibus ſenſuum melius capiatur, tantiſper dicendum de modo, quo mens humana res percipit. Objecta externa primum ſenſus externos percellunt; hæc impreſſio a ſenſu externo ad phantaſiam progrediens in ea rerum ſimulacra perfectiora excitat, [*Phantaſmata* dicuntur] quæ in ea collecta diu manent, etiam remotis objectis & ceſſante ſenſus externi functione; horum ope res ſenſu perceptas, licet abſentes, nobis repræſentamus, ſonos, odores, figuras, colores, linamenta, eaque quaſi coram poſita imaginatione percipimus. Mens illis motibus imaginationis provocata ob ejus cum corpore unionem, rebus imaginatione repræſentatis attendit, atque eas ſuo modo percipit per ſimilitudines longe nobiliores, quas ex illis ſimulacris elicit, juxta Peripateticos, vel quibus ab initio ſibi infuſis attendere incipit, ut cenſent Platonici, id enim perinde eſt quoad præſens. Verum quia mens altiore, latioreque, quam ſenſus, luce pollet, in ipſis ſenſilibus imaginatione perceptis longe plura, quam illa percipit, eaque propriis notitiis diſtinguit: ut cum mundum imaginatione percipio, non ſolum mente percipio, quidquid illa percipit, ſed infinita, quæ eam fugiunt, ut partium ſymetriam, numerum & numerorum rationes varias, ordinem, connexionem, dependentiam, rationem effectus, cauſæ, medii, finis, entis, ſubſtantiæ, accidentis, neceſſitatis, contingentiæ, &c. quorum omnium diſtinctas notiones habet mens, quas rurſus conjungendo, dividendo, invicem, aut cum ſeipſa comparando, innumeras alias notiones ſibi comparat, & ad rerum ſpiritualium perceptionem aſſurgit, Dei, Angelorum, virtutum, vitiorum, veritatis, falſitatis, boni, mali, &c. quæ imaginatione minime percipiuntur, ſed mente ſola.

*H*æ ſimilitudines, a ſimulacris imaginationis natura &

numero longe diverſæ, dicuntur *Species intelligibiles, Ideæ, Rationes rerum, Notiones, Conceptus, Notitiæ*; ſpecialiter autem a Logicis *Termini mentales*, quatenus ſunt prima propoſitionum, & ſyllogiſmorum mentalium elementa, ex quibus conſtat, & in quæ reſolutio eorum terminatur.

§. III.

De Termino vocali & ſcripto.

SOcietas humana vincitur, atque perficitur communicatione cognitionum. Cogitatio quamdiu intus manet, alii non communicatur; itaque neceſſarium fuit alligare conceptus internos ſignis externis, quibus ut inſtrumentis manifeſtarentur. Inter ea ſigna vox primum locum obtinet, quia maxime ad id commoda: ſemper enim præſto eſt, facile formatur, infinitis modis variatur. Hinc communi & perpetuo uſu apud quoſvis populos certæ ideæ certis vocibus ita alligatæ ſunt, ut iis auditis mens uſu ad id facto, ſtatim ad ideas illas attendat, immo ideam vocis & rei per eam ſignificatæ ita conjunctam habet, ut, etiam dum intra ſe diſcurrit, ipſis ideis vocum ſæpe utatur loco idearum rerum.

Terminus itaque vocalis eſt Vox ad placitum ſignificativa termini mentalis. *Vox* dicitur, ideſt, ſonus hominis ore per inſtrumenta naturalia prolatus. Additur *ſignificativa termini mentalis*, quia in eo proprie poſita eſt ejus ratio, ut ſit ſignum termini mentalis. Porro hæc ſignificatio non eſt a natura ipſa vocis, ſed ex uſu & inſtituto hominum; nam vox ex ſe hunc potius, quam alium terminum mentalem non ſignificat.

Inde colliges, terminos vocales prius ſignificare ideam rei, quam rem ipſam; quia proprie voces uſurpantur ad manifeſtandos conceptus. Iis tamen mediantibus etiam res ipſas ſignificant, ut ultimatum ſignificatum, cum & ipſa idea tendat ulterius ad rem: unde proprie pro ipſis rebus ſupponunt: ut cum dico, peſtis necat homines; non id affirmo de idea peſtis, ſed de re ipſa.

Sed cum voces fugaces ſint, & ad abſentes, aut futuros tranſmitti nequeant, homo de abſentibus & futuris ſollicitus, ut permanerent, & ad abſentes ac futuros tranſirent, eas alligavit ſcripturis, ut ſignis ſtabilibus, atque ad poſteros & abſentes commeantibus. Hinc terminus ſcriptus dicitur ſignum termini vocalis ſcriptura exaratum; immediate enim vocalem terminum ſignificat, eo mediante mentalem, ultimate vero rem ipſam.

ARTICULUS SECUNDUS.

De diviſione Terminorum.

IN termino quatuor ſpectari poſſunt: res ſignificans, res ſignificata: modus ſignificandi; & relatio unius termini ad alios. Ex his quatuor variæ profluunt diviſiones terminorum: præcipuas referemus.

Terminus ex parte rei ſignificantis dividitur 1. in mentalem, vocalem, & ſcriptum; de quibus ſupra.

2. In terminum incomplexum, qui uno ſigno unam rem ſignificat, ut albedo; & complexum, qui plura ſigna, aut plures res complectitur. Unde alius dicitur complexus voce, non re, ut Marcus Tullius Cicero; unum enim hominem ſignificat. Alius complexus re, non voce, ut Poeta; duo enim una voce comprehendit, hominem & artem Poeticam. Alius complexus re & voce, ut Virgilius Poeta; duas enim res duabus vocibus exprimit.

Terminus ex parte rei ſignificatæ dividitur primo in terminum Poſitivum, qui rem ſignificat, ut homo; & Negativum, qui non rem, ſed rei abſentiam ſignificat, ut cæcitas, nihil, non homo, non lapis; hi termini poſitivi affecti particula negante dicuntur infiniti, ſeu infinitantes. Quidam termini ſunt negativi voce, & poſitivi ſenſu, ut innocentia, immenſitas, immortalitas, infinitudo; nam ſignificant perfectiones poſitivas. Quidam e contra poſitivi voce, & ſenſu negativi, ut mortale, corruptibile, noxium, vitium. Quidam utroque negativi, ut impius, injuſtus.

Dividitur ſecundo in terminum primæ intentionis, & terminum ſecundæ intentionis. Terminus primæ intentionis eſt, qui ſignificat rem ſecundum ſtatum, quem habet in ſeipſa, ſeu in rerum natura; ut homo, leo, ſignificant res, ut ſunt in ſe. Terminus ſecundæ intentionis eſt, qui ſignificat rem ſecundum ſtatum ei ab intellectu attributum, ut genus, ſpecies, prædicatum, ſubjectum; hæc enim non conveniunt rebus ex ſua natura, ſed ex conſideratione, intellectus. Dicuntur termini ſecundæ intentionis, ſeu conſiderationis, quia primo rem conſideramus, ut eſt in ſe; deinde vero ſecundaria & reflexa conſideratione eam diſponimus in modum prædicati aut ſubjecti, generis aut differentiæ, eaque ſecundaria conſideratio dicitur ſecunda intentio.

Dividitur tertio in Singularem & Communem. Singularis eſt, qui de uno tantum dicitur; ſive ex impoſitio-

ne, ut Homerus, Ariſtoteles; ſive ex uſu, ut Apoſtolus abſolute ſumptus ſolum D. Paulum ſignificat, & Philoſophus Ariſtotelem, ſive ex aliqua additione, ut hic homo, Filius Virginis, Mater Chriſti. Terminus, communis eſt, qui plura ſignificat, ut Populus, Animal.

Terminus communis dividitur in Collectivum, qui plura conjunctim ſolum ſignificat, ut Civitas; & Diſtributivum, qui ita plura ſignificat, ut de ſingulis dici poſſit, ut Homo omnes homines ſignificat, & de ſingulis dici poteſt.

Terminus communis diſtributivus dividitur in univocum, æquivocum, & analogum. Univocus eſt, qui in pluribus rationem ſimpliciter unam ſignificat: ut homo in Petro, & Paulo idem ſignificat. Æquivocus eſt, qui in pluribus rationes omnino diverſas ſignificat, ut Canis dictus de Sidere, de piſce quodam, de animali domeſtico. Analogus eſt, qui rationes ſignificat ſimpliciter diverſas, proportione tamen quadam ſimiles: ut Pes dictus de infima parte montis, & de infimo membro animalis.

Terminus ex modo ſignificandi dividitur in Categorematicum, Syncategorematicum, & Mixtum. Categorematicus eſt, qui per ſe aliquid ſignificat, ut Homo, Lapis. Syncategorematicus, ideſt, Conſignificativus eſt, qui ſe ſolo non ſignificat, ſed tantum junctus alteri; ut omnis, nullus, aliquis: unde dicitur ſignum, quia eo veluti ſigno deſignatur, quantum alius ſignificet. Mixtus dicitur, qui utrumque continet, ut Nemo idem eſt, ac nullus homo; nihil, ac nulla res.

Terminus Categorematicus dividitur in Abſtractum & Concretum. Terminus abſtractus eſt, qui formam ab omni ſubjecto præciſam ſignificat. Terminus concretus eſt, qui ſignificat formam cum ſubjecto; ut Pulcher ſignificat pulchritudinem cum ſubjecto, in quo eſt: Pulcher enim eſt, qui habet pulchritudinem. At pulchritudo hanc dotem præciſe, ac veluti ſeparatam a ſubjecto ſignificat; unde terminus concretus ſenſu complexus eſt: Duas etiam ideas continet, unam expreſſe, aliam confuſe; ut philoſophus diſtincte philoſophiam exprimit, hominem vero confuſe ſignificat: eſt enim philoſophus ille, qui habet philoſophiam.

Terminus concretus dividitur in abſolutum & connotativum, ſeu, quod fere idem eſt, in ſubſtantivum & adjectivum. Terminus ſubſtantivus eſt, qui rem ſignificat per modum per ſe ſtantis, ut homo, lapis, color, pulchritudo. Terminus adjectivus eſt, qui rem ſignificat ut alteri adjectitiam, ut humanus, coloratus, pulcher.

Omnes

Digitized by Google

Omnes termini abſtracti ſunt ſubſtantivi; licet enim aliquando res ſignificent, quæ non niſi in aliquo ſubjecto exſiſtere poſſunt, attamen eas exprimunt ad modum per ſe ſtantis: ut Prudentia, Scientia, Amor, has res exprimunt quaſi per ſe ſubſiſtentes in conſideratione mentis, licet in re eſſe non poſſint, quin in aliquo ſubjecto exſiſtant, ut in homine, aut Angelo. Sunt itaque nomina ſubſtantiva non re, ſed modo ſignificandi; at homo, & Angelus, & re & nomine ſubſtantiva ſunt.

Terminus ex comparatione ad alios dividitur 1. in Prædicatum & Subjectum. Prædicatum eſt, qui de alio dicitur. Subjectum eſt, de quo alius terminus dicitur: ut in ea propoſitione, Deus eſt juſtus: Juſtus, eſt prædicatum reſpectu Dei, quia de eo dicitur: Deus eſt ſubjectum, quia de eo juſtus dicitur.

Dividitur 2. in terminum antecedentem, conſequentem, & reciprocum. Terminus antecedens eſt, ex quo alius ſequitur, ut homo eſt terminus antecedens reſpectu animalis; ſi enim eſt homo, ſequitur, ut ſit animal. Terminus conſequens eſt, qui ex alio ſequitur, ut animal reſpectu hominis. Termini reciproci ſunt, qui ſe mutuo inferunt, ut homo & rationalis; ſi enim eſt homo, eſt rationalis; ſi eſt rationalis, eſt homo.

Dividitur 3. in terminum tranſcendentalem & cathegoricum. Terminus tranſcendentalis eſt, cujus ſignificatum intime includitur in omnibus differentiis ſignificatorum aliorum terminorum, ut Ens, Res, Aliquid, Unum, Verum, Bonum. Terminus cathegoricus eſt, qui ſignificat aliquod genus rei aliis generibus non permixtum, ut Homo, Lapis, Prudentia, Color, Figura.

ARTICULUS TERTIUS.

De Proprietatibus Terminorum.

Terminorum quinque proprietates ſunt, *Suppoſitio*, *Ampliatio*, *Reſtrictio*, *Alienatio* & *Appellatio*. Primo de Suppoſitione, quæ eſt prima & præcipua termini proprietas, deinde de aliis dicemus.

§. I.

De Suppoſitione.

Circa Suppoſitionem tria quæri poſſunt. Primo quid ſit. Secundo quotuplex ſit. Tertio quæ ſint ejus regulæ.

Circa primum. Suppoſitio definitur, Poſitio termini pro aliquo, de quo verificatur, cum enim, ut inquit Ariſtoteles, non liceat inter diſputandum res ipſas afferre, utimur terminis loco rerum, ſicut computatores utuntur calculis loco pecuniarum. Talis uſus vocatur *Suppoſitio*. Extremæ particulæ, de quo verificatur, conſulto apponuntur, ut ſcias, ad ſuppoſitionem termini oportere, quod res aliqua deſignabilis correſpondeat termino: unde ſermo dicitur eſſe *de ſubjecto non ſupponente*, ſi nihil deſignabile correſpondeat termino; ut ſi dicam: Adam mihi loquitur: Centauri pugnant; iſtæ propoſitiones ſunt de ſubjecto non ſupponente, quia ex rebus, quæ exprimuntur per terminos *Adam* & *Centaurus*, prima nulla eſt pro tempore, de quo loquor, altera vero forte nuſquam fuit.

Suppoſitio varie dividitur. Eas ſolum ſpecies referemus, quas uſus & neceſſitas celebriores fecere.

Primo igitur dividitur Suppoſitio in Materialem & Formalem. Suppoſitio materialis eſt poſitio termini loco ſui ipſius; ut Homo eſt vox; Amo eſt verbum. Suppoſitio formalis eſt poſitio termini loco ſui ſignificati, ut Homo eſt diſcurſivus.

Secundo dividitur in ſuppoſitionem Simplicem & Realem. Suppoſitio ſimplex eſt poſitio termini loco ſui immediati ſignificati. Suppoſitio realis, quæ etiam dicitur perſonalis & abſoluta, eſt poſitio termini loco ſignificati tam mediati, quam immediati. Quod ut clare intelligas, nota, vocem habere duo ſignificata, unum immediatum, ad quod ſcilicet ſignificandum primo & per ſe eſt inſtituta; alterum mediatum, quod ſignificat, non quidem ex primaria deſtinatione, ſed quaſi ſecundario & extenſive: ſic Homo per ſe & immediate ſignificat naturam humanam; ſecundario tamen & mediate ſignificat ejus individua. E contra Plato per ſe primo ſignificat individuum naturæ humanæ, ſcilicet filium Ariſtonis; ſed ſecundario etiam ſignificat naturam humanam in Platone exſiſtentem. Sic etiam Album per ſe primo ſignificat albedinem ſubjecto inhærentem; ſecundario tamen & mediate ſignificat etiam ſubjectum, in quo albedo eſt. Dum ergo tales voces uſurpantur ſolum pro immediato ſignificato, earum ſuppoſitio eſt ſimplex: ſi uſurpentur pro utroque, ſuppoſitio eſt realis; ut dum dico, Homo eſt ſpecies, Album eſt accidens, Homo, & Album ſupponunt ſimpliciter: nam Homo ſumitur ibi pro ſola natura humana, non vero pro individuis; & Album pro ſola albedine, non vero pro ſubjecto: Unde non valet conſequentia, Homo eſt ſpecies; ſed Petrus eſt homo; ergo Petrus eſt ſpecies. At vero ſi dicam, Homo eſt vivens, ſuppoſitio,

tio eſt realis, quia homo ibi ſumitur pro ſuo ſignificato tam immediato, quam mediato; non enim ſola natura, ſed etiam omnia hominis individua ſunt viventia.

Tertio dividitur Suppoſitio in Collectivam, Diſtributivam, & Disjunctivam.

Suppoſitio collectiva eſt poſitio termini communis pro ſignificatis conjunctim ſumptis: ut Planetæ ſunt ſeptem, Apoſtoli ſunt duodecim.

Suppoſitio diſtributiva eſt poſitio termini communis pro omnibus & ſingulis ſignificatis: ut homo eſt animal, homo pro omnibus & ſingulis ſupponit. Subdividitur in Completam & Incompletam. Completa eſt, quæ deſcendit ad ſingula individua: ut in illa, animal eſt ſenſitivum, animal ſupponit non ſolum pro omnibus animalis ſpeciebus, ſed & pro ſingulis earum individuis. Incompleta eſt, cum terminus genericus ſumitur pro ſingulis ſpeciebus ſub genere contentis; at non pro ſingulis earum individuis: ut cum dicitur, Omne animal fuit in arca Noe: Deus cuncta animantia adducit ad Adam, ut iis nomina imponeret: Animal ſumitur pro omnibus ejus ſpeciebus at non pro ſingulis earum individuis. Hinc diſtributio completa dicitur *Pro ſingulis generum*. Incompleta vero *Pro generibus ſingulorum*.

Suppoſitio disjunctiva eſt poſitio termini communis pro aliquibus tantum ſignificatis; ut cum dicitur, Aliquis homo aſt albus.

Suppoſitio disjunctiva dividi rurſus poteſt in confuſam & determinatam. Confuſa eſt acceptio termini pro ſignificato, quod determinari nequit: ſeu, eſt acceptio termini pro quibuſvis ſuorum ſignificatorum, non tamen collective, ſed ſub disjunctione ſumptis; quam ob cauſam confuſa dicitur, quia pro nullo, ac certo determinato ſupponit, ſed pro quovis indifferenter & indeterminate. Locum habet præcipue in iis terminis, qui ad uſum & neceſſitatem referuntur: ut, Equus ad iter commodius agendum utilis eſt; Aliquis oculus eſt neceſſarius ad vivendum: Aliqua navis ad transfretandum: non enim determinate hic vel ille oculus, hæc vel illa navis neceſſaria ſunt. Suppoſitio disjunctiva determinata eſt acceptio Termini pro aliquibus determinatis ſignificatis: ut cum dicitur, Quidam homines detexerunt novum orbem: non quivis homines disjunctive ſumpti ſignificantur, ſed certi quidam, Columbus ſcilicet & Americus Veſputius.

Quidam alias ſuppoſitionis diviſiones afferunt, aut has ipſas paulo aliter referunt: quem tamen ſecuti ſumus modum, is in re ſatis involuta explicanda & facilis & ad uſum ſufficiens eſt.

§. II.

Regulæ quinque utiles ad diſcernendas Suppoſitiones.

SUppoſitio termini variatur quandoque ex adjunctione terminorum Syncategorematicorum, qui ideo *Signa* dicuntur. Horum alii ſunt Univerſales, ut *Omnis*, *Nullus*; alii Particulares, ut *Aliquis*, *Aliquis non*. At ſæpe terminus nullo ſigno afficitur; unde aliunde diſcernenda eſt ejus ſuppoſitio. Itaque hæ quinque Suppoſitionum regulæ ſtatui poſſunt.

1. Terminus affectus ſigno univerſali ſupponit diſtributive, vel collective juxta exigentiam alterius termini, cui adjungitur: ut Omnes Apoſtoli ſunt electi a Chriſto; Omnes Apoſtoli ſunt duodecim.

2. Terminus affectus ſigno particulari ſupponit disjunctive, confuſe, aut determinate, prout exigit terminus, cui adjungitur: ut Aliqui homines nigri ſunt; Aliquis oculus eſt neceſſarius ad videndum.

3. Subjectum propoſitionis nullo ſigno affectum, in materia naturali aut quaſi naturali ſupponit univerſaliter; in materia vero contingenti ſupponit disjunctive. Propoſitio eſt in materia naturali, cum prædicatum naturaliter convenit ſubjecto, ut illa: Homo eſt rationalis. Eſt vero in materia quaſi naturali, cum prædicatum reipſa contingens effertur de ſubjecto eo modo, quo efferri ſolent prædicata naturalia, ideſt, abſolute, ſine ulla contingentiæ nota, ut illæ: Angeli ſunt mali: Homines ſunt docti. At propoſitio eſt proprie in materia contingenti, cum prædicato, aut copulæ ineſt aliqua contingentiæ nota, puta, tempus præteritum, aut futurum, aut actio vel paſſio præſens verbo ſignificata; ut illæ: Angeli peccaverunt: Angeli cuſtodiunt homines: Judæi crucifixerunt Chriſtum. Itaque in iſtis ſubjectum ſupponit disjunctive, quia prædicatum contingens determinat ſubjectum ad ſuppoſitionem disjunctivam; non enim exigit omnes efficere. At in propoſitione, cujus prædicatum effertur quaſi naturaliter conveniens ſubjecto, determinatur ſubjectum ad ſuppoſitionem univerſalem, quia quod naturaliter ſpeciei convenit, omni ejus individuo convenit; unde illa vera eſt: Angeli ſunt incorporei; æquivalet enim iſti: Omnes Angeli ſunt incorporei, quod verum eſt. At illa falſa eſt: Angeli ſunt mali; enuntiat enim malum de Angelis abſolute, quaſi naturalem qualitatem, unde æquivalet illi; Omnes Angeli ſunt mali, quod falſum eſt.

Econ.

Econtra illa vera eſt: Angeli cuſtodiunt homines, quia enuntiat hoc munus ut actionem contingentem, quæ non intelligitur debere omnibus competere; proindeque ut vere dicatur de Angelis, ſatis eſt, ut aliquibus conveniat. Hinc acute notat Auctor egregii Operis Gallice conſcripti *De Arte cogitandi*, Propoſitiones indefinitas in materia dogmatica æquivalere univerſalibus; in materia vero hiſtorica æquivalere particularibus. Nec tamen, ut ipſe putat, falſa eſt regula communiter poſita, propoſitionem indefinitam in materia naturali æquivalere univerſali: in contingenti vero materia æquivalere particulari; nam propoſitio dogmatica ſemper cenſetur eſſe in materia naturali, vel quo ad rem, vel quo ad modum, quia effertur ſine nota contingentiæ; at vero propoſitio hiſtorica effertur cum nota contingentiæ, & ideo proprie contingens cenſetur.

4. Regula in propoſitione affirmativa prædicatum ſupponit ſemper disjunctive, ſaltem ex vi propoſitionis; ut in iſta: Homo eſt animal, animal ſupponit tantum pro aliquo; ut enim homo vere dicatur animal, non neceſſe eſt, ut ſit omne animal, ſed ſatis eſt, ut ſit aliquod ex animalibus. At in propoſitione negativa prædicatum ſemper ſupponit univerſaliter, ut in iſta: Homo non eſt lapis; non enim vere diceretur, non eſſe lapis, ſi vel aliqua lapidis ſpecies eſſet. Hæc regula magni uſus eſt in ſyllogiſmis, ideoque diligentius notanda.

5. Regula generalior. In propoſitione ſubjectum ſupponit juxta exigentiam prædicati: ſic quia termini numerales exigunt ſuppoſitionem collectivam, termini naturales diſtributivam, termini contingentes disjunctivam, termini neceſſitatis ſolum confuſam, juncti ſubjectis ea determinant ad tales ſuppoſitiones, ut in iſta: Planetæ ſunt ſeptem, ſupponit ſubjectum collective; in illa: Planetæ ſunt ex materia cœleſti, ſupponit diſtributive; in illa: Planetæ aliquando eclypſim patiuntur, ſupponit disjunctive; in illa: corpus opacum requiritur ad eclypſim, ſupponit confuſe. Ita enim exigunt prædicata.

§. III.

De reliquis proprietatibus Terminorum, Ampliatione, Reſtrictione, Alienatione, & Appellatione.

Ampliatio eſt extenſio termini a minore ad majorem ſignificationem; ut dum dicitur, *Manſueti hæreditabunt terram*; vox, *Manſueti*, quæ ſolum ex vi præ-

dicati

dicati ſupponit pro futuris, ſumitur tamen pro omnibus, tum futuris, tum præſentibus, tum præteritis.

Reſtrictio e contra eſt coarctatio termini a majore ad minorem ſignificationem; ut in illo Trajani effato, *Princeps credulus eſt crudelis*, vox *credulus* reſtringit vocem *Princeps* ad aliquos tantum. Reſtrictione paſſim utitur Scriptura; ut vox *viventium* ad homines reſtringitur, dum Eva dicitur *Mater cunctorum viventium*; & vox *carnis*, dum dicitur, *Videbit omnis caro ſalutare* Dei; item in Symbolo, *Credo carnis reſurrectionem*.

Alienatio eſt translatio termini a propria ad alienam ſignificationem propter alterius termini additionem: Ut cum Chriſtus dicitur Sol juſtitiæ, Agnus dominator terræ, hæ voces ex adjuncto a propria ad Metaphoricam ſignificationem transferuntur. Sic Pythagoras eleganti alienatione Juſtitiam dixit *Salem vitæ*, quod ſcelerum corruptionem acri quidem, ſed ſalubri punitione corrigat.

Appellatio majoris momenti eſt. Definitur, applicatio unius termini ſupra alium: in propoſitione enim predicatum veluti applicatur ſubjecto: ut dum dico, Deus eſt bonus, *bonus* applicatur ſupra terminum *Deus*.

Dividitur in *Materialem* & *Formalem*; in termino enim concreto duplex eſt ſignificatum, materiale ſcilicet, & formale. Formale eſt ipſa forma per terminum ſignificata. Materiale vero eſt ſubjectum habens talem formam: ut in iſta voce, Homo, humanitas eſt formale ſignificatum, perſona vero habens humanitatem eſt ſignificatum materiale; & in illa voce, Album, albedo eſt formale ſignificatum; ſubjectum vero habens albedinem eſt materiale.

Appellatio itaque formalis eſt, quando predicatum cadit ſupra formale ſubjecti; ut dum dico, Medicus ſanat; non enim ſanat, niſi formaliter ut Medicus. Appellatio materialis eſt, quando predicatum cadit ſupra materiale ſubjecti: ut dum dico, Medicus cantat; non enim cantat ut Medicus, ſed ut Muſicus.

Tres præcipuæ regulæ ſunt appellationis. Prima, quando ſubjectum propoſitionis eſt terminus ſubſtantivus cum adjectivo, ſi adjectivus ſit ante copulam, appellatio erit materialis ut dum dico; Alexander Magnus fuit diſcipulus Ariſtotelis, Diſcipulus applicat ſupra Alexandrum, non quatenus magnum, ſed ſimpliciter; ita ut ſenſus ſit: Alexander, aliunde magnus, fuit diſcipulus Ariſtotelis: ſed ſi dicatur, Alexander fuit magnus diſcipulus Ariſtotelis, appellatio erit formalis; nam diſcipulus applicabit ſupra Alexandrum, quatenus magnum; ita ut ſenſus ſit: Alexander fuit magnus inter diſcipulos Ariſtotelis.

Secunda regula. In propoſitione, cujus ſubjectum eſt terminus concretus, appellatio eſt materialis, id eſt, prædicatum cadit ſupra materiale ſubjecti, faltem in rigore logico: ut dum dico, *Homo fit albus*, ſenſus eſt, ſuppoſitum habens humanitatem recipere etiam albedinem. Propter hanc regulam iſta propoſitio eſt falſa, Homo factus eſt Deus, quia facit hunc ſenſum, Suppoſitum habens humanitatem recepit divinitatem, quod eſt falſum. Iſta autem propoſitio eſt vera, Deus factus eſt homo: quia facit hunc ſenſum, Suppoſitum habens divinitatem, aſſumpſit etiam humanitatem, quod eſt verum.

Tertia regula. Numeralia primitiva nominibus ſubſtantivis applicata, ut duo, tres, quatuor, &c. appellant tam formaliter, quam materialiter; ideoque multiplicant & formam & ſuppoſitum; applicata vero nominibus adjectivis, appellant ſolum materialiter, ideoque non multiplicant formam, ſed ſuppoſitum. Ratio hujus regulæ eſt, quia nomen ſubſtantivum ſignificat per modum ſubſtantiæ, quæ ex ſua forma habet eſſe & unitatem. Unde, ut nomen ſubſtantivum multiplicetur, neceſſe eſt formam multiplicari; at vero nomen adjectivum ſignificat formam per modum alicujus adventitii ſubjecto. Unde licet exprimat diſtincte formam, & ſubjectum confuſe, ſupponit tamen magis pro ſubjecto; proindeque, ſi ſint plura ſuppoſita habentia eandem formam, nomen adjectivum multiplicatis ſubjectis multipliciter effertur. Quapropter hæc vera eſt in rigore: In divinis tres ſunt omnipotentes, tres æterni; at iſta falſa: ſunt tres dii. Quia tamen Ariani dicebant, tres eſſe æternos quaſi ſubſtantive, in hoc ſenſu eos refellens S. Athanaſius dixit, non eſſe tres æternos, ſed unum æternum.

ARTICULUS QUARTUS.

De Univerſitate Terminorum.

IN rebus mente perceptis pleraque videmus eſſe diſperſa, quæ tamen omnino ſimilia ſunt, atque ad eandem ideam pertinent, ut natura humana in multis diſperſa ubique ſibi ſimilis eſt, atque ad unam hominis ideam pertinet. At rurſus pleraque omnino diverſa in una & eadem re conjunguntur, quæ tamen ad diſtincta genera pertinent, diverſiſque terminis exprimuntur, ut in Petro conjunguntur ejus ſubſtantia, quantitas, figura, ſitus, color, actiones, paſſiones, &c. quæ tamen omnino diverſa ſunt. Ne igitur confundatur earum rerum perceptio, diverſa ſimilia colligenda ſunt ſub una

uni-

univerſali idea; & conjuncta diſſimilia diſtinguenda ſunt, atque ad ſuum quæque genus referenda: hac enim ordinatione non mediocriter rerum perceptio adjuvatur. Primum fit per univerſalia, ſub quibus particularia per ſimilia colliguntur. Alterum fit per Prædicamenta, ſub quibus diſſimiles naturæ in rebus conjunctæ diſtinctæ ad ſuum quæque genus referuntur. Primo itaque de univerſalibus terminis dicendum, deinde de Prædicamentis. Et quidem de utriſque plenius diſputabimus in Majori Logica. Hic ſolum, quæ ad præcepta ſpectant, attingemus.

Terminus univerſalis eſt, qui de pluribus univoce ac diſtributive dicitur, ut Homo de Petro & Joanne. Ei opponitur ſingularis qui de uno tantum dicitur, ut Socrates. Terminus particularis eſt ipſe univerſalis ſigno particulari ad aliquam ſuæ ſignificationis partem reſtrictus, ut Aliquis homo.

Quinque ſunt modi terminorum univerſalium, Genus, Species, Differentia, Proprium, & Accidens.

Terminus enim, qui de pluribus dicitur, vel ipſam rei eſſentiam ſignificat, vel aliquod attributum ei adjunctum. Si eſſentiam ſignificat, vel eam totam comprehendit, & ſic dicitur Species, ut Homo ſignificat quidquid ad naturam ejus pertinet; vel ſolum exprimit id, in quo convenit cum aliis naturis, & ſic dicitur Genus, ut animal exprimit ſolum id, quod commune eſt homini & bruto; vel exprimit id ſolum, quo differt ab aliis naturis, & ſic dicitur Differentia, ut Rationale exprimit id ſolum, quo differt homo a bruto. Si terminus attributum eſſentiæ adjunctum exprimat, vel illud neceſſario eſſentiæ convenit, ita ut ab ea disjungi nequeat, & ſic dicitur Proprium, ut Riſibile exprimit aliquid naturam hominis neceſſario conſequens; vel eſt attributum eſſentiam non conſequens, ſed ei caſu adjunctum & ab ea ſeparabile, & ſic eſt Accidens, ut Doctus ita homini attribuitur, ut ab eo tamen disjungi potuerit.

Genus itaque definitur terminus univerſalis, qui de pluribus ſpecie differentibus prædicatur in quid incomplete, id eſt, ut non explicans totam rei eſſentiam, ut Animal de homine.

Species definitur terminus univerſalis, qui de pluribus numero differentibus prædicatur in quid complete, ut Homo de hoc, & illo homine.

Duplex diſtinguitur: Subalterna, quæ ſub ſe alias continet, ut Avis Aquilam & Luſciniam; ſed hæc etiam proprie eſt genus; dicitur tamen ſpecies reſpectu ſuperioris generis, ſub quo continetur. Et ſpecies infima, quæ alias ſub ſe non continet, ſed ſolum ſingularia, ut homo,

D.ff.

Differentia definitur terminus univerſalis, qui de pluribus prædicatur in quale quid, ideſt, ut diſcernens eſſentiam ab aliis: ut Rationale diſcernit hominem a bruto.

Proprium definitur terminus univerſalis, qui de pluribus prædicatur in quale neceſſario; ut Riſibile de homine.

Accidens definitur terminus univerſalis, qui de pluribus prædicatur in quale contingenter; ut Niger & Albus de homine.

Porro prædicari in quid eſt prædicari per modum termini ſubſtantivi, ut homo eſt animal. Prædicari in quale eſt prædicari per modum adjectivi, ut Homo eſt doctus. Prædicari in quale quid eſt prædicari per modum adjectivi, ſed aliquid tamen deſignantis, quod ad ſubſtantiam rei pertinet, ut homo eſt rationalis; Rationale enim, etſi exprimatur adjective, aliquid tamen exprimit, quod ad hominis eſſentiam pertinet.

Hæc de terminis univerſalibus; at de Naturis per ea nomina expreſſis, atque de earum univerſitate diſputabimus in Logica Majori.

ARTICULUS QUINTUS.

De Terminis Prædicamentalibus.

IN una re pleraque ſæpe miſcentur omnino inter ſe diverſa, ut in pomo ſubſtantia, magnitudo, figura, color, &c. Hæc omnia diſcernere, & unumquodque ad proprium genus referre ad primam operationem mentis pertinet. Itaque quidam termini generici, qui Prædicamenta, ſeu Categoriæ dicuntur, inventi ſunt, ſub quibus diſtinctæ omnes rerum ſpecies coordinari poſſunt. Dico ſpecies rerum, quia hæc coordinatio ſolum comprehendit rerum ſpecies, non partes, modos quoſcumque, ac alia, quæ reducuntur ad aliquam ſpeciem rei: hæc enim propriam ſedem non habent in prædicamento ſed reducuntur ad prædicamentum rei, cujus ſunt partes; ut rationalitas, anima, brachium ad prædicamentum hominis.

Prædicamentum itaque eſt Series ſpecierum ſub uno ſupremo genere coordinatarum.

Decem ſunt, Subſtantia, Quantitas, Relatio, Qualitas, Actio, Paſſio, Quando, Ubi, Situs, & Habitus. Comprehendi ſolent his verſiculis:

Subſtantia, Quantitas, Relatio, Qualitas, Actio, Paſſio.

Arbor, Sex, Servos, Calore, Refrigerat, Uſtos.

Quan-

Quando, Ubi, Situs, Habitus.
Cras, Ruri, nec Tunicatus ero.

Ratio hujus diviſionis hæc eſt. Omnis Terminus, qui eſt genus, aut ſpecies, vel ſignificat aliquid per ſe ſubſiſtens, vel inhærens alteri. Res per ſe ſubſiſtens dicitur *Subſtantia*, ut Homo, Lapis, Terra, Arbor. Quæ vero exſiſtit in alio, dicitur Accidens, quod rurſus dividitur in novem genera: nam inquiſitio eorum, quæ alicui Subſtantiæ, puta Homini, accidere poſſunt, novem quæſtionibus omnino continetur: ut de Ariſtotele quæri poteſt, quantus homo fuerit? & eſt *Quantitas*; cujus filius? cujus pater? & eſt *Relatio*; qualis homo fuerit? & eſt *Qualitas*; quid egerit? & eſt *Actio*; quid paſſus fuerit! & eſt *Paſſio*; quo tempore fuerit? & eſt *Quando*; quo loco vixerit? & eſt *Ubi*; quo ſitu ſe habuerit in locis, an ſedens, an ambulans? & eſt *Situs*. Demum quibus veſtibus ſe texerit, aut ornarit? & eſt *Habitus*.

Subſtantia definitur Ens per ſe ſubſiſtens, ideſt, quod non habet eſſe in alio, ſed in quo ſunt accidentia; ut lux, rotunditas, magnitudo ſunt in Sole, ut in ſubjecto; at Sol ipſe non rurſus in alio exſiſtit, nec eſt affectio alicujus alterius rei, ſed eſt res in ſe & per ſe exiſtens. Sub hoc ſupremo genere gradatim ordinantur omnia genera & ſpecies rerum per ſe ſubſiſtentium.

Quantitas eſt Accidens extenſivum rei in partes. Alia dicitur permanens, cujus partes ſunt ſimul, ut quantitas Terræ. Alia Succeſſiva, cujus partes non ſunt ſimul, ſed continua ſucceſſione fluunt, ut quantitas Temporis. Quantitas permanens alia eſt Continua, cujus partes connexæ molem efficiunt, ut quantitas Ferri; alia diſcreta, cujus partes non uniuntur, ut quantitas Multitudinis hominum: hæc dicitur etiam Numerus. Sub his aliæ ſpecies continentur.

Relatio eſt Accidens, cujus totum eſſe eſt ad aliud ſe habere, ut Paternitas nihil aliud eſt, quam reſpectus patris ad filium.

Qualitas eſt Accidens diſpoſitivum rei in ſeipſa; ut ſanitas diſponit hominem ad bene ſe habendum, ægritudo ad male; Figura diſponit partes ad certum ſe habendi modum.

Hujus quatuor ſpecies, aut potius veluti paria ſpecierum diſtingui ſolent: *Habitus & Diſpoſitio*, quæ determinant ſubſtantiam, ut bene, aut male ſe habeat, ut ſanitas, ægritudo, ſcientia, error, virtus, vitium. *Potentia & Impotentia*, quæ determinant, ad operandum fortiter & languide; ut viſus in juvene, & ſene. *Paſſio & Patibilis Qualitas*, quæ determinant ſubſtantiam ſecun-

cundum mutationem ſenſibilem; ut calor, & frigus. *Forma* & *Figura*, quæ determinant partes quantitatis ad certum modum; ut Rotunditas, Quadratura.

Actio eſt Accidens, quo cauſa conſtituitur actu cauſans, ut Urere, Secare. Alia eſt immanens, quæ nihil extra ſuum principium producit, ut Intelligere, Videre. Alia tranſiens, quæ aliquid ad extra ponit, ut Urere, Percutere.

Paſſio eſt Accidens, quo ſubjectum conſtituitur aliquid a cauſa recipiens, ut Uri, Percuti.

Ubi, eſt Accidens rei ex eo, quod ſit in loco; ut eſſe Pariſiis, Romæ.

Quando, eſt Accidens rei ex eo, quod ſit in certo tempore, ut eſſe in hoc anno, fuiſſe in anno præterito.

Situs eſt accidens rei ex certa partium ejus diſpoſitione; ut Stare, Sedere.

Habitus eſt Accidens rei ex circumpoſitione corporis eam ornantis, aut protegentis; ut eſſe togatum, armatum, coronatum. Verum de his Prædicamentis exactius in majori Logica, hæc interim delibaſſe ſufficiat.

Porro in rebus ſub Prædicamento poſitis, atque invicem comparatis, quinque modi conſiderantur, qui Poſtprædicamenta dicuntur. Hi ſunt, Oppoſitio, Prioritas, Simultas, Motus & Modus habendi.

Oppoſitio eſt repugnantia rei cum alia. Eſt quadruplex, Contraria, Relativa, Privativa, Contradictoria.

Oppoſitio contraria eſt Repugnantia duarum rerum, quæ cum ſint ſub eodem genere, ab eodem ſubjecto ſe mutuo pellunt; ut Calor & Frigus.

Oppoſitio relativa eſt Repugnantia ex mutuo reſpectu proveniens; ut inter patrem & filium: repugnat enim, ut quis ſit idem pater, qui filius.

Oppoſitio privativa eſt Repugnantia inter formam & privationem, ut inter viſum, & cæcitatem.

Oppoſitio contradictoria eſt Repugnantia inter ens & non ens, ut inter hominem & non hominem.

Prioritas eſt, qua aliquid aliud præcedit. Quintuplex eſt. *Durationis*, ut inter juventutem & ſenectutem. *Conſequentiæ*, cum unum infert aliud, proindeque illud ſupponit, ut homo animal; ſi enim eſt homo, eſt animal, quod proinde prius dicitur, quam homo. *Ordinis*, cum unum aliud præcedere exigit, ut recta ſit diſpoſitio, ut Logica cæteras ſcientias. *Dignitatis*, cum unum alio dignius eſt, ut Rex dignitate prior eſt ſubditis. *Naturæ*, cum unum naturaliter pendet ab alio, ut Radius a Sole; unde Sol natura prior eſt radio, licet ſimul exſiſtant.

Simultas opponitur prioritati, & ideo tot modis eſt, quot prioritas.

Mo.

Motus eſt Tranſitus ab uno ſtatu ad alium. Sex ſunt motuum genera: Generatio, quæ eſt tranſitus a non eſſe ad eſſe ſubſtantiale: Corruptio, quæ eſt tranſitus ab eſſe ad non eſſe: Augmentatio, quæ eſt tranſitus a minori ad majorem quantitatem: Diminutio, quæ eſt tranſitus a majori ad minorem quantitatem: Alteratio, quæ eſt tranſitus ab una ad aliam qualitatem: Latio, quæ eſt tranſitus ab uno ad alium locum.

Modi habendi quinque ſunt: Per inhæſionem, ut homo habet ſcientiam: Per modum continentis, ut dolium habet vinum. Per poſſeſſionem, ut homo habet agrum: Per relationem, ut pater habet filium: Per juxtapoſitionem, ut homo habet veſtem.

QUÆSTIO SECUNDA

De recta Terminorum perceptione.

HIc res magni momenti & uſus agitur; ut ſcilicet recte terminos, atque exinde res ipſas, mens noſtra percipiat; nam ut male collocatis fundamentis nihil tuto conſtruitur, ſic male perceptis terminis nulla nobis certa cognitio conſtare poteſt, atque inde fere omnes errores, ut ex primo fonte, manant. Rem quatuor complectemur Articulis. Primus erit de defectibus, qui vitiant perceptionem Terminorum, ac de eorum remediis in genere. Secundus de modis ſciendi, quibus adjuvatur perceptio Terminorum, ac primo de Definitione. Tertius de Diviſione. Quartus de Abſtractione.

ARTICULUS PRIMUS.

De defectibus, qui vitiant Terminorum perceptionem, ac de eorum remediis.

PErceptio terminorum ut perfecta ſit, tres dotes habeat, neceſſe eſt. Ut ſit integra, ut ſit clara, ut ſit diſtincta. Hinc tres ejus defectus, Diminutio, Obſcuritas, Confuſio.

Diminutio perceptionis duobus modis contingit. Primo, cum mens ſoli termino attendit, at rem eo deſignatam vix animadvertit. In eum licet craſſiorem defectum plerique impingunt, qui ſcientiarum Terminos auribus avide accipiunt, memoriæ recondunt, mente verſant, digerunt, varie componunt, eos in numerato ha-

habent; ac, cum opus eſt, expedite, ordinate, diſerte proferunt; ſed ad res illis terminis deſignatas minime, aut leviter admodum, ac vage animum advertunt. Hi cum ſerio nihil ſciant, ſibi tamen ac vulgo eruditi videntur. Secundo, diminutionis vitio laborat perceptio, cum in termino rem multis dotibus conſtantem ſignificante, mens noſtra ubi aliquam perceperit, ea contenta, rem ſe habere compertam confidit: ut qui ſe, quid ſit aurum, ſcire putaret, cum eo termino ſolum cogitaret metallum fulvo colore tinctum, cum tamen auri natura plures alias dotes exigat. Fœdiſſimus Anomæorum error ex hoc fonte manavit: putabant illi, Dei eſſentiam nihil eſſe aliud, quam ens ingenitum; hinc jactabant, ſe Deum comprehendere, quod claram horum terminorum notionem haberent, cum tamen infinitas alias perfectiones Terminus ille, Deus, includat.

Obſcuritas quoque duobus modis in perceptionibus accidit: primo ex parte termini, cujus obſcura ſignificatio eſt; ſecundo ex parte rei ſignificatæ, cujus natura non latet, licet perſpicuum ſit, eam tali termino deſignari. Primo modo plures in philoſophia quæſtiones obſcuræ ſunt, cum eadem voce aliud alius intelligat, ac plerique nihil fixum; hinc tot pugnæ plerumque de ſolo nomine. Graviter laborat hac obſcuritate Tertullianus, cum Deum eſſe corpus aſſerit, nec determinat ſatis, quid velit deſignare per hanc vocem, Corpus, an rem omnem ſolidam, ac minime imaginariam; quo ſenſu, ſed admodum inuſitato, vere Deus dici poſſet corpus: an ſubſtantiam extenſam & figuratam; quo ſenſu craſſo errore Deus diceretur corpus. Secundo modo paſſim perceptio deficit, cum perſpicue videt mens, quæ res termino deſignetur, at non itidem clare percipit, quid ſit illa res: ſic ea vox, Sol, quid ſignificet, omnibus notum eſt; at non rem, quæ ſit natura Solis.

Confuſio demum oritur in perceptione, cum Termini ſignificatum plura continet involuta, quæ uno intuitu ſingula diſtincte percipi nequeunt, atque adeo veluti implicata ſub una idea confuſe continentur: ut ea vox, Corpus humanum, rem ſatis claram deſignat; ſed quam exacte ac diſtincte noſſe non poſſumus, niſi ſingula ejus partes ſeorſum diſtinctis perceptionibus evolvamus.

Defectui diminutæ perceptionis medetur attentio; cum ſcilicet audito termino, quæ res illi ſubſit, ſerio advertimus; illamque non ſolum, ut ſæpe fit, ex nomine, aut ex parte notam habere contenti ſumus, ſed acri defixaque mente intus, extra, & in omnem faciem contuemur, ſeduloque omnes ejus dotes animo complecti ſtudemus. Hac attentio nunquam ſatis commendari poteſt: ſine

ſine illa enim & in negotiis & in ſcientiis nihil habetur exactum; hinc illud vetus præceptum, *Age, quod agis*. At plerique ſunt obtuſi, qui etiam defixis mentis oculis nihil in rebus vident. Fateor. Sed ſæpius evagatione mentis peccatur, quod animum figere neſciamus; hinc forte Melancholici habentur ingenioſi & ſcientiis aptiores; non quod ſint acutioris ingenii, ſed attentioris; diu enim hærent cogitationibus ſuis. Hinc etiam Senes ſapientiores ſunt quam juvenes: illi enim ſedata mente res diu expendunt, iſti avolare ſtatim geſtiunt, vix momento rebus eiſdem intendere ſolent.

Obſcuritati perceptionis definitio medetur; hujus enim eſt, Terminos vagos, & qui ad plura trahi poſſunt, ad certam rem determinare, tuncque dicitur *Definitio nominis*: deinde etiam, ſi res ipſa Termino deſignata obſcura ſit, eam clarioribus ideis explicare, tuncque dicitur *Definitio rei*.

Confuſioni demum perceptionis medetur Diviſio, cujus eſt, rem Termino deſignatam, ſi multa aut in ſe involvat, aut ſub ſe contineat, quæ uno intuitu diſtincte videri nequeant, in varias partes diſtinguere, quæ ſeorſim ſumptæ propria quæque perceptione exactius intelligantur. Hujus quædam ſpecies eſt abſtractio, quæ unam rationem ab aliis ſejungit, ut attentius eam mens intueatur.

De his vitioſæ perceptionis remediis nunc ſpeciatim dicendum, & quidem de Definitione, Diviſione, & Abractione propriis titulis; at de attentione parcius: hæc enim licet præcipui momenti ſit, & ejus defectu maximi quique errores vulgo contingant, cum tamen pendeat a cujuſque voluntate, aut certe ab aſſuetudine, qua ſerio, ac diu rebus mentem advertere, atque reflectere ſatagit, magis commendari poteſt, quam præceptis dari. Hæc tamen, ut ſervare magnopere proderit, ita præſcribere non erit inutile.

Primo, non niſi unum uno tempore conſiderandum; nam *pluribus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus*. Seponantur ergo omnia alia, quæ ad rem, cui attendimus non pertinent, quaſi omnino non eſſent, atque id ſolum agamus, quod agimus.

Secundo, juſta mora conſiderandæ rei impendenda eſt, atque paullatim aſſueſcendus animus, ne avolet, ſed diu hæreat, ac rem defixis oculis placide, ac conſtanter aſpiciat, primum advertendo vim termini, ejuſque amplitudinem, deinde rem ipſam termino ſubjectam, ejuſque omnes facies, atque attributa; nec deſiſtendum, donec ea omnia, quantum fas erit, animo comprehenſa habeantur, quod ut libentius fiat.

Ter-

Tertio, res, quas conſiderare volumus, proponendæ nobis ſunt ut admirabiles, ac magni momenti & pretii; nam quæ magni facimus, attentius conſideramus.

Quarto, in iis delectabiliter occupanda mens eſt; nam delectatio maxime ad ſe rapit animum. Porro hanc admirationem & delectationem erga objecta ſtudiorum noſtrorum facile nobis conciliabimus, excitando in nobis ardentem amorem ſapientiæ & veritatis, qua nihil divinius, nihil ſuavius & amabilius eſt. Hujus guſtu ſemel imbutum animum non voluptas ſenſibilis, non fluxarum rerum curæ, non paſſionum perturbationes, quibus homines diſtrahi ſolent a contemplationis attentione, dimovebunt.

Quinto demum attentionem juvant locus ſolitarius, tempus nocturnum, calamus ad conſignandas cogitationes ſemper paratus, repetita ejuſdem rei contemplatio, donec alte animo hæreat; ſed omnium maxime ſtudium avocandi mentem ab externis & præſentibus, ut ad ſeipſam introverſa, iis, quæ cogitat, tota intendat aliarum rerum incurioſa & oblita, quandiu contemplationi vacat.

ARTICULUS SECUNDUS.

De modis ſciendi, quibus adjuvatur terminorum perceptio; ac primum de Definitione.

DEfinitio ad eas orationes pertinet, quæ a Logicis modi ſciendi vocitantur. Itaque primum aliquid de modo ſciendi in genere, tum de ipſa definitione dicendum.

§. I.

De modo ſciendi in genere.

MOdus ſciendi tripliciter ſumi ſolet. Primo latius pro omni eo, quod juvat ad ſcientias acquirendas: hoc ſenſu Logica modus ſciendi dicitur, quia juvat ad alias ſcientias: item etiam methodus, quia diſponit res, ut facilius ſciri poſſint. Secundo modus ſciendi ſtrictiſſime ſumitur pro eo, quod ſcientiam proprie dictam nobis ingenerat: hoc ſenſu demonſtratio ſola eſt modus ſciendi, quia ſcientia proprie eſt cognitio per demonſtrationem acquiſita. Tertio modus ſciendi media quadam via dicitur id, quod rem ignotam clarioribus terminis explicat: eo ſenſu non uſurpatur.

Modus ſciendi ſic ſumptus definitur Oratio ignoti manife-

nifeſtativa. Dicitur *Oratio*, id eſt, brevis ſermo duobus aut pluribus terminis comprehenſus. Additur *ignoti manifeſtativa*, id eſt, in qua aliquid ignotum iis terminis explicatur, ut jam mens noſtra illud clarius poſſit percipere.

Hujus tres omnino ſunt ſpecies, Definitio, Diviſio, Argumentatio.

Probatur hæc diviſio. Tot eſſe debent modi ſciendi, quot ſunt in rebus ignota, ſeu quot ſunt genera quæſtionum; ſed hæ quæſtiones, eaque ignota ad tria genera reducuntur: ergo tres ſunt modi ſciendi. Major eſt certa, quia modus ſciendi eſt oratio ignoti manifeſtativa, id eſt, qua ignotæ rei quæſtioni fit ſatis. Minor probatur: Quæ de re ignorari poſſunt, & quæri, ad tria hæc capita reducuntur, Quid ſit, ſeu eſſentia, Quotuplex ſit, ſeu partes, Quid ei conveniat, aut repugnet, dum cum aliis rebus comparatur, ſeu attributa. Oratio, quæ manifeſtat eſſentiam, dicitur Definitio; ea, quæ partes diſtinguit, Diviſio; quæ vero aliquod attributum obſcurum rei convenire, aut repugnare convincit medio aliquo termino manifeſtante hujus attributi cum re connexionem, dicitur Argumentatio: ergo tres tantum ſunt Orationes ignoti manifeſtativæ.

Dices. Omnis Oratio, manifeſtans ignotum, eſt modus ſciendi: ſed propoſitio etiam manifeſtat ignotum: ergo & ipſa eſt modus ſciendi. Probatur Minor. Plura ignota fiunt nota nuda affirmatione; ut qui neſcit, quo anno natus ſit Chriſtus, id ſcire incipit, dum ab alio in hiſtoria perito hanc audit propoſitionem: Chriſtus natus eſt quadrageſimo ſecundo anno Imperii Auguſti; immo latentes cogitationes non alio modo aliis manifeſtamus, quam nudis affirmationibus, aut negationibus: ergo propoſitio manifeſtat ignotum.

Reſp. Diſtinguo Minorem. Propoſitio manifeſtat ignotum improprie & hiſtorice narrando, concedo; proprie & doctrinaliter adducendo aliquid notius, nego. Itaque propoſitionem ignotam nude proponit, qui manifeſtandi modus eſt proprius hiſtoriæ; at ſi in re propoſita ſit aliquid obſcurum, nihil ex ſe habet, quo illud illuſtret, ſed recurrendum ad definitionem, aut diviſionem, aut argumentationem: ut ſi dubitem de ſalute Salomonis, non fiam doctior hac propoſitione audita, Salomon eſt ſalvatus; ſed ut nota mihi fiat, ratio proferenda eſt, cur affirmetur, puta, quia egit pœnitentiam in ſenectute ſua.

Inſtabis. Nuda propoſitio, quæ fit ab homine veraci, nos rei certiores efficit: ergo eſt modus ſciendi.

Reſp. Diſtinguo Antecedens. Nos efficit certiores ratio-

tione ſui, nego; ratione diſcurſus taciti, qui ſemper intervenit, concedo. In eo enim caſu intervenit hic diſcurſus: Quod homo verax aſſerit, certum videtur; at hic verax eſt: ergo certum, quod ipſe aſſerit.

Urgebis. Hæc propoſitio, homo eſt animal rationale, a quocumque prolata manifeſtat ignotum: ergo eſt modus ſciendi.

Reſp. manifeſtare ignotum ratione definitionis, quam includit; at non ex vi propoſitionis.

Repones. Fumus ignem latentem manifeſtat, pallor ægritudinem: ergo hæc & alia hujuſmodi ſigna pertinent ad Modos ſciendi.

Reſp. non manifeſtare ut Orationes clariores, ſed ut ſigna indicativa; at nunc ſermo eſt de eo, quod manifeſtat ignotum per modum Orationis. Deinde nec illa ſigna manifeſtant res ignotas, niſi ratione virtualis argumentationis, qua ex ſigno rem ſignificatam colligimus.

Ex his ſciendi Modis Definitio & Diviſio juvant primam mentis operationem, nempe rerum perceptionem; nihil enim aliud ſunt, quam diſtinctiores quædam ideæ advocatæ in ſubſidium mentis, ut clarius ac diſtinctius rem percipiat. At vero Argumentatio, etſi fiat per tertiam mentis operationem, attamen propriè eſt in ſubſidium ſecundæ, nempe judicii; cum enim in propoſitione non eſt clara connexio prædicati cum ſubjecto, hæret Judicium; quod ut juvetur, per Argumentationem adhibetur terminus medius, qui evidenter conveniat duobus extremis propoſitionis, atque adeo ea conjungat, ſicque determinet Judicium ad aſſenſum, illuſtrando propoſitionem antea obſcuram. Porro hic terminus medius aliquando eſt ipſa definitio, aut diviſio termini obſcuri in propoſitione; atque adeo & ipſæ etiam conducunt ad ſecundam mentis operationem, ſed mediante argumentatione, de qua nihil hic ulterius dicemus, ſed in tertia parte.

§. II.

De Definitione Nominis.

DEfinitio, ut antea monui, duplex eſt; alia Nominis, alia Rei. Definitio Nominis eſt Oratio explicans proprium Nominis ſignificatum; plerumque enim eadem nomina aut uſu, aut voluntate loquentium rebus diverſis aptantur, ut hanc vocem, *Natura*, alio ſenſu Phyſicus, alio Metaphyſicus, alio Logicus ſumit. Determinandum itaque, quo ſenſu vox uſurpetur. Id pertinet ad definitionem Nominis, quæ ideo diſputationibus

bus præmitti debet, niſi aliunde certum ſit, quam rem vox ſignificet: alias vano conatu de nihilo ſæpe pluribus argumentis contenditur. Sed cavendum, ne temere aliqua idea voci alligetur, a qua ſecundum uſum communem abhorret. Servetur voci ſignificatum ex uſu illi tributum; at ſi varium eſt, tum determinandum, cui ex pluribus vocem hic & nunc tribuamus; ut hæc vox, *Natura*, uſu plura ſignificat: Phyſicus determinare debet, quo ſenſu eam ſumat, nempe pro primo principio intrinſeco motuum ſenſibilium, quo ſenſu Angeli non ſunt naturæ. At Metaphyſicus eam latius ſumit pro ſubſtantia, ut eſt radix operationum & proprietatum: hoc ſenſu, & Angelus, & Deus quædam naturæ ſunt; ſuas enim habent proprietates & operationes, licet ſpirituales, ac proinde ſupra naturam phyſice dictam elevatas: hinc ſubſtantiæ ſupernaturales dicuntur. At Logicus nomen Naturæ latiſſime ſumit pro qualibet eſſentia, cujus aliquæ proprietates demonſtrari poſſunt: hoc ſenſu definitio dicitur explicare naturam rei, id eſt, eſſentiam. Pleræque aliæ voces in Logica ipſa vario ſenſu uſurpantur, ut iſtæ, ratio, conceptus, argumentatio, definitio; nempe modo pro ipſa operatione mentis ratiocinantis, concipientis, &c. modo pro objecto hujus operationis; ut cum animal rationale dicitur ratio & conceptus hominis. Attamen aliquando additione terminus ille vagus reſtringitur ad unum certum ſignificatum; nam actus mentis dicitur, conceptus formalis, definitio formalis, &c. at objectum dicitur ratio objectiva, conceptus objectivus, &c.

Grammatici alio ſenſu uſurpant definitiones nominum, cum ſcilicet Nomen compoſitum, aut obſcurum, duobus, aut pluribus aliis ſimplicioribus exponitur: ut Coſmographia eſt deſcriptio Mundi; Hydrographia deſcriptio aquarum. Huc pertinet Etymologia, quæ radicem vocis affert, ut *Providens*, eſt, quaſi *procul videns*; ſed hæ definitiones vix ad Scientias pertinent, quamvis ex iis aliquando illuſtrari poſſint rerum notiones, ideoque non omnino in Scientiis negligendæ ſunt.

Unum his addam, opere pretium non exiguum eſſe, ut aliquam Scientiam addiſcent, terminorum definitiones primum attendant, eaſque memoriæ mandent, atque in promptu habeant; ſunt enim elementa, immo & principia, ex quibus plerumque demonſtrationes pendent, ac veluti claves, ſine quibus ad doctrinam non patet aditus.

§. III.

§. III.

De Definitione rei, quid & quotuplex ſit, quæ ejus leges.

DEfinitio rei eſt Oratio explicans naturam rei per terminum deſignatæ. Differt itaque a definitione Nominis, quod hæc ſolum deſignet, quam rem per terminum intelligamus; illa vero rem ipſam explicet; quanquam enim aliquando, ut explicemus, quid nomine velimus, ipſam rei definitionem afferamus; id tamen non ſemper fit: ut cum quis dicit, ſe hac voce, Saturnus, intelligere altiſſimum Planetam, figit quidem vagum nomen ad rem certam, non tamen ideo clare explicat hujus Planetæ naturam: itaque definito nomine, res ipſa ei ſubjecta propria definitione explicanda eſt. Id fit, cum ideam obſcuram duabus, aut pluribus notis, ac perſpicuis exponimus; aut certe, ſi hæ adhuc obſcuræ ſunt, rurſus reſolvendæ ſunt in alias clariores, donec ad primas omnibus perſpicuas perveniamus.

Definitio rei dividitur in eſſentialem, & deſcriptivam. Eſſentialis eſt, quæ rem explicat per principia ejus naturam conſtituentia; at plerumque nos latent: res enim magna ex parte nobis ſolum innoteſcunt ex quibuſdam externis dotibus, aut cauſis, unde in ſubſidium advocatur definitio deſcriptiva: illa eſt, quæ rem explicat per quædam adjuncta; his enim habetur aliqua rei clarior notitia, ut radix ex foliis,floribus & fructibus innoteſcit.

Definitio eſſentialis eſt duplex. Alia dicitur Phyſica, quæ rem explicat per partes Phyſicas, materiam ſcilicet, & formam: ut cum dico, homo eſt compoſitum ex corpore & anima rationali. Alia eſt Metaphyſica, quæ rem explicat per partes Metaphyſicas: hæ ſunt Genus & Differentia, ut, homo eſt animal rationale. Dicuntur partes Metaphyſicæ, quia non re differunt, ut anima & corpus, ſed ſola mentis abſtractione diſtinguuntur, qui diſtinctionis modus Metaphyſicæ & Logicæ proprius eſt.

Definitio deſcriptiva eſt triplex, Propria, Accidentalis, Cauſalis. Definitio Propria dicitur, quæ rem explicat per ſuas proprietates; ut homo eſt animal politicum, ſcientiæ capax. Definitio accidentalis eſt, quæ rem explicat per varia accidentia, quæ quidem ſingula conveniunt aliis, at juncta ſoli definito. Hac ut liberiori utuntur Rhetores, minus Philoſophi: ſic Virgilius definit Polyphemum.

Monſtrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum,

Trunca manum pinus regit & veſtigia firmat.

Definitio cauſalis eſt, quæ rem explicat per cauſas extrinſecas, Finalem ſcilicet, Exemplarem & Effectricem; ut, Homo eſt animal ad imaginem Dei factum propter beatitudinem. Tonitru eſt fragor editus ab accenſo halitu intra nubem denſam ſeſe convolvente. Febris eſt calor præter naturam in corde accenſus, ad alias inde partes refuſus, ad debellandum humorem noxium.

Regulæ definitionum quatuor tradi ſolent. 1. Ut ſit clarior definito, id eſt, ut ideis notioribus conſtet, alias illud non explicabit. Ne ſit ſuperflua, aut diminuta; ſuperflua enim mentem onerat & confundit; diminuta vero non ſatis inſtruit. 3. Ut conſtet genere, & differentia: his enim velut finibus eſſentia rei continetur. Genus vero debet eſſe proximum, quantum fieri poteſt: unde illa minus exacta eſt, homo eſt vivens rationale: illa exactior, eſt animal rationale. 4. Ut convertatur cum definito, ſeu, ut de definitione dici poſſit quidquid de re definita dicitur, & contra: definitio enim eſt ipſum definitum clarius explicatum. Intellige tamen de prædicatis primo intentionalibus, non de ſecundo intentionalibus; non enim de definito dicitur, quod ſit Modus ſciendi.

Dices. Nihil definiri poteſt per ſe ipſum; ſed hic definita fuit definitio per ſe ipſam: ergo male definita eſt. Major patet ex regulis; idem enim non eſt clarius ſeipſo. Minor probatur. Definitio definita eſt per definitionem: ergo per ſeipſam.

Reſp. Negando Minorem. Ad probationem diſtinguo antecedens. Definita definitio eſt per definitionem eodem modo ſumptam, nego; ſub diverſo modo, concedo. Definitio itaque duobus modis ſumitur; primo pro terminis definientibus: ſecundo pro diſpoſitione terminorum in modum Orationis illius, quæ a Logicis definitio dicitur. Nos hic definitionem hoc poſteriori modo ſumptam, non per ſe ipſam, ſed per terminos eam explicantes definimus; eos tamen etiam in modum definitionis diſpoſuimus, quia hæc inſtrumenta mentis non ſolum ad alia, ſed etiam ad ſe ipſa intelligenda inſerviunt: mens enim eſt ſupra ſe ipſam reflexiva, nec alia tantum, ſed & ſe ipſam cognoſcit. Quo fit, ut hæc mentis inſtrumenta non modo aliorum, ſed etiam ſui ipſius cognitionem juvent. Sermone loquimur de ipſo ſermone, argumentamur de argumentatione, dividimus diviſionem, propoſitionibus explicamus naturam propoſitionis: ſic definitionem terminis in modum definitionis diſpoſitis definimus.

AR-

ARTICULUS TERTIUS.

De Diviſione.

Diviſio claritatis parens, memoriæ dux, ſcientiarum œconoma, tanti momenti eſt, ut Socrates in Phœdro dixerit: *Si nactus fuero ducem, qui rectè partiri ſciat, ejus ego veſtigia ut Dei cujuſdam ſequar*. Circa illam tria quæri poſſunt: primo, quid ſit: ſecundo, quotuplex ſit: tertio, quæ ſint ejus leges.

Quantum ad primum, Diviſio definitur Oratio explicans rem per partes, ſeu totum diſtribuens in ſuas partes; totum enim eſt magis confuſum: unde, ut explicetur, diſtinguendum eſt in partes: hæc igitur oratio, in qua ſit talis diſtinctio, vocatur *Diviſio*.

Quantum ad ſecundum, cum diviſio reſolvat Totum in partes, juxta diverſitatem Totorum, erit etiam diverſitas diviſionum; unde quia triplex eſt Totum, ſcilicet actuale, potentiale, & accidentale; triplex quoque aſſignatur diviſio, actualis ſcilicet, potentialis, & accidentalis.

Diviſio actualis eſt, quæ totum dividit in partes, ex quibus actu conſtat, ſeu quas de facto in ſe habet; ſive illæ partes ſint phyſicæ, ut cum dico: hominis alia pars corpus, alia anima; ſive metaphyſicæ, ut cum ſpecies dividitur in genus, & differentiam; ut: hominis alia pars animal, alia rationale; ſive integrantes, id eſt, ex quibus ita totum conſtat, ut ſine qualibet illarum concipi poſſit, ſaltem imperfectum; ut dum corpus dividitur in caput, manus, pectus, &c.

Diviſio potentialis eſt, quæ diſtribuit totum potentiale in partes, quas ſub ſe continet, ſeu quæ dividit univerſale in ſua particularia: nam univerſale eſt quaſi totum aliquod continens ſub ſe plura particularia, ut animal continet ſub ſe hominem, piſces, aves, &c. Hæc diviſio duplex eſt, univoca ſcilicet & analoga. Univoca eſt, quando totum potentiale eodem modo convenit ſuis inferioribus: Sic animal dividitur in terreſtre, aquatile & amphibium. Diviſio Analoga eſt, quando totum potentiale non convenit eodem modo ſuis inferioribus, ſed ſolum per quandam proportionem; ut dum caput, dividitur in caput hominis, montis, & libri; caput enim non dicitur eodem modo de capite hominis & de capite montis, aut libri.

Diviſio accidentalis eſt, qua vel ſubjectum dividitur in ſua accidentia; ut homo in album & nigrum; vel accidens in ſua ſubjecta, ut album in nivem, papyrum &

hac; vel demum accidens in accidentia, ut album, in amarum & dulce.

Regulæ diviſionis quatuor ſunt. Prima, ut diviſum ſit majus qualibet parte dividente: unde mala hæc eſt diviſio: Animalium aliud rationale, aliud ſenſitivum, quia ſenſitivum æquatur animali; nam omne animal eſt ſenſitivum.

Secunda, ut totum diviſum adæquetur membris dividentibus ſimul ſumptis, & membra dividentia toti; unde mala eſt hæc diviſio: Terra dividitur in Europam, Aſiam, & Africam; nam præterea datur alia pars, ſcilicet America.

Tertia, ut membra dividentia ſe aliquo modo excludant; unde iſta diviſio non eſt bona: Terra dividitur in Europam, Aſiam, Africam, Americam & Galliam; quia Gallia includitur in Europa.

Quarta, ut diviſio ſit brevis, quantum fieri poteſt: id eſt, paucis membris contenta. Addi etiam poteſt, ne ſit nimia, nam dum ad minutiora deſcendit, mentem confundit: *Confuſum enim eſt, quidquid in pulverem ſectum eſt*.

ARTICULUS QUARTUS.

De Abſtractione.

EA eſt humanæ mentis anguſtia, ut rem tantiſper compoſitam uno conſpectu diſtincte percipere non valeat. Hinc cogitur, non ſolum eam in partes, ſi quas habeat, dividere, ſed etiam ſæpe unam rei partem in varios conceptus diſtinguere, quorum quemlibet ſeorſim ab alio conſiderando diſtinctius percipiat: hæc diſtincta conſideratio, abſtractio dicitur: ut cum in homine diverſos gradus mente diſtinguimus, quod homo eſt, quod animal, quod vivens, quod compoſitum ex elementis, quod ſubſtantia, quod ens. In auro, quod fulvum, quod ponderoſum, quod ductile; ea'que notitias ab aliis divulſas per ſe ſeorſim expendimus.

Abſtractio præcipue triplex eſt. Prima eſt abſtractio formæ a ſubjecto, ſeu materia. Locum habet in concretis. Concretum enim duo importat, formam, & ſubjectum; ut juſtus dicit juſtitiam, & id, quod eam habet. Hæc tam diverſa uno intuitu confuſe ſolum intelligi poſſunt; itaque ſubjectum ſeponimus; ſolam formam attendimus; eam, quaſi ſolitaria ſubſiſteret, conſideramus. *H*ac abſtractione communiter ſcientiæ utuntur: ut Logica ſolam formam ſyllogiſmi ſpectat: Moralis formam virtutis: Mathematica quantitatem: De ſubje-

ctis

ctis, quibus inſunt res hujuſmodi, parum curant.
Secunda eſt abſtractio notionis univerſalis a particulari: univerſaliora enim ſunt notiora intellectui; & ideo ſecernuntur a particularibus, ut ab iis incipiens cognitio ad penitiores differentias facilius deſcendat: ut Phyſica primo ens mobile in communi, & Moralis virtutem in genere conſiderat; deinde ad eorum differentias & ſpecies fit progreſſus.
Tertia eſt abſtractio attributi ab attributo, cui in ſubjecto junctum eſt; cum ſcilicet mens in eadem re varia diſtinguit attributa, quæ ſeorſim conſiderat: ut Theologus in Deo diſtinguit ſimplicitatem, bonitatem, unitatem, infinitudinem, immutabilitatem, æternitatem, immenſitatem, quæ omnia ſeorſim conſiderat. Hæc dici ſolet præciſio. Duplex eſt, Objectiva & Formalis. Præciſio objectiva dicitur, cum rationes mente perceptæ ita diſtinctæ ſunt, ut una aliam in ſuo conceptu non includat: tunc enim præciſio ſe tenet ex parte objecti, ut in homine præciſio objectiva eſt inter animalitatem & rationalitatem: non enim de conceptu animalitatis eſt rationalitas, licet reipſa in homine non diſtinguantur. Præciſio formalis eſt, cum una ratio aliam in ſuo conceptu includit: ſic bonitas divina includit immenſitatem, æternitatem, &c non enim ſumma eſſet, ſi æterna & immenſa non eſſet: attamen intellectus diſtinctis conceptibus has dotes percipit, ideoque non ex parte objecti, ſed ſolum ex parte actus cognoſcentis præciſæ dicuntur, quatenus in unam ſolam mens expreſſe intendit, aliis in ea incluſis minus attendit, quamvis eas non excludat: hæc præciſio etiam dici ſolet *per modum includentis & incluſi, & per modum expliciti & impliciti*. Una enim ratio ita ab alia præſcinditur, ut tamen eam implicite includat; ſic ens, unum, verum, bonum diſtinguuntur. Sed de prima mentis operatione hactenus.

SECUNDA PARS LOGICÆ MINORIS

De Judicio & Propoſitionibus.

MEns plures Ideas ſeorſim perceptas, ac ſuis terminis expreſſas invicem comparat: atque ſi idem ſint, unam de alia affirmat; ſin minus negat. Hæc ſecunda mentis operatio Judicium dicitur, cujus objectum eſt Propoſitio. De illa quatuor articulis agemus; primus erit de natura propoſitionis; ſecundus de diviſione propoſitionum; tertius de proprietatibus propoſitionum; quartus de recto propoſitionum Judicio.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid ſit Propoſitio, ubi de Oratione, Nomine, & Verbo.

PRopoſitio definitur Oratio enunciativa unius de alio; vel Oratio ſignificans verum, aut falſum. Prima definitio eſt eſſentialis; nam in eo ſita eſt eſſentia Propoſitionis, ut per eam enuntiemus, quid nobis de re videatur: unde ab Ariſtotele dicitur Interpretatio, quia latens animi judicium explicat. Secunda vero definitio eſt deſcriptiva: nam ex eo, quod propoſitio enuntiet unum de alio, ſequitur, ut vel vera ſit, ſi res ita ſe habet, ut dicitur; aut falſa, ſi aliter ſit, ac dicitur.

Ex his ſequitur, propoſitionem conſtare ſemper duobus ſaltem terminis, ac præterea copula illos conjungente; cum enim unum de alio enuntiet, in ea debet eſſe terminus, de quo aliquid enuntietur, qui dicitur *Subjectum*; & terminus, qui de alio enunciatur, qui *Prædicatum* vocatur; & demum copula, quæ utrumque conjungat, & ſit nota judicii noſtri. Aliquando tamen hæc omnia una voce exprimuntur, ut cum dico, Amo, ea voce judicium integrum exprimitur, & Propoſitio continetur; at ſenſu tamen diſcreta ſunt: hunc enim ea vox ſenſum facit, Ego ſum amans. Termini Propoſitionis dicuntur Nomina, Copula vero dicitur Verbum, compoſitum ex his dicitur Oratio; unde hic aliquid dicendum de Nomine, Verbo, & Oratione.

No-

Nomen definitur vox ſignificativa ad placitum ſine tempore, cujus nulla pars ſeparata ſignificat, finita & recta; ut Deus, Virtus, Homo. Quatenus eſt *vox ſignificativa ad placitum*, convenit cum aliis partibus Propoſitionis. Additur *ſine tempore*, ut diſtinguatur a Verbo, quod ſignificat cum tempore; ut: amo, amavi. Dicitur *cujus nulla pars ſeparata ſignificat*, ut diſtinguatur ab Oratione, quæ conſtat vocibus ſeparatim aliquid ſignificantibus. Additur *finita*, ut diſtinguatur a terminis infinitis, ut: non homo, non virtus, quæ ſimpliciter nomina non cenſentur. Additur *recta*, ut diſtinguatur a nominibus obliquis; ut: Catonis, Virtutis, quæ non ſunt proprie nomina, ſed caſus nominis.

Verbum eſt vox ſignificativa ad placitum cum tempore, cujus nulla pars ſeparata ſignificat, finita & recta; ut lego, legi, legam, ſignificant cum tempore. *Finita* dicitur, ut excludatur infinitivum verbi, quod nullum tempus determinat; ut: legere, currere. *Recta*, ut caſus verbi excludantur; ut: amarem, amaverim.

Verbum ſignificat cum tempore, quia eſt nota exſiſtentiæ, aut actionis, ſeu exercitii eſſendi, aut agendi, quod tempore menſuratur. Nomen ſignificat ſine tempore, quia rem præciſe ſignificat ab omni exiſtentia & actione ſejunctam; ut: Virtus, Deus, præciſe rem ſignificant.

Duplex eſt verbum ſubſtantivum, & adjectivum. Subſtantivum præciſe *eſſe* ſignificat, & eſt unicum, nempe ſum, es, eſt. Adjectivum aliquid exprimit ipſi *eſſ.* adjectum; ut: curro idem eſt, ac ego ſum currens.

Oratio eſt vox ſignificativa ad placitum, cujus partes ſeparatæ ſignificant; ut: homo eſt animal: utinam Deo ſervirer. Significant, inquam, eo modo, quo in toto ſignificabant, nam & partes nominum quorundam ſeparatæ ſignificant, ut Dominus, Do Minus; at non eo modo, quo junctæ.

Duplex eſt Oratio. Perfecta, quæ aliquid perfecte exprimit; ut: Omnis avarus eſt crudelis. Imperfecta, quæ animum tenet ſuſpenſum; ut: quos ego, ſi dixerim.

Oratio perfecta eſt quintuplex, Indicativa, ut homo currit. Imperativa, ut eſto vir bonus. Optativa, ut utinam ſaperetis. Interrogativa, ut quis me liberabit de corpore mortis hujus? Deprecativa, ut Miſerere mei Deus. Sola indicativa pertinet ad Logicam, quia judicium noſtrum exprimit; cæteræ affectus denotant, ideoque ad Rhetores pertinent.

ARTICULUS SECUNDUS.

De variis Propoſitionum diviſionibus.

PRopoſitio duobus modis ſpectari poteſt. Primo ſecundum ſe; deinde quatenus ei aliquid admiſcetur, ex quo variationem habet. Hic primum agemus de propoſitionis ſecundum ſe ſpectatæ diviſionibus; tum vero de his diviſionibus, quæ illi conveniunt ratione alicujus adjuncti.

§. I.

De diviſione Propoſitionis ſecundum ſe ſpectatæ.

IN Propoſitione ſecundum ſe ſpectata quatuor ſunt, Materia, Forma, Quantitas, Qualitas. Ex his quatuor capitibus quatuor diviſionum modi oriuntur.

Propoſitio ratione materiæ, circa quam verſatur, dividitur in Neceſſariam, Contingentem, Poſſibilem, Impoſſibilem. Neceſſaria dicitur, cujus prædicatum ita convenit ſubjecto, ut ei non convenire non poſſit: ut, Deus eſt æternus; Homo eſt animal rationale. Contingens eſt, cujus prædicatum ita convenit ſubjecto, ut poſſit non convenire: ut, Petrus loquitur. Poſſibilis, cujus prædicatum poteſt convenire ſubjecto, eſto non conveniat, ut, Omnes gallinæ ſunt albæ; poſſunt enim eſſe tales, quamvis non ſint. Impoſſibilis eſt, cujus prædicatum ſubjecto repugnat, ut: Juſtitia eſt iniquitas.

Propoſitio ratione formæ dividitur in affirmativam, quæ aſſerit unam de alio, ut Deus eſt juſtus; & negativam, quæ negat, ut Deus non eſt mutabilis: ubi nota, negationem non continuo efficere propoſitionem negativam, ſed ſolum ſi cadat ſupra copulam; unde hæ non ſunt negativæ, ſed affirmativæ; Deus præcipit non furari: homo eſt non lapis.

Propoſitio ratione quantitatis dividitur in Univerſalem, Particularem, Singularem & Indefinitam. Porro hæc quantitas attenditur penes ſubjectum; itaque propoſitio univerſalis eſt, cujus ſubjectum afficitur ſigno univerſali *omnis, nullus*; ut omnis peccans eſt ignorans. Particularis eſt, cujus ſubjectum afficitur ſigno particulari, ut quidam piſces reſpirant: quidam piſces non reſpirant. Singularis eſt, cujus ſubjectum aut ſingulare eſt, aut affectum ſigno ſingulari, ut Plato docuit Athenis: hic homo eſt bonus. Indefinita dicitur, cujus ſubjectum nullo afficitur ſigno, ut melancholici ſunt ſuſpicioſi: Cupiditas nullo contenta eſt.

Propoſitio ratione qualitatis, ſeu proprietatis ſuæ dividitur in veram & falſam. Vera eſt, quæ res enunciat, ut ſunt: falſa, quæ aliter, ac ſunt; nam ex eo quod res eſt, aut non eſt, Propoſitio dicitur vera, aut falſa.

§. II.

De diviſione Propoſitionum ratione alicujus adjuncti, ac primo de propoſitione ſimplici & compoſita.

Ex adjuncto propoſitiones dividuntur primo in Simplices ſeu Categoricas; & Compoſitas, ſeu *Hypotheticas*. Secundo in Exponibiles & Exponentes Tertio in Abſolutas & Modales: de prioribus hic dicemus, deinde de aliis.

Propoſitio ſimplex, ſeu categorica dicitur, quæ conſtat uno prædicato, ſubjecto & copula; ut Omnis avarus eſt miſer Nihil refert, an plures, paucioreſve termini ſint ex parte prædicati, aut ſubjecti, modo per modum unius prædicati & ſubjecti copula jungantur; ut hæc *Horatii* ſimplex eſt, *Raro antecedentem ſcelestum deſeruit pede pœna claudo*: hæc enim una copula, nempe uno verbo junguntur, immo etiamſi integræ propoſitiones, ut ſæpe fit, ex parte prædicati, aut ſubjecti involvantur, non propterea deſinit eſſe ſimplex propoſitio; ut illa ejuſdem Horatii, *Beatus ille, qui procul negotiis, ut priſca gens mortalium, paterna rura bobus exercet ſuis, ſolutus omni fœnore*; nam copula *eſt* ſubaudita, cum prædicato *beatus* involutæ propoſitiones ad modum unius ſubjecti junguntur.

Simplex propoſitio una voce contenta dicitur de primo adjacente, ut illa, Curro. Si verbum includat prædicatum ſolum, dicitur de ſecundo adjacente, ut Adam peccavit. Si ſubjectum, prædicatum, & copula diſtinctis vocibus exprimantur, dicitur de tertio adjacente, ut hæc; Sol eſt lucidus.

Propoſitio compoſita eſt, quæ pluribus ſimplicibus aliqua particula uniris conſtat: ut eodem tempore Achab regnabat in Judæa, & Romulus Romam in Italia condebat: Pythagoras docuit, animas migrare de corpore in corpus, & non eſſe licitum veſci carnibus. Hæc eriam eſt compoſita: vita & mors in manu linguæ; duas enim categoricas includit, nempe mors eſt in manu linguæ, & vita eſt in manu linguæ.

Propoſitio compoſita quintuplex eſt, Conditionalis, Cauſalis, Copulativa, Disjunctiva, & Diſcretiva.

Conditionalis eſt, cum ſimplices propoſitiones uniun-

tur conditionali particula *ſi*; ut illæ Chriſti: Si quis diligit me ſermonem meum ſervabit: Si non veniſſem, peccatum non haberent. Ut vera ſit, ſufficit, unum ſequi ex alio, licet ſæpe neutrum ſit verum, ut in poſteriori allata; proprie enim affirmatur utriuſque nexus, at non alterutra propoſitio connexa.

Cauſalis eſt, quæ duas ſimplices unit cauſali particula *quia*, *eo quod*; ut, Superbit, quia dives eſt, Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Falſa eſt, ſi antecedens non ſit cauſa conſequentis, licet utrumque verum ſit; affirmat enim, unum eſſe cauſam alterius; ut iſta falſa eſt: homo eſt rationalis, quia riſibilis.

Copulativa eſt, quæ plures ſimplices jungit particula Et: ut illa Ovidii, *Et genus & proavos & quæ non fecimus ipſi, vix ea noſtra puto.* Aliquando conjunctio non exprimitur, ſed ſubintelligitur, ut in illa Horatii, *Sperat in fauſtis, metuit ſecundis, alteram ſortem bene præparatum pectus.* Ut vera ſit, neceſſe eſt, omnes ſimplices eſſe veras: nam earum conjunctio affirmatur, vel negatur.

Disjunctiva eſt, quæ ſimplices unit particula *vel*, *aut*: Ut illa Terentii: *aut amat, aut odit mulier, nihil eſt tertium.* ut vera ſit, ſufficit, alterutram debere eſſe veram: unde falſa eſt, cum inter duas disjunctivas eſt medium, ut illa Terentii abſolute falſa eſt; nam poteſt mulier nec amare, nec odiſſe. Vera tamen eſt, ut in pluribus.

Diſcretiva eſt, quæ unit duas ſimplices particula diſcretiva *ſed*, *tamen*; ut: non eſt doctus, ſed tamen pius: non ſplendor natalium, ſed virtus nobiles efficit.

§. III.

De Propoſitione exponibili & exponente.

PRopoſitio Exponibilis dicitur, quæ voce ſimplex videtur, cum reipſa ſit compoſita; ideoque per compoſitam explicatur, quæ dicitur ejus reſpectu *exponens*.

Quadruplex diſtingui poteſt, Excluſiva, Exceptiva, Comparativa, Reduplicativa.

Excluſiva eſt, cui miſcetur particula excluſiva *ſolum*, *tantum*; ut, Virtus tantum laudanda eſt; hanc enim copulativam includit, Virtus laudanda eſt, & nihil præter virtutem eſt laude dignum. Particula excluſiva aliquando ex parte prædicati ſe tenet, & tunc cætera prædicata excludit a ſubjecto; ut: divitiæ ad uſum parandæ ſunt. Aliquando ſe tenet ex parte ſubjecti, & tunc excludit cætera ſubjecta a prædicato; ut: ſolus Deus æternus eſt.

Exce-

Exceptiva eſt, quæ afficitur exceptivis particulis *præter*, *niſi*; ut illa Terentii: *imperitus, niſi quod ipſe facit, id rectum putat*, Hanc exponentem includit, Imperitus id, quod facit, rectum putat, & ab aliis facta recta eſſe non putat.

Comparativa eſt, quæ particula comparativa ſeu expreſſa, ſeu implicita afficitur; ut, Amicum perdere eſt damnorum maximum; hanc enim includit: amicum perdere damnum, & aliæ jacturæ non ita damnoſæ ſunt.

Reduplicativa Propoſitio eſt, cujus objectum particula reduplicante afficitur *quatenus*, *inquantum*, *ut*, *ſecundum quod*; ut: Prudens quatenus prudens bonus eſt. Artifex ut artifex non peccat in opere. Sed notandum, aliquando particulas illas ſumi reduplicative, aliquando ſpecificative tantum; ſumuntur reduplicative, cum ſubjectum eſt propria cauſa formalis, aut efficiens prædicati; ut: Prudens quatenus prudens omnia ordinate agit: Ignis ut ignis comburit. At ſi ſubjectum non ſit propria ratio prædicati, eam tamen aliquo modo includat, puta, quia eſt ejus quædam ſpecies, aut proprium ſubjectum; tunc particula reduplicans ſumitur ſpecificative, ut: homo quatenus homo ſentit. Id verum eſt ſpecificative, nam licet homo non ſit propria ratio ſentiendi, eam tamen includit: at in ſenſu reduplicativo falſum eſt, nam homo non ſentit, quia homo, ſed quia animal. Hę etiam falſæ ſunt in ſenſu reduplicativo, veræ in ſenſu ſpecificativo: Homo ut homo videbit Deum: Homo ut homo virtute perficitur: Corpus ut corpus corrumpitur: Juſtus ut juſtus peccare poteſt.

§. IV.

De Propoſitione abſoluta & modali.

PRopoſitio abſoluta dicitur, quæ ſimpliciter enunciat Prædicatum de ſubjecto; ut, Omnis avarus eſt miſer. Modalis vero dicitur, quæ exprimit modum, quo prædicatum connectitur cum ſubjecto, ut, Neceſſarium eſt avarum eſſe miſerum: unde in modali propoſitione duo diſtinguenda ſunt, Dictum & Modus. Dictum vocatur propoſitio abſoluta in modali incluſa; ut in illa relata: avarus eſt miſer, eſt Dictum; Neceſſarium vero eſt Modus.

Quatuor ſunt hi modi: neceſſario, contingenter, poſſibiliter, impoſſibiliter; unde quatuor ſunt ſpecies modalium; ut: homo neceſſario eſt rationalis: homo contingenter eſt bonus: homo poſſibiliter eſt malus: homo impoſſibiliter eſt Angelus.

Poſ.

Porro hi modi dupliciter exprimi poſſunt: vel nomine; ut, neceſſarium eſt hominem mori: vel adverbio; ut homo neceſſario moritur. Modalis, in qua modus nomine exprimitur, dicitur eſſe ſenſus compoſiti: conjungit enim ſubjectum ut jacet cum prædicato; ut illa, Poſſibile eſt juſtum eſſe malum, innuit fieri poſſe, ut quis ſit ſimul juſtus & malus; at vero modalis, in qua modus adverbio exprimitur, dicitur eſſe ſenſus diviſi, ut illa: Juſtus eſt poſſibiliter injuſtus, non videtur affirmare fieri poſſe, ut quis ſimul ſit juſtus & injuſtus; ſed ſolum, ut qui nunc juſtus, eſt fieri poſſit injuſtus amittendo Juſtitiam: unde exacte loquendo prima falſa eſt, poſterior vera; attamen utraque melius in uſu diſtinguitur, ne contentio ſit de modo loquendi, & ſive quis dicat: Poſſibile eſſe juſtum eſſe injuſtum, ſive juſtum eſſe poſſibiliter injuſtum, dicendum, id verum eſſe in ſenſu diviſo, falſum in ſenſu compoſito.

Circa propoſitiones modales quædam notanda ſunt. 1. In modalibus compoſitis Modus ſemper eſt prædicatum, Dictum vero eſt ſubjectum; nam modus enuntiatur de dicto. Nec refert, quod modus prior ſit ordine: non enim in propoſitionibus ſemper præit ſubjectum; nec ordine, ſed ſenſu judicandum eſt, quis terminus ſit prædicatum. Ille, qui de alio dicitur, ſemper eſt prædicatum, quocumque ordine proferatur, ut in iſtis: Lex divina præcipit non occidere: Magnus quæſtus eſt pietas cum ſufficientia: Turpe eſt obſequi libidini. *Non occidere*, *pietas*, *obſequi libidini*, ſunt ſubjecta, licet poſtponantur.

2. Modales compoſitæ videntur omnes eſſe ſingulares; hæc enim propoſitio, quæ eſt ſubjectum, ſe habet ut aliquid ſingulare, de quo modus prædicatur; ut in illa: Neceſſe eſt omne peccatum aut a te, aut a Deo puniri: hæc propoſitio eſt velut dictum ſingulare, de quo Neceſſarium affirmatur.

Attamen attenditur in illis quidam proprius modus univerſalitatis & particularitatis, quatenus hi modi æquivalent ſignis univerſalibus, nam *Neceſſarium*, æquivalet *Omni*; *Impoſſibile* æquivalet *Nulli*: quia quod neceſſarium eſt eſſe, ſemper eſt; quod impoſſibile eſt eſſe, nuſquam eſt. *Poſſibile* vero & *Contingens* æquivalent ſigno particulari; quod enim contingens & poſſibile eſt, aliquando eſt, aliquando non eſt.

AR-

ARTICULUS TERTIUS.

De Proprietatibus propoſitionis.

TRes ſunt proprietates propoſitionis, Oppoſitio, Converſio, Æquipollentia. De illis agemus tribus Paragraphis.

§. I.

De Oppoſitione.

OPpoſitio definitur affirmatio & negatio ejuſdem de eodem, ſeu Repugnantia inter duas propoſitiones eodem prædicato & ſubjecto conſtantes: unde duæ conditiones requiruntur ad oppoſitionem. Prima, ut utraque propoſitio ſit ejuſdem prædicati, & ejuſdem ſubjecti; minima enim variatio prædicati, vel ſubjecti tollit oppoſitionem. Defectu hujus conditionis, illæ propoſitiones non ſunt oppoſitæ: Omnis homo non eſt neceſſario albus; aliquis homo eſt contingenter albus; aliquis homo ægrotat hodie; nullus homo ægrotabat cras. Secunda conditio eſt, ut una propoſitio ſit affirmativa, & altera negativa; unde iſtæ non opponuntur proprie: Omnis homo eſt juſtus: aliquis homo eſt injuſtus.

Oppoſitio eſt triplex, Contradictoria, Contraria & ſubcontraria.

Oppoſitio contradictoria eſt repugnantia inter duas propoſitiones, quarum una eſt univerſalis, & altera particularis, vel utraque ſingularis; una affirmativa, & altera negativa; ut, omnis homo diſputat; aliquis homo non diſputat; Petrus eſt juſtus; Petrus non eſt juſtus.

Regula pro contradictoriis eſt, quod *nunquam poſſunt eſſe ſimul vera, aut ſimul falſa*; alias idem eſſet & non eſſet, quod eſt impoſſibile.

Oppoſitio contraria eſt repugnantia inter duas propoſitiones univerſales, quarum una eſt affirmativa, & altera negativa; ut, omnis homo eſt juſtus; nullus homo eſt juſtus.

Regula pro contrariis eſt, quod *nunquam poſſunt eſſe ſimul veræ, bene tamen ſimul falſæ.*

Ratio iſtius regulæ eſt, quia ſi duæ univerſales eſſent ſimul veræ, propoſitio quoque particularis contenta ſub qualibet illarum eſſet vera, quæ cum ſit contradictoria alterius contrariæ, ſequeretur, duas contradictorias eſſe ſimul veras: ut ſi iſtæ ſunt veræ. Omnis homo currit, nullus homo currit; iſta etiam erit vera, Aliquis homo

non

non currit: quæ cum ſit contradictoria iſtius, omnis homo currit, duæ contradictoriæ erunt veræ. Attamen poſſunt eſſe ſimul falſæ, ut patet in iſtis: omnis homo eſt albus, nullus homo eſt albus; cum enim ex contrariis una affirmet, prædicatum convenire omni ſubjecto; altera vero dicat, prædicatum nulli ſubjecto convenire, fieri poteſt, ut prædicatum conveniat tantum alicui ſubjecto, & tunc utraque univerſalis erit falſa.

Oppoſitio ſubcontraria eſt repugnantia inter duas propoſitiones particulares, quarum una affirmat, altera negat; ut, Aliquis homo eſt juſtus, Aliquis homo non eſt juſtus.

Regula pro iſtis eſt, quod *nunquam poſſunt eſſe ſimul falſæ, bene tamen ſimul veræ*; ut patet in iſtis, Quidam homo eſt juſtus, Quidam homo non eſt juſtus; utrumque enim verum eſt. Ratio iſtius regulæ eſt, quia ſi duæ ſubcontrariæ eſſent ſimul falſæ, earum contradictoriæ eſſent ſimul veræ; quæ cum ſint contrariæ, darentur duæ contrariæ ſimul veræ, quod oſtenſum eſt ſupra, eſſe impoſſibile.

Quidam addunt quartum genus oppoſitionis, quam vocant *Subalternam*; & eſt inter duas affirmativas, vel duas negativas, quarum una eſt univerſalis, & alia particularis; ut: omnis homo loquitur: aliquis homo loquitur, ſed iſta non eſt proprie oppoſitio, quia non eſt ſecundum affirmationem & negationem.

§. II.

De Æquipollentia.

Æquipollentia eſt, ut vox ipſa indicat, Eadem vis, idemque ſenſus duarum propoſitionum ex æquivalentia ſignorum proveniens; unde ſicut quælibet propoſitio habet aliquam ſibi oppoſitam, ita & æquipollentem; ſi enim addatur particula negativa, propoſitio fit equivalens ſuæ oppoſitæ; ut iſta: omnis homo eſt juſtus, ſi addam particulam negativam *non*, dicendo, Non omnis homo eſt juſtus, fiet æquipollens ſuæ contradictoriæ, Aliquis homo non eſt juſtus. Pro hujuſmodi æquipollentiis traduntur tres regulæ.

Prima regula eſt. Propoſitio contradictoria, ſi ei præponatur negatio, redditur æquivalens ſuæ contradictoriæ: ut, Non aliquis homo eſt juſtus; idem eſt ac, Nullus homo eſt juſtus.

Secunda regula eſt. Propoſitio contraria, ſi ei poſtponatur negatio, redditur æquivalens ſuæ contrariæ: ut, Nullus homo diſputat; ſi poſtponas particulam negativam,

vam, dicendo, Nullus homo non diſputat, æquivalebit iſti, omnis homo diſputat.

Tertia regula eſt. Propoſitio ſubalterna, ſi ei præponas & poſtponas particulam negativam, æquivalebit alteri ſubalternæ; ut iſta: aliquis homo diſputat, ſi adjungatur ante & poſt negatio, dicendo: non aliquis homo non diſputat, æquivalebit iſti: omnis homo diſputat.

Ratio iſtarum regularum eſt, quod particula negativa deſtruit id, quod poſt ſe reperit: unde quando præponitur propoſitioni univerſali affirmativæ, deſtruit ejus univerſalitatem & affirmationem, redditque illam particularem negativam; quando vero poſtponitur ſigno univerſali, tunc relinquit ipſum in ſua univerſalitate, & ſolum deſtruit affirmationem. Iſtæ autem regulæ, ut facilius memoria teneantur, hoc verſiculo concluſæ ſunt,

Præ, contradic: poſt, contra: præ, poſtque ſubalter:

Id eſt, Si vis reddere propoſitiones æquipollentes, negationem præpone contradictoriis: poſtpone contrariis: præpone, & poſtpone ſubalternis.

§. III.

De Propoſitionis Converſione.

COnverſio definitur Inverſio Propoſitionis, ita ut retenta veritate, ex prædicato fiat ſubjectum, & ex ſubjecto prædicatum: ut: aliquis homo eſt niger: aliquod nigrum eſt homo. Propoſitiones convertendæ poſſunt eſſe in quadruplici differentia. Aliquæ ſunt univerſales affirmativæ; ut: omnis homo eſt juſtus. Quædam univerſales negativæ; ut: nullus homo eſt juſtus. Quædam particulares affirmativæ; ut: aliquis homo eſt juſtus. Quædam particulares negativæ; ut: aliquis homo non eſt juſtus. Quælibet ſuo modo convertitur; unde.

Triplex eſt Converſio, ſcilicet ſimplex, per accidens, & per contrapoſitionem.

Converſio ſimplex eſt mutatio prædicati in ſubjectum ſervata eadem quantitate, ideſt, univerſalitate, aut particularitate: ut; aliquis homo eſt juſtus: aliquis juſtus eſt homo.

Converſio per accidens eſt mutatio prædicati in ſubjectum variata quantitate, ita ut ex univerſali propoſitio fiat particularis; ut; omnis homo eſt animal: aliquod animal eſt homo.

Converſio per contrapoſitionem eſt mutatio prædicati in ſubjectum mutatis terminis finitis in infinitos. Terminus infinitus eſt, qui afficitur particula negativa;

tiva;

tiva: ut, non homo, non lapis] Exemplum iſtius converſionis eſt: omnis homo eſt animal: omne non animal eſt non homo.

Regulæ converſionum tres ſunt, Prima: Propoſitio univerſalis negativa, & particularis affirmativa convertuntur ſimpliciter; ut, nullus homo eſt Angelus: nullus Angelus eſt homo; aliquis homo eſt juſtus: aliquis juſtus eſt homo.

Secunda regula eſt. Propoſitio univerſalis affirmativa convertitur per accidens; ut, omnis homo eſt animal: aliquod animal eſt homo. Univerſalis negativa poteſt etiam iſto modo converti; ut, nullus homo eſt lapis: aliquis lapis non eſt homo.

Tertia regula eſt. Particularis negativa convertitur per contrapoſitionem, ut: aliquis homo non eſt juſtus: aliquis non juſtus non eſt non homo. Univerſalis affirmativa etiam iſto modo converti poteſt, ut: omnis homo eſt animal, omne non animal eſt non homo. Cæterum ut iſtæ regulæ facilius memoria teneantur, omnes comprehenduntur duobus verſiculis.

> FECI *ſimpliciter convertitur*, EVA *per accid.*
> ASTO *per contrap. ſic fit Converſio tota.*

In his verſiculis nota quatuor vocales iſtarum trium vocum *FECI*, *EVA*, *ASTO*. Nam per *E* ſignificatur propoſitio univerſalis negativa: per *I* ſignificatur particulari affirmativa: per *A* ſignificatur univerſalis affirmativa: per *O* ſignificatur particularis negativa, juxta iſtos verſus.

> *Aſſerit* A, *negat* E, *verum generaliter ambo.*
> *Aſſerit* I, *negat* O, *ſed particulariter ambo.*

Senſus ergo priorum carminum eſt, quod univerſalis negativa, & particularis affirmativa, quæ deſignantur per *E*, & *I*, in voce *FECI*, convertuntur ſimpliciter. At vero univerſalis negativa, & univerſalis affirmativa, deſignatæ per *E*, & *A*, in voce *EVA*, convertuntur per accidens. Demum univerſalis affirmativa, & particularis negativa, deſignatæ per *A*, & *O*, in voce *ASTO*, convertuntur per contrapoſitionem.

Circa modales, licet quidam varias & intricatiſſimas regulas fuſe tradant, ſecutus tamen expeditiorem viam, dico, quod ſi ſint diviſæ, id eſt, ſi modus exprimatur adverbialiter, ut in illa: homo contingenter eſt albus, eodem modo loquendum eſt de illis, ac de abſolutis. Si vero ſint compoſitæ, id eſt, modus, exprimatur nominali-

naliter, ut in iſta : contingens eſt hominem eſſe album, in primis converſio non habet in eis locum, quia modus, qui ſe tenet ex parte prædicati, nullatenus debet variari. Ex oppoſitionibus vero ſola contradictoria in eis reperitur, quia omnes iſtæ propoſitiones ſunt quaſi ſingulares; dum enim dico, Neceſſarium eſt, omnem hominem eſſe rationalem, idem eſt ac ſi dicerem, hæc propoſitio, homo eſt rationalis, eſt neceſſario vera. In ſingularibus autem propoſitionibus ſola oppoſitio contradictoria reperitur.

Cæterum præterea poſſet in illis attendi alia oppoſitio proveniens ex modis, qui, ut ſupra notavi, habent aliquando ſimilitudinem cum ſignis: *Neceſſarium* cum Omni: Impoſſibile cum Nullo: Poſſibile & Contingens cum aliquo; unde *Neceſſe eſt eſſe*, & *Impoſſibile eſt eſſe*, ſunt contraria: *Poſſibile eſt eſſe*, & *Poſſibile eſt non eſſe*, ſunt ſubcontraria: *Neceſſe eſt eſſe*, & *Poſſibile eſt eſſe*, ſunt ſubalterna, ſicut *Impoſſibile eſt eſſe*, & *Poſſibile eſt non eſſe*. At vero *Neceſſarium eſt eſſe*, & *Poſſibile eſt non eſſe*; *Impoſſibile eſt eſſe*, & *Poſſibile eſt eſſe*, ſunt contradictoria: unde ſi apponatur illis particula negativa, juxta prædictas regulas poterunt reddi invicem æquipollentia.

ARTICULUS QUARTUS.

De recto Propoſitionum Judicio.

PRopoſitionum naturam, diviſionem & proprietates noſſe non tanti eſt; at in recto earum Judicio præcipua mentis perfectio, atque omnis ſapientiæ ſumma conſiſtit. Rem tanti uſus & fructus tum in ſcientiis, tum in negotiis ut expendamus, primo videndum, in quo ſita ſit hæc Judicii rectitudo: deinde qui defectus ab ea nos abducant: poſtremo qua via hæc rectitudo poſſit haberi.

§. I.

In quo ſita ſit rectitudo Judicii.

REctum eſt, quod ſuæ regulæ concordat; unde rectum Judicium dicitur, quod ſuæ regulæ conforme eſt. Porro regula noſtri judicii eſt cognitio rei judicandæ, ſeu, ut loquitur S. Thomas 1.p.q.16.a.2. forma, quam de re intellectus apprehendit. Unde recte judicamus, cum juxta cognitionis, quam de rebus habemus, menſuram judicia noſtra temperamus, juxta illud Proverb. 12. *Qui quod novit loquitur, judex eſt juſtitiæ*. Inique vero judicamus,

mus, cum vel de re ignota decernimus, vel ultra modum noſtræ cognitionis judicia noſtra promovemus; itaque ad rectitudinem Judicii duo requiruntur. Primo ſufficiens examen rei, de qua judicandum eſt. Secundo commenſuratio Judicii cum cognitione rei.

In primis præire debet examen, quo nobis propoſitio judicanda poſſit innoteſcere; nam in omni judicio valet hæc vulgata regula: Qui inaudita parte altera aliquid ſtatuit, etſi æquum ſtatuit, haud tamen ipſe æquus fuit. Unde licet quis verum judicet, non tamen recte judicat, ſi rem eſſe veram ignorat; ut, ſi judicarem aſtra eſſe in numero pari, forte id verum eſt; de re tamen adeo ignota non recte decernerem. Examen, inquam, ſufficiens requiritur, quia æquale omnia non exigunt; quædam enim facilia & obvia ſunt, quædam reconditiora & difficilia, quædam majoris momenti, alia tanti non ſunt, ut nos diutius detinere debeant. Imprudens eſſet, qui de rebus abſtruſis, aut magni momenti cito ac leviter decerneret; at moroſus, qui facilibus & minutioribus eamdem curam impenderet. In agendis ſæpe urgens & fugax occaſio tempus & locum prolixo examini præripit; at in ſpeculativis nihil nos cogit ante maturam diſcuſſionem judicare; in illis ergo promptior, in iſtis ſedatior, in omnibus æquata rei meritis diſcuſſio, quantum fas eſt, poſtulatur.

Præmiſſo examine commenſuratum cognitioni judicium eſt ferendum; non enim æqualem omnium cognitionem etiam matura & diligens diſcuſſio nobis parit. Quædam certa & evidentia comperiuntur, alia tantum probabilia, quædam omnino incerta manent. Certis & evidentibus firmum ac conſtantem aſſenſum debemus; probabilibus temperatum juxta motiva probabilitatis; incertis vero nullum. Unde recte non judicat, qui vel fluctuat in rebus ſibi certis & evidentibus, vel pertinacius adhæret probabilibus, vel incertis aſſentitur: hoc quidem omnes norunt, ſed pauci in uſu tenent. Mitto Academicos, Scepticos, Pyrrhoneos, qui evidentibus repugnare profitebantur; mitto Epicureos, quia ſua inſomnia ut veritatis oracula defendebant. Quam multi etiamnum robur ingenii putant certa quæque inficiari! Quam plures, ſi quid ſibi probabili ratiuncula perſuaſerint, illico dogma ſtatuunt, cui repugnare nefas exiſtimant! Quanti de rebus omnino incertis confidentiſſime decernunt!

At nunc dicendum, quo fonte hi defectus in noſtra judicia profluant.

§. II.

§. II.

De cauſis defectuum Judicii.

QUatuor præcipuæ notari poſſunt. 1. Vitioſa terminorum perceptio. 2. Præcipitatio Judicii 3. Præoccupatio. 4. Imaginatio & ſenſus. De vitioſa perceptione terminorum ſatis ſupra diximus, nunc de cæteris aliquid dicendum.

Præcipitatio eſt Inconſultum de re non ſatis nota Judicium. Hæc ex duabus cauſis fere oppoſitis oriri ſolet. Aliquando ex levitate ingenii; interdum ex nimio ejus impetu; ſunt enim levia quædam ingenia, quæ ut linguam, ita & animi ſententiam cohibere diu nequeunt, moras maturæ diſcuſſionis non patiuntur. Itaque aut nullo, aut levi præmiſſo examine decernunt. Hoc vitio juniores paſſim laborant. At ſunt quædam moroſa quidem & gravia ingenia, ſed nimii, ut ita dixerim, ponderis: hærent diutius in expendenda propoſitione; at ſemel inclinata non deſcendunt, ſed ſuo pondere abrepta ruunt ultra metam. Quidquid ſibi tantiſper perſuaſere, ut conſtans dogma propugnant, nec regredi poſſunt, ſed proprio pondere magis ac magis ſuis decretis infiguntur, conquiſitis ac roboratis, quanta pollent mentis vi, rationibus, quibus ea defendant. Hoc vitium ſæpe magna ingenia inficit; nec fere aliud hæreſes ac ſectas parere ſolet.

Præoccupatio, alia eſt ex parte intellectus, alia ex parte voluntatis. Præoccupatur intellectus præjudiciis. Sunt autem præjudicia, anticipata quædam judicia, quæ nobis ut certa, aut ætas, aut conſuetudo, aut educatio, aut authoritas inſtillavit: horum pleraque vera eſſe poſſunt; at nonnulla falſa. Itaque viri ſapientis eſt ea nec temere reſpuere, nec clauſis oculis ſequi; ſed ad ſtateram rationis expendere, ut certa & evidentia ab incertis & obſcuris diſcernantur, alias ductum ex illis judicium periclitatur.

Proccupatur voluntas ſuis affectibus, amore, odio, invidia, ira, pertinacia, ſuperbia, &c. His præventa facile mentem excæcat, & ad falſa judicia inclinat: nam cum rectus ordo ſit, ut affectus voluntatis regantur judicio mentis, e contra fere ſemper accidit, ut potius voluntas ad effectuum ſuorum normam judicia mentis inflectat. Hoc vitium late regnat in agendis; nam ut vere dixit Ariſtoteles, *Ut quiſque affectus eſt, talis ei finis videtur*. At ſerpit quoque in ſpeculativis. Afficimur ſepæ neſcio qua propenſione ad aliquas opiniones, ab aliis ab-

abhorremus. Quæ placent, veræ, quæ diſplicent, falſæ facile videntur. Doctor, ubi ſibi exiſtimationem conciliavit, levibus rationibus etiam falſa perſuadet; ſi vultu, geſtu, verbis durioribus, aut aliquo alio nos offendat, etiam gravibus momentis aſſenſum non obtinet. Quæ pulchre, vivide, pathetice, graviter, expedite dicuntur, vera eſſe putamus; quæ inornate, frigide, timide, difficulter, falſa aut dubia ſuſpicamur. Contradicendi quoque prurigo, propriarum cogitationum nimius amor, alienarum contemptus, ſtudium vincendi, pudor ſe retractandi, propenſior animus ad aliquos authores, iniquior ad alios, novitatis amor, faſtidium vetuſtatis, dum ſe judiciis immiſcent, non mediocriter ea in tranſverſum adigunt.

Imaginatio demum & ſenſus varie judiciis noſtris illudunt, quod iis mens ſæpe utatur, non ut miniſtris quorum defectus corrigere debet, ſed ut amicis nuntiis, quibus nimium fidit, immo ut regulis, quibus rerum cognitionem metitur. Hinc fit, ut homines erga ſenſibilia propenſiores in judicando ſint, erga ſpiritualia iniquiores. Quod ſenſum vivide movet, magnum aliquid reputant; quod eo non percipitur, vix aliquid eſſe putant. Ædificiorum, ſonorum, picturarum corporum ſymmetriam ſtupidi mirantur; honeſtæ vitæ, virtutis, veritatis pulchritudine vix afficiuntur. Morbum, dolorem, mortem horrent; errorem, peccatum, pericula ſalutis pro nihilo fere habent. Pecuniæ damna lugent; Juſtitiæ, innocentiæ gratiæ jacturam vix ſentiunt. Corporea, ut entia maxime ſolida cenſent; res ſpirituales, ut quid tenuiſſimum apprehendunt, aut certo corporeis affectionibus induunt, alioquin nihil pene fore timent. Eſt & alia fraus imaginationis, quæ fingendi docta, miro quodam cæcitatis genere laborat, ut ſcilicet ea quæ ſunt, non videat; ea vero, quæ non ſunt, videat: nam ſi vivida, elegans, lucida, fœcunda ſit, ſpecioſos quoſdam partus edit, ac loco rerum ſuppoſitos intuetur. Mens vana ſpecie deluſa hæc idola, ut Ixion nubes, ſerio amplectitur, veriſimilitudinis coloribus pingit, atque experientiis ſuffulcit. Hinc nata illa fictitia Philoſophiæ ſyſtemata, in quibus Mundus quidam imaginarius, loco veri ſupponitur. Hæc phantaſmata cavere ac vitare, dum veritas quæritur, difficillimum eſſe merito notavit S. Auguſtinus lib. de vera Religione cap. 10. Sed de judiciorum defectibus hactenus; nunc dicendum, qua via poſſint vitari, atque rectitudo judicii obtineri.

§. III.

§. III.

Sex regulæ ad rectum Propoſitionum Judicium obſervandæ.

PRima: *Cum de propoſitione judicandum eſt, ante omnia termini, quibus conſtat, attente conſiderandi ſunt; ſi obſcuri & ambigui, definiendi; ſi confuſi ac variis partibus compoſiti, diſtinguendi.* Videnda, quæ diximus de recta perceptione terminorum.

Secunda regula: *Perceptis terminis, ſi in idea ſubjecti prædicatum evidenter continetur, de illo conſtanter affirmandum eſt; ſi vero ei manifeſte repugnet, conſtanter negandum.* Sic in idea totius evidenter pars & aliquid amplius continetur; in idea effectus dependentia a cauſis; in idea entis oppoſitio cum nihilo & contra; in idea æqualium excluſio inæqualitatis. Itaque conſtanter judicandum, totum eſſe majus parte: Effectum ſupponere cauſam: Cauſam totalem continere effectum: Nihilum non eſſe cauſam eſſendi: Quod non eſt, nec ſibi nec aliis dare poſſe eſſe: Æqualia, ſi iis inæqualia addantur, non manere æqualia. Innumeræ ſunt aliæ propoſitiones, tum in moralibus, tum in ſpeculativis, quæ ex ipſis terminis recte perceptis, aut tantiſper explicatis, ſtatim veræ judicantur. Hæc dicuntur axiomata, prima principia, propoſitiones per ſe notæ, quarum cognitio *Intelligentia* vocatur, ex qua, ut ex primo fonte, omnis alia cognitio profluit, & ad quam, ut ſit evidens, tandem reſolvi debet. Unde perceptio terminorum eſt præcipua omnis judicii regula, cui proinde primo ac præcipue inſiſtendum.

Sed obſervandum, aliquando inter propoſitionis terminos clare perceptos relucere connexionem omnino neceſſariam; aliquando neceſſariam ſolum ſecundum communem naturæ curſum; aliquando vero neceſſariam ut in pluribus, licet non in omnibus. Connexio omnino neceſſaria eſt, cum prædicatum eſt de eſſentia ſubjecti; ut ſi ſit ejus genus, aut differentia, aut modus incluſus in genere, vel differentia; ſic in idea hominis continetur neceſſario animalitas, vita, corporeitas, ſubſtantia, quæ ad ejus genus pertinent; nec non rationalitas, quæ eſt ejus differentia; item modi in his incluſi, ut quod ſit quid finitum, brutis excellentius, Angelis inferius, &c. Connexio vero ſolum neceſſaria ſecundum communem naturæ curſum eſt, cum prædicatum non eſt quidem de eſſentia ſubjecti; cum naturali tamen ejus conditione connectitur: ſic in principiis hominis clare perceptis continetur, ut ſit mortalis; ut ſemel extinctus iterum vi-

vere

vere nequeat; ut duobus oculis duabus manibus conſtet; poteſt tamen ſine his attributis abſolute concipi, immo exſiſtere, ſed tunc vis naturæ infertur. Connexio demum neceſſaria ſolum ut in pluribus eſt, cum ſubjectum ex naturali quadam propenſione ferri ſolet ad prædicatum: quæ tamen aliquando etiam ſecundum ordinarium naturæ curſum deficit: ſic omnis mater amat filios: mulieres ſunt loquaces, timidæ, inconſtantes: viri fortiores, conſtantiores, taciturniores: dies æſtivi ſicci & calidi, vernales pluvioſi & temperati, hiemales frigidi; ita enim communiter evenit, at non ſemper.

Hinc tres gradus certitudinis diſtinguuntur. Prima eſt certitudo metaphyſica, cum impoſſibile omnino eſt, ſubjectum eſſe, aut concipi ſine prædicato, hæc omnium maxima eſt & aſſenſu firmiſſimo digna, qua præditæ propoſitiones proprie dicuntur prima principia. Secunda dicitur certitudo phyſica, cum prædicatum ſecundum naturæ curſum non poteſt non convenire, aut repugnare ſubjecto: hæc minor eſt priori, attamen & ipſa firmo, licet non tanto, digna aſſenſu. Tertia dicitur certitudo moralis, cum ſcilicet communiter prædicatum convenit ſubjecto, ac poteſt tamen aliquando non convenire: hæc aliis minor eſt, nec in omnibus æqualis; moderatum ergo juxta probabilitatis ſuæ menſuram exigit aſſenſum.

Tertia regula: *Si perceptis terminis, inter eos nexus, aut pugna evidenter non percipitur, cohibendus eſt aſſenſus, donec ea connexio, aut repugnantia nobis aliunde innoteſcat*; ut in illa propoſitione: Terra eſt rotunda, non eſt evidens ex ipſis terminis aliqua repugnatia, aut connexio inter ideam terræ & rotunditatis; ſuſtinendus ergo eſt aſſenſus, donec aliunde id nobis ſit exploratum. Porro tribus modis hæc connexio vel repugnantia poteſt nobis innoteſcere, Ratione, Experientia, Authoritate, pro quibus ſtatuendæ ſunt regulæ.

Propoſitio nobis innoteſcit ratione, cum ex aliis jam notis deducitur per diſcurſum; tunc enim a nobis exigit aſſenſum, quem antea non merebatur, attamen cum quadam cautione: unde

Quarta regula: *Omnis propoſitio ex terminis non evidens, ſi ſequatur evidenter ex aliis evidenter notis, & ipſa quoque certa & evidens judicanda eſt; vero enim non connectitur niſi verum. At ſi ſequatur ſolum ex probabilibus, & ipſa ſolum probabilis cenſenda eſt.* Sic cum idea peccati non connectitur evidenter punitio; attamen hæc connexio evidenter ſequitur ex alia propoſitione per ſe nota, nempe ex illa, Deus eſt juſtus. Ex hac enim evidenter ſequitur, omni benefacto præmium, omni malefacto pœ-

nam ab eo rependendam, proindequæ peccatum fore puniendum.

Verum non ſemper occurrunt propoſitiones omnino certæ & neceſſariæ, ex quibus evidenter ſequatur ea, quæ nobis judicanda incumbit Tum recurrimus ad probabiles, quæ ſcilicet non ſemper & in omnibus, ſed ut in pluribus ſunt certæ. Propoſitionibus ex illis deductis aliquem aſſenſum debemus, at non firmum & conſtantem ſed libratum cum motivi probabilis veriſimilitudine; ut hanc mulierem amaturam filios ſuos, ex nulla propoſitione neceſſario vera poſſum colligere; ſed tamen occurrit probabilis communiter vera, nempe, Omnis mater diligit filium; ex ea recte judico, probabilius fore, ut hæc quoque ſuos amatura ſit. Sæpe tamen fit, ut utrinque concurrant motiva probabilia; tum rectitudo judicii exigit, ut ſemota omni præoccupatione expendantur, atq; omnibus ex æquo, & quantum fas eſt, accurate perſpectis, eo potius flectatur ſtatera judicii, quo eam major veriſimilitudo inclinat: iniquum enim eſt iis potius aſſentiri, quæ minus vera videntur. Nec refert, quod forte quæ nobis minus vera apparent, In ſe vera ſint & e contra; nam veritas rei a nobis aſſenſum non exigit, niſi quatenus nobis nota eſt: unde non ipſa in ſe, ſed ejus cognitio eſt regula, quam ſemper in judicando ſequi tenemur, & a qua vitioſe deflectimus. Aliquando in eo probabilitatum concurſu motiva ex una parte adeo infirma ſunt & pauca; ex alia vero tot & tanta, ut pene vim demonſtrationis obtineant; tum dicitur proprie *certitudo moralis*, quæ nonnumquam tanta eſt, ut ad Phyſicam, ac pene Metaphyſicã certitudinẽ pertingat, tumq; & ipſa firmo & conſtanti aſſenſu digna eſt.

Propoſitio nobis innoteſcit Experientia, cum ſenſuum teſtimonio confirmatur. Huic aſſenſum debemus, ſed intra certos fines moderatum; unde peccant, qui vel nullam, vel omnimodam fidem ſenſibus adhibendam putant: itaque ſtatui poteſt

Quinta regula: *Quæ ſenſibus ſe undum naturam recte diſpoſitis, clare, uniformiter, ac diſtincte percipiuntur, certa judicari debent.* Nam ſenſus nobis a Deo, qui non fallit, dati ſunt non modo ad tuendam vitam, ut cæteris animantibus, ſed etiam ad informandam mentem: itaque eorum teſtimonium, ſecundúm naturalem diſpoſitionem, latum verax ſemper eſt, nec mentem fallit, niſi cum eo recte non utitur. Unde nemo ſane mentis abnuet, dari terram, ſolem, aſtra, ignem, aquam, animalia, &c. a ſole terram illuminari, aliqua corpora deorſum tendere, alia ſurſum, aquam fluere in declive, attenuari in vapores, cogi in nubes, diſtillare in pluvias, & alia hujuſmodi, quæ ſolo ſenſus teſtimonio conſtant.

Verum cavendum, ne mens judicium ex teſtimonio ſenſus latum ulterius promoveat, quam eam ducat evidentia ſenſus. Hic defectus duobus fere modis accidit. Primo, cum mens de rebus, quæ ſub ſenſum non cadunt, ex ſenſibili experientia judicat; ut ſi quis judicaret, animam hominis poſt mortem aut nihil eſſe, aut aliquid admodum exiguum & vanum, quia nihil ſenſibile amplius operatur. Non enim unum ex alio ſequitur; nam licet evidens ſit, ea eſſe, quæ ſenſus noſtros movent, non tamen per ſenſum evidenter habemus, ea non eſſe, quæ ſenſum non movent, aut ea magis, minuſve eſſe, quæ magis, minuſve ſenſum movent. Ex hoc defectu, ut jam monui, & ſæpius monendum eſt, manant iniqua noſtra de rebus ſpiritualibus judicia. Alio modo fertur judicium ultra ſenſus evidentiam, cum mens non ſatis examinat varia ſenſuum teſtimonia, ſed ex uno aut paucioribus leviter examinatis præcipitanter judicat; ſic pueri & rudes homines Solem patella non majorem, aſtra candelis accenſis æqualia judicant unico viſus teſtimonio contenti; cum tamen vel pluribus viſu teſtimoniis conſtet, longe majora eſſe debere, quam appareant. Nam viſu experimur, objecta eo minora videri, quo longius diſtant, atque eodem viſus teſtimonio convincimur, Solem eſſe valde a nobis remotum: quæ diſtantia quanta ſit, cum rudes non norint, ſi determinent, Solem tantulum eſſe, quantus iis apparet, vel ipſo evidenti ſenſuum teſtimonio vitioſi judicii arguuntur. Peccant eodem modo etiam peritiores, cum ex aliquibus particularibus, ſenſu evidenter perceptis, univerſalem propoſitionem inferunt. Hoc vitium ſæpe fallit in inductionibus & experimentis; quamobrem Hippocrates experientiam fallacem dixit, non vitio ſenſus, ſed præcipitatione mentis, ſenſuum teſtimonio non ſufficienter utentis.

Itaque ſua certitudo ſenſibus conſtat, ſed cum ratio iis, ut oportet, utitur, ſcilicet, ut teſtibus veracibus quidem, ſed non omniſciis; ut nuntiis rerum interiora non penetrantibus, ſed aliquas a rebus impreſſiones, eaſq; particulatim, ac varie pro ſui & rerum diſpoſitione haurientibus ac referentibus, quas examinare, conferre, librare, depurare mentis officium eſt, atq; quid in iis evidens ſit, quid confuſum, quid occultum, quid conſonum, quid diſſonum, quid magis minuſve exploratum, quid ex iis inferendum, quid refutandum, magna diligentia expendere. Sed hic cavenda, quam ſupra diximus, fraus imaginationis; ne ſcilicet in ea ſenſibilium impreſſionum collatione, non ſe rebus ipſa accommodet, ſed res ipſas ſuis figmentis aptet. Itaque fræno rationis

re-

regenda eſt, ne ſenſuum impreſſionibus præcurrat, ſed eas placide ſequatur.

Propoſitio nobis innoteſcit authoritate, cum ab iis, qui eam norunt & veraces ſunt, affirmatur. His ſane aſſenſum debemus, ſed libratum cum eorum lumine & veracitate; unde judicium ex authoritate ductum, ut ſit rectum, certa regula dirigi debet, nec promiſcue impendi; itaque ſit.

Sexta regula: *Quod nobis conſtat teſtimonio alicujus, qui nec falli poteſt, nec fallere, magis certum judicari debet, quam ſi nobis in ſe foret evidens, etiam ſi id nos omnino ſuperet, immo iis, quæ nobis nota ſunt, videatur adverſarii. Quod vero conſtat teſtimonio eorum, qui quidem falli poſſunt & fallere, attamen quos in eo facto nec falli, nec fallere aliunde certum eſt, id itidem certum judicari debet, ſed juxta menſuram hujus prioris certitudinis.*

Prima pars regulæ evidens eſt; nam cum nobis conſcii ſimus, mentis noſtræ lumen eſſe finitum, ac in pleriſque deficere, potius æſtimare debemus nos falli, quam eum, qui nec falli poteſt, nec fallere; unde omnia nobis a Deo, qui nec falli, nec fallere poteſt, revelata, certiora debemus judicare, quam ſi ea evidenter perciperemus; nec ab ea certitudine tantiſper dimoveri, etſi captum noſtrum ſuperent, immo iis, quæ evidenter percipimus, videantur repugnare; non enim repugnant, ſed ob luminis noſtri tenuitatem connexio illa nos latet. Hoc quidem omnes norunt, at non ſemper uſu tenent; hinc illæ in rebus fidei fluctuationes, præſumptuoſæ quæſtiones, curioſæ inquiſitiones, importunæ anxietates, errores ſpeculativi in hæreticis, qui ex revelatis ea negant, quæ cum aliis aut revelatis, aut ſibi notis repugnare cenſent; errores practici in malis Chriſtianis, qui regulam fidei in agendis deſerunt, ut propria judicia paſſionibus depravata ſequantur.

Secunda regulæ pars reſpicit authoritatem humanam. Homines ſane falli poſſunt & fallere, at non ſemper id faciunt. Itaq; nec ſemper, nec nunquam illis tuto creditur; examinandum ergo an in ea, quam nobis teſtantur, propoſitione fallant, aut fallantur. Falluntur defectu luminis, fallunt defectu ſinceritatis: cum ergo aut eorum lumen, aut ſinceritas nutat, eorum teſtimonium jure recuſamus; at cum aliquid, quod eorum lumen non fuit aut ſuperat, referunt, eorumque ſinceritas certo nobis conſtat; tum pro gradu hujus certitudinis propoſitio certa judicari debet. Itaque, cum multi, quos in mendacio conveniſſe poſſibile non eſt; aut pauci, quorum ſinceritas ſuſpecta non eſt, factum aliquod ſibi exploratum teſtantur, æque certum judicandum eſt, ac ſi propriis

oculis illud vidiſſemus:ſic facta Romanorum a contemporaneis hiſtoricis narrata, tam nobis certa ſunt, ac quæ apud nos hodie geri videmus. At ſi factum aut a paucis, iiſque ſuſpectis, aut a multis ſinceris quidem, ſed non contemporaneis, aut certe ab aliquo contemporaneo, cujus ſinceritas non nutet, edoctis referatur, dubium judicari debet; ſic Græcorum geſta contra Trojanos dubia ſunt; ea enim ab Homero non contemporaneo, & ut Poeta plura fingente cæteri hauſere.

Et quidem judicii ex authoritate humana ducti regula in factis ita ſe habet: at paulo aliter in dogmatibus; nam fides hiſtoriæ præcipue pendet ex authoris ſinceritate, minus ex præſtantia ingenii; at in dogmatibus authoritatis pondus non ita ex ſinceritate, ut ex lumine teſtantis urget. Unde in factis fidendum magis viro bono, quam docto; at in dogmatibus, magis viro docto, quam bono, licet & bonitatis ratio aliqua habeatur, præcipue in moralibus dogmatibus, quorum judicium prava voluntate corrumpi, recta juvari communiter ſolet. Itaque in dogmatibus ex authoritate hominum judicandis ſic procedendum videtur.

Primo. Dogma communiter receptum etiam apud eruditos, etſi propterea omnino certum ſtatui non debeat, non eſt tamen convellendum, niſi evidenti ratione refutetur. Hic enim generi humano a quolibet privato debetur honos, ut homines falli communiter facile non exiſtimet, ac apud ſe reputet, illum tritum & verum, *Plura vident oculi, quam oculus.* Culpandi ergo, qui a communibus ſententiis aliqua ratione probabili a ſe excogitata, etiam forte non contemnenda, abducuntur: laudandi vero, qui via trita incedunt potius, quam per diverticula, donec ſint ſufficienter explorata.

Secundo. Dogma a peritis in quavis facultate concorditer receptum, ut certum ab imperitis in ea facultate ſupponi debet. Peritis enim in arte credendum eſt, nam in ea majori lumine pollent ob uſum & frequentem rei conſiderationem; at cum periti diſſentiunt, utrorumque nutat authoritas, dubiumque dogma cenſendum ei, qui nondum rationes ipſe expenderit.

Tertio. Sapientium primæ claſſis ſententiis, etiam unius, aut alterius, ut Sanctorum Patrum, ſummorum Philoſophorum ac Theologorum, multum ſemper deferendum eſt, nec facile reſpuendæ ſunt, etiamſi a nobis non ſatis capiantur; nam æquitas exigit, ut nos potius, quam illa ſumma ingenia, falli reputemus. Nec placet, quod ajunt quidam, non niſi cæcum alienis oculis videre; nam & oculatum oculatiori magis, quam ſibi fidere convenit. At ſi evidenti ratione, aut certa & ſatis explo-

plorata experientia falſitatis convincantur, viri modeſti eſt æſtimare, eos forte non ita ſenſiſſe, ut vulgo putatur, ac benignius, quantum fieri poteſt, eorum verba & ſenſum interpretari. At ſi expoſitioni non ſit locus, manifeſtum eſt, evidentem rationem, aut experientiam cujuſvis hominis authoritati in ſcientiis naturalibus eſſe præferendam; nam & maxima ingenia non omnia vident.

Ex his habetur, quod ante ſtatuimus, generalem regulam judiciorum eſſe evidentiam, ſeu perſpicuam rei cognitionem, a qua, ut rectum ſit judicium noſtrum, nunquam debet recedere, ſed eam exacte ſequi. Neque vero ab ea recedimus, dum probabilitatem, aut authoritatem juxta jam poſitas regulas ſequimur; licet enim propoſitio probabili, aut probabiliori ratione fulta, non ſit evidenter vera; eſt tamen evidenter probabilis; proindeque qui eam talem cenſet, ab eo, quod ſibi evidens eſt, non recedit. Propoſitio vero authoritate nixa, licet non ſit nobis evidens, attamen ſi ſufficienter nobis conſtet, ejus, qui illam teſtatur, lumen, & ſinceritas, evidenter fide digna eſt majori, aut minori, prout magis, aut minus certa nobis ſunt hæc duo, quibus aſſenſus ex authoritate ductus nititur. Sed de Judicio & Propoſitione haćtenus.

oculis illud vidiſſemus: ſic facta Romanorum a contemporaneis hiſtoricis narrata, tam nobis certa ſunt, ac quæ apud nos hodie geri videmus. At ſi factum aut a paucis, iiſque ſuſpectis, aut a multis ſinceris quidem, ſed non contemporaneis, aut certe ab aliquo contemporaneo, cujus ſinceritas non nutet, edoctis referatur, dubium judicari debet; ſic Græcorum geſta contra Trojanos dubia ſunt; ea enim ab Homero non contemporaneo, & ut Poeta plura ſingente cæteri hauſere.

Et quidem judicii ex authoritate humana ducti regula in factis ita ſe habet: at paulo aliter in dogmatibus; nam fides hiſtoriæ præcipue pendet ex authoris ſinceritate, minus ex præſtantia ingenii; at in dogmatibus authoritatis pondus non ita ex ſinceritate, ut ex lumine teſtantis urget. Unde in factis fidendum magis viro bono, quam docto; at in dogmatibus, magis viro docto, quam bono, licet & bonitatis ratio aliqua habeatur, præcipue in moralibus dogmatibus, quorum judicium prava voluntate corrumpi, recta juvari communiter ſolet. Itaque in dogmatibus ex authoritate hominum judicandis ſic procedendum videtur.

Primo. Dogma communiter receptum etiam apud eruditos, etſi propterea omnino certum ſtatui non debeat, non eſt tamen convellendum, niſi evidenti ratione refutetur. Hic enim generi humano a quolibet privato debetur honos, ut homines falli communiter facile non exiſtimet, ac apud ſe reputet, illum tritum & verum, *Plura vident oculi, quam oculus*. Culpandi ergo, qui a communibus ſententiis aliqua ratione probabili a ſe excogitata, etiam forte non contemnenda, abducuntur: laudandi vero, qui via trita incedunt potius, quam per diverticula, donec ſint ſufficienter explorata.

Secundo. Dogma a peritis in quavis facultate concorditer receptum, ut certum ab imperitis in ea facultate ſupponi debet. Peritis enim in arte credendum eſt, nam in ea majori lumine pollent ob uſum & frequentem rei conſiderationem; at cum periti diſſentiunt, utrorumque nutat authoritas, dubiumque dogma cenſendum ei, qui nondum rationes ipſe expenderit.

Tertio. Sapientium primæ claſſis ſententiis, etiam unius, aut alterius, ut Sanctorum Patrum, ſummorum Philoſophorum ac Theologorum, multum ſemper deferendum eſt, nec facile reſpuendæ ſunt, etiamſi a nobis non ſatis capiantur; nam æquitas exigit, ut nos potius, quam illa ſumma ingenia, falli reputemus. Nec placet, quod ajunt quidam, non niſi cæcum alienis oculis videre; nam & oculatum oculatiori magis, quam ſibi fidere convenit. At ſi evidenti ratione, aut certa & ſatis ex-

plo-

plorata experientia falſitatis convincantur, viri modeſti eſt æſtimare, eos forte non ita ſenſiſſe, ut vulgo putatur, ac benignius, quantum fieri poteſt, eorum verba & ſenſum interpretari. At ſi expoſitioni non ſit locus, manifeſtum eſt, evidentem rationem, aut experientiam cujuſvis hominis authoritati in ſcientiis naturalibus eſſe præferendam; nam & maxima ingenia non omnia vident.

Ex his habetur, quod ante ſtatuimus, generalem regulam judiciorum eſſe evidentiam, ſeu perſpicuam rei cognitionem, a qua, ut rectum ſit judicium noſtrum, nunquam debet recedere, ſed eam exacte ſequi. Neque vero ab ea recedimus, dum probabilitatem, aut authoritatem juxta jam poſitas regulas ſequimur; licet enim propoſitio probabili, aut probabiliori ratione fulta, non ſit evidenter vera; eſt tamen evidenter probabilis; proindeque qui eam talem cenſet, ab eo, quod ſibi evidens eſt, non recedit. Propoſitio vero authoritate nixa, licet non ſit nobis evidens, attamen ſi ſufficienter nobis conſtet, ejus, qui illam teſtatur, lumen, & ſinceritas, evidenter fide digna eſt majori, aut minori, prout magis, aut minus certa nobis ſunt hæc duo, quibus aſſenſus ex authoritate ductus nititur. Sed de Judicio & Propoſitione haſtenus.

TERTIA PARS LOGICÆ MINORIS

De Diſcurſu & Argumentatione,

TErtia mentis operatio eſt Diſcurſus, quo ex uno, aut pluribus judiciis jam notis, aliud ignotum cum iis connexum inferimus. Pars illata, *Conſequens*; ex qua hæc infertur, *Antecedens*; Oratio vero, in qua id fit, *Argumentatio* dicitur. Hæc mentis operatio, ut recta ſit, duo ſupponit, & unum ſibi proprium exigit. Supponit primo, ut termini, quibus conſtat argumentatio, ſint clare ac diſtincte percepti; nam ſunt ejus elementa, quorum vitium an ipſum compoſitum redundat. Supponit ſecundo, ut propoſitiones, ex quibus alia infertur, ſint recte judicatæ; ſunt enim menſura judicii de concluſione ferendi, quod proinde rectum non erit, ſi regula ejus deficiat. At Diſcurſus ut ſibi proprium, exigit legitimum nexum concluſionis illatæ cum iis, ex quibus infertur; etſi enim veræ ſint præmiſſæ, non eſt cenſenda vera concluſio, niſi evidenti nexu ex illis ſequatur. De recta perceptione terminorum in prima parte egimus; de recto propoſitionum Judicio in ſecunda: itaque ad dirigendam hanc tertiam mentis operationem ſolum ſupereſt, ut agamus de recta ratione conjungendi unam propoſitionem cum aliis, in qua Argumentationis natura conſiſtit. Id exſequemur ſex Articulis. Primus erit ille de nexu, ſeu de Argumentatione in genere, quid ſit, quotuplex ſit, quæ ejus regulæ. Secundus de præcipua Argumentationis ſpecie, nempe Syllogiſmo Tertius de variis modis & figuris ſyllogiſmorum. Quartus de probatione & reductione ſyllogiſmorum. Qeintus de inventione medii ſyllogiſtici. Sextus de fallaciis ſyllogiſmorum.

AR-

ARTICULUS PRIMUS.

Quid & quotuplex ſit Argumentatio in genere, & quæ ejus Regula.

ARgumentatio in genere eſt Oratio, in qua unum ex alio infertur. Porro ex aliquo infertur, quod in eo continetur: unde juxta modos, quibus unum judicium in alio continetur, variæ ſunt argumentationis ſpecies. Tribus autem modis unum judicium continetur in alio. Primo, ut Simile in ſimili; nam in ſimilibus eſt eadem ratio, idemque proinde judicium. Secundo, ut Univerſale in ſuis particularibus; nam omnia particularia conjuncta continent univerſale. Tertio, ut particulare ſub univerſali; quodlibet enim particulare ſub quo univerſali continetur, ut Homo ſub animali.

Hinc tres Argumentationis ſpecies diſtinguuntur, Exemplum, Inductio, Syllogiſmus, ſub ſuo continentur Enthymema, Sorites, Epichærema, & Dilemma.

Exemplum eſt Argumentatio, in qua ex ſimili ſimile infertur; ut, Vinum, & ebrietas perdiderunt Alexandrum: ergo & te perdent, ſi illis indulgeas. Amor profanus ſeduxit Davidem & Salomonem, viros adeo ſapientes: ergo & ſeducet te, ſi illi implicueris. Hoc argumenti genus præcipue valet in moralibus, & apud plebem; nam exempla trahunt, & rem ſenſibili quadam ſpecie ob oculos ponunt. Uſde Chriſtus eo maxime utitur, [venerat enim ut abſcondita prudentibus & ſapientiam revelaret parvulis] ut Matt. 19. *Reſpicite volatilia cœli, quoniam non ſerunt, neque metunt, neque congregant in horrea; & Pater veſter cœleſtis paſcit illa: Nonne vos magis pluris eſtis illis?*

Inductio eſt Argumentatio, in qua ex particularibus ſufficienter enumeratis univerſale colligitur; ut, Alexander Magnus vicit ad Granicum, ad Iſſum, ad Mileyum, ad Arbelam, &c. Ergo ubique victor extitit. Nec vitioſa eſt, ſi partes omnes non enumerentur; unde a ſingularibus ad ſpeciem ut plurimum deficit inductio, quia ſingularia omnia non ſunt nobis nota: ut ſi quis lepores omnes eſſe griſeos colligeret, quia nullos alios vidit; nam & alterius coloris eſſe poſſunt nobis inviſi, immo in frigidiſſimis plagis albi exiſtunt. Hoc vitio ſfrequenter peccant homines: cum enim ſingula examinare tædioſum ſit, ex paucis particularibus univerſale ſtatim colligunt: ut, injuriam paſſi ab aliquibus judicibus, ſtatim conclamant, omnia tribunalia eſſe corrupta: quoſdam Eccleſiæ miniſtros vitiis deditos ubi vident, labem

toti Ordini inurunt. At quod mirum, id in malo communiter, vix in bono contingit; nam ſi quos in aliquo ſtatu bonos vident, non ideo in genere ſtatum illum laudant. Nihil iniquius his judiciis, at nihil inter homines frequentius. A ſpeciebus ad genus tutior eſt inductio; nam ſpecies omnes facilius noſſe poſſumus: ut, cum colligimus nullum numerum eſſe infinitum, quia nec par nec impar numerus eſt infinitus; non enim eſſe poteſt nec par, nec impar. Itaque inductione caute utendum; nec ex particularibus temere inferendum univerſale, antequam ea ſit accurate examinata; aut certe ex notis conſtet, eandem currere rationem de ignotis; ut, tuto colligo, lapides omnes deorſum tendere, ex eo quod plures cadere viderim, quia in hoc eſt eadem omnium ratio; ſunt enim omnes terrenæ ſubſtantiæ. Hujus generis inductione nituntur axiomata phyſica: Exploramus experientia plurium particularium connexiones naturales prædicatorum cum ſubjectis, quæ connexio ubi ſatis explorata eſt, fundat phyſicam certitudinem Axiomatis univerſalis.

Syllogiſmus eſt Argumentatio, in qua ex univerſali particulare in eo contentum infertur; nititur enim his principiis: Quod dicitur de omni, dicitur de quolibet ſub eo contento: & Quod negatur de omni, negatur de quolibet ſub eo contento; unde in illo ex particularibus non concluditur. Verum de eo accuratius mox dicemus. Hujus exemplum interim ſit: Omne malum eſt fugiendum; ſed peccatum eſt malum; ergo peccatum eſt fugiendum.

Enthymema eſt Syllogiſmus altera præmiſſarum mutilus, ut: Peccatum eſt magnum malum; ergo fugiendum. Compendii cauſa eo frequenter utimur, illam præmiſſarum, quæ nota & obvia eſt, ſubintelligendo. Aliquando una propoſitione continetur, ut Chriſtianus ſecundum Chriſti legem vivas; ea enim continet hoc Enthymema, Chriſtianus es ergo tibi vivendum juxta Chriſti legem. Hæ propoſitiones dicuntur *Sententiæ Enthymematicæ*, quæ in ſermone graves & elegantes ſunt, ut illæ Virgilii, *O Paſſi graviora, dabit Deus his quoque finem*, &, *Non ignara mali miſeris ſuccurrere diſco*.

Sorites eſt Syllogiſmus coacervatus, in quo ſcilicet ex pluribus propoſitionibus gradatim poſitis devenitur tandem ad concluſionem; ut: Peccatum offendit Deum: quod Deum offendit, nos ab eo ſeparat; quod nos a Deo ſeparat, ſummo bono nos privat; quod ſummo bono privat, eſt omnium malorum maximum: ergo peccatum eſt omnium malorum maximum. Horum argumentorum infrequentior eſt uſus, tum quia mentem onerant tot propoſi-

poſitionibus, tum quia fallaciis obnoxia ſunt; facile enim inter multas aliqua propoſitio minus cohærens inſeritur, quæ vitiat nexum argumentationis.

Epicherema eſt Syllogiſmus, cujus major & minor alias propoſitiones ipſas probantes continent; ut, Qui cupit & metuit, beatus non eſt; cum nec tuto habeat, quod habet, nec habeat, quod vellet habere: at Divites cupiunt multa, quæ non habent; metuunt ea, quæ habent, amittere: ergo Divites non ſunt beati. Latiſſime patet hæc augumentatio; nam aliquando tractatus integros implet, qui uno Epicheremate continentur.

Dilemma eſt Syllogiſmus, in quo præmiſſæ disjunctivæ utraque pars ſubſumitur, atque ad propoſitum concludendum adhibetur; ut: Si nubas, vel filios ſuſcipies, vel non ſuſcipies; Si ſuſcipias, quantus labor! ſi non ſuſcipias quis fructus? ergo non nubendum. Hoc argumenti genus importunum magis eſt, quam validum. In duobus deficere ſolet. Primo cum inter disjunctionis partes datur medium, tunc enim non concludit; ut illud Socratis jam morituri: Aut morte ſenſus omnis adimitur, ut in ſomno; aut anima ad meliora loca migrat: ſi primum, ſuaviter quieſcam: ſi alterum, felicius vivam cum Orpheo, Ulisſe, Homero & aliis magnis viris: ergo mori expedit; nam inter utrumque datur medius ſtatus, nempe migratio ad vitam alteram, ſed iſta miſeriorem. Secundo deficit Dilemma, cum utraque pars retorqueri poteſt vice verſa, ut in priori illo: Si nubas, aut filios ſuſcipies, aut non: ſi non ſuſcipias, quis labor? ſi ſuſcipias, quantus fructus! ergo nubendum.

Regulæ Argumentationis in genere tres ſunt. Prima, Ex vero nullo modo ſequitur falſum; nam, quod ſequitur ex alio, illo poſito eſſe debet: ſi ergo ex vero ſequeretur falſum, poſito vero vere eſſet, ſicque eſſet verum & falſum, quod eſt impoſſibile.

Secunda Regula. Ex falſo aliquando ſequitur id, quod aliunde verum; ut ex illa alſa: Omnes Apoſtoli ſunt reprobi, ſequitur hæc aliunde vera: ergo Judas eſt reprobus. Ratio regulæ eſt, quia in argumentatione antecedens infert quidem conſequens, at conſequens non infert antecedens; unde poſito antecedente poni debet conſequens, at non viciſſim poſito conſequenti poni debet antecedens; ut poſito, quod omnes homines ſint docti, neceſſe eſt Petrum eſſe doctum; at poſito, quod Petrus ſit doctus, non debent propterea omnes homines eſſe docti. Conſequens itaque poteſt eſſe aliunde verum, licet antecedens ſit falſum. Hæc regula majoris momenti eſt, quam vulgo exiſtimetur; hujus enim inadvertentia plerumque peccamus, dum nos veram rei cauſam

inveniſſe putamus, quia veris effectibus ea, quam finximus, concordat; id eſt, verum eſſe antecedens, quia verum eſt conſequens: ut, Carteſius principia a ſe excogitata, vera confidentiſſime afferit, quia iis poſitis, aliqui, qui nunc in mundo videntur, effectus contingerent.

Tertia Regula, ſeu potius præceptum, Antecedens debet eſſe notius Conſequente; aſſumitur enim Antecedens, ut nobis illuſtret Conſequens; non illuſtraret autem, niſi eſſet notius: itaque in argumentando cavendum, ne in antecedente utamur principiis obſcuris, ac dubiis, ſed perſpicuis & certis, aut quæ ex talibus evidenti nexu deducta ſint.

Hæc de Argumentatione in genere. Nunc de præcipua & uſitatiori ejus ſpecie, nempe Syllogiſmo, accuratius agendum.

ARTICULUS SECUNDUS.

De natura Syllogiſmi, ejuſque diviſionibus in genere.

SYllogiſmus definitur ab Ariſtotele lib. 1. Analyt. cap. 1. *Oratio, in qua quibuſdam poſitis* [nempe duabus propoſitionibus] *neceſſe eſt aliquid ſequi* [nempe tertiam propoſitionem *ex eo quod hæc ſint poſita*. Clarius definiri poteſt, Argumentatio, in qua duo extremi termini propoſitionis affirmative, aut negative comparantur cum uno Tertio, ut inde concludatur eorum comparatio inter ſe ſeu affirmativa, ſeu negativa: ut enim ſuperius diximus, ſæpe inter propoſitionis, de qua ferendum eſt judicium, terminos clare perceptos nulla connexio, aut repugnantia apparet, atque adeo ipſa ex terminis judicari nequit; tunc quæritur tertius terminus, qui eorum nexum, aut repugnantiam illuſtret. Nam ſi alicui tertio termino idem ſint duo illi termini, evidenter colligimus, eſſe idem inter ſe; ſi vero unus ex illis terminis ſit idem cum illo tertio, at alius non ſit idem, evidenter colligimus, non eſſe idem inter ſe juxta hæc duo principia, quibus omnis Syllogiſmi certitudo continetur: Quæ ſunt idem eidem, ſunt idem inter ſe; &: Quorum unum eſt idem cum aliquo tertio, aliud vero non eſt idem, ea non ſunt idem inter ſe. Ut propoſita quæſtione, an Luna ex ſe luceat, ex ipſis terminis nullus nexus, nulla repugnantia inter eos apparet; comparo illos cum tertio, nempe *ſemper lucens*; ſic: Quod ex ſe lucet, ſemper lucet; ſed Luna non ſemper lucet; inde colligo; ergo Luna non ex ſe lucet.

Ex his

Ex his terminis ſubjectum propoſitionis illatæ dicitur *Minus Extremum*; prædicatum vero dicitur *Majus Extremum*, quia prædicatum ex ſe latius patet quam ſubjectum. Terminus ille tertius dicitur *Medium*. Propoſitio, in qua Majus Extremum comparatur cum Medio, dicitur *Major*; illa, in qua Minus Extremum comparatur cum Medio, dicitur *Minor*: ea demum, in qua Minus Extremum comparatur cum Majori Extremo, dicitur *Concluſio*.

Exemplum. Quæritur, an Luna ex ſe luceat. Sumo tertium terminum *ſemper lucere*, & ſic illius propoſitionis extrema comparo cum hoc tertio: Quod ex ſe lucet, ſemper lucet; atqui Luna non ſemper lucet: ergo Luna ex ſe non lucet. *Luna* eſt Minus Extremum: *ex ſe lucere* eſt Maius Extremum: *Semper lucere* eſt Medium. Propoſitio, in qua comparatur *ex ſe lucere* cum *ſemper lucere* eſt Major: Propoſitio, in qua comparatur *Luna* cum *ſemper lucere*, eſt minor: Concluſio demum eſt, in qua *Luna* comparatur cum *ex ſe lucere*.

Hinc colligitur hæc regula, *In omni Syllogiſmo ſint tantum tres termini*; omnis enim ars Syllogiſtica in eo ſita eſt, ut duorum extremorum nexus, aut pugna colligatur ex eorum comparatione cum uno tertio. At cum dico, ut ſint tres tantum termini, id intelligendum ſenſu, non voce; nam hi termini poſſunt eſſe complexi, immo ſunt aliquando integræ propoſitiones in aliis involutæ; ut in illo: Qui crudelibus, ac inquietis dominis ſervit, nec pace, nec libertate fruitur; ſed qui agitur paſſionibus ſuis, crudelibus & inquietis Dominis ſervit: ergo qui agitur paſſionibus ſuis, nec pace, nec libertate fruitur. Argumentum optimum eſt, tribus reipſa terminis conſtans, licet quilibet voces plures, immo propoſitiones integras involvat.

§. I.

De Diviſione Syllogiſmi in genere.

IN Syllogiſmo duo diſtinguenda ſunt, Materia & Forma. Materia ejus duplex eſt, remota & proxima. Materia remota ſunt termini, proxima ſunt propoſitiones; ex terminis enim fiunt propoſitiones, ex propoſitionibus Syllogiſmus. Forma ejus eſt diſpoſitio artificioſa terminorum & propoſitionum, quibus conſtat. Diſpoſitio terminorum eſt combinatio extremorum cum medio: hæc dicitur *Figura Syllogiſmi*. Diſpoſitio propoſitionum eſt combinatio earum inter ſe ſecundum univerſalitatem & particularitatem, affirmationem aut negationem: hæc

dicitur *Modus Syllogiſmi*. Hinc variæ diviſiones Syllogiſmorum naſcuntur.

Syllogiſmus ratione materiæ dividitur in Demonſtrativum, Probabilem & Sophiſticum. Demonſtrativus eſt, qui conſtat propoſitionibus neceſſario veris. Probabilis eſt, qui conſtat propoſitionibus probabiliter veris: dicitur etiam *Topicus*, id eſt, localis, quia eruitur ex quibuſdam communibus promptuariis, quæ Logici vocant *Locos*. Sophiſticus eſt, qui conſtat propoſitionibus apparenter veris, ſed reipſa falſis.

Syllogiſmus ratione formæ dividitur primo in Syllogiſmum Informem & Formatum. Syllogiſmus informis eſt, qui proponitur abſque ulla certa diſpoſitione terminorum & propoſitionum: ut ille: Cum ethnice vivas, ſperare non potes eam ſalutem, quæ ſolis chriſtiane viventibus eſt a Deo promiſſa. In illa enim propoſitione includitur integer Syllogiſmus optime concludens, hic nempe: Qui ethnice vivit, non poteſt ſperare ſalutem a Deo ſolis Chriſtiane viventibus promiſſam; atqui tu ethnice vivis: ergo non potes talem ſperare ſalutem. Hi Syllogiſmi frequentiſſimi ſunt in colloquiis, atque libris Doctrinalibus. Gratiores aliis ſunt, at fallaciis maxime obnoxii, ideoque ad veritatem exquiſite expendendam minus apti. Syllogiſmus formatus eſt, cujus termini & propoſitiones ſuo quæque ordine diſtincte collocantur. Hi ſunt ad claram & diſtinctam quæſtionum explicationem aptiſſimi: nam vis aut imbecillitas, nexus aut hiatus ratiocinii ſtatim perſpicue in illis cernuntur; unde informibus Rhetores, Philoſophi formatis libentius utuntur; illi enim decorem & ornatum, iſti nudam veritatem quærunt.

Syllogiſmus formatus dividitur in Compoſitum & Simplicem. Compoſitus eſt, vel qui pluribus conſtat propoſitionibus, ut Sorites, Dilemma & Epicherema de quibus ſupra diximus; vel qui tribus tantum, ſed quarum major compoſita eſt, & concluſionem totam continet. Syllogiſmi hujus poſtremi generis ſunt tres, Conditionales, Disjunctivi & Conjunctivi.

Exemplum conditionalis Syllogiſmi: Si avarus ſemper eget, ſemper miſer eſt; at avarus ſemper eget: ergo avarus ſemper miſer eſt. Duobus modis hi Syllogiſmi concludunt. Primo ab affirmatione antecedentis ad affirmationem conſequentis. Secundo a negatione conſequentis ad negationem antecedentis: at vice verſa non concludunt; ut ex illa conditionali: Si currit, movetur, concludere poſſum, Currit, ergo movetur; vel, Non movetur, ergo non currit: at non vice verſa: Non currit, ergo non movetur, vel, Movetur, ergo currit.

Ratio

Ratio hujus eſt, quia propoſitionis hypotheticæ antecedens ſemper ſupponit conſequens, at conſequens non ſupponit antecedens, ut in illa: *Si eſt homo, eſt animal*: Homo ſupponit animal, at animal non ſupponit hominem; unde poſito homine ponitur animal, & ſublato animali tollitur homo: at non contra poſito animali ponitur homo, aut ſublato homine tollitur animal.

Exemplum Syllogiſmi disjunctivi. Vel Sol movetur circa terram, vel terra circa Solem; ſed terra non movetur circa Solem: ergo Sol movetur circa terram. Peccat; cum inter extrema disjunctionis datur medium; tunc enim negato uno non ſequitur aliud, quia utroque ſublato, poteſt ſtare medium; ut in illo: *Viro divi*ti, aut fundenda pecunia, aut retinenda; non retinenda: ergo fundenda; vel: Non fundenda: ergo retinenda. Utrumque falſum eſt; nec fundenda prodige, nec retinenda avare; ſed recte diſpenſanda, quod medium eſt. Differt hic Syllogiſmus a Dilemmate, quod in illo una tantum pars disjunctionis in minori ſubſumitur; in Dilemmate autem utraque pars, quæ ſe habet ut medium.

Exemplum conjunctivi. Nemo poteſt ſervire Deo & Mammonæ; atqui multi ſerviunt Mammonæ: ergo multi non ſerviunt Deo. In Syllogiſmo conjunctivo a poſitione unius partis ad negationem alterius concluditur; at non contra; ut non valet: Atqui prodigus non ſervit Mammonæ, ergo ſervit Deo; aut contra: Atqui prodigus non ſervit Deo, ergo ſervit Mammonæ.

Syllogiſmus ſimplex eſt, qui conſtat tribus tantum, iiſque ſimplicibus propoſitionibus; ut: Summum bonum eſt ſumme amandum; ſed Deus eſt ſummum bonum: ergo eſt ſumme amandus.

Dividitur 2. Syllogiſmus ratione formæ in Directum & Indirectum. Directum eſt, qui concludit ſervato naturali ordine terminorum concluſionis; ut: Omne vitium eſt fugiendum; ſed luxuria eſt vitium: ergo luxuria eſt fugienda. Indirectus eſt, qui concludit propoſitionem veram, ſed inverſam, mutato prædicato in ſubjectum; ut: Omnis anima rationalis eſt immortalis; ſed nullus Angelus eſt anima rationalis: ergo aliquid immortale non eſt Angelus. Vere concludit, ſed invertuntur termini concluſionis; nam ita diſpoſitis præmiſſis hæc concluſio directe ſequebatur: ergo aliquis Angelus non eſt immortalis, quæ eſt falſa; unde hic Syllogiſmus dicitur indirecte concludere.

Dividitur tandem 3. Syllogiſmus ratione formæ in varios Modos & Figuras. Hæc diviſio etiam comprehendit Syllogiſmos complexos; ſed quia evidentior eſt in ſimplici-

plicibus, ad quos etiam compoſiti reduci poſſunt, ut ad ſuam regulam: hic ſolum eam in ſimplicibus conſiderabimus.

ARTICULUS TERTIUS.

De variis Figuris & Modis Syllogiſmorum.

QUatuor ſunt poſſibiles Figuræ ſyllogiſmi; at ex illis tres tantum ſunt utiles. Figura enim eſt combinatio extremorum cum medio: at quatuor modis poteſt concipi hæc combinatio. Primo, cum medium ſubjicitur in majori, & prædicatur in minori. Secundo, cum in utraque prædicatur. Tertio, cum in utraque ſubjicitur. Quarto, cum in majori prædicatur & in minori ſubjicitur.

Verum hæc quarta figura omnino eſt violenta, & ut recta fiat, debet reduci ad primam; unde eſt inutilis, licet probetur a Galeno, ideoque *Galenica* dicatur. Hujus figuræ exemplum ſit: Omnis homo eſt animal; ſed omne animal eſt ſubſtantia: ergo aliqua ſubſtantia eſt homo. Concludit quidem vere, ſed inordinate admodum & violente, perturbata diſpoſitione terminorum concluſionis. At eadem veritas, nempe nexus inter hominem & ſubſtantiam ordinate concludetur, reducto ſyllogiſmo ad primam figuram, ad quam hæ propoſitiones connaturaliter tendunt, hoc pacto: Omne animal eſt ſubſtantia; ſed omnis homo eſt animal: ergo omnis homo eſt ſubſtantia.

Dices. Hic ſyllogiſmus ordinatiſſime concludit: Omnis homo eſt animal; ſed omne animal eſt ſubſtantia: ergo omnis homo eſt ſubſtantia: & tamen eſt in quarta figura.

Reſpondeo, eſſe in prima figura, ſed præmiſſas inverti: nam major eſt, in qua majus extremum, nempe prædicatum concluſionis, comparatur cum medio, quovis tandem loco ponatur. Quæ ergo in præfato ſyllogiſmo ſecundo loco ponitur, eſt vere major; unde pertinet ad primam figuram, & non ad quartam.

Ratio vero, cur hæc figura aut perturbate admodum, aut minime concludat, ea eſt. Syllogiſmus, in quo medium prædicatur & ſubjicitur, concludit vi hujus principii, *Quidquid dicitur de ſubjecto, dicitur de omni ſub eo contento*; & viciſſim, *Quidquid negatur de ſubjecto, negatur de omni contento ſub ipſo*; unde ideo majus extremum affirmatur, aut negatur de minori extremo, quia fuit affirmatum aut negatum de medio, ſub quo minus extremum continetur, & ideo neceſſe eſt, ut majus

jus extremum prædicetur de medio, & medium prædicetur de minori extremo, non vice verſa. Id autem non fit, niſi medium ſubjiciatur in majori, in qua comparatur cum majori extremo, & prædicetur in minori, in qua comparatur cum minori extremo. Si vero prædicetur de majori extremo, & ſubjiciatur minori extremo, tota vis illationis & principium, quo nititur, funditus corruet, ſicque aut nulla, aut admodum perturbata erit illatio.

Rejecta ergo illa quarta, ut nullius uſus, tres ſolum remanent figuræ, quæ hoc verſiculo comprehenduntur.

Sub. præd. prima: Sed altera bis præd. Tertia bis ſub.

Senſus eſt. In prima figura Medium ſubjicitur in majori, prædicatur in minori; ut: Omne vitium turpe eſt; ſed ambitio eſt vitium: ergo ambitio eſt turpis.

In ſecunda figura Medium in utraque præmiſſa prædicatur; ut: Omne metallum eſt ductile, ſed nullus lapis eſt ductilis: ergo nullus lapis eſt metallum.

In tertia figura Medium bis ſubjicitur; ut: Omnis virtus eſt amanda; aliqua virtus eſt laborioſa: ergo aliquid laborioſum eſt amandum.

Modus ſyllogiſticus eſt diſpoſitio præmiſſarum inter ſe ſecundum univerſalitatem & particularitatem, affirmationem & negationem. Porro quatuor ſunt genera propoſitionum, Univerſalis affirmativa, Univerſalis negativa, Particularis affirmativa, Particularis negativa; quæ deſignari ſolent quatuor his vocalibus A. E. I. O. unde ſequitur, ſub qualibet figura ſexdecim modos eſſe poſſibiles. Nam invariata diſpoſitione Medii cum Extremis in præmiſſis [non enim hic habetur ratio concluſionis] ſexdecim poſſibiles ſunt harum quatuor propoſitionum combinationes, ut conſideranti facile patebit. At omnes hi modi non concludunt, pluresque proinde ſunt inutiles: ut ergo inutiles ab utilibus ſecernantur, ſtatuendæ ſunt regulæ.

Prima Regula.

MEdium in aliqua præmiſſarum debet ſupponere diſtributive, id eſt, pro omnibus & ſingulis ſuis ſignificatis. Nam terminus univerſalis particulariter, ſeu disjunctive ſupponens, ſumitur tantum pro una parte ſuorum ſignificatorum. Si ergo ſumatur in majori & minori ſolum particulariter, poterit ſumi in majori pro una parte, & in minori pro altera, ſicque dividetur in duas partes, quarum uni comparabitur unum extremum. Non ergo comparabuntur extrema uni & eidem, in quo tamen ſita eſt omnis ars ſyllogiſtica; unde hic non con-

clu-

cludit: Omnis arbor eſt ſubſtantia; aliquis homo eſt ſubſtantia: ergo aliquis homo eſt arbor.

Sed hic obſervandum, terminum ſingularem poſſe eſſe medium, licet pro uno tantum ſupponat; nam hoc ipſo non dividitur in plures partes, ſed pro eodem ſupponit ſemper, atque adeo æquivalet in hoc termino univerſali diſtributo; ſic optime concluditur: S. Petrus fuit peccator; S Petrus eſt ſalvatus: ergo aliquis ſalvatus fuit peccator. Hi ſyllogiſmi, quorum Medium eſt terminus ſingularis, dicuntur expoſitorii. At notandum, ita debere eſſe ſingularem, ut ſit pluribus incommunicabilis; nam alias ſortietur amplitudinem æquivalentem termino univerſali, atque adeo non concludet, niſi diſtributive ſumatur pro omnibus, quibus eſt communicabilis; hinc non valet: Pater eſt Deus; Filius eſt Deus: ergo Pater eſt Filius: quia Deus, licet ſit terminus ſingularis, eſt tamen communicabilis pluribus perſonis; & in majori pro una, in minori pro altera perſona ſumitur.

Secunda Regula.

Nullus terminus in concluſione diſtribui poteſt, niſi diſtributus fuerit in præmiſſis, nam extrema eo & non alio modo uniri poſſunt inter ſe in concluſione, quo in præmiſſis unita ſunt cum medio; hæc enim unio illius ratio eſt. Si ergo ſolum disjunctive, ſeu particulariter unita ſint in præmiſſis cum medio, non poſſunt inter ſe diſtributive, ſeu univerſaliter uniri; ut hic non concludit: Omnis homo eſt animal; omnis homo eſt ſubſtantia: ergo omnis ſubſtantia eſt animal. Nam ſubſtantia in concluſione ſumitur diſtributive pro omni ſubſtantia; in minori vero ſolum disjunctive pro aliqua ſubſtantia.

Tertia Regula.

Ex puris particularibus nihil concluditur. Hæc regula ſequitur ex duabus primis; nam ſi illæ particulares ſint affirmativæ, Medium in illis non diſtribuetur, ſive ſit ſubjectum, ſive ſit prædicatum: quia in particulari affirmativa, nec ſubjectum diſtribuitur, eſt enim terminus particularis; nec prædicatum, quia in nulla propoſitione affirmativa prædicatum diſtribuitur juxta quartam regulam ſuppoſitionis. At ſi aliqua præmiſſarum ſit negativa, Medium quidem diſtribui poterit; ſed tunc prædicatum concluſionis non diſtribuet r in præmiſſis; non in affirmativa particulari, quia hæc neutrum

trum terminum diſtribuit; non in negativa particulari, quia in illa medium, ſi ſupponatur diſtributum, debuit fuiſſe prædicatum, unde majus extremum potuit ſolum eſſe ſubjectum, quod in ea non diſtribuitur, utpote affectum ſigno particulari. Ea tamen contra ſecundam regulam in concluſione diſtribuetur; nam erit negativa juxta quintam regulam infra tradendam: in omni autem negativa prædicatum ſupponit diſtributive,

Quarta Regula.

E*Xpuris negativis nihil ſequitur*. Nam ex eo, quod duo extrema repugnent uni tertio, non ſequitur aut uniri, aut repugnare inter ſe; ut ex illis negativis: Nullum corpus eſt indiviſibile: nulla lux corporea eſt indiviſibilis, non poteſt concludi, lucem non eſſe corpus, vel eſſe corpus.

Dices. Hic ſyllogiſmus recte concludit: qui non diligit proximum, non diligit Deum: ſed avarus non diligit proximum: ergo non diligit Deum; & tamen conſtat puris negativis.

Reſpondeo, in hoc & ejuſmodi aliis ſyllogiſmis, quæ videntur concludere ex puris negativis, aliquam præmiſſarum eſſe affirmativam quoad ſenſum, licet quoad verba videatur utraque negativa, ut in præ ato major eſt affirmativa quoad ſenſum, & æquivalenter; nam æquivalet iſti, qui diligit Deum, diligit proximum; vel, quo eſt non diligens Deum, eſt non diligens proximum: vel, ſi quis non diligit proximum, inde recte colligitur, eum nec Deum diligere: Porro iſtæ omnes ſunt affirmativæ. Vi ergo ejuſmodi æquivalentis affirmationis concludere poſſunt aliquando ſyllogiſmi, qui quoad verba videntur ex negativis, quia non ſunt ex pure negativis.

Quinta Regula.

C*Oncluſio ſyllogiſmi ſemper ſequitur debiliorem partem, id eſt, Negativa eſt, ſi aliqua præmiſſarum fuerit negativa; Particularis, ſi aliqua fuerit particularis*; nam extrema debent comparari inter ſe in concluſione eo modo, quo fuerunt comparata cum medio: ſi ergo unum fuerit negatum de medio, debent negari inter ſe, ſicque ſequetur negativa concluſio; ſi vero in ſyllogiſmo aliqua præmiſſarum ſit particularis, vel conſtabit duabus affirmativis, vel altera negativa; ſi conſtat duabus affirmativis, minus extremum concluſionis non poteſt diſtribui; non enim diſtribuitur in affirmativa particula-

ticulari, quia hæc nullum diſtribuit extremum; non in affirmativa univerſali; quia hæc diſtribuit ſolum ſubjectum, quam ſedem tunc occupare debet medium, alias nullibi diſtribueretur: ergo minus extremum non debet diſtribui in concluſione: ergo concluſio non erit univerſalis. At ſi altera præmiſſarum ſit negativa, tunc concluſio erit univerſalis negativa, quæ utrumque diſtribuit extremum; at utrumque extremum non potuit diſtribui in præmiſſis, quarum altera eſt negativa, ſi una ſit particularis, nam in illis ſubjectum propoſitionis particularis non diſtribuitur, nec prædicatum affirmativæ; ergo in illis ſolum duo diſtribui poſſunt, ſubjectum univerſalis, & prædicatum negativæ; ſed medium in alterutra debet diſtribui; ergo unum tantum ex extremis diſtribui poteſt: ergo non poteſt ex illis concludi univerſalis negativa, quæ utrumque diſtribuat extremum, ſed tantum particularis negativa.

Dices. Hic optime concludit. Si numerus non eſt impar, eſt par; ſed binarius non eſt impar: ergo eſt par; & etiam ille: Neceſſe eſt aut terram moveri circa Solem, aut Solem circa terram; ſed terra non movetur circa Solem: ergo Sol circa terram. Et tamen altera præmiſſarum eſt negativa, & concluſio affirmativa.

Reſpondeo, hos & ſimiles ſyllogiſmos eſſe disjunctivos; in disjunctivis autem non concluditur ex comparatione extremorum cum uno tertio, ſed ex immediata eorum oppoſitione, qua fit, ut ſi verum ſit unum non eſſe, verum ſit alterum eſſe, & contra; unde negatio unius infert affirmationem alterius, non per ſe ex vi negationis, ſed per accidens propter adjunctam oppoſitionem, & tamen in præmiſſis tacite includuntur duæ affirmativæ concludentes hanc affirmativam, nempe, ſi verum ſit, propoſitionis disjunctivæ unam partem non eſſe, verum erit alteram eſſe; ſed verum eſt, hanc non eſſe; ex quibus concluditur, alteram eſſe.

Sexta Regula.

Termini ſyllogiſmi eodem ſenſu ſumuntur in ſingulis propoſitionibus. Hæc Regula magni momenti & uſus eſt. Ejus defectu vulgo peccatur: hinc inter diſputandum tot diſtinctiones adhibentur: alio enim ſenſu termini in una, ac in altera propoſitione ſumuntur. Hoc defectu vitiatur ſyllogiſmus, cujus vis conſiſtit, ut concludatur extremorum nexus, aut pugna inter ſe, ex comparatione ad idem tertium; unde ſi vel minima variatio irrepat, tota vis argumenti labefactatur. Oritur

tur hic defectus ex æquivocatione, ex variatione ſuppoſitionis, ex ambigua terminorum ſignificatione, atque aliis ſenſum vocis mutantibus. Afficit ſæpius Medium terminum: anxius enim arguentis animus, dum quærit Medium, illud avide arripit, ſi vel tantulam connexionem habeat cum extremis; nec advertit, an una, eademque anſula utrumque jungat: tum major & minor diſtinguenda, nam in utraque eſt Medium, & ſubinde neganda conſequentia. At aliquando afficit alterum extremorum: tum altera præmiſſarum diſtinguitur, cum concluſione. Exempla proferre nimis longum, uſus diſputandi ea ſatis ſuggeret. Ea regula non ſpectat quidem modos in particulari, ſed ſupponitur, ut in omnibus ſervanda; alioquin non concludent.

Ex his regulis, in primis expungendi ſunt ex ſexdecim cujuslibet figuræ quatuor pure negativi & quatuor particulares ex 3. & 4. Regula. Ex aliis octo remanentibus, in prima Figura expungendi ſunt duo, quorum minor eſt negativa; & duo alii quorum major eſt particularis; nam in ea Figura ſi minor eſt negativa, concluſio erit negativa, ex 5. Regula: ergo majus extremum diſtribuitur, per 4. Regulam ſuppoſitionis. At non diſtribuitur in Majori, quæ eſt affirmativa; nam in ea eſt prædicatum, quod in affirmativa non diſtribuitur: ergo diſtribuetur in concluſione & non in præmiſſis, contra 1. Reg. At ſi major eſt particularis, Medium non diſtribuet; eſt enim in ea ſubjectum. Nec etiam in minori, quæ non poteſt eſſe niſi affirmativa, ut jam demonſtravimus; eſt enim in ea prædicatum. Itaque remanent tantum modi quatuor in hac Figura, ſaltem qui directe concludant.

Ex ſecunda Figura expungendi ſunt omnes affirmativi; quia in illa Medium in utraque præmiſſa eſt prædicatum, quod in affirmativa non diſtribuitur. Item omnes, quorum major eſt particularis, quia majus extremum, quod eſt in ea ſubjectum, non diſtribuitur, & tamen diſtribuitur in conſequentia, quæ eſt ſemper negativa; eſt enim in ea prædicatum; peccant ergo contra 2. Regulam. Illis excluſis remanebunt tantum quatuor.

Ex tertia Figura expungendi ſunt duo, quorum minor eſt negativa; nam in concluſione, quæ tunc erit negativa, diſtribuunt majus extremum juxta 4. Regulam ſuppoſitionum. At non diſtribuunt in majori, quæ erit affirmativa: eſt enim in ea prædicatum. Remanent ergo ſex modi hujus Figuræ.

Itaque in omnibus Figuris ſunt tantum quatuordecim Modi utiles. Attamen placuit Dialecticis quatuor modis primæ Figuræ accenſere quinque alios indirectos, quo-

quorum vix eſt aliquis uſus. Poterant & accenſeri pariter & alii indirecti in aliis Figuris, ſed prætermittuntur. Recenſentur ergo vulgo novendecim Modi utiles, his quatuor verſiculis comprehenſi.

1. *Barbara*, *Celarent*, *Darii*, *Ferio*, Baralipton,
Celantes, Dabitis, Fapeſmo, Friſeſomorum.
2. *Ceſare*, *Cameſtres*, *Feſtino*, *Baroco*. 3. *Darapti*,
Felapton, *Diſamis*, *Datiſi*, *Brocardo*, *Feriſon*.

Harum vocum tres primæ vocales deſignant combinationem trium ſyllogiſmi propoſitionum; Vocalis A ſignificat affirmativam univerſalem. E univerſalem negativam. I particularem affirmativam. O particularem negativam, juxta verſus,

Aſſerit A, *negat* E, *ſed univerſaliter ambo*.
Aſſerit I, *negat* O, *ſed particulariter ambo*.

Quatuor primæ voces ſignificant quatuor modos directos primæ Figuræ. Quinque ſequentes voces alio charactere expreſſe deſignant quinque Modos indirectos primæ figuræ. *Baralipton*, *Celantes*, *Dabitis*, fiunt ex tribus primis directis inverſa ſolum concluſione: at *Fapeſmo* & *Friſeſomorum*, fiunt ex combinatione A. E. & I. O. quæ utraque directe nihil in hac Figura concludit; attamen indirecte, inverſis ſcilicet concluſionis terminis, vere concludit. Quatuor voces *Ceſare*, *Cameſtres*, *Feſtino*, *Baroco*, deſignant modos tertiæ Figuræ. Exempla Modorum omnium tum utilium, tum inutilium Tabulæ ſequentes exhibent.

Colligitur, primam Figuram eſſe omnium perfectiſſimam; nam concludit propoſitiones omnis generis, idque clariſſime quatuor primis ſuis modis, qui proinde omnium præſtantiſſimi cenſentur: at ſecunda Figura non concludit propoſitionem affirmativam; tertia vero non concludit univerſalem.

TABULA MODORUM

PRIMÆ FIGURÆ

Cum cenſura cujuslibet.

a	OMne animal eſt ſenſibile;	Bar.
a	Omnis homo eſt animal:	ba.
a	Ergo omnis homo eſt ſenſibilis.	ra.
		Uti.

Utilis, quia ſervat regulas.

a Omne animal eſt ſubſtantia;
e Nullus lapis eſt animal:
e Ergo nullus lapis eſt ſubſtantia.

Inutilis, quia diſtribuit in concluſione Majus extremum, quod non eſt diſtributum in præmiſſis contra 2. Regulam.

a Omne animal eſt ſenſibile; Da-
i Aliquis homo eſt animal: ri-
i Ergo aliquis homo eſt ſenſibilis. ſi.

Utilis, quia ſervat regulas.

a Omne animal eſt ſubſtantia;
o Aliquis lapis non eſt animal:
o Ergo aliquis lapis non eſt ſubſtantia.

Inutilis, diſtribuit enim Majus extremum in concluſione, & non in præmiſſis contra 2. Regulam.

e Nullum animal eſt lapis; Ce-
a Omnis homo eſt animal: la-
e Ergo nullus homo eſt lapis. rent.

Utilis, quia ſervat Regulas.

e Nullus homo eſt lapis;
e Nullum marmor eſt homo:
e Ergo nullum marmor eſt lapis.

Inutilis, quia ex puris negativis contra 4. Regulam.

Nullum animal eſt lapis; Fe-
Aliquis homo eſt animal: ri-
o Ergo aliquis homo non eſt lapis. o.

Utilis, quia ſervat Regulas.

e Nullum animal eſt lapis:
o Sed aliquod marmor non eſt animal:
o Ergo aliquod marmor non eſt lapis

Inutilis, quia ex puris negativis contra 4. Regulam.

i Aliquod animal eſt rationale;
a Sed omnis equus eſt animal:
i Ergo aliquis equus eſt rationalis.

Inutilis; non enim diſtribuit medium contra 1. Regulam.

i Aliquod animal eſt ſubſtantia;
e Nullus lapis eſt animal;
o Ergo aliquis lapis non eſt ſubſtantia.

Inutilis; diſtribuit enim in concluſione Majus extremum, & non in præmiſſis contra 2. Regulam.

i Aliquis equus eſt albus;
e Sed aliquis albus eſt homo:

i Ergo

i Ergo aliquis homo eſt equus.

Inutilis, quia eſt ex puris particularibus contra 3. regul.

i Aliquis equus eſt ſubſtantia;
o Aliquis lapis non eſt equus:
o Ergo aliquis lapis non eſt ſubſtantia.

Inutilis, quia eſt ex puris particularibus contra 3. regul.

e Aliquod animal non eſt rationale.
a Sed omnis homo eſt animal:
o Ergo aliquis homo non eſt rationalis.

Inutilis, quia non diſtribuit medium contra 1. regulam.

o Aliquis lapis non eſt animal:
e Nullus homo eſt lapis:
o Ergo nullus homo eſt animal.

Inutilis, quia eſt ex puris negativis.

o Aliquod animal non eſt rationale;
i Sed aliquis homo eſt animal:
o Ergo aliquis homo non eſt rationalis.

Inutilis, quia eſt ex particularibus.

i Aliquis lapis non eſt animal;
o Aliquis homo non eſt lapis:
o Ergo aliquis homo non eſt animal.

Inutilis, quia eſt ex negativis.

TABULA MODORUM

SECUNDÆ FIGURÆ

Cum cenſura eorum.

a Omnis homo eſt animal;
a Omne ſenſibile eſt animal:
a Ergo omne ſenſibile eſt homo.

Inutilis, quia non diſtribuit medium contra 1. regulam.

a Omnis homo eſt rationalis; Cam-
e Nullus equus eſt rationalis: eſ-
e Ergo nullus equus eſt homo. tres.

Utilis, quia ſervat regulas.

a Omne animal eſt ſubſtantia;

i Ali-

i Aliquis lapis eſt ſubſtantia :
i Ergo aliquis lapis eſt animal .
Inutilis, quia non diſtribuit medium contra 1. regulam .
a Omnis homo eſt animal ; Ba-
o Aliquis lapis non eſt animal ; ro-
o Ergo aliquis lapis non eſt homo . co .
Utilis, quia ſervat regulas .
e Nullus equus eſt rationalis : Ce-
a Sed omnis homo eſt rationalis . ſa-
e Ergo nullus homo eſt equus . re .
Utilis, quia ſervat regulas .
e Nullum animal eſt lapis ;
e Nullus homo eſt lapis :
e Ergo nullus homo eſt animal .
Inutilis, quia eſt ex negativis contra 4. regulam .
e Nullus lapis eſt animal ; Fe-
i Aliquis homo eſt animal : ſti-
o Ergo aliquis homo non eſt lapis . no .
Utilis, quia ſervat regulas .
e Nullum animal eſt lapis ;
o Aliquis homo non eſt lapis :
o Ergo aliquis homo non eſt animal .
Inutilis, quia ex negativis contra 4. regulam .
i Aliquis equus eſt animal ;
a Omnis homo eſt animal :
i Ergo aliquis homo eſt equus .
Inutilis, quia non diſtribuit medium contra 1. regulam .
i Aliqua ſubſtantia eſt homo ;
e Nullus lapis eſt homo :
e Ergo nullus lapis eſt ſubſtantia .
Inutilis, quia diſtribuit majus extremum in concluſione, & non in præmiſſis contra 2. regulam .
i Aliquis equus eſt animal ;
i Aliquis homo eſt animal :
i Ergo aliquis homo eſt equus .
Inutilis, quia ex particularibus contra 3. regulam .
i Aliqua ſubſtantia eſt homo ;
o Aliquis lapis non eſt homo :
e Ergo aliquis lapis non eſt ſubſtantia .
Inutilis, quia eſt ex particularibus .
e Aliquis homo non eſt lapis ;
e Nullum vivens eſt lapis :
e Ergo nullum vivens eſt homo .
Inutilis, quia eſt ex puris negativis .
o Aliqua ſubſtantia non eſt rationalis :
i Aliquis homo eſt rationalis :
o Ergo aliquis homo non eſt ſubſtantia .

Inu-

Inutilis, quia ex puris particularibus.

o Aliqua ſubſtantia non eſt rationalis;
i Sed aliquis homo eſt rationalis:
o Ergo aliquis homo eſt ſubſtantia.

Inutilis, quia eſt ex particularibus.

TABULA MODORUM
TERTIÆ FIGURÆ
Cum cenſura eorum.

a Omne animal eſt ſenſibile; Da-
i Omne animal eſt ſubſtantia: ra-
i Ergo aliqua ſubſtantia eſt ſenſibilis. pti.

Utilis, ſi inferatur conſequentia particularis.

a Omne animal eſt ſubſtantia;
o Nullum animal eſt lapis:
e Ergo nullus lapis eſt ſubſtantia.

Inutilis, quia diſtribuit Majus extremum in concluſione, & non in præmiſſis.

a Omnis planta eſt vivens; Da-
i Aliqua planta eſt fructifera: ti-
i Ergo aliquod fructiferum eſt vivens. ſi

Utilis, quia ſervat regulas.

a Omnis planta eſt vivens;
o Sed aliqua planta non eſt animal:
o Ergo aliquod animal non eſt vivens.

Inutilis, quia diſtribuit Majus extremum in concluſione, & non in præmiſſis contra 1. regulam.

e Nullum animal eſt lapis; Fe-
a Sed omne animal eſt ſubſtantia: la-
o Ergo aliqua ſubſtantia non eſt lapis. pton.

Utilis, ſi concluſio ſit particularis; nam ſi univerſalis ſit, diſtribuitur in concluſione minus extremum, quod non diſtributum eſt in præmiſſis, contra 2. regulam.

e Nullus lapis eſt animal;
e Nullus lapis eſt rationalis:
e Ergo nullum rationale eſt animal.

Inu-

Inutilis, quia ex puris negativis.
e Nullus lapis eſt rationalis: Fe-
i Aliquis lapis eſt ſubſtantia: ri-
o Ergo aliqua ſubſtantia non eſt rationalis. ſon.
Utilis, quia ſervat regulas.
e Nullus lapis eſt animal;
o Aliquis lapis non eſt homo:
o Ergo aliquis homo non eſt animal.
Inutilis, quia ex puris negativis.
i Aliquod animal eſt rationale; Di-
a Omne animal eſt ſubſtantia; ſa-
i Ergo aliqua ſubſtantia eſt rationalis. mis.
Utilis, quia ſervat regulas.
i Aliquod animal eſt ſubſtantia;
e Nullum animal eſt lapis;
o Ergo aliquis lapis non eſt ſubſtantia.
Inutilis, quia diſtribuit majus extremum in concluſione non diſtributum in præmiſſis.
i Aliquod animal eſt rationale.
i Aliquod animal eſt brutum.
i Ergo aliquod brutum eſt rationale.
Inutilis, quia eſt ex particularibus.
i Aliquod animal eſt rationale;
o Aliquod animal non eſt homo:
o Ergo aliquis homo non eſt rationalis.
Inutilis, quia ex particularibus.
o Aliquod animal non eſt lapis; Ba-
a Omne animal eſt ſubſtantia: car-
o Ergo aliqua ſubſtantia non eſt lapis. do.
Utilis, quia ſervat regulas.
o Aliquod animal non eſt lapis;
e Nullum animal eſt marmor:
o Ergo aliquod marmor non eſt lapis.
Inutilis, quia eſt ex negativis.
i Aliquod animal non eſt rationale;
o Aliquod animal eſt homo:
o Ergo aliquis homo non eſt rationalis.
Inutilis, quia eſt ex particularibus.
o Aliquis lapis non eſt animal;
o Aliquis lapis non eſt homo:
o Ergo aliquis homo non eſt animal.
Inutilis, quia eſt ex negativis.

ARTICULUS QUARTUS.

De Probatione & Reductione Syllogiſmorum.

PRoprium eſt omnis Syllogiſmi, ut probari poſſit ejus vis per principia, quibus nititur. Proprium vero eſt Syllogiſmi imperfecti, ut ad perfectiorem reduci poſſit; ac viciſſim perfectioris, ut alii ad ipſum reduci poſſint; ac præterea, ut vocant, ad impoſſibile. De utraque proprietate aliquid dicendum.

Syllogiſmus probatur, cum principia, quibus ejus bonitas nititur, proferuntur. Principium Syllogiſmi affirmativi duplex eſt: Quæ ſunt eadem uni tertio, ſunt eadem inter ſe: &, quidquid dicitur univerſaliter de ſubjecto, dicitur de quolibet contento ſub illo. Ut, quia dicitur univerſaliter de animali, quod ſit vivens, de omni contento ſub animali vivens dici debet, ut de avi, quadrupede, piſce, &c. Principium Syllogiſmi negativi eſt itidem duplex; Quorum unum eſt idem alicui tertio, & aliud non eſt idem, ea non ſunt unum inter ſe: &, quod negatur univerſaliter de ſubjecto, negatur de quolibet ſub eo contento.

Propoſito itaque hoc argumento affirmativo: omnis virtus eſt honeſta; humilitas eſt virtus: ergo humilitas eſt honeſta. Si negetur bonitas conſequentiæ, demonſtrari ſic poteſt: Quæ uniuntur uni tertio, uniuntur inter ſe: ſed vides in præmiſſis humilitatem & honeſtatem uniri cum virtute; ergo legitime uniuntur inter ſe. Vel: quod dicitur univerſaliter de ſubjecto, dicitur de quolibet ſub eo contento; ſed fateris, univerſaliter dici de virtute, quod ſit honeſta: item concedis, humilitatem ſub virtute contineri; ergo & de humilitate dici debet, quod ſit honeſta.

Propoſito vero hoc argumento negativo: Nullum turpe eſt bonum: ſed avaritia eſt turpis: ergo non eſt bona. Si negetur conſequentiæ bonitas, ita demonſtrari poteſt. Quorum unum eſt idem cum aliquo tertio, & aliud non eſt idem, ea non ſunt idem inter ſe: ſed concedis, bonum non eſſe idem cum turpi, avaritiam eſſe idem; ergo avaritia & bonum non conveniunt inter ſe. Vel: quod negatur univerſaliter de aliquo, negatur de quolibet ſub eo contento; ſed de omni turpi negatur bonum, ergo negatur de avaritia, quæ eſt quoddam turpe, ut concedis in minori.

Reductio eſt duplex, Oſtenſiva & Reprehenſiva, ſeu ut vocari ſolet ad impoſſibile.

Reductio Oſtenſiva eſt revocatio Syllogiſmi imperfecti

ctiad perfectum. Syllogiſmus imperfectus dicitur, qui aut indirecte concludit, ut quinque modi poſteriores primæ Figuræ; vel ſi directe concludat, minus clare concludit, ut Syllogiſmi omnes aliarum Figurarum. Syllogiſmus perfectus eſt, qui directe & clare concludit, ita ut poſitis præmiſſis perſpicue videatur illatio; tales ſunt tantum quatuor primi modi primæ Figuræ: Barbara, Celarent, Darii, Ferio, ad quos proinde cæteri revocari debent, ut ſint perfecti.

Hæc reductio fit pauculis immutatis. Quid autem fieri debeat, indicant conſonantes vocum illarum barbararum, quibus exprimuntur; nam primo modus imperfectus reduci debet ad illum ex quatuor perfectis, qui ſimili conſonante incipit: ut, Ceſare, Cameſtres, ad Celarent: Darapti, Datiſi, ad Darii; & ſic de cæteris. Id vero ut fiat, quid immutari debeat, docent Conſonantes illæ inſertæ poſt Vocales, S, P, M; nam S denotat propoſitionem indicatam per Vocalem, quæ præit, convertendam eſſe ſimpliciter. P denotat eſſe convertendam per accidens. M denotat mutandum eſſe ſitum præmiſſarum, nempe majorem in locum minoris. In modis Baroco & Brocardo C ſignificat illos modos non poſſe duci ad perfectos, ſed ſolum ad impoſſibile. Hæc docent hi verſiculi:

S vult ſimpliciter verti; P vero per accid.
M vult tranſponi; C per impoſſibile duci.

Exempli gratia, hic Syllogiſmus indirectus primæ figuræ mihi eſt reducendus ad modum directum.

Omne animal eſt ſubſtantia;
Nullus lapis eſt animal:
Ergo aliqua ſubſtantia non eſt lapis.

In primis cum ſit in Fapeſmo, reduci debet ad Ferio, qui eadem litera incipit. Id fiet ſi major, quam denotat A, convertatur per accidens, ut indicat P, ſubſequens, & minor, quam denotat I, convertatur ſimpliciter, ut indicat S ſubſequens; & demum tranſponantur præmiſſæ, ut denotat M. Hoc facto habebis hunc Syllogiſmum per ectum in Ferio.

Nullum animal eſt lapis;
Aliqua ſubſtantia eſt animal;
Ergo aliqua ſubſtantia non eſt lapis.

Reductio ad impoſſibile eſt, cum negatæ concluſionis aſſumitur contradictoria, ut combinata cum una præmiſſarum concludat perfecte contradictoriam alterius præmiſſæ; ſic enim, qui conceſſis præmiſſis negavit conſequentiam, cogitur contradictoriam unius conceſſæ concedere, atque adeo concedere duas contradictorias eſſe veras, quod eſt impoſſibile. Quæ autem præmiſſarum aſſumi debeat, docent hi verſiculi:

Prima minorem adimit, facit e majore minorem.
Celantes minor eſt contrad. min. ſede majoris.
Majorem ſervat, variatque ſecunda minorem.
Tertia majorem variat, ſervatque minorem.

Senſus eſt. In prima figura, contradictoria concluſionis negatæ aſſumitur in majorem præmiſſam; & major Syllogiſmi in minorem; excipitur Celantes, in quo minor aſſumitur pro majore. In ſecunda Figura major ſervatur, & contradictoria ponitur loco minoris. In tertia Figura minor ſuo loco ſervatur, & contradictoria fit major: ut propoſito hoc Syllogiſmo in Feſtino.

Nullum peccatum eſt laudabile;
Aliquod odium eſt laudabile:
Ergo aliquod odium non eſt peccatum.

Si quis conceſſis præmiſſis neget concluſionem; ſumam ejus contradictoriam: Omne odium eſt peccatum, ex qua cum majore ſuo loco retenta, quia Syllogiſmus eſt ſecundæ Figuræ, hunc clariſſimum Syllogiſmum in Celarent conficiam, quo reſpondentem cogam concedere contradictoriam minoris conceſſæ.

Nullum peccatum eſt laudabile;
Omne odium eſt peccatum:
Ergo nullum odium eſt laudabile.
Ergo ex te aliquod odium eſt laudabile, & nullum odium eſt laudabile, quæ ſunt duæ contradictoriæ.

Cæterum ſi Tirones has reductionum regulus minus capiant, minime ob id conturbentur; nam vix earum ullus uſus eſt niſi forte reductionis ad impoſſibile. Sed cum in diſputando negatur concluſio Syllogiſmi in forma legitima exſiſtentis, aſſumpta contradictoria concluſionis ipſo naturali lumine, ſatis obvia eſt præmiſſa, cum qua combinari debet, ut inferatur contradictoria alterius præmiſſæ conceſſæ.

ARTICULUS QUINTUS.

De Inventione Medii.

Cum ars Syllogiſtica in id incumbat, ut extremorum concluſionis nexum, aut pugnam oſtendat per medium terminum; operæ pretium eſt mota quæſtione illum invenire, ut eo, quid ſit ſentiendum circa quæſtionem, oſtendatur, atque propoſitio ex obſcura quæſtione fiat clara & evidens concluſio. *Hoc* nunc agemus duplici §. Primo dicemus, qua via quærendum ſit medium. Secundo, ex quibus locis, ſeu promptuariis ſit eruendum.

§. I.

§. I.

Qua via quærendum ſit Medium.

REgulæ, quæ tradi ſolent de inventione Medii, acutæ quidem ſunt; ſed id habent incommodi, ut difficiles ſint, & fere nullius uſus. His ergo prætermiſſis viam forte minus ſubtilem, ſed planam tamen & utilem hic aperire tentabimus.

Omnes modi Syllogiſmorum, ut oſtendimus, reducuntur ad quatuor primos primæ Figuræ: ergo media illorum ad media iſtorum; itaque præſens conſideratio ſolum attendet medius quatuor primorum. Porro licet ſint quatuor genera propoſitionum, quæ venire poſſunt in quæſtionem, attamen duæ precipuæ ſunt, univerſalis affirmativa, & univerſalis negativa; nam eæ ſolum quæruntur in ſcientiis, quæ ſunt de univerſalibus, & præterea particulares continentur ſub ſuis univerſalibus, unde his duabus præcipue attendemus.

Prima regula. Propoſita quæſtione, quæ ſit univerſalis affirmativa, quærendus pro medio terminus, de quo poſſit univerſaliter dici prædicatum propoſitionis, & qui poſſit univerſaliter dici de ejus ſubjecto. Ratio regulæ, quia in univerſali affirmativa prædicatum dicitur eſſe in ſubjecto; at non eſt eo immediate, alias cognito ſubjecto videretur in eo: ergo debet eſſe in eo mediante alio termino, in quo ſit prædicatum, & qui ſit in ſubjecto, illeque eſt proprie medium utrumque uniens.

Secunda regula. Ut inveniatur ille medius terminus, percurrenda ſunt prædicata ſuperiora ſubjecto, & ſubjecta inferiora prædicato: nam ſi ea attenta mente percurras, reperies tandem aliquod prædicatum ſubjecti, quod immediate & clare connectetur cum aliquo ſubjecto prædicati, ex quibus proinde efficies propoſitionem per ſe notam, ſi materiam patiatur, & ad id valeat lumen tuum, qua propoſitione evidenter probabis, prædicatum quæſtionis necti cum ejus ſubjecto.

Ut itaque invenias illum terminum Medium, attenta mente perluſtra prædicata ſubjecti, definitionem ejus, differentiam, & genus tum proxima, tum remota; attributa tum ipſius ſubjecti, tum ejus differentiæ ac generis: eaque compara cum prædicato quæſtionis, videndo, an de illis dici poſſit, donec tandem pervenias ad aliquem terminum ipſi immediate & clare ſubjectum, qui erit medium quæſitum.

Hic quærendi modus eſt per aſcenſum: in eo enim a ſubjecto aſcendimus ad prædicatum: at rurſus alius eſſe

poteſt per deſcenſum, nempe ſi perluſtres ſubjecta poſita ſub prædicato, de quibus ſcilicet dici poteſt, ejus definitionem, ſpecies ſub eo poſitas tum proximas, tum infimas, donec pervenias ad aliquid, quod dici poſſit de ſubjecto quæſtionis.

Exemplum. Quæritur, an anima rationalis ſit immortalis. Attendo ad ejus definitionem, quod ſit principium intelligendi in homine. Conſidero principium intelligendi eſſe ſubſtantiam ſpiritualem: deinde ſubſtantiam ſpiritualem non pendere in ſua operatione a corpore, nec proinde in ſuo eſſe: poſtea, quod non pendet in eſſe a corpore, manere deſtructo corpore: demum quod manet deſtructo corpore, non deſtrui per mortem: tandem quod non deſtruitur per mortem, eſſe immortale. Ex illis terminis gradatim conſtitutis aſſumendus eſt, vel qui immediate dicitur de ſubjecto, vel de quo immediate dicitur prædicatum, ut efficiatur præmiſſa per ſe nota. Alia vero præmiſſa, in qua ille terminus medius comparabitur ad extremum remotius, non erit quidem per ſe nota, ſed aſſumptis intermediis probari facile poterit, donec reducatur ad per ſe notam; ut: Quod non deſtruitur per mortem eſt immortale; ſed anima rationalis non deſtruitur per mortem: ergo, &c. Major eſt per ſe nota. Minor probatur aſſumpto termino proxime ſequente: Quod manet deſtructo corpore, non deſtruitur per mortem; atqui anima manet deſtructo corpore: ergo, &c. Eodem modo probabitur hæc minor, donec pervenias ad ultimum terminum clare convenientem animæ, qui efficiet tandem propoſitionem per ſe notam, & ſic habebis duas per ſe notas, ex quibus clare demonſtrabitur quæſtio propoſita.

Et hæc quidem via tenetur in inventione medii demonſtrativi; at in medio probabili liberius excurrimus, excogitando quemvis terminum, qui videatur convenire ſubjecto, & cui prædicatum convenire poſſit; ut propoſitio hæc mihi eſt probabiliter ſuadenda, *Mors eſt bona*: inſpicio, quæ poſſint dici de morte, quibus ratio boni conveniat; vel de quibus dicitur *Bonum*, & quæ poſſint aliquo modo convenire *Morti*, & ſtatim occurrit integrum agmen: nam bonum eſt frui Chriſto, liberari a miſeriis vitæ, eripi a periculo peccandi, adire meliorem vitam; item quod Deus approbat, quod Chriſtus elegit, quod Sancti deſiderant, eſt bonum; quæ omnia poſſunt convenire morti; unde magna copia mediorum ſuboritur ad probandam propoſitionem iſtam; complicando enim terminos ſic arguo: *Quod facit, ut fruamur Chriſto, eſt bonum; ſed mors facit, ut fruamur Chriſto; ergo Mors eſt bona.* Item, *Quod eripit a miſeriis vitæ, eſt bonum*; ſed *Mors eri-*

eripit a miſeriis vitæ: ergo *eſt bona*. Item, *Quod liberat a periculo peccandi, eſt bonum*; ſed *Mors liberat a periculo peccandi*: ergo *eſt bona*. Item, *Janua ad meliorem vitam eſt bona*; ſed *mors eſt Janua ad meliorem vitam*; ergo *eſt bona*.

In inveniendis autem iſtis medis non parum conducit, ſi percurramus *Genera*, *Differentias*, *Species*, *Proprietates*, *Accidentia*, *Effectus*, *Cauſas* prædicati & ſubjecti propoſitionis a nobis probandæ. Item ſi comparemus illa ad prædicamenta, ad alias res, quæ dicuntur in Philoſophia, vel in Theologia. Item ad ea, quæ, audivimus, quæ legimus, quæ experti ſumus, quæ conceduntur, vel ab omnibus, vel ſaltem ab adverſariis, contra quos diſputamus, & ad alia ejuſmodi, quæ poſſunt pertinere ad propopoſitam concluſionem; ſic enim fit, ut quaſi ſponte ſua ſeſe offerant diverſa media, ex quibus aptiora eligi debent.

Secunda regula pro Propoſitionibus univerſalibus negativis eſt: *Ad illas probandas conſiderandi ſunt termini, qui repugnent prædicato concluſionis, & tamen conveniant ſubjecto*; ſi enim aliquid repugnat prædicato, quod tamen dicatur de ſubjecto, pro certo prædicatum non erit idem cum ſubjecto. Ut, volo probare *Mortem non eſſe bonam*, debeo cogitare quænam repugnent *Bono*, quæ tamen conveniant *Morti*, & ſtatim ſe offert ingens copia talium rerum; nam, quod privat, quod eſt contrarium inclinationi naturæ, quod omnia fugiunt, quod nos ſeparat ab amicis, quod privat, vita, omnibus vitæ bonis, quod adimit ſpatium pœnitentiæ, non eſt bonum; quæ tamen omnia conveniunt morti. Complicando igitur illos terminos ſic efformo argumentum: *Quod privat vita, non eſt bonum*; ſed *Mors privat vita*: ergo *Mors non eſt bona*. Item: *Quod eſt contrarium inclinationi naturæ, non eſt bonum*; ſed *Mors eſt contraria inclinationi naturæ*: ergo *non eſt bona*. Item: *Quod omnes fugiunt, non eſt bonum*; ſed *omnes fugiunt Mortem*: ergo *non eſt bona*, & ſic de aliis.

Addi præterea poteſt, quod omnis propoſitio univerſalis negativa poteſt converti ſimpliciter; unde ad illam probandam non ſolum utilia ſunt, quæ repugnant prædicato & conveniunt ſubjecto, ſed etiam, quæ repugnant ſubjecto, & conveniunt prædicato, ut patet in exemplo: nam, quia bono convenit eſſe gratum, eſſe conveniens naturæ, quæ omnia repugnant morti, ideo poſſum ſic arguere: *Omne bonum eſt gratum*; ſed *Mors non eſt grata*: ergo *nec bona*. Item: *Omne bonum convenit naturæ*; ſed *Mors non convenit naturæ*: ergo *Mors non eſt bona*.

Tertia regula. *Ad probandam utramque præfatam concluſionem poſſumus etiam procedere ab inconveniente, cogitando pro affirmativis quænam inconvenientia ſequerentur, ſi*

prædicatum non conveniret ſubjecto. Et contra pro negati-vis, quanam inconvenientia ſequerentur, ſi prædicatum con-veniret ſubjecto. Ut in præfatis exemplis poſſem conſide-rare, quid ſequeretur, ſi *Mors* non eſſet *bona*, & repe-rirem eam a Chriſto nunquam fuiſſe electam, nec a San-ctis expetitam, nec a Deo amicis ſuis pro munere immiſ-ſam; unde ſic arguere poſſem: Si mors non eſſet bona, non eſſet a Chriſto electa; ſed eſt electa a Chriſto: ergo eſt bona. Ad probandam autem mortem non eſſe bonam, poſſem adhibere inconvenientia, quæ ſequerentur, ſi eſſet bona; v. g. quod liceret eam ſibi inferre; quod non eſſet affectus peccati; quod vita ipſa eſſet mala; unde ſic argui poſſet: *Si Mors eſſet bona, liceret eam ſibi infer-re, atqui id non licet: ergo non eſt bona*, & ſic de aliis.

§. II.

De Locis ex quibus eruuntur media Syllogiſmorum.

LOcus eſt ſedes, ſeu promptuarium, ex quo eruitur medium Syllogiſmi. Decem vulgo aſſignantur; a Cauſis, ab Effectibus, a Subjecto, ab Adjunctis, a Con-trariis, a Simili, a Nomine, a Definitione, a Diviſio-ne, ab Authoritate, De quibus tantiſper dicendum.

1. Ex loco a cauſis ſumitur Medium, dum effectus pro-batur per cauſam, vel materialem; ut: Corpus humanum eſt mortale, quia conſtat elementis contrariis: vel for-malem; ut: homo eſt rationalis, quia conſtat anima in-tellectiva: vel efficientem; ut: Auſter eſt ventus cali-dus, quia ſpirat e locis, ubi major eſt ardor Solis: vel finalem; ut: male agis, quia malum finem intendis.

2. Ab effectibus ſumitur; Medium, cum e contra cauſa probatur per effectum; ut; eſt ordo in rebus naturali-bus: ergo eſt providentia. Auſter eſt hyeme calidus: ergo ſpirat a regione calida. Locorum a cauſis & ab ef-fectibus quædam ſunt axiomata. *Qualis cauſa, talis effe-ctus, & contra; quod eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati: Sublata cauſa tollitur effectus. Si effectus eſt, cauſa eſt. Poſita cauſa neceſſaria & totali ponitur effectus.*

3. A ſubjecto ſumitur Medium, cum aliquid de acci-dente probatur ex ejus ſubjecto: ut: ſanitas non eſt ſta-bilis, quia eſt in ſubjecto inſtabili; Prudentia eſt virtus intellectualis, quia eſt in intellectu.

4. Ab adjunctis ducitur medium, cum aliquid de re pro-batur ex iis, quæ illam circumſtant; a perſonis; a loco, a tempore, &c. ut: Petrus perpetuo converſatur cum malis: ergo malus.

5. A

5. A contrariis, cum unum contrarium ponimus, ut aliud deſtruamus, vel vice verſa; ut: eſt nox; ergo non lucet. Calor rarefacit; ergo frigus addenſat: Virtus eſt amabilis; ergo vitium odioſum, Hujus loci ſunt axiomata: *Contrariorum contraria eſt ratio. Oppoſita non poſſunt eſſe ſimul.*

6. A ſimili, cum ſimile a ſimili probatur; ut: Deus in ſe confidentem Suſannam a calumnia liberavit: ergo & te ſi eum invoces, Miles pro Rege vitam exponit; cur non & tu pro Deo? Axioma hujus loci eſt, *Similium ſimilis eſt ratio.*

7. A nomine tribus modis ducitur medium. Primo cum aliquid de re probamus ex nomine illi indito; ut: Seraphinos Deum ardentius amare, quia ab ardore nomen habent: nam שרף *Saraph* apud *Hebræos* eſt ardere; Angelos eſſe Dei nuntios, eo quod ἄγγελος Græce ſit Latine *Nuntius*. Secundo cum ab Etymologia nomen probamus convenire rei; ut, Amat Sapientiam; ergo eſt Philoſohus. Tertio cum a conjugatis argumentamur; Juſte non agit: ergo non eſt juſtus Homo ſum: ergo nihil humanum a me alienum puto? Sæpe ebrius eſt: ergo ebrioſus.

8. A definitione locus eſt, cum definitio prædicati, aut ſubjecti adhibetur ad probandum utriuſque nexum, aut pugnam; ut: rotundum eſt, cujus partes æqualiter diſtant a centro; ſed partes terræ æqualiter diſtant a centro, ergo terra rotunda. Aliquando ſumitur integra definitio aliquando ſolum genus ſubjecti, tumque dicitur locus a genere; ut; homo eſt animal; ergo mortalis. Aliquando a ſola differentia, tumque dicitur locus a differentia; ut: homo eſt rationalis; ergo capax ſcientiæ. Hujus loci axiomata ſunt: *Quod affirmatur de definitione, affirmatur de definito; & quod de ea negatur, itidem & de definito*, & vice verſa: *De quo affirmatur, aut negatur definitio, affirmatur aut negatur definitum*, & vice verſa. Et ſpeciatim pro genere: *Quod convenit generi, convenit ſpeciei. Sublato genere tollitur ſpecies. Poſita ſpecie ponitur genus*; at, non vice verſa.

9. A diviſione locus eſt, cum ex toto partem probamus; aut ex omnibus partibus totum, aut excluſis aliis eam, quæ ſupereſt, colligimus, aut aliquid eſſe in toto, quia eſt in aliqua ejus parte. Hujus loci Axiomata ſunt, *Si eſt totum, eſt pars*: ut, exſiſtit homo: ergo anima rationalis. *Si eſt in parte, eſt in toto*; ut: eſt Pariſiis, ergo in Gallia. *Excluſis partibus omnibus excluditur totum*; ut; Paradiſus terreſtris non eſt in Europa, non in Africa, non in Aſia, non in America, nec videtur eſſe ſub fri-

gidis regionibus incognitis: ergo non exſtat amplius. *Excluſis reliquis partibus valet conſequentia ad eam, quæ ſupereſt*; ut: Prudentia non eſt in voluntate, non in appetitu: ergo in intellectu.

10. Ab authoritate locus eſt, cum teſtimonium Sapientium aſſumitur ad quæſtionem probandam. Valet hic locus in Theologia, quæ fide & authoritate nititur; minus in Philoſophia, licet in ea non contemnendus. Quatenus eo utendum, diximus 2. p. art. ult.

Hi loci dicuntur Probabiles, & Dialectici, quia præbent media dialecticis, ſeu probabilibus argumentis. Attamen etiam Demonſtrativa, ſeu Analytica argumenta, in quibus ſcilicet cauſæ neceſſariæ, & evidentes nexus, aut pugnæ extremorum quæſtionis inveſtigantur, ex quibusdam eorum eruuntur; ut a cauſis, a diviſione, maxime vero a definitione, quæ eſt proprium medium demonſtrationis, ſi clara ſit & propria.

ARTICULUS SEXTUS.

De Syllogiſmo ſophiſtico.

Sophiſma eſt Syllogiſmus captioſus, ſeu conſtans ex propoſitionibus ita captioſe ordinatis; ut præ ſe ferant ſpeciem veritatis, cum tamen falſæ ſint. Omne autem ſophiſma decipit vel in forma, vel in vocibus, vel in rebus: unde triplex eſt fallacia, ſcilicet formæ, vocis, & rerum. Circa fallaciam formæ nihil dicendum occurrit: nam ſupra ſatis exacte tradidimus regulas diſcernendi formam legitimam ab illegitima. Circa fallaciam vocum & rerum quædam breviter dicemus.

Fallacia vocum eſt, dum quis ut decipiat, abutitur vocibus, eaſque uſurpat in ſenſu fallaci. Quinque præcipue ſunt modi fallendi in vocibus, Æquivocatio, Amphibologia, Variatio ſenſus compoſiti aut diviſi, Accentus, & Figura dictionis.

Æquivocatio eſt, dum quis utitur in argumento voce æquivoca; ut ſi quis ita arguat: Aries eſt animal; ſed machina bellica eſt aries: ergo machina bellica eſt animal; nam iſtud nomen *Aries* æquivoce ſumitur pro animali, & pro machina bellica, qua antiqui muros dejiciebant.

Amphibologia eſt, dum quis utitur phraſi ancipitis ſenſus, ut ſæpe ſolebant antiqua Gentilium oracula: ſic Pyrrho quærenti, an Romanos ſuperare poſſet, reſpondit Oraculum: *Ajo, te Æacida Romanos vincere poſſe*: quæ phraſis æque ſignificat, Pyrrhum a Romanis vincendum, vel Romanos a Pyrrho ſuperandos.

Fal-

Fallacia ſenſus compoſiti, aut diviſi eſt; dum quis arguit a ſenſu compoſito ad diviſum, vel contra; ut: qui habet potentiam ambulandi, poteſt de facto ambulare; ſed Petrus ſedendo habet potentiam ambulandi: ergo ſedendo poteſt ambulare.

Fallacia accentus eſt, dum quis utitur voce ex accentus diverſitate ſenſum variante; ut: qui occidit, moritur; ſed gladius occidit: ergo gladius moritur.

Fallacia dictionis eſt, dum ab uno genere ad aliud fit tranſitus: ut ſi quis dicat; omne corpus viſibile eſt coloratum; ſed paries eſt viſibilis: ergo paries eſt coloratus; nam ibi variatur genus maſculinum in neutrum. Hæc porro fallacia omnino puerilis eſt.

In rebus plures fallaciæ contingere poſſunt; præcipuæ ſeptem enumerantur. Prima eſt fallacia antecedentis, ſeu prædicati: quando ſcilicet prædicatum variat ſuppoſitionem; ut ſi quis dicat: Animal eſt genus; ſed homo eſt animal: ergo homo eſt genus. Riſibile eſt proprietas: homo eſt riſibilis: ergo homo eſt proprietas.

Secunda fallacia eſt a ſimpliciter ad ſecundum quid, & contra, dum quis ſcilicet arguit ab eo, quod ſimpliciter verum eſt, ad ſecundum quid; ut: Arma ſunt reſtituenda domino; ſed iſte furibundus eſt dominus talium armorum: ergo ſunt reſtituenda iſti furibundo. Quamvis enim major ſit vera ſimpliciter, non eſt tamen vera ſecundum quid; licet enim arma ſint abſolute reſtituenda domino, non tamen in aliquo caſu, ſi nempe ſit furibundus.

Tertia fallacia eſt contradictionis, quando ſcilicet infertur contradictio, ubi nulla eſt; ut ſi quis dicat: Æthiops eſt albus ſecundum dentes: ſed non eſt albus ſecundum alia membra: ergo eſt albus & non albus; ergo in Æthiope contradictoria verificantur; falſum enim eſt, quod ibi ſit contradictio, quia non eſt albus & non albus ſecundum idem.

Quarta fallacia eſt petitio principii, cum ſcilicet quis aut arguendo, aut reſpondendo aſſumit concluſionem probandam pro medio, vel ſolutione; ut ſi quis poſt longam diſputationem, in qua probaret, Deum eſſe in prædicamento, tandem huc deveniſſet, quod in Deo poteſt formari conceptus genericus, & differentialis, hanc propoſitionem ita probaret: Quidquid eſt in prædicamento, habet conceptum genericum; ſed Deus eſt in prædicamento: ergo habet conceptum genericum. Eſſet petitio principii, quia probaret ultimam propoſitionem negatam per id a quo incœpit diſputatio.

Quinta fallacia dicitur conſequentis, quando quis arguit converſim in his, quæ non convertuntur; ut: Si

currit, movetur: ergo ſi non currit, non movetur. Si eſt homo, eſt animal: ergo ſi non eſt homo, non eſt animal.

Sexta fallacia dicitur non cauſæ aut cauſæ, quando ſcilicet quis tribuit effectum ei, a quo non cauſatur; ut ſi quis dicat: inebriari eſt malum; ſed vinum inebriat: ergo vinum eſt malum. Et, ſeditiones ſunt malæ; ſed propter Evangelium excitantur ſeditiones: ergo Evangelium, &c. Non enim vinum eſt cauſa ebrietatis, ſed malus ejus uſus; nec Evangelium eſt cauſa ſeditionum, ſed malitia hominum fidem perſequentium, aut Evangelii prætextu Rempublicam turbantium.

Septima fallacia dicitur interrogationis, dum quis de oppoſitis ſimul interrogando, unam pro utroque reſponſionem elicit; ut ſi quis ita quærat: Virtus & iniquitas eſt ne bona, vel mala? Si enim reſpondeatur, mala, inferet: ergo virtus eſt mala.

Sed horum omnium ut jam vix aliquis eſt uſus, ita quoque ipſis non eſt prolixius inhærendum. Fuſius de illis egit Ariſtoteles, quia ejus temporibus vigebant Sophiſtæ, quorum tota cura occupabatur in excogitandis verſutiis, quibus incautos vel deciperent, vel implicarent.

APPENDIX DE METHODO.

Methodus Græce, Latine redditur *Via brevis & expedita*. Eo nomine vocatur apta rerum cognoſcendarum diſpoſitio: unde methodus definitur, modus ordinate procedendi in cognitione veritatis.

Duplex eſt methodus: Analytica, ſeu Reſolutiva: & Synthetica, ſeu Compoſitiva; duobus enim modis proceditur in cognitione veritatis; inventione, & doctrina. Inventione, cum veritatem proprio ingenio quærimus; Doctrina, cum inventam aliis tradimus. Methodus Analytica eſt modus ordinate procedendi ad inveniendam veritatem. Dicitur Analytica, ſeu reſolutiva, quia reſolvit quæſtiones ad ſua principia, effectus ad ſuas cauſas, compoſita ad ſuas partes, particularia ad univerſalia, ſub quibus continentur; nam quæſtio per principia innoteſcit, effectus per cauſam, compoſitum per partes, particulare per univerſale. Methodus Synthetica, ſeu compoſitionis, eſt modus ordinate procedendi in docenda veritate. Dicitur compoſitiva, quia modo priori oppoſito procedit, nempe a principiis ad concluſiones, a cauſis ad effectus a partibus ad totum, ab univerſalibus ad

ad particularia, id eſt, a ſimplicioribus ad compoſitiora: utraque ergo idem iter erit, ſed oppoſita ratione. Analytica a rebus ad rerum principia aſcendit. Synthetica a principiis jam inventis, ad res explicandas deſcendit; illa eſt ut aſcenſus a valle ad montem; iſta ut deſcenſus a monte ad vallem.

Exemplum utriuſque methodi. Qui primi Logicam invenere, prius conſideraverunt, aliquando bene, aliquando male nos ratiocinari; inde moti ſunt ad inveſtigandam naturam Syllogiſmi, quam ut cognoſcerent, reſolverunt Syllogiſmos in propoſitiones; rurſus illas in terminos, ex quibus conſtant; at qui nunc docent Logicam, vice verſa primo agunt de terminis, deinde propoſitionem ex illis compoſitam explicant, poſtremo Syllogiſmum.

Eſt & alia methodus arbitraria, ſeu prudentiæ. Hæc non ſe rebus ipſis tractandis, ſed illas auditorum captu, atque loco, tempori, aliiſque circumſtantiis accommodat.

Nunc ſupereſt, ut methodi regulas tradamus, primo in genere, deinde cujuslibet in particulari.

Quatuor Regulæ Methodi in genere.

1. *A Facilioribus, notioribus, proximioribuſque ſemper incipiendum, atque ex iis paulatim & per gradus ad difficiliora, obſcuriora & remotiora progrediendum.* Nam ſic fit, ut priora viam aperiant & muniant ad poſteriora, & nota veritas facem præferat ad ignotam ei proxime conjunctam illuſtrandam, hæc ad aliam, ſicque ſuccedenter. Hoc ordine ſervato ex minima veritate clare percepta, ut ex modico ſemine, innumeræ aliæ ſeriatim mira fœcunditate pullulant. Sic Socrates rudem puerum ordinate interrogando ad difficillimarum quæſtionum cognitionem brevi tempore manuduxiſſe fertur. Sic Geometræ pauca principia, eaque vulgaria & cuique nota, ponunt, ex quibus ordinate tractatis innumeras veritates, eaſque abſtruſiſſimas perſpicue evolvunt.

2. *Servetur ordo naturalis rerum, eique artificialis ſe accomodet, quantum fieri poteſt;* nam ſic, una re ex alia quaſi ſponte ſua fluente, mens facile & placide in earum cognitionem progredietur.

3. *Res cognoſcenda in omnes partes, atque attributa dividatur beneficio partitionis & abſtractionis; atque ſuo quaque loco diſtincte conſtituantur, fingendo in iis ordinem & connexionem, ſi re ipſa non ſit.* Nam pauca facilius, quam multa, & multa invicem ordinata connexaque, quam confuſa & diſparata cognoſcimus.

4. Inu-

4. *Inutilia, extra eaque recenſentur, inſiſtendo unice ſcopo, ad quem tenditur.* Nam mentis attentio inutilibus obruitur, extraneis a propoſito abducitur, & dum vagatur per multa, ut viator in campis oberrans, aut nunquam, aut ſero metam attingit.

Regulæ tres Methodi Analyticæ.

OMnis inquiſitio veritatis circa tria fere verſatur; nam vel propoſitæ quæſtionis veritas, aut falſitas quæritur; vel noti effectus cauſa efficiens ignota; vel compoſiti confuſius noti partes, principia & ex illis fluentes proprietates. In illis quærendis induſtria mentis plus valet, quam regulæ. Hæ tamen ſtatui poſſent.

1. *Attente videndum, quid quæratur, atque ad id unice omnis inquirentis cura intendenda*; nam qui prorſus neſcit, quid quærat, nec inventum agnoſcet; qui vero per multa vagatur, vix ad ſcopum unquam attinget.

2. *Deinde attendendum ad rem, de qua aliquid quæritur, ejus omnes ſtatus, facies, circumſtantias explorando; atque eam in partes, partiumque particulas & attributa dividendo*; nam in eo conſiſtit, & ab eo nomen traxit hæc methodus, quod rem ipſam exacte diſſolvat, ut ejus cauſas & principia perſcrutetur, atque velut ex ejus viſceribus eruat. Si ſit quæſtio, reſolvenda eſt in ſuos terminos, hi rurſus in ſua genera & differentias: atque hæc ulterius, quantum neceſſe fuerit, ut tandem ratio ejus percipiatur. Si ſit effectus, multis experientiis ac variis explorandus eſt; omnes circumſtantiæ attendendæ, atque circa illum obſervandum quidquid poſſumus, Si ſit totum, reſolvi debet in omnes partes, ac partium particulas. Hæc diviſio plerumque mente fit; at nonnunquam reipſa. Sic Anatomia cadaver animalis ſecat, ſic Chymica diſſolvit metalla & alia gladio ignis. Nec ſolum effectus & compoſitum conſideranda ſunt jam abſoluta & perfecta, ſed ab ortu ad exitum exploranda; ut melius animal cognoſcet, qui ejus in utero formationem, deinde progreſſus, tandem exitum & diſſolutionem attendet.

3. *Accurate inſpicienda ſunt ſingula partes, atque invicem conferenda. Et ubi aliqua veritas clara ex hac comparatione ac inſpectione elucеſcere incipit, hæc veluti ſcintilla fovenda eſt & promovenda, alias ex ea ordine eruendo, donec ad illam, quam quærimus, perveniamus*; nam, ut jam monui, mira eſt connexio veritatum, adeo ut ex una recte tractata innumeræ evolvi poſſint.

Exem

Exemplis hæ regulæ illuſtrabuntur. Proponitur quæſtio, an Logica ſit ſpeculativa. 1. Attendo, quid quæratur, nempe principium clarum hæc extrema connectens, aut dividens. 2. Diſſolvo quæſtionem in ſuos terminos, illos rurſus in ſuam definitionem. Speculativum eſt, *quod unice intendit cognitioni veritatis*: Logica eſt *facultas dirigens mentem in cognitionem veritatis*: exinde tendendo ad ſcopum, hanc elicio, totam Logicam tendere ad cognitionem veritatis; ex ea tandem eam, quam quæro, unice intendere cognitioni veritatis; hæc enim quæſtionem ſolvit, & Logicam ſpeculativam eſſe demonſtrat. Alio modo Geometris familiari reſolvitur quæſtio, videndo quid ex ea ſequatur, aut ex quo ſequatur: nam ſi ex ea falſum ſequitur, falſa; ſi ex aliquo vero ſequitur, vera erit.

Item quæritur cauſa efficiens hominis. 1. Attendo quid quæram, principium, a quo productum ſit, quidquid hominis naturam conſtituit. 2. Reſolvo hominem in partem, corpus & animam; in anima rationem, in corpore mirum partium ordinem obſervo. Ex his clare video, cauſam efficientem hominis debere eſſe aliquod intellectuale, ut poſſit mentem dare, & ſumme ſapiens, ut poſſit adeo ſapienter corporis partes ordinare. 3. Ulterius hanc veritatem promovendo, video, has dotes non competere proximis principiis effectivis hominis, patri & matri, inde concludo, eſſe hominis altius principium effectivum, nempe mentem ratione ſapientiſſima præditam. In hac methodo regredi poſſumus a cauſa cognita ad effectum plenius cognoſcendum, aut ad alios ſimiles detegendos; ut a mente illa ſapientiſſima non ſolum hominem, ſed & alias res proceſſiſſe, atque gubernari, ut Cœlos, aſtra, elementa, plantas, &c. quæ omnia rurſus examinando, ex illis ampliorem divinæ hujus mentis cognitionem haurio, atque viciſſim ex ea pleraque circa res humanas & naturales.

Item quæruntur principia corporis animalis. 1. Attendo quid quæram, non quæro cauſam efficientem, non finalem, ſed materialem, & formalem. 2. Reſolvo compoſitum illud in ſuas partes, has rurſus in alias, donec ad minimas perveniam, quæ ſigillatim examinandæ ſunt; atque ut plenior ſit cognitio, earum prima formatio in aliquo particulari eſt exploranda, puta, pulli in ovo. Quæ omnia ſi per te ipſum præſtare non potes, conſulenda aliorum experimenta, ſed ordinate, quaſi ſi per teipſum ea faceres.

Quinque Regulæ Methodi compoſitivæ.

HÆC, ut dixi, in tradendis jam inventis ſcientiis obſervantur. Hujus regulæ faciliores ſunt.

1. *Utendum terminis claris, ac recte explicatis & definitis;* nam hi ſunt elementa totius ſcientiæ; unde ſi obſcuri ſint, confuſi, ambigui, nihil evidens ex iis conſtruetur.

2. *Ex terminis clare perceptis formandæ propoſitiones per ſe notæ, ut ſint principia clara docendorum.*

3. *Ex per ſe notis principiis recta forma combinatis eliciendæ ſunt proximiores concluſiones, ex illis ſeriatim aliæ; nec inſerenda eſt unquam aliqua propoſitio, quæ aut per ſe nota non ſit, aut ex aliis per ſe nota evidenter deducta.* Nam ſecus nihil evidenter concluditur, & quidem non in omnibus præſto ſunt tales propoſitiones. Probabilibus uti aliquando cogimur: at tunc non demonſtramus, ſed tantiſper ſuademus.

4. *Quidquid ad genus pertinet, tractetur antequam ad ſpecies deſcendatur; tum gradatim quod pertinet ad proximiores ſpecies.*

5. *Digreſſiones fugiendæ: Brevitatis magna, ſed perſpicuitatis major habenda ratio, ut & connexionis, omnia ordinate diſponendo, ac ſuis nexibus quæque invicem conjungendo.* Sed hæc fuſius explicare nihil neceſſe eſt. Verum de Logicæ præceptis hactenus, nunc ad quæſtiones pergendum.

LOGICA MAJOR.

Quæſtiones, quæ de Rebus Logicis agitari ſolent complectens.

USUS in Scholis obtinuit, ut circa res Logicas pleræque moveantur quæſtiones, quæ licet prima fronte ſubtiles magis, quam utiles videantur, ſuo tamen fructu non carent; nam aliquæ præcepta illuſtrant; aliæ ſua ſublimitate mentem acuunt; omnes exercitatum in illis animum ad alias ſcientias paratiorem efficiunt.

Harum quæſtionum quædam Logicam ipſam ſpectant; aliæ vero res de quibus agit. Itaque præmittemus quæſtionem præambulam de ipſa Logica, deinde opus in tres partes dividemus, tribus mentis Operationibus correſpondentes. In prima de iis diſputabimus, quæ ad Apprehenſionem pertinent, ut ſunt Univerſalia & Prædicamenta. In ſecunda de Propoſitione, qua dirigitur Judicium. In tertia de Argumentatione, quæ ad Diſcurſum pertinet: Eadem ſcilicet partitione uſi, quam in Minori Logica obſervavimus.

QUÆSTIO PRÆAMBULA

De ipſa Logica.

LOgica duplex ſtatui ſolet, Naturalis, & Artificialis, ſeu Acquiſita. Logica Naturalis eſt Facultas diſcurrendi a natura indita, qua ſine ullis perceptis etiam imperiti & rudes aliquatenus ratiocinantur. Logica artificialis eſt facultas uſu & ſtudio comparata, præcepta complectens, quibus mens ad recte ratiocinandum dirigitur. Nam experimur, ut alias facultates innatas ædificandi, pingendi, cantandi, &c. ita & ipſam ratiocinandi vim nobis a natura inditam, eſſe admodum imperfectas, & niſi artis præceptis juventur, nihil fere egregium moliri; unde, ut ad opera externa quæ.

quædam artes inventæ ſunt, quibus facultas naturalis perficitur, ut ad ædificandum, pingendum, navigandum, excolendos agros, &c. ita & oportuit artem invenire, cujus præceptis ad recte ratiocinandum mens adjuvaretur.

Hic de artificiali Logica tantum agimus, circa quam primo quæritur, quid ſit ejus objectum; ſecundo, an ſit Scientia; tertio, quæ ſit ejus diviſio in docentem & utentem; quarto, qualis ſit Scientia, an ſpeculativa; quinto, an ſit neceſſaria ad alias ſcientias; ſexto, an earum demonſtrationes efficiat.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid ſit Objectum Logicæ.

OMnis facultas cognoſcitur per ſuum objectum; cum enim tota ſit propter ipſum, talis eſt, qualem eam objectum exigit; unde ab eo ſpecificari dicitur. Ut ergo quid ſit Logica innoteſcat, primo videndum, quid ſit ejus objectum. Vocamus autem hic objectum alicujus facultatis id, quod ipſi conſiderandum objicitur, ſeu circa quod verſatur; ut objectum viſus eſt color, objectum guſtus eſt ſapor, objectum cujuſvis ſcientiæ ſunt res, circa quas ejus conſideratio verſatur.

At in objecto duo accurate diſcernenda ſunt: Materiale & Formale. Objectum materiale eſt ipſa res, circa quam facultas quælibet verſatur. Objectum formale eſt id, quod in ea re facultas attingit, ut Objectum materiale viſus ſunt res, quæ videntur; Objectum formale eſt color, quem in rebus videt. Sic in ſcientia objectum materiale ſunt res, de quibus tractat: Objectum formale eſt illa propria ratio, quam in illis conſiderat; ut Medicinæ objectum materiale eſt corpus humanum, ſanabilitas vero eſt ejus objectum formale; agit enim de corpore humano, non ſub omni ratione, ſed ut eſt per artem ſanabile. Ex objecto materiali & formali fit unicum integrum objectum, quod objectum attributionis vocatur, quia ad illud referuntur omnia, de quibus agit ſcientia; ut corpus ſanabile eſt objectum medicinæ: Ens mobile eſt objectum Phyſicæ. Vocatur etiam *Subjectum ſcientiæ*, quod ejus diſputationibus ſubjiciatur: nonnumquam, *Materia circa quam*.

Præterea inter objectum & facultatem ſæpe aliquid mediat, cujus ope illud attingit: ut inter viſum & colorem mediat lux, cujus ope color a viſu percipitur; inter ſcientiam & objectum mediant principia, quibus objecti cognitio habetur. Illud medium dicitur *Ratio ſub qua*. His ita conſtitutis,

In

In primis certum eſt, rationem, ſub qua Logicæ eſſe principia, quibus concluſiones ſuas illuſtrat; ut: *Quæ ſunt eadem uni tertio, ſunt eadem inter ſe*; & : *Quod dicitur de omni, dicitur de quolibet ſub eo contento*, &c. Principia enim ſunt veluti quædam lux irradians concluſiones, ideoque ſe habent in ſcientiis, ut lux in viſione. Solum difficultas eſſe poteſt de objecto materiali, at major de objecto formali, circa quod tres ſunt præcipuæ ſententiæ.

Prima Nominalium, qui cenſent, voces eſſe objectum Logicæ. Sed illa fere obſolevit; non enim de vocibus, ſed de rebus per eas ſignificatis agunt ſcientiæ; licet utantur vocibus loco rerum, ut computator utitur calculis ad numerandas pecunias. Plane Medicina non eſt de hac voce *morbus*, ſed de re per eam ſignificata.

Secunda Sententia tres mentis operationes, ut dirigibiles a Logica, cenſet eſſe ejus objectum. Ea eſt plurium recentiorum.

Tertia Ens rationis directivum operationum mentis aſſignat pro objecto formali Logicæ: ita Thomiſtæ, ac plerique alii.

PRIMA CONCLUSIO.

Objectum materiale Logicæ ſunt res omnes a nobis cognitæ.

Probatur. Objectum materiale facultatis diſcurrendi eſt ipſa diſcurſus materia, ut patet ex terminis: ſed res omnes cognitæ ſunt materia diſcurſus, de omni enim re cognita diſcurrimus: ergo ſunt objectum materiale facultatis diſcurrendi, quæ eſt Logica.

Dices. Objectum materiale ſcientiarum realium non eſt objectum materiale Logicæ; ſed res cognitæ ſunt objectum materiale ſcientiarum realium: ergo non ſunt objectum materiale Logicæ.

Reſp. Tranſeat major, [nam eadem materia poteſt pertinere ad diverſas ſcientias] & diſtinguo minorem: Res cognitæ ſunt materia ſcientiarum realium, eo modo, quo Logicæ, nego; ſub alio modo, concedo. Res enim cognitæ ſunt materia ſcientiarum realium, præciſe ut cognoſci poſſunt; ſunt vero materia Logicæ, quatenus artificioſe diſponi poſſunt in modum Definitionis, Propoſitionis, Syllogiſmi, &c.

SECUNDA CONCLUSIO.

OBjectum formale Logicæ eſt Ens rationis directivum trium mentis operationum.

Per illud Ens rationis intelligo artificioſam diſpoſitionem, quam ratio facit in rebus cognitis, dum eas ordinat in modum prædicati, ſubjecti, generis, ſpeciei, definitionis, diviſionis, propoſitionis, ſyllogiſmi, &c. ut enim ars pingendi colores artificioſe diſponit, ut repræſentent, atque adeo colores ſunt objectum materiale hujus artis; diſpoſitio vero colorum objectum formale: ita Logicæ proprium munus eſt, res cognitas artificioſe diſponere in modum claræ definitionis, boni ſyllogiſmi, &c. quo facilius a mente poſſint percipi. Unde res cognitæ ſunt ejus objectum materiale; diſpoſitio vero illa artificioſa, ſeu forma definitionis, ſyllogiſmi, &c. eſt ejus objectum formale. Hæc dicitur Ens rationis, quia non eſt in rebus, ſed ſolum in mente eam apprehendente, & res ita ordinante. Dicitur etiam ſecunda Intentio, quia res afficit, non ut ſunt in ſe, ſed ut ſunt in mente. Hac adeo plana explicatione vides, quam immerito quidam, ut Thomiſtas impugnent, dicant eos habere pro Logicæ objecto Chimæras. Non enim Chimæras hic fingimus, ſed rem proponimus, quam quilibet in ſe ipſo quotidie experitur. Nam cum Syllogiſmum facis quid aliud facis, quam illum artificioſum ordinem inter præpoſitiones & terminos.

Concluſio ſic explicata eſt S. Thomæ, cujus verba exſcribere non pigebit; nam eam non mediocriter illuſtrant. *Ens* inquit 4. Metaph. lect. 4. *eſt duplex, ens naturæ, & ens rationis. Ens rationis proprie dicitur de illis ſecundis intentionibus, quas ratio adinvenit in rebus conſideratis, ut eſt intentio generis, differentiæ, prædicati, &c. quæ quidem non inveniuntur in rebus, ſed conſiderationem rationis conſequuntur: & ejuſmodi ENS RATIONIS eſt proprie SUBJECTUM LOGICÆ*. Et in Proœmio Ethicæ: *Ordo*, inquit, *quadrupliciter ad rationem comparatur; eſt enim quidam ordo, quem ratio non facit, ſed ſolum conſiderat, ſicut eſt ordo rerum naturalium: alius ordo eſt, quem ratio conſiderando facit in proprio actu, ut cum ordinat conceptus ſuos ad invicem: tertius ordo eſt quem ratio facit in operibus voluntatis: quartus ordo eſt, quem ratio noſtra facit in rebus exterioribus, ut in arca, in domo, navi &c. Ordo, quem ratio conſiderat, ſed non facit, pertinet ad Philoſophiam naturalem. Ordo, QUEM RATIO CONSIDERANDO FACIT IN PROPRIO ACTU,*

ACTIS, pertinet ad Philoſophiam rationalem [id eſt Logicam.] *Ordo autem actionum voluntatis pertinet ad moralem Philoſophiam. Ordo demum, quem ratio facit in rebus exterioribus, pertinet ad Artes mechanicas.*

Probatur concluſio ratione. Objectum formale Logicæ eſt forma definitionis, propoſitionis, ſyllogiſmi, &c. ſed hæc forma eſt ens rationis: ergo ens rationis eſt objectum formale Logicæ. Major non negatur ab Adverſariis, & ſi negent, ſic demonſtratur: Objectum formale Logicæ eſt id, quod ab ea proprie attingitur in objecto materiali, ut patet ex definitione objecti formalis; atqui res omnes, quæ ſunt materiale objectum Logicæ, attinguntur ab ea præciſe, quatenus ex iis formari poſſunt ſyllogiſmi, definitiones, &c. ergo ejus objectum formale eſt forma definitionis, ſyllogiſmi, &c. Minor vero probatur ex dictis: Artificioſa diſpoſitio non exſiſtens in ipſis rebus, ſed in illis apprehenſa per rationem eſt ens rationis, id eſt, exſiſtens in ſola cognitione rationis: atqui forma ſyllogiſmi, definitionis, &c. eſt artificioſa diſpoſitio apprehenſa per rationem in rebus cognitis: ergo eſt ens rationis. Major evidens eſt ex ipſis terminis. Minor patet experientia: formamus enim ſyllogiſmum, aut definitionem, dum res a nobis cognitas artificioſe diſponimus juxta Logicæ præcepta; unde ſyllogiſmus a S. Auguſtino dicitur *artefactum rationis*: porro cujuſvis artefacti forma eſt diſpoſitio materiæ, quæ conſtat ſecundum regulas artis; ut forma domus eſt artificioſa diſpoſitio lapidum & lignorum.

Confirmatur. Objectum formale Logicæ eſt id, ad quod ejus omnis cura, omniaque præcepta tendunt; atqui omnis cura, omnia præcepta Logicæ ad id tendunt, ut ſciamus recte objecta diſponere in modum prædicati, ſubjecti, generis, differentiæ, ſyllogiſmi, &c. quo mens facilius ea cognoſcat: ergo hæc artificioſa diſpoſitio jure illi tribuitur ut objectum formale. Unde aliæ ſcientiæ *Reales* dicuntur, quod de rebus agant: Logica vero *Rationalis*, quod agat de ordine in rebus a ratione facto.

Reſpondent Adverſarii, artificioſam illam diſpoſitionem non eſſe ens rationis apprehenſum in rebus cognitis, ſed ens reale inhærens ipſis actibus mentis; ut, formam ſyllogiſmi eſſe ordinem actuum mentis, quorum priores tertium inferunt.

Sed hæc reſponſio repugnat evidenti experientiæ; nam dum formo ſyllogiſmum, non ipſum mentis actum diſpono, ſed tres ideas rerum invicem comparo & ordino, ut illis ſic diſpoſitis mens mea aſſentiatur extremorum conjunctioni, propter unionem cum medio; &

cum definio, non actum meum, qui ſimplex eſt, diſpono, ſed rei definiendæ genus & differentiam.

Replicant, diſpoſitionem objectorum fieri a Logica; ut per eam mentis operationes dirigat, proindeque illas ut dirigendas per ſe intendi a Logica ut proprium objectum: diſpoſitionem vero objectorum ut medium ad illud.

Sed contra. Objectum Logicæ eſt id, in quo totum ejus artificium conſiſtit & conſummatur; atqui totum Logicæ artificium conſummatur in recta diſpoſitione objectorum: ergo eſt objectum Logicæ. Declaratur Minor. Objectis recte diſpoſitis mens naturaliter, & abſque ullis aliis regulis recte fertur in objectum; ut propoſitionibus per ſe notis in forma legitima juxta regulas Logicæ diſpoſitis, mens non eget præceptis, ut aſſentiatur concluſioni, ſed ipſa rei evidentia neceſſario inclinatur: ergo tota ars Logicæ unice verſatur circa diſpoſitionem objectorum.

Deinde quod commune eſt omnibus ſcientiis, non eſt objectum Logicæ, ſed ſolum id, quod eſt ipſi proprium atqui dirigere mentem eſt commune omnibus ſcientiis, eam enim illuſtrant & perficiunt; at Logicæ proprium eſt, ut cum cæteræ eam dirigant per cognitionem proprii objecti, Logica id præſtet per artificioſam omnium objectorum diſpoſitionem: ergo non ipſa directio mentis, ſed artificioſa objectorum diſpoſitio eſt proprium Logicæ objectum. Fateor tamen, directionem illam eſſe finem Logicæ, atque eam id habere præ cæteris, ut generaliter in omnibus mentem dirigat.

Dices. S. Thomas ſupra relatus dicit, objectum Logicæ eſſe *ordinem, quem ratio facit*, non in objectis, ſed *in proprio actu*.

Reſp. S. Thomam ibi ſumere actum ut includit objectum; nam in præcedenti loco ſatis expreſſe docet, ordinem illum fieri in rebus conſideratis, atque id patet experientia. Attamen quia non fit in rebus, ut ſunt in ſe, ſed ut ſunt in actu rationis, eas conſiderantis, dicitur quodam modo fieri in ipſo actu rationis.

Collige ex dictis, eos nobiſcum ſentire re ipſa, ſed voce differre, qui dicunt, Orationem Logicalem artificioſam eſſe objectum Logicæ: hæc enim formaliter eſt ens rationis modo a nobis explicato.

Solvuntur Objectiones.

OBjectiones ex duplici capite procedunt; aliæ contendunt, Operationes intellectus eſſe objectum Logicæ,

gicæ; aliæ vero; Ens rationis non poſſe eſſe illius objectum.

Obj. ex primo capite, Definitio, diviſio, & argumentatio ſunt objectum Logicæ; atqui hæ ſunt ipſiſſimæ operationes intellectus: ergo operationes intellectus ſunt objectum Logicæ. Probatur minor; nam definitio nihil aliud eſt, quam actus, quo definio; diviſio, actus quo divido, &c.

Reſp. Diſtinguo Majorem: argumentatio [& idem dicendum de definitione & diviſione] eſt objectum Logicæ, argumentatio effectiva, nego: argumentatio effecta, concedo. Similiter ad Minorem diſtinguo: argumentatio eſt operatio intellectus, effectiva, concedo; effecta, nego.

Explicatur ſolutio. Sæpe nomen operis effecti tribui ſolet actioni, qua tale opus fit; ſicut *pictio* vocatur non ſolum imago facta, ſed etiam actio pictoris imaginem formantis: in hoc igitur ſenſu argumentatio dicitur non ſolum oratio, in qua ſic propoſitiones diſponuntur, ut una aliam inferat; ſed etiam actus intellectus, quo fit talis oratio. Attamen diſtinctionis gratia actum argumentantem vocamus *argumentationem effectivam*; orationem vero per talem actum formatam vocamus *argumentationem effectam*. Hoc poſito dicimus, objectum Logicæ eſſe, non quidem argumentationem effectivam, id eſt, actum, quo arguimus; ſed argumentationem effectam, id eſt, orationem, in qua propoſitiones ſic ordinantur, ut una ex aliis ſequatur: neque enim Logica ſollicita eſt de inſpicienda natura & proprietatibus illius actus, quo argumentamur [id enim magis ad Animaſticam ſpectat] ſed tota ejus cura eſt in examinanda natura, proprietatibus, & regulis illius orationis, quæ per mentis actum formata dicitur *argumentatio*; quæque formaliter conſiſtit in diſpoſitione, quam ratio percipit in rebus cognitis. Alii vocant actum argumentantem *argumentationem formalem*: orationem vero per actum mentis formatam vocant *argumentationem objectivam*, ſed in idem redit.

Inſtabis. Argumentatio effecta, ſeu illa oratio, in qua unum ex alio infertur, non eſt objectum Logicæ: ergo nulla ſolutio. Probatur ſubſumptum: Illa argumentatio eſt objectum Logicæ, quæ facit ſcire: ſed talis oratio non facit ſcire; ergo non eſt objectum Logicæ. Probatur minor. Ens rationis non poteſt facere ſcire; ſed talis oratio eſt tantum ens rationis: ergo non poteſt facere ſcire. Minor a nobis conceditur, major vero probatur: Ens rationis non poteſt producere ens reale; ſed ſcientia eſt ens reale: ergo non po-

teſt

teſt produci ab ente rationis, proindeque ens rationis non poteſt facere ſcire.

Reſp. Nego ſubſumptum. Ad probationem, nego minorem. Ad ejus probationem, diſtinguo majorem: ens rationis non poteſt facere ſcire, per modum cauſæ generantis ſcientiam, concedo; per modum conditionis, ſine qua non, nego: licet enim illa diſpoſitio artificioſa, quam vocamus *ens rationis*, & in qua formaliter conſiſtit argumentatio, non cauſat ſcientiam; attamen eſt conditio, ſine qua res ipſæ, ex quibus fit ſyllogiſmus, non cauſarent ſcientiam. Sicut licet figura gladii non ſit cauſa vulneris; attamen eſt conditio, ſine qua ferrum non vulneraret.

Dices. Licet ex rebus in modum ſyllogiſmi diſpoſitis nullum ens rationis, nulla forma ſyllogiſtica reſultaret, attamen daretur adhuc Logica: ergo talis forma, & tale ens rationis non eſt objectum Logicæ.

Reſp. Argumentum implicare in terminis; nam forma ſyllogiſtica eſſentialiter conſiſtit in eo, quod diſpoſitionem illam in rebus concipiamus: ſicut imago eſſentialiter conſiſtit in eo, quod ſit quædam artificioſa diſpoſitio in coloribus; unde ſublato ente rationis, implicat dari res in modum ſyllogiſmi diſpoſitas.

Urgebis. Inſtrumentum ſcientiæ non poteſt eſſe objectum ſcientiæ; ſed forma ſyllogiſtica non eſt niſi inſtrumentum ſciendi; ergo non eſt objectum Logicæ.

Reſp. Diſtinguo majorem: Inſtrumentum ſcientiæ non poteſt eſſe objectum ſcientiæ, principalioris, concedo; ſcientiæ inſtrumentalis, nego. Porro Logica eſt ſcientia inſtrumentalis, ideoque vocatur ab Ariſtotele *Organum*, ideſt, *Inſtrumentum*: unde non mirum, ſi ejus objecta ſint inſtrumenta ſciendi. Sicut inſtrumentum artis equeſtris, ſcilicet frænum, eſt objectum alterius artis, ſcilicet frænifactoriæ.

Objicies 2. Finis Logicæ eſt ipſius objectum; ſed operationes intellectus ſunt finis Logicæ: ergo ſunt ejus objectum. Probatur minor; nam ad hoc tendit Logica, ut dirigat operationes intellectus.

Reſp. Diſtinguo majorem: Finis proximus eſt objectum Logicæ, concedo; finis remotus, nego. Et ad minorem; operationes mentis ſunt finis Logicæ proximus, nego; finis remotus, concedo. Primaria enim cura Logicæ eſt tractare de entibus rationis, ſcilicet de ſyllogiſmo, propoſitione, definitione, &c. eaque mediante cognitione dirigit operationes Intellectus. Unde ſyllogiſmi, propoſitiones & alia hujuſmodi entia rationis ſunt primarius finis & objectum proprium Logicæ; operationes vero intellectus ſunt tantum finis remotus.

Inſta-

Inſtabis. Sic ſe habet Logica ad actus mentis, ſicut Moralis ad actus voluntatis; atqui objectum Moralis non eſt diſpoſitio, quam ratio facit in actibus voluntatis, ſed potius ipſi actus voluntatis: ergo nec diſpoſitio illa artificioſa, quam Logica facit, erit objectum Logicæ, ſed potius ipſi actus mentis.

Reſp. Tranſeat major, & nego minorem; nam formaliter loquendo actus voluntatis non ſunt objectum formale Moralis, ſed potius moralitas ipſa, ſeu, ut ita loquar, *ens morale*, quod in illis reperitur, ut inſinuat Divus Thomas ſupra relatus, & a nobis oſtendetur initio Moralis; attamen quia operationes voluntatis ſunt ſubjectum & materia ordinis moralis, ideo totum illud conjunctum ex operatione & moralitate, dicitur objectum moralis ſcientiæ: at vero operationes intellectus, propriæ loquendo, non ſunt materia, in qua recipitur diſpoſitio logicalis: non enim forma ſyllogiſtica recipitur in actu, quo diſcurro, ſed apprehenditur in rebus a me cognitis: unde operationes mentis non poſſunt proprie dici objectum Logicæ etiam materiale.

Dices. Quare igitur D. Thomas 3. Poſter. dicit, actus mentis eſſe propriam materiam Logicæ?

Reſp. D. Thomam loqui de materia dirigibili, non vero de materia cognoſcibili; nam Logicæ non eſt cognoſcere naturam actuum mentis, ſed ſolum illos dirigere, præbendo ſyllogiſmos, & definitiones, quibus procedant ad cognoſcendas veritates.

Obj. ex ſecundo capite. Objectum Logicæ eſt aliquid reale: ergo non eſt ens rationis. Probatur antecedens: Specificativum Logicæ debet eſſe aliquid reale: ſed objectum Logicæ eſt ejus ſpeceficativum: ergo debet eſſe reale. Minor certa eſt; nam omnes facultates ſpecificantur ab objectis. Major vero probatur: Specificativum entis realis debet eſſe reale; ſed Logica eſt ens reale: ergo ſpecificativum ejus debet eſſe reale.

Reſp. Nego antecedens. Ad probationem, nego majorem. Ad ejus probationem, diſtinguo majorem: Specificativum entis realis debet eſſe reale; ſpecificativum intrinſecum & per modum partis conſtituentis, concedo, ſpecificativum extrinſecum & per modum objecti terminantis, nego. Explicatur diſtinctio: Dupliciter aliquid poteſt ſpecificare aliud, id eſt, dare illi ſpeciem. Primo intrinſece & per modum conſtitutivi: ut anima dat ſpeciem homini per modum intrinſeci & partis conſtituentis, & generaliter forma cujuslibet rei ſpecificat illam intrinſece & conſtitutive. Secundo, per modum termini extrinſeci, ad quem res illa ordinatur. Sic generaliter omnis habitus, omnis virtus, omnis ſcientia

ſpeciem deſumit ab objecto ſuo ut ab aliquo extrinſeco, ad quod terminatur. Dicimus ergo, quod licet id, a quo primo modo, intrinſece ſcilicet & conſtitutive, ſpecificatur ens reale, debeat eſſe aliquid reale: attamen id, a quo ſpecificatur ſecundo modo, ſcilicet extrinſece & terminative, non ſemper eſt ens reale. Manifeſtum eſt autem, Logicam hoc ſecundo tantum modo ſpecificari ab objecto.

Inſtabis. Ordo realis debet habere terminum realem; ſed Logica dicit ordinem realem ad ſuum objectum: ergo objectum debet eſſe quid reale.

Reſp. Diſtinguo majorem: Ordo realis debet habere terminum realem: ordo prædicamentalis, concedo; ordo realis tranſcendentalis, nego. Quid ſit ordo prædicamentalis & traſcendentalis, dicetur infra; Interim ordo prædicamentalis eſt relatio quædam adventitia rei ad poſitionem alterius, ut nato filio, reſultat in parte relatio paternitatis; & hæc relatio exigit ſemper terminum realem. Ordo tranſcendentalis eſt ipſa rei entitas, in quantum ordinatur ad aliud, ut oculus ad colores, & ſcientia ad ſuum objectum. Dicimus ergo, tranſcendentalem hunc ordinem poſſe terminari etiam ad ens rationis, ut patet in actu, quo formo chimæram, quo fingo fabulas, quo cupio mortem, quo tracto de ente rationis; hic enim actus mera entia rationis reſpicit, & tamen realis eſt.

Urgebis. Id, quod reſpicitur a ſcientia, debet habere proprietates; ſed ens rationis non habet proprietates: ergo non poteſt reſpici a ſcientia; probatur minor: nam iſtæ proprietates vel eſſent reales, vel rationis; non ſunt reales, alias eſſent nobiliores ente rationis; non ſunt etiam entia rationis, alias idem eſſet proprietas ſui ipſius: ergo nullæ ſunt.

Reſp. Nego minorem. Ad probationem reſpondeo, has proprietates eſſe entia rationis: at nego propterea, idem eſſe proprietatem ſui ipſius. Nam ſub ente rationis plura ſunt entia, in quibus unum eſt proprietas alterius; ut oppoſitio, converſio, æquipollentia ſunt proprietates propoſitionis.

Obj. 2. Ens fictitium non poteſt eſſe objectum Logicæ; ſed ens rationis eſt quid fictitium: ergo non eſt objectum Logicæ. Probatur minor: Cognoſcere in rebus, quod non eſt in ipſis, eſt fingere: ſed ens rationis conſiſtit in, eo, quod cognoſcatur in rebus id, quod non eſt in rebus: ergo eſt quid fictitium.

Reſp. Nego minorem. Ad probationem diſtinguo majorem: Fingere eſt cognoſcere in rebus, quod non eſt in ipſis; cognoſcere gratis, ſine ratione & fundamento con.

concedo: cognoſcere cum ratione & fundamento, nego: talis enim cognitio non cenſetur fictio, ſed artificioſa & ratione plena diſpoſitio. Et pariter ad minorem diſtinguo: Ens rationis in eo conſiſtit, ut aliquid cognoſcatur in rebus, quod non eſt in ipſis; actualiter, concedo; quod non eſt ipſis fundamentaliter, nego: res enim, licet in ſe non ſint diſpoſitæ in modum v. g. ſyllogiſmi; attamen ita exigunt ordinari, quando concipiuntur, ut recte diſcurramus.

Inſtabis. Intellectus errat faciendo entia rationis: ergo ſunt mera figmenta. Probatur antecedens; Concipere rem aliter, ac ſit in ſe, eſt errare; ſed intellectus, faciendo ens rationis, concipit rem aliter, quam ſit in ſe, v. g. concipit rem eſſe prædicatum, vel ſubjectum, cum tamen neutrum ſit a parte rei; ergo intellectus, faciendo ens rationis, errat.

Reſp. Nego antecedens. Ad probationem diſtinguo majorem: Errare eſt concipere rem aliter, quam ſit in ſe, ex parte rei intellectæ, ita ut rem ipſam concipiamus eſſe in ipſa, quod non eſt, concedo; aliter, ex parte modi intelligendi, ita ut quemdam ordinem tribuamus ipſis rebus in intellectu noſtro, quem non habent in ſe ipſis, nego. Solutio eſt D. Thomæ 1. p. q. 85 art. 1. Patet autem, quod ens rationis non ſit, in quantum rem concipimus eſſe in ſe id, quod non eſt, v. g. Petrum eſſe irrationalem, ſed ſolum in quantum attribuimus aliquem ordinem rebus a nobis cognitis, quem non habent in ſeipſis; unde faciendo ens rationis non erramus, ſed ſolum ordinamus ac diſponimus ea, quæ ex ſeipſis non ſunt invicem ordinata.

ARTICULUS SECUNDUS.

An Logica ſit ſcientia.

CONſtat igitur, quid ſit objectum Logicæ; nunc quæritur, an Logica tendat in iſtud objectum ſcientifice, quid vera ſcientia; Ut autem difficultas clare proponatur.

Nota, quinque eſſe Virtutes intellectuales, ſcilicet Intelligentiam, Sapientiam, Scientiam, Prudentiam, & Artem. Virtus enim intellectualis eſt; qua perficitur intellectus ad veritatem attingendam: his autem quinque mens noſtra perficitur circa veritatem, ſicut appetitus per virtutes morales, Juſtitiam, Temperantiam, & Fortitudinem, perficitur circa bonum. Intelligentia eſt habitus perficiens intellectum circa prima principia per ſe nota. Sapientia eſt notitia rerum per cauſas ſublimiores,

res. Scientia eſt notitia rerum per quaſcumque cauſas certa, & evidens, ſeu cognitio per demonſtrationem acquiſita; unde ſapientia eſt ſcientia quædam ſublimior. Prudentia eſt recta ratio agibilium, id eſt, habitus rectificans rationem circa ea, quæ ſunt a nobis agenda. Ars eſt recta ratio factibilium, id eſt, habitus rectificans mentem circa opera facienda, v. g. circa naves, domos, horologia, &c. Quæritur ad quid ex iſtis pertineat Logica? Quidam putant, eſſe artem; alii eſſe ſcientiam impropriam tantum. Communior ſententia eſt, eam eſſe veram: ita cenſent omnes Thomiſtæ cum S. Thoma pleriſque in locis, quæ referre neceſſe non eſt.

CONCLUSIO.

Logica eſt vere, ac proprie Scientia, ſeu Sapientia.

Probatur. Scientia eſt cognitio certa & evidens per demonſtrationem acquiſita; ſed Logica eſt cognitio certa & evidens per demonſtrationem acquiſita: ergo eſt ſcientia. Probatur minor: nam Logica non tradit nude regulas diſcurrendi, ſed eas demonſtrative probat, rationem illarum evidentem reddit, & ſcientifice de illis diſputat, v. g. quod definitio debeat conſtare genere & differentia; quod ſolum tres termini poſſint eſſe in ſyllogiſmo, &c. ergo Logica eſt cognitio per demonſtrationem acquiſita.

Unde eſto Rhetorica & Grammatica ſint tantum artes quæ nudas regulas tradunt, præcipue Grammatica, non tam ratione, quam uſu conſtantes, attamen Logica ſuas regulas probat & demonſtrat. Rhetor enim quærit ornatum ſermonis, quo res plauſibiles & veroſimiles efficiat: Grammaticus vero quærit congruitatem ſermonis, quæ potius ex uſu, quam ex ratione attenditur: ſed Logicus veritatem ipſam quærit, ideoque demonſtratione, quæ veritatis interpres eſt, ſua præcepta, quantum poteſt, oſtendit & communit.

Obj. 1. Objectum Logicæ, ſcilicet Ens rationis proprie ac ſimpliciter loquendo, non eſt ſcibile; ergo Logica non eſt ſcientia. Probatur antecedens; quod non eſt ſimpliciter ens non eſt ſimpliciter ſcibile: ſed ens rationis non eſt ſimpliciter ens: ergo non eſt ſimpliciter ſcibile. Minor conſtat, quia Ens rationis non eſt, niſi umbra entis. Major ſuadetur: quia ſcibilitas fundatur in ente: ergo quod non eſt ſimpliciter ens, non eſt ſimpliciter ſcibile.

Reſp. Nego antecedens. Ad probationem, nego majorem. Ad ejus probationem diſtinguo. Scibilitas fundatur

tur in ente, præſuppoſitive, concedo; commenſurative, nego. Senſus eſt: ut aliquid ſciri poſſit, debet quidem habere aliquam entitatem; nam de nihilo nihil ſcitur. Attamen ſcientia, quæ de aliquo habetur, non commenſuratur ſemper ejus entitati, ita ut tanta ſit, quanta eſt illa entitas, ſed commenſuratur principiis, ex quibus ſuas derivat concluſiones; unde circa res minimas maximæ, ac certiſſimæ habentur ſcientiæ, ut de lineis, ac numeris; contra de maximis rebus aliquando aut nulla, aut incerta habetur cognitio, ut de individuis. Itaque Logica eſt ſcientia, eaque certiſſima, licet ſit de aliquo minimæ entitatis; quia procedit ex principiis evidentiſſimis.

Inſtabis. Ens ſecundum quid non eſt ſimpliciter verum ergo non eſt ſimpliciter ſcibile.

Reſp. Diſtinguo antecedens: Ens ſecundum quid non eſt ſimpliciter verum, veritate tranſcendentali, tranſeat; veritate formali, nego. Solutio amplius patebit in Metaphyſica. Interim veritas traſcendentalis eſt ipſa rei entitas ut comparata ad intellectum: Veritas formalis eſt ipſa cognitio intellectus, ut conformis ſuo objecto. Patet autem, quod de minimu ente poſſumus habere cognitionem ipſi ſimpliciter conformem, ac proinde de quolibet ente datur ſimpliciter veritas formalis.

Urgebis. Scientia eſt ſolum de rebus certis, & neceſſariis; ſed ens rationis eſt incertum, & nullo modo neceſſarium: ergo de illo non eſt ſcientia. Major adeo certa eſt, ut Socrates, cum Cratillo & Heraclito, putans omnia continuo motu variari, negaverit poſſe haberi ſcientias de rebus: Plato vero, ut ſalvaret ſcientiam, recurrebat ad ideas æternas & immobiles. Minor probatur: Quod ſit a nobis, non eſt quid certum & neceſſarium: ſed ens rationis ſit a nobis: ergo non eſt certum & neceſſarium.

Reſp. Nego antecedens. Ad probationem diſtinguo majorem: Scientia eſt de rebus certis & neceſſariis, quantum ad connexionem prædicatorum eſſentialium, concedo; neceſſariis quantum ad exſiſtentiam, nego. Et ad minorem: Ens rationis non eſt certum & neceſſarium, quantum ad exſiſtentiam, concedo; quantum ad connexionem prædicatorum eſſentialium, nego. Explicatur Solutio: Res, de quibus agunt ſcientiæ, non debent eſſe neceſſariæ quantum ad exſiſtentiam, id eſt, neceſſario exſiſtere, ut patet in morbis, de quibus agit Medicus; in virtutibus, de quibus agit Moralis; in motu, de quo agit Phyſicus, quæ omnia modo exſiſtunt, modo non exſiſtunt; ſed ſolum debent eſſe neceſſariæ quantum ad connexionem prædicatorum eſſentialium,

id eſt, habere quædam prædicata, quæ ita ipſis conveniant, ut non poſſimus concipere rerum iſtarum eſſentias quin illis hæc prædicata conveniant. Ideoque ſemper verum eſt ejuſmodi prædicata convenire talibus rebus, ut ſemper verum fuit, morbum conſiſtere in deordinatione humorum, & diſponere ad mortem; Virtutes conſiſtere in quadam mediocritate per rationem taxata; Syllogiſmos conſtare extremis cum uno tertio comparatis; Definitionem debere eſſe clariorem definito. Circa ejuſmodi notiones & prædicata neceſſario rebus convenientia occupantur ſcientiæ, & Logica inter cæteras, quæ non diſputat de Syllogiſmo, qui hodie fit, vel cras, ſed de regulis neceſſario ſervandis ad formandos Syllogiſmos, & de proprietatibus neceſſario ipſis convenientibus.

Obj. 2. Modus ſciendi, & inſtrumentum ſcientiæ non eſt ſcientia; ſed Logica eſt modus ſciendi, & inſtrumentum ſcientiarum: ergo non eſt ſcientia. Probatur minor; ut enim dicit Ariſtoteles, *Abſurdum eſt quærere ſimul ſcientiam, & modum ſciendi*.

Reſpondeo. Nego majorem; nam ſicut in artibus una poteſt eſſe inſtrumentum alterius, ita una ſcientia poteſt eſſe inſtrumentum aliarum. Ad Ariſtotelem reſpondeo, ſolum velle, quod illa ſcientia, quæ eſt modus ſciendi, prius debet addiſci, quam aliæ, & tamen adhuc dici poſſet, quod Logica non eſt tam inſtrumentum, & modus ſciendi, quam ſcientifica notitia inſtrumentorum, & modorum ſciendi.

Inſtabis. Logica aliquando conficit Syllogiſmos probabiles, imo & ſophiſticos; ergo non eſt ſcientia.

Reſp. Diſtinguo antecedens; Conficit Syllogiſmos probabiles & ſophiſticos per modum habitus inclinantis ad aſſentiendum concluſioni probabili, vel ſophiſticæ, nego; per modum applicantis ſuas regulas materiæ probabili, aut ſophiſticæ, concedo. Logica enim ſolum tradit ſcientifice regulas bene argumentandi in omni materia, & quamlibet datam materiam diſponit in modum ſyllogiſmi. Cæterum per accidens eſt, quod illa materia inferat concluſionem, probabilem, vel fallacem: neque de hoc curat Logica, neque ad aſſentiendum ipſi movet intellectum, unde ex hoc non amittit rationem ſcientiæ.

Urgebis. Logica dicitur ars: ergo non eſt ſcientia.

Reſp. Diſtinguo antecedens: Dicitur ars, proprie dicta & mechanica, nego; ars liberalis, & ſimilitudinarie, concedo. Logica enim dicitur ars, in quantum ſicut ars proprie dicta diſponit materiam externam, ut lapides, vel ferrum, ita Logica diſponit res cognitas, Ita D. Thomas 1. 2. q. 58. ar. 3.

A R-

ARTICULUS TERTIUS.

De diviſione Logicæ in Docentem & Utentem.

Ex præmiſſis conſtat, quid ſit Logica; definiri enim poteſt, Scientia entis rationis directivi operationum mentis. Nunc agendum eſt de vulgata ejus diviſione in *Docentem & Utentem*.

PRIMA CONCLUSIO.

Logica recte dividitur in Docentem & Utentem.

Probatur. Facultas bene diſcurrendi non ſolum ſcientifice tradit regulas ad recte argumentandum, ſed etiam eas ad uſum redigit, bene definiendo, dividendo, & argumentando: ergo recte dividitur in Docentem, quæ tradit, & explicat regulas, & Utentem, quæ eas applicat ad opus; nam, ut ait D. Thomas, Uſus eſt applicatio rei ad opus, 1. 2. q. 16. a. 1.

Circa hanc concluſionem nota, quod præcepta Logicæ poſſunt triplici materiæ applicari, ſcilicet demonſtrativæ, probabili, & ſophiſticæ, ſeu captioſæ. Aliquando enim demonſtrative diſputamus, id eſt, per principia certa & evidentia; aliquando ſolum probabiliter; & aliquando captioſe, & cum fallacia. Hinc aliqui grandem quæſtionem movent, utrum in omni iſta materia uſus præceptorum proprie pertineat ad Logicam utentem.

SECUNDA CONCLUSIO.

Uſus præceptorum logicalium in materia topica, ſeu probabili, & ſophiſtica proprie pertinet ad Logicam: ita omnes cum D. Thoma 4. Metaph. lect. 4.

Probatur. Logica conficit ſyllogiſmos topicos & ſophiſticos, quando libuerit, & in omni materia: ergo uſus in talibus ſyllogiſmis pertinet ad Logicam. Probatur antecedens: Siquidem tales ſyllogiſmi procedunt per media faciliſſima & communiſſima, quorum etiam locos & fontes ſuppeditat Logica, ideoque qui ſcit regulas Logicæ, ſtatim poteſt ejuſmodi ſyllogiſmos conficere; unde dicit Ariſtoteles, *Dialecticum diſputare probabiliter de omni ente*,

TERTIA CONCLUSIO,

IN materia demonſtrativa, ſaltem logicali, Logica poteſt dici utens.

Probatur. Logica, conficiendo ſuas demonſtrationes, utitur quoque ſuis præceptis: ergo in materia demonſtrativa, ſaltem logicali, habet uſum.

Concluſionem iſtam quidam Thomiſtæ negant, quod velint, uſum debere omnino diſtingui a doctrina logicali; unde quando Logica, explicando & definiendo demonſtrationem, ſervat regulas bonæ definitionis & diviſionis, dicunt talem actum eſſe potius doctrinam, quam uſum: ſed quæſtio eſt ſolum de nomine. Melius dicitur, quod idem actus poteſt eſſe ſimul doctrina & uſus: doctrina quidem, in quantum tradit aliqua præcepta; uſus vero, quatenus tradendo illa ſervat regulas alibi præſcriptas. Cæterum an Logica poſſit dici utens in materia demonſtrativa aliarum ſcientiarum, ideſt, an Logica conficiat ſyllogiſmos aliarum ſcientiarum, vel ſolum dirigat præſcribendo regulas, dicemus art. 6.

QUARTA CONCLUSIO.

LOgica Docens & Utens non ſunt duo habitus realiter diſtincti, ſed tantum duo munera ejuſdem habitus; ita ut eadem facultas ſit, quæ regulas explicat, & illas ad uſum redigit. Concluſio eſt communis inter Thomiſtas, & alios, quam inſinuat D. Thomas 4. Metaph. lect. 4.

Probatur ejus principiis. Uſus & Doctrina regularum logicalium pertinent ad eundem habitum: ergo Logica docens & utens eſt idem habitus. Probatur antecedens: Actus ſubordinati, quorum unus oritur ab alio, & non addit novam difficultatem, pertinent ad eumdem habitum: ſed uſus in Logica oritur ex doctrina, ut patet, ipſique ſubordinatur, nec novam addit difficultatem: ergo uſus & doctrina in Logica ſpectant ad eundem habitum. Major eſt D.Thomæ 2. 2. q. 28. art. 4. & patet inductione. Sic amor Dei & Proximi ſpectat ad eandem charitatem: ſic vincere nimios timores, & frænare temerarias audacias, ſpectat ad unicam virtutem fortitudinis: ſic Deum colere, adorare, precari, ſacrificare, &c. pertinet ad unicam virtutem religionis, &c. Minor vero probatur: Si uſus regularum logicalium adderet difficultatem ſupra doctrinam, vel ea oriretur ex parte materiæ, quæ reſiſteret, ut in arte ſabrili ferrum reſiſtit,

ſtit,ideoque opus eſt ſpeciali induſtria ad ipſum tractandum; vel ex parte potentiæ exſecutive, quæ eſſet alia a potentia ſcientiæ, ut in muſica; nam Muſicus mente ſcit regulas, & gutture eas exſequitur, ideoque nova induſtria indiget ad erudiendam vocem; ſed ex neutro capite oritur difficultas in uſu regularum logicalium: ergo ex nullo. Declaratur minor: nam in primis materia logicalis non reſiſtit; res enim cognitas poſſumus ordinare, prout placuerit, ex una conficiendo prædicatum, ex alia ſubjectum, abſque eo quod reſiſtant. Deinde eadem potentia eſt, ſcilicet intellectus, quæ & ſcit regulas Logicæ, & eas diſcurrendo redigit ad uſum.

Obij. 1. Inſtrumentum diſtinguitur a re, cujus eſt inſtrumentum; ſed Logica utens eſt inſtrumentum docentis: ergo diſtingui ab illa. Major conſtat; quia nihil poteſt eſſe inſtrumentum ſui ipſius. Minor vero probatur: Logica utens eſt inſtrumentum omnis ſcientiæ; ſed Logica docens eſt ſcientia: ergo Logica utens eſt inſtrumentum docentis.

Reſp. Diſtinguo majorem: Inſtrumentum proprie dictum, concedo; inſtrumentum improprie dictum, nego. Logica autem non dicitur proprie inſtrumentum ſcientiarum, ſed potius facultas cognoſcitiva & factiva inſtrumentorum ſciendi; nam proprie inſtrumenta ſciendi ſunt ſyllogiſmi, definitiones, & alia ejuſmodi, unde ſicut ars fabrilis utitur malleo a ſe facto ad fabricandum alium malleum, ita Logica utitur regulis ſyllogiſmi ad conſiderandam naturam ſyllogiſmi. Adde præterea, non eſſe inconveniens in inſtrumentis iſtis ſpiritualibus, quod idem quodammodo ſit inſtrumentum ſui ipſius; nam definitio definit ſe ipſam, & argumentatio arguit de ipſa, & termo loquitur de ſe ipſo; cujus radix eſt, quia ratio reflectitur ſupra ſe ipſam, ideoque omnia, quæ ſunt in ratione, ſunt etiam ſupra ſe reflexiva. Poteſt igitur Logica eſſe quodammodo ſui ipſius inſtrumentum, nec modo aliis ſcientiis, ſed etiam ſibi deſervire, quatenus explicat ſuum objectum per ſyllogiſmos, quos ipsa facit.

Inſtabis. Logica utens non eſt ſcientia: ergo diſtinguitur a docente, quæ eſt ſcientia.

Reſp. Diſtinguo antecedens: Logica utens non eſt ſcientia; reduplicative ut utens, concedo; ſpecificative, nego. Id eſt, ille habitus, quo utimur regulis Logicæ, non habet, quid ſit ſcientia formaliter ex ipſo uſu; attamen etiam uſus ad illum pertinet habitum, qui aliunde eſt ſpecies ſcientiæ. Sic charitas reduplicative, ut amat Proximum, non eſt virtus Theologica ex ipſo Proximo; ſed tamen etiam amor Proximi pertinet ad charitatem, quæ aliunde eſt ſpecies virtutis Theologi-

cæ, eo quod ſcilicet reſpiciat Deum.

Urgebis. Uſus non poteſt eſſe actus ſcientiæ: ergo non pertinet ad Logicam docentem, quæ eſt ſcientia, ſed ad novum habitum. Probatur antecedens: quia actus ſcientiæ eſt ſcire, non vero uti.

Reſp. Diſtinguo antecedens. Uſus non poteſt eſſe actus ſcientiæ, primarius, concedo; ſecundarius, nego. Nam uſus ſcientiæ eſt quaſi quædam diffuſio & propagatio ſcientiæ; unde, niſi offerat novam difficultatem, pertinere poteſt ad habitum ſcientiæ.

Dices. Logica docens & utens habent diverſos fines, cum finis docentis ſit cognitio regularum, finis vero utentis conſtructio ſyllogiſmorum: ergo ſunt diverſi habitus.

Reſp. Diſtinguo antecedens; Habent diverſos fines ſubordinatos, concedo; non ſubordinatos, nego; ſiquidem confectio ſyllogiſmi ſubordinatur cognitioni ſyllogiſmi, ideoque poſſunt pertinere ad eumdem habitum.

Obji. 2. Logica docens & utens differt definitione: ergo differt quidditate: Definitio enim explicat naturam & quidditatem rei; unde ubi eſt duplex definitio, eſt etiam duplex quidditas & natura.

Reſp. Diſtinguo antecedens: Differt definitione adæquata & totali, nego; inadæquata & partiali, concedo. Sæpe enim fit, ut unica res habens duplex munus, definiatur duplici definitione inadæquata, quarum quælibet explicat unum munus; ut, ſi quis definiret charitatem Dei, Amorem, quo Deus diligitur ſuper omnia: & charitatem Proximi, Amorem, quo Proximum propter Deum diligimus ſicut noſmetipſos, eſſent duæ definitiones inadæquatæ, & una res definita. Ita ſe habet res in præſenti. Facultas diſcurrendi, ſeu Logica, licet ſit unus habitus, habet duo munera, ideoque definiri poteſt dupliciter ſic: Logica docens eſt Facultas ſpeculativa ſyllogiſmorum; Utens eſt Facultas confectiva ſyllogiſmorum.

Inſtabis. Conſideratio prudentialis, qua quis diſcurrit, quid in negotio expediet; & uſus prudentialis, quo quis exſequitur id, quod ſecundum virtutem judicat expedire, ſpectant ad duos habitus, ex S. Thoma 1. 2. q. 57. ar. 6. ergo etiam conſideratio, & exſecutio ſyllogiſmorum ſpectant ad duos habitus.

Reſp. Nego paritatem: nam in moralibus exſecutio novam, immo maximam affert difficultatem; plures enim ſunt fortes in conſultando, & ignavi in exſequendo, unde alia requiritur virtus ad bene conſultandum, & alia ad bene exſequendum. At vero in logicalibus to-

ta difficultas eſt in ſciendis regulis, & vix ulla in exſequendo.

Urgebis. Etiam quis perfecte callens regulas Logicæ non ita promptus eſt ad conficiendos ſyllogiſmos, & per uſum ſcientiæ, ſe quotidie acquirere novam facultatem: ergo & novum habitum.

Reſp. Diſtinguo antecedens: Quis ſciens regulas patitur difficultatem, quam per uſum tollit; ex defectu materiæ, quæ non ita prompte ſuccurrit, concedo; ex parte applicationis regularum ad materiam, nego; & nego conſequentiam. Difficultas enim illa ſe tenet non ex parte regularum applicandarum, ſed ex penuria materiæ, quam in promptu non habet. Sæpe autem diſputando acquirit facilitatem, quia per exercitium memoria fit promptior ad ſubminiſtrandam materiam.

ARTICULUS QUARTUS.

An Logica ſit ſcientia ſpeculativa.

CONſtat, quid & quotuplex ſit Logica; nunc examinandum eſt, qualis ſit, & primo an practica, vel ſpeculativa. Scientia ſpeculativa eſt, quæ unice ad cognitionem veritatis tendit: Scientia practica, quæ hanc cognitionem ad opus extendit. Utraque veritatem quærit, ſed illa propter ſe, iſta propter opus; unde illa ſcit, ut ſciat; iſta ſcit, ut operetur. Sed quia ſcire, ipſaque ſpeculatio eſt quoddam opus, non cenſetur ſcientia practica ex eo, quod tendat ad opus, quod ſit ſpeculatio, alias omnis ſcientia eſſet practica, quia omnis tendit ad ſpeculandum. S. Thomas 1. p. q. 14. a. 16. aſſignat diſcrimen ſcientiæ practicæ a ſpeculativa ex tribus; 1. ex objecto, ſi ſit res operabilis, ſeu, ut ita dicam, practicabilis; ut res morales; 2. ex modo, ſi procedat compoſitive, deſcendendo ad particularia & circumſtantias, iiſque ſuas regulas applicaudo; ut Medicina non ſolum in genere morbos conſiderat, ſed in particulari, in tali & tali circumſtantia; 3. ex fine, ſi finis non ſit ſola cognitio veritatis, ſed opus ab ea diverſum & ad eam non ordinatum; unde Geometria, licet figuras conſtruat, non deſinit eſſe ſpeculativa; quia illas conſtruit, ut ſpeculetur. His ita poſitis.

Tot ſunt ſententiæ, quot modis quæſtio ſolvi poteſt. Quidam cenſent, Logicam eſſe totam practicam. Hæc ſententia communis eſt inter Recentiores extra D. Thomæ ſcholam. Quidam, eſſe totam ſpeculativam; ita Thomiſtæ, Scotiſtæ, & plures alii. Quidam hoc in ne-

gotio utuntur judicio Salomonis; eam enim dividunt in duas partes, quarum una ſit ſpeculativa, & altera practica. Quidam demum fatentur, eſſe ſimplicem qualitatem; dicunt tamen, in ſua ſimplicitate continere rationem ſpeculativi ſimul & practici, ut communiter dicitur de Theologia; ſed hi nimium ancillam ſcientiarum efferunt, cum illi tribuant, quod ſolius Theologiæ ſcientiarum reginæ proprium eſt.

PRIMA CONCLUSIO.

LOgica non eſt partim ſpeculativa, partim practica.

Probatur Logica, ut & omnis ſcientia, eſt unica ſimplex qualitas: ergo non poteſt dividi in partes, quarum una ſit practica, & alia ſpeculativa. Conſequentia patet. Antecedens vero probabitur in Metaphyſica, ubi in genere oſtendemus, quamlibet ſcientiam eſſe unum ſimplicem habitum, nec componi ex pluribus partibus.

SECUNDA CONCLUSIO.

LOgica non eſt eminenter practica & ſpeculativa. Concluſio eſt D. Thomæ, qui 1. p. q. 1. ar. 4. aperte aſſerit, in ſcientiis naturalibus alias eſſe ſpeculativas, & alias practicas, ita ut formalitas ſpeculativi & practici in illis ſeparetur, in Theologia vero ſimul uniatur.

Probatur. Objectum, finis, & principia ſcientiarum naturalium non poſſunt eſſe ſimul practica & ſpeculativa: ergo ſcientia naturalis non poteſt utrumque in ſe ipſa unire. Conſequentia patet. Probatur antecedens: Scientiæ naturales reſpiciunt res limitatas, in quibus utraque iſta formalitas practici & ſpeculabilis nequit ſimul colligi; ſiquidem proprium ſolius Dei eſt, ut ſit ſimul prima veritas, ac proinde ſpeculabilis; & prima regula morum, ac proinde congruum ſcientiæ practicæ objectum.

Confirmatur. Quæ ſunt unita in ſuperioribus, ſunt diviſa in inferioribus: ergo quamvis ratio practici & ſpeculativi uniatur in Deo & in Theologia, attamen dividitur in aliis objectis & ſcientiis inferioribus.

TERTIA CONCLUSIO.

LOgica eſt tota ſpeculativa. Ita cenſet S. Thomas 1. 2. q. 57. n. 3. ad 3. *In ſpeculabilibus*, inquit, *eſt aliquid per modum operis, ut conſtructio ſyllogiſmi; & quicunque habitus ſpeculativi ad ejuſmodi opus ordinantur, dicuntur per ſimilitudinem artis*. Et 2. 2. q. 4. a. 2. *in ſpeculabilibus*

illius alia rationalis ſcientia eſt dialectica, & alia demonſtrativa. D. Auguſtinus 8. de Civ. Dei c. 4. annumerat Logicam inter ſpeculativas ſcientias.

Probatur concluſio ratione. Facultas ſpeculandi eſt tota ſpeculativa; ſed Logica eſt Facultas ſpeculandi: ergo eſt tota ſpeculativa. Major patet ex terminis; quid enim erit ſpeculativum, ſi facultas ſpeculandi non ſit ſpeculativa? Minor non eſt minus evidens: nam apprehendere, judicare, diſcurrere, eſt ſpeculari; Scientiæ enim in tantum objecta ſua ſpeculantur, in quantum hæc faciunt; ſed Logica eſt Facultas recte apprehendendi, judicandi, diſcurrendi, ut patet omnes ejus partes & regulas intuenti: ergo eſt facultas ſpeculandi.

Confirmatur. Objectum, principia, modus procedendi, finis demum Logicæ ſunt ſpeculativa: ergo eſt ex omni parte ſpeculativa. Declaratur antecedens quoad ſingulas partes. Primo, Objectum Logicæ materiale ſunt res omnes cognitæ; formale vero eſt diſpoſitio rerum in modum definitionis, ſyllogiſmi, &c. atqui res cognitæ ſunt aliquid ſpeculativum, diſpoſitio vero illa eſt ens rationis, quod totum conſiſtit in cognitione, ideſt, ſpeculatione: ergo objectum Logicæ eſt totum ſpeculativum. Secundo, principia Logicæ ſunt principia, quibus nititur omnis recta ſpeculatio: ergo ſunt ſpeculativa. Tertio, modus procedendi Logicæ non deſcendit ad circumſtantias, ſed reſpicit ſyllogiſmos & definitiones ab illis abſtractas: ergo eſt ſpeculativus. Quarto demum, finis Logicæ eſt dirigere mentem, ut recte ſpeculetur: ergo eſt ſpeculativus; unde dicitur *Modus ſciendi*, cujus proinde finis eſt ſcire & fugare ignorantiam. Ex Ariſtotele autem 1. Metaph. c. 1. Scientia illa proprie dicitur ſpeculativa, cujus finis eſt ſcire & fugare ignorantiam.

Adde ſummam affinitatem Logicæ cum Metaphyſica, quæ eſt perfectiſſime ſpeculativa; nam vulgo, etiam ab Adverſariis, magna pars eorum, quæ pertinent ad Logicam, tractatur in Metaphyſica; & quæ ad iſtam pertinent, in Logica: ergo utraque agit de rebus pure ſpeculativis.

Reſpondent Adverſarii, Operationes mentis, ut ſunt definire, dividere, diſcurrere; poſſe duobus modis ſpectari. Primo, ut præciſe contemplantur objecta; & hoc modo ſunt meræ ſpeculationes. Secundo, ut artificioſe fiunt ex præceptis Logicæ; & hoc modo induunt rationem Operis practici. Porro Logica eas reſpicit hoc ſecundo modo; unde eſt de re practica, proindeque practica. Hæc reſponſio eſt unicum adverſariæ ſententiæ fundamentum.

Sed facile diſſolvitur. Speculatio veritatis non exuit ratio-

rationem ſpeculationis, nec induit rationem operis practici, ex eo, quod rectius & certius tendat ad veritatem; atqui Logica dirigit operationes mentis, ut rectius, ac certius tendat veritatem: ergo ut diriguntur a Logica, non exuunt rationem operis ſpeculativi, nec induunt rationem operis Practici. Minor negari non poteſt; hic enim eſt proprius finis Logicæ. Major vero eſt evidens ex terminis; nam ex eo, quod rectior & certior ſit ſpeculatio, hoc ipſo eſt perfectius ſpeculativa: ergo non extrahitur a ratione ſpeculationis, ſed in ea perficitur.

Reponunt. Speculatio prout regulatur a prudentia, ut laudibiliter fiat, induit rationem operis practici. Quidni & induet, cum a Logica regulatur, ut artificioſe fiat?

Sed contra. Latum diſcrimen eſt; nam ſpeculatio non regulatur a prudentia intra genus ſpeculationis, ſed intra genus moris, quatenus eſt opus imperatum voluntate, quod in bonum, aut malum finem ordinari poteſt; ſub qua ratione a proprio genere & fine extracta induit rationem operis practici: At regulatur a Logica intra proprium genus ſpeculationis, ut certo & recte ſpeculationis finem aſſequatur, nempe cognitionem veritatis; unde reſpicitur a Logica formaliter ſub ratione ſpeculationis.

Solvuntur Objectiones.

OBji. 1. Ariſtoteles & D. Thomas, dividendo ſcientias ſpeculativas, Logicam omittunt: ergo non eam agnoſcunt ut ſpeculativam.

Reſp. 1. Retorquendo argumentum; nam iidem enumerando ſcientias practicas, Logicam inter eas non recenſent; itaque pari ratione illam non habent ut practicam.

Reſp. 2. In his locis, quæ referunt Adverſarii, Ariſtotelem ſolum dividere ſcientias principales; unde Logicam, quæ eſt ſolum miniſtra ſpeculativarum, ut ait D. Th. omittit. Adde, quod, teſte Laertio, Ariſtoteles duplicem fecit Philoſophiæ partem: Actionis unam, Contemplationis alteram: Contemplativam vero diviſit in Phiſicam & Logicam.

Obji. 2. Objectum Logicæ eſt quid practicum: ergo & Logica. Probatur antecedens. Objectum practicum, ex Ariſtotele, eſt, *aliquod contingens operabile a nobis*; ſed objectum Logicæ eſt aliquid contingens operabile a nobis: ergo eſt practicum.

Reſp. Nego antecedens. Ad probationem diſtinguo ma-

majorem: Objectum practicum eſt contingens operabile a nobis, operatione, quæ non fit ſpeculatio actualis, concedo; operatione, quæ fit ipſa ſpeculatio actualis, nego. Ejus autem rationis, quod eſt objectum Logicæ, fit per operationem, quæ eſt pura ſpeculatio; fit enim cognoſcendo, imo totum in cognitione & ſpeculatione conſiſtit.

Obji. 3. Scientia, quæ tendit ad opus, eſt practica: ſed Logica tendit ad opus: ergo eſt practica.

Reſp. Diſtinguo majorem: Scientia, quæ tendit ad opus intra intellectum, nego: ad opus extra intellectum, concedo; & diſtinctione applicata minori, nego conſequentiam. Opus enim, quod fit intra intellectum, eſt ſpeculatio; nam juxta pervulgatum & verum Axioma, *Intellectus extenſione fit practicus*, id eſt, dum ſe extendit ed regulandas actiones aliarum facultatum: at intra ſe nihil molitur præter cognitionem veritatis; unde ex eo, quod ſcientia tendat ad opus intra intellectum factum, non eſt cenſenda practica, ſed magis ex hoc ipſo ſpeculativa; nam *ſpeculativæ ſcientiæ finis eſt actio in mente*, ut dicit S. Baſilius Hom. 1. Hexam.

Inſtabis. Opus intellectus poteſt eſſe praxis: ergo ſcientia, quæ tendit ad opus intra intellectum, poteſt eſſe practica. Probatur antecedens: Praxis eſt exſecutio regularum & applicatio illarum ad uſum; ſed opus intellectus poteſt eſſe exſecutio & applicatio regularum: ergo poteſt eſſe praxis.

Reſp. Nego antecedens. Ad probationem diſtinguo majorem: Praxis eſt exſecutio & applicatio regularum practicarum, concedo; ſpeculativarum, nego: ſiquidem applicatio regularum ſpeculativarum eſt potius ſpeculatio quædam. Regulæ autem logicales non ſunt practicæ, id eſt, operis cujuſdam faciendi, ſed ſunt ſpeculativæ, id eſt, ſunt regulæ bene ſpeculandi.

Urgebis. Actus intellectus poteſt eſſe exſecutio regularum etiam practicarum: ergo nulla ſolutio. Probatur ſubſumptum: Actus prudentiæ eſt actus intellectus, ſed actus prudentiæ eſt exſecutio regularum practicarum, ſcilicet regularum moralium: ergo actus intellectus poteſt eſſe exſecutio regularum etiam practicarum.

Reſp. Nego ſubſumptum. Ad probationem diſtinguo majorem: Actus prudentiæ eſt actus intellectus, ſolus, nego; ut habet adjunctam voluntatem, & ſe extendit ad ipſam regulandam, concedo. Prudentia enim eſt virtus perficiens intellectum in ordine ad voluntatem, & ad bene vivendum; unde actus ejus eſt practicus, quia habet adjunctam voluntatem, & tendit ad aliquid extra intellectum; ſed Logica perficit intellectum in ordine

ad

ad ſe tantum, & ad bene ſpeculandum.

Dices. Etiam ſyllogiſmus non fit ab intellectu ſolo, ſed ut habet adjunctam voluntatem; nemo enim niſi velit, efficit ſyllogiſmum: ergo nulla eſt allata diſparitas.

Reſp. Diſtinguo antecedens: Syllogiſmus fit ab intellectu, ut habet adjunctam voluntatem, pure applicantem ad opus, concedo; ſpecificantem ipſum opus, nego. Id eſt, ut intellectus argumentetur, debet quidem applicari a voluntate, attamen voluntas ipſa non dat ſpeciem ſyllogiſmo; nam, ſive bona, ſive mala voluntate argumentemur, modo ſervemus regulas, ſyllogiſmus erit bonus; unde ſyllogiſmus non dependet a voluntate, niſi applicative. Hoc autem non impedit, quin ſit opus mere ſpeculativum; omnis enim ſpeculatio dependet hoc modo a voluntate; nihil enim poſſumus ſpeculari, niſi velimus.

Repones. Quidam ſyllogiſmi ſunt praxes: ergo Logica ordinatur ad praxim. Probatur antecedens: Syllogiſmus operativus, quem facit omnis, qui deliberat de aliquo faciendo, & de quo dicit Ariſtoteles, *Peccatores paralogizari*, id eſt, male argumentari; *boni vero bene argumentari*, eſt mere practicus: ergo ſaltem reſpectu illius Logica erit practica.

Reſp. Syllogiſmos operativos non eſſe logicales, ſed prudentiales; conſtant enim bona intentione, tanquam majore; bona deliberatione, tanquam minore; & bona electione, tanquam conſequentia: unde non pertinent ad Logicam, ſed ad prudentiam; ideoque vir bonus, etſi Logicæ ſit neſcius, ſyllogiſmos illos optime efficit.

Obji. 4. Syllogiſmus, etiam logicalis, ordinatur ad aliquid practicum: ergo eſt practicus. Probatur antecedens: Syllogiſmus ordinatur non ſolum ad ſcientias ſpeculativas; ſed etiam ad practicas: ergo ordinatur ad aliquid practicum.

Reſp. Nego antecedens. Ad probationem diſtinguo: Syllogiſmus ordinatur ad ſcientias practicas, reduplicative ut practicæ ſunt, & aliquid operantur, nego; præciſe ut ſcientiæ ſunt, & aliquid ſpeculantur, concedo. Scientia enim practica primo ſpeculatur, deinde procedit ad operationem: Logica, & ſyllogiſmus ipſi deſerviunt tantum ad primum munus, nempe ad ſpeculandum; quod vero illam ſpeculationem ultra referat ad opus, eſt extra jura Logicæ, nec de hoc curat.

Obji. 5. Scientia ſpeculativa debet ſiſtere intra ſui objecti ſpeculationem; ſed Logica non ſiſtit intra ſui objecti ſpeculationem: ergo non eſt ſpeculativa. Proba-

tur minor: nam Logica ordinat ſpeculationem ſuam ad objecti confectionem; ideo enim diſcimus regulas argumentandi, ut de facto argumentemur.

Reſp. Tranſeat major, [non enim eſt de ratione ſcientiæ ſpeculativæ, ſaltem inſtrumentalis, qualis eſt Logica, ut non ordinet ſuum objectum ad aliud] & nego minorem. Ad probationem diſtinguo: Logica ordinat ſpeculationem ſui objecti ad ejus confectionem, & ipſa eſt exercita ejuſdem objecti ſpeculatio, concedo; quæ ſit praxis, nego. Nam ipſa confectio ſyllogiſmi eſt quædam actualis ejus ſpeculatio, cùm fiat ſpeculando: ſcientia autem non deſinit eſſe ſpeculativa ex eo, quod ſuam ſpeculationem referat ad aliquid aliud, quod ſit etiam ſpeculatio.

Inſtabis. Actualis confectio ſyllogiſmi, eſto ſit quædam ſpeculatio, non eſt tamen ſpeculatio regularum Logicalium: ergo erit earum praxis.

Reſp. ex dictis, confectionem ſyllogiſmi non eſſe quidem regularum ſpeculationem, ſed ſpeculativam earum executionem: unde nego conſequentiam.

Hic notabis, hanc quæſtionem ſatis celebrem eſſe tantum de nomine: Adverſarij vocant *Practicum*, quidquid fit ſecundum regulas: inde dicunt Logicam Practicam, ſed minus rectè; ſunt enim & regulæ quædam rectè ſpeculandi, ideſt, ſpeculativæ. Nos rectius *Practicum* dicimus, quod non ſiſtit intra fines ſpeculationis, ſed eam refert ad alium finem, ſicque Logicam non eſſe Practicam. At, inquies, cur tot argumenta in quæſtione nullius rei? Parendum fuit mori recepto, nec tamen ſine fructu; nam hæc ſaltem illuſtrant notionem practici & ſpeculativi.

ARTICULUS QUINTUS.

An Logica ſit neceſſaria ad alias ſcientias.

DIximus, qualis ſit Logica in ſeipſa; dicendum nunc qualis ſit comparata ad alias Scientias, ac primò an illis neceſſaria.

Notandum 1. Neceſſarium duobus modis dici: Neceſſarium *ſimpliciter*, & Neceſſarium *ſecundum quid*. Neceſſarium *ſimpliciter* dicitur, ſine quo res eſſe non poteſt; ſic oculus eſt neceſſarius ad videndum, gratia ad ſalutem: Neceſſarium *ſecundum quid* dicitur, ſine quo res haberi poteſt, at non ita facilè; ſic equus eſt neceſſarius ad longum iter, veſtis & domus ad vitam, perſpicilla Seni ad videndum.

Notandum 2. Scientiam duobus modis haberi poſſe, in ſtatu

ſtatu perfecto, & in ſtatu imperfecto. Scientia in ſtatu perfecto eſt plenior ac perfecta cognitio concluſionum de objecto, ita ut poſſint reſolvi ad principia per ſe nota, & contra impugnantes defendi. Scientia in ſtatu imperfecto eſt cognitio parta per aliquam facilem demonſtrationem, quæ nec tam exacta eſt, ut ad difficiliora penetret; nec tam certa, ut poſſit demonſtrationum, quibus nititur, bonitatem evidenter defendere: hoc poſito.

Tres ſunt ſententiæ; duæ extremæ, una media. Prima cenſet, Logicam eſſe utilem, at non neceſſariam ad Scientias perfecte habendas. Secunda, eſſe ſimpliciter neceſſariam ad Scientias etiam in ſtatu imperfecto habendas. Tertia media, eſſe neceſſariam ſimpliciter ad Scientias in ſtatu perfecto habendas, at non in ſtatu imperfecto.

PRIMA CONCLUSIO.

Logica non eſt ſimpliciter neceſſaria ad Scientias in ſtatu imperfecto acquirendas.

Probatur. Facultas naturalis ſufficit ad faciles demonſtrationes cognoſcendas; ſed per eas acquiritur aliqua Scientia, ſaltem imperfecta; ergo per ſolam facultatem naturalem ſine Logica artificiali poteſt acquiri Scientia imperfecta. Minor certa eſt, quia cognitio per demonſtrationem acquiſita eſt Scientia. Major patet experientia; quia enim Logicæ expers ſolo lumine naturali plerumque ex certis principiis non deducit, aut ſibi expoſita clare non percipit? Et ſane cum aliarum artium opera pleraque ab hominibus fiant ſine arte, ut cantare, ædificare &c. mirum, ſi homo opus ſibi connaturaliſſimum, nempe diſcurrere, non niſi male ſemper faceret, ſi Logicæ artem non didicerit.

Confirmatur. Saltem prima demonſtratio Logicæ habetur ante Logicam acquiſitam: ergo aliqua cognitio demonſtrativa acquiritur ſine Logica acquiſita.

Dices. Ut quis etiam imperfecte ſciat, debet reflexiva cognitione advertere, bonam eſſe conſequentiam ſuæ demonſtrationis; atque hæc reflexiva cognitio eſt rudimentum quoddam Logicæ acquiſitæ: ergo ſine Logica acquiſita nullus, etiam imperfecte, ſcire poteſt.

Reſp. Ad hanc reflexivam cognitionem ſufficere Logicam naturalem; neque enim quævis cognitio bonitatis conſequentiæ eſt Logica acquiſita, ſed ea ſolum, quæ habetur ex regulis & principiis Logicæ attentius conſideratis. At ſi contendant Adverſarii, hanc tantulam cognitionem jam eſſe Logicam acquiſitam, quæſtio ſolum erit de nomine.

SECUNDA CONCLUSIO.

LOgica eſt neceſſaria ſimpliciter ad Scientias in ſtatu perfecto acquirendas.

Ita cenſet S. Auguſt. lib. 2. de Ordine, c. 3. *Diſciplina*, inquit, *diſciplinarum, quam Logicam vocat, hæc docet diſcere, hæc ſola ſcientes facere poteſt*. Et Plato, *ſine ea*, inquit, *verum perfecte attingi non poteſt*. Ejus defectu antiquos Græciæ Philoſophos, licet magni eſſent ingenii, in multis erraſſe notat Ariſtoteles.

Probatur. Ad Scientias perfecte habendas, ſimpliciter neceſſarium eſt perfecte diſcurrere; atqui mens humana ſine cognitione exactiori naturæ & principiorum diſcurſus, quæ eſt ipſiſſima Logica acquiſita, non poteſt perfecte diſcurrere: ergo nec ſine Logica Scientiam perfectam habere. Major conſtat ex terminis; Minor vero ſuadetur tum ex imperfectione mentis humanæ, tum quia qui perfecte diſcurrit, debet ſcire, demonſtrationes ſuas leges ſervare, atque niti principiis certis & evidentibus boni diſcurſus; ergo debet noſſe has leges & hujuſmodi principia.

Confirmatur. Qui non ſcit perfecte ſe ſcire, perfecte non ſcit; ſed ſine Logica perfecte non ſcimus, nos ſcire: ergo nec perfecte ſcimus. Probatur Minor. Logica eſt ſcientia perfecti diſcurſus: ergo qui eas caret, perfecte non ſcit ſe ſcire.

Idem probat Galenus contra Eraſiſtratum hoc dilemmate. Vel quodlibet ſequitur ex quolibet, vel non: Si non ſequitur, opus eſt arte diſcernente quid ſequatur, & quid non: Si ſequitur, ex eo quod corvus ſit niger & cycnus albus, ſequitur quod Eraſiſtratus ſit ſtultus.

Objic. Plures didicere Scientias perfecte ſine Logica, ut Hippocrates Medicinam, Ægyptii Mathematicas, Hebræi & Chaldæi Scientias omnes: ergo ad eas non eſt ſimpliciter neceſſaria. Immo Logicam, præcipue Ariſtoteles, plerique SS. Patres ut noxiam inculpant; ad quod ſpectat illud a S. Ambroſio, ut fertur, dictum: *A Logica Auguſtini libera me Domine*.

Reſp. Antiquos illos Logicæ ignaros non fuiſſe, quamvis eam aliis, quam nos, formulis haberent: unde Sap. 9. inter Sapientiæ partes illa cenſetur, quæ *ſcit verſutias ſermonum, & diſſolutiones argumentorum*. Vel ſi qui minus Logicam noverant, ii alias habuere Scientias perfecte ſatis quantum ad documenta, & experimenta; at non quantum ad certitudinem & rectitudinem formæ: unde in pleriſque decipi poterant vitioſo ſyllogiſmo, & deceptos notat jam relatus Ariſtoteles. Porro SS. Patres Logi-

cam

eam inculpant quo ad abuſum, qui familiaris eſt Hæreticis ad impugnandam fidem. Et ſane ut in Auguſt. adhuc infideli Logicæ peritia fidei moleſta fuit, ita in eodem jam fideli veritatem contra Hæreticos non mediocriter adjuvit.

Inſtabis. Etiam nunc Geometræ parum de Logicæ regulis curant, & tamen nulli acrius demonſtrant, aut evidentius ſuadent: ergo Logica non eſt abſolute neceſſaria ad perfectam ſcientiam.

Reſp. Geometriam ex facillimis principiis fluere, atque inde habet, quod acrius demonſtret etiam minus habito reſpectu ad regulas;& tamen nec ipſa omni ex parte perfecte habetur ſine regularum notitia: nec inſignes Geometræ cenſendi ſunt Logicam prorſus ignoraſſe. Fateor tamen, rerum ſuarum evidentia vehementius illectos ad regulas formæ minus attendiſſe; ſed inde plures in eam ſcientiam defectus irrepſerunt, ut notat Author egregii Operis de Arte cogitandi 4. Part. 4. & 9. ex quo Logicæ neceſſitas magis confirmatur.

Urgebis. Logica eſt ſcientia; ſed acquiritur perfecte ſine ſe ipſa: ergo aliæ ſcientiæ poſſunt etiam acquiri perfecte ſine logica.

Reſp. 1. Nego paritatem. Nam logica eſt facultas bene diſcurrendi, quam ut aliquis addiſcat, non eſt neceſſe, ut eam prius teneat: ſiquidem nemo debet præſcire, quæ addiſcit; at vero aliæ ſcientiæ non docent bene diſcurrere: unde, ut quis in illis bene diſcurrat, debet prius tenere facultatem bene diſcurrendi, ſcilicet logicam; ideoque Ariſtoteles dicit, *Abſurdum eſſe, quærere ſimul ſcientiam & modum ſciendi.*

Reſp. 2. Quibuſdam etiam gradibus logicam præſupponi ad ſcientiam; nam logica naturalis juvat ad artificialem imperfectam, & artificialis imperfecta conducit ad perfectam.

Repones. Sine logica fieri poteſt demonſtratio perfecta: ergo & acquiri ſcientia perfecta.

Reſp. 1. Diſtinguo antecedens; in materia facili, concedo; in materia difficili, nego. Non autem aliquis cenſetur perfecte ſciens, eo quod habeat demonſtrationem perfectam de rebus facilioribus.

Reſp. 2. Diſtinguo idem antecedens: ſine logica poteſt fieri demonſtratio perfecta in ſe, concedo; perfecta reſpectu demonſtrantis, nego. Ad hoc enim requiritur, ut Demonſtrator poſſit clare oſtendere bonitatem conſequentiæ, quod ſine logica fieri nequit.

Dices. Ergo omnes aliæ ſcientiæ dependent a logica, ac proinde nobilior eſt cæteris.

Reſp. Diſtinguo antecedens: dependent a logica, quan-

quantum ad materiam, nego; quantum ad formam ſyllogiſticam, concedo. Quia vero forma ſyllogiſtica eſt ſolum quædam forma inſtrumentalis, & materia eſt præcipuum in ſcientiis, ideo non dicuntur dependere a Logica, tanquam a principaliori inter ſcientias, ſed ut a miniſtra neceſſaria.

ARTICULUS SEXTUS.

An Logica conficiat Demonſtrationes aliarum Scientiarum.

DIviſi ſunt Authores, etiam Thomiſtæ. Quidam cenſent, quamlibet Scientiam ſuas conficere demonſtrationes, ſub directione tamen logicæ. Alii, logicam ſolam efficere omnes omnino demonſtrationes, atque alias ſcientias ſolum ſuppeditare materiam, ex qua fiant. Forte utraque ſententia conciliari poteſt. Itaque.

In ſyllogiſmo Demonſtrativo tria ſunt diſtinguenda, 1. Materia, ex qua conſtat, nempe termini, & propoſitiones. 2. Forma, ſeu diſpoſitio illius materiæ in modum ſyllogiſmi. 3. Aſſenſus, quo mens adhæret præmiſſis, atque propter eas concluſioni. His poſitis.

PRIMA CONCLUSIO.

DEmonſtrationes aliarum Scientiarum quantum ad cognitionem materiæ non pertinent ad Logicam.

Probatur. Scientiæ cognitio non fertur extra illius objectum; ſed materia aliarum ſcientiarum eſt extra objectum Logicæ: ergo ejus cognitio non pertinet ad logicam. Minor certa: Objectum enim logicæ eſt ens rationis; materia vero aliarum ſcientiarum ſunt entia realia. Major vero demonſtratur: Scientia eſt eſſentialiter cognitio objecti: ergo ſi ſcientiæ cognitio ferretur extra proprium objectum, ferretur eſſentialiter extra propriam eſſentiam, quod eſt impoſſibile.

SECUNDA CONCLUSIO.

ASſenſus, quo mens adhæret præmiſſis, & propter eas concluſioni in materia aliarum ſcientiarum, non eſt effective a logica, ſed a ſcientia, cujus eſt talis materia.

Probatur. Aſſenſus ille eſt actualis cognitio materiæ aliarum ſcientiarum, ſed talis cognitio non pertinet ad ogicam: ergo nec ille aſſenſus. Major eſt per ſe nota: nam aſſentire propoſitioni nihil aliud eſt, quam eam

ut

ut veram agnoſcere. Minor vero in præcedenti concluſione demonſtrata fuit.

Confirmatur. Si Logica eliceret aſſenſus demonſtrativos in materia aliarum ſcientarum, ſola eſſet ſcientia, & aliæ ſuperfluerent: dantur enim, ut intellectum perficiant, & determient in aſſenſum ſuarum concluſionum; at nemo dicet, ſolam Logicam eſſe ſcientiam, & alias eſſe ſuperfluas: ergo non illa, ſed aliæ proprios aſſenſus eliciunt.

TERTIA CONCLUSIO.

FOrma Sylogiſtica, etiam in materia aliarum ſcientiarum, efficitur a Logica; unde omnis demonſtratio, quantum ad formam, eſt a Logica vel naturali, cum ſit abſque reſpectu ad regulas, vel acquiſita, cum ſit artificioſe & habito reſpectu ad regulas.

Sic cenſet S.Tho. Opuſc. 70. q. 5. ar. 1. ubi ait, proprium eſſe Logicæ, ut miniſtret omnibus ſcientiis inſtrumenta ſciendi: Porro forma ſyllogiſtica eſt inſtrumentum ſciendi; unde Logica dicitur *Organum & miniſtra* ſcientiarum, quod ejus munus ſit materias earum artificioſe diſponere, ut ab illis recte & facile cognoſci poſſint.

Probatur ratione. Forma ſyllogiſtica fit ab illo habitu, cujus eſt ordinare materiam in modum ſyllogiſmi: atqui ſolius Logicæ eſt ordinare res cognitas in modum ſyllogiſmi; ergo forma ſyllogiſtica fit a ſola Logica. Major conſtat ex terminis. Minor duo dicit. Primo, ad Logicam pertinere, ut ordinet res cognitas. Secundo, id non pertinere ad alias ſcientias. Primum conſtat ex definitione Logicæ: eſt enim Facultas recte diſcurrendi, id eſt, recte diſponendi quamlibet materiam in formam diſcurſus. Secundum vero, in quo ſolo eſſe poteſt difficultas, ſic ſuadetur: Ejus ſolius habitus eſt ordinare, cujus eſt illuminare & inclinare intellectum ad ordinandum; nam habitus dicuntur efficere opera, in quantum determinant & inclinant potentias ad illa efficienda; ut ars ædificandi in tantum ædificat, in quantum determinat & inclinat artificem ad ædificandum; ſed aliæ ſcientiæ non illuminant, nec inclinant intellectum circa ordinem ſyllogiſticum; eſt enim extra objectum, & principia illarum; ergo non efficiunt illum ordinem.

Reſpondent Adverſarii, ordinem ſyllogiſticum duobus modis ſpectari poſſe, ut cognoſcendum, & ut efficiendum: primo modo pertinere ad ſolam Logicam; at ſecundo modo poſſe pertinere ad alias ſcientias, quæ attendendo ad regulas Logicæ ordinant ex earum præſcripto ſuos ſyllogiſmos.

Sed contra: Efficere formam ſyllogiſticam eſt eam cogno-

gnoſcere: eſt enim ens rationis, cujus totum eſſe eſt cognoſci; unde mens illam efficit, cum inter propoſitiones & terminos ordinem a regulis præſcriptum apprehendit; atqui aliæ ſcientiæ non juvant intellectum ad cognitionem ordinis ſyllogiſtici, ſed Logica ſola: ergo nec illum efficiunt.

Confirmatur. Aliæ ſcientiæ non efficiunt id, quod ſupponunt; ſed ſupponunt ordinem ſyllogiſticum jam a Logica inductum in ſuis principiis: ergo illum non efficiunt. Major eſt per ſe nota. Minor declaratur. Aliæ ſcientiæ acquiruntur, quatenus intellectus adjutus a Logica principia earum per ſe nota in modum demonſtrationis diſponit, ex qua elicit notitiam primæ concluſionis, quæ eſt primum illius ſcientiæ rudimentum; perficiuntur vero, quatenus intellectus concluſiones ex his primis demonſtrationibus elicitas rurſus ordinando juxta regulas Logicæ alias concluſiones elicit, & ſic ſuccedenter ergo aliæ ſcientiæ & in ortu, & in progreſſu ſupponunt formam ſyllogiſticam ab intellectu, Logicæ habitu adjuto factam; unde dicuntur habitus per demonſtrationem acquiſiti, id eſt, per propoſitiones ordinatas in modum ſyllogiſmi.

Obji. 1. D.Thomas expreſſe dicit 4.Metaph. lect.4. *quod in parte demonſtrativa ſola doctrina pertinent ad Logicam; uſus vero talis doctrina pertinet ad alias ſcientias*: ergo aliæ ſcientiæ conficiunt ſyllogiſticam utendo regulis Logicæ.

Reſp. D.Thomam, ut ex textu conſtat, non loqui de uſu, qui conſiſtit in ſubminiſtratione medii. Licet enim Logica ſubminiſtret media ſyllogiſmorum probabilium, attamen non ſuggerit aliis ſcientiis media demonſtrationum; ſed quælibet ſcientia habet ſua media & ſua principia, quibus probet proprias concluſiones.

Obji. 2. Conficere formam ſyllogiſticam nihil aliud eſt, quam cognoſcere objecta in modum ſyllogiſmi diſpoſita; ſed quælibet ſcientia cognoſcit ſua objecta in modum ſyllogiſmi diſpoſita: ergo conficit formam ſyllogiſticam.

Reſp. Diſtinguo Majorem: Conficere formam ſyllogiſticam eſt objecta in modum ſyllogiſmi diſpoſita cognoſcere, cognitione, quæ ſit ordinativa talium objectorum, concedo; cognitione, quæ ſit tantum apprehenſiva veritatis rerum in modum ſyllogiſmi diſpoſitarum, nego. Et ad Minorem: quælibet ſcientia cognoſcit ſua objecta in modum ſyllogiſmi diſpoſita; cognitione ordinativa talium objectorum, nego; cognitione ſolum apprehenſiva veritatis objectorum in modum ſyllogiſmi diſpoſitorum, concedo: & nego conſequentiam. Explicatur: in quolibet ſyllogiſmo demonſtrativo duæ ſunt cognitiones, ſcilicet cognitio ordinis ſyllogiſtici, & cognitio veritatis rerum

in

in modum ſyllogiſmi diſpoſitarum. Prima cognitio eſt proprie confectiva formæ ſyllogiſticæ, & pertinet ad Logicam, cujus eſt illuſtrare, formare, & facilitare intellectum, ut apprehendat & cognoſcat in rebus ordinem ſyllogiſticum. Secunda cognitio, ſcilicet veritatis rerum in modum ſyllogiſmi ordinatarum, non eſt confectiva formæ ſyllogiſticæ, ſed ſolum apprehenſiva veritatis objectorum; & hæc pertinet ſolum ad alias ſcientias.

Obji. 3: Si Logica conficeret demonſtrationes aliarum ſcientiarum, ſola eſſet ſcientia: Conſequens eſt falſum: ergo & antecedens. Probatur ſequela: Quia pertinet ad ſcientiam conficere demonſtrationes: ergo ſi ſola conficit, ſola eſt ſcientia.

Reſp. Diſtinguo majorem: Si ſola Logica conficeret demonſtrationes aliarum ſcientiarum, quantum ad formam ſyllogiſticam, diſponendo ſolum materiam, nego; ſi conficeret, quantum ad ipſos actus, concedo. Demonſtratio enim proprie dicitur pertinere ad illam ſcientiam, quæ elicit ipſos actus, per quos adhæremus veritati rerum in modum ſyllogiſmi ordinatarum; non vero ad illam, quæ ſolum diſponit & præparat materiam demonſtrativam, ut ſit congruum objectum habitus ſcientifici.

Et hæc ſufficiant circa quæſtionem præambulam de natura Logicæ: quæ enim aliqui præmature diſputant circa Ens rationis in communi, ad Metaphiſicam, ut ad proprium locum, remittimus.

PRI.

PRIMA PARS LOGICÆ MAJORIS

De Ente rationis, primam mentis Operationem ſpectante.

QUæ ad præcepta, primam Operationem mentis dirigentia, pertinebant, ſatis accurate in Logica Minori explicuimus. Nunc expendendæ ſunt quæſtiones, quæ circa res, eam ſpectantes, moveri ſolent. Porro hæc prima Operatio verſatur circa terminos, & res iis ſignificatas. Terminorum autem alii ſingulares ſunt, alii univerſales. De ſingularibus nihil diſputandum occurrit: de his enim non ſunt ſcientiæ. Ad univerſales itaque terminos quæſtiones omnes agitari ſolitæ referuntur. Porro in Terminis univerſalibus duo ſpectari poſſunt; primo univerſalitas, ac varia ejuſmodi; ſecundo rerum univerſalium diſtributio in decem ſuprema genera, quæ *Categoriæ*, ſeu *Prædicamenta* dicuntur. Itaque hanc partem in duas Diſputationes dividimus. Prima erit de Univerſalibus. Secunda de Prædicamentis.

DISPUTATIO PRIMA

De Univerſalibus.

TRactatus univerſalium inſcribi ſolet *Iſagoge Porphyrii*, quod primus illum præmiſerit Porphyrius per modum introductionis, ſeu Iſagoges ad prædicamenta Ariſtotelis. Fuit autem Porphyrius natione Phœnix; religione primo quidem Chriſtiana, ſed deinde Apoſtata: Profeſſione Philoſophus; ſecta Platonicus, Plotini diſcipulus,

lus, Origenis vero condiſcipulus. Vixit ſub Diocletiano circa annum 280. Multa ſcripſit, quædam impie contra fidem, quam ejuraverat, & quæ a Sanctis Patribus confutata ſunt, quædam ſuperſtitioſe de Magia & Sacrificiis: aliqua erudite de Philoſophia. Inter alia vero hunc Tractatum de Univerſalibus, ſeu de Quinque vocibus, qui in Scholis explicari ſolet. Itaque 1. Dicemus de Univerſalibus in communi 2. De iiſdem in particulari. 3. De proprietatibus Univerſalium.

QUÆSTIO PRIMA

De Univerſalibus in communi.

UNiverſale, ut vox ipſa indicat, eſt *unum verſus alia*, ideſt, reſpiciens multa. Porro tribus modis unum poteſt reſpicere multa, ut cauſa, ut repræſentatio, ut natura: hinc triplex Univerſale, in cauſando, in repræſentando, in eſſendo. Univerſale in cauſando eſt una cauſa multos & varios effectus reſpiciens, ut Deus Sol, &c. Univerſale in repræſentando eſt unum multa repræſentans, ſeu ſignificans; ut Idea domus in artifice plures ei domos repræſentat: vox *Animal* plures res ſignificat eo nomine deſignatas. Univerſale in eſſendo eſt unum aptum ineſſe multis, ſeu unum aptum prædicari de multis, ut natura humana eſt in multis individuis, ac de illis dicitur. Prima definitio eſſentiam Univerſalis, altera proprietatem explicat.

Hic ſolum agimus de Univerſali in eſſendo & prædicando. Porro Univerſale, ut omne concretum, duo importat, formam, & ſubjectum, ſeu Univerſalitatem, & rem, cui convenit univerſalitas. Itaque 1. diſcutiendum, quibus rebus conveniat univerſalitas. 2. In quo ſtatu illis conveniat, an e parte rei, vel per intellectum ex 3. Qua mentis Operatione fiat univerſalitas. 4. Quotuplex ſit Univerſale. 5. An Univerſale ſit genus ad quinque Univerſalia.

ARTICULUS PRIMUS.

An natura ſint univerſales.

TRes ſunt Sententiæ. Prima Nominalium, qui non res ipſas, ſed voces ſolas univerſales eſſe contendunt: unde ſcientias, ajunt, eſſe de ſolis vocibus. ſeu

no-

nominibus. Hinc *Nominales* dicti ſunt. Hujus Sectæ Author eſt Guilielmus Ocamus Minorita, aut potius reſtitutor: nam & ante illum fuere Nominales, quos Ocamo antiquior S. Anſelmus acrius perſtringens lib. 1. de Incarnat. Verbi c. 1. *Dialectici*, inquit, *noſtri temporis, immo Dialectica Hæretici, non niſi flatum vocis* [alii legunt *flatum*] *ſubſtantias univerſales eſſe dicunt*. Huc referri poteſt Stoicorum opinio, amentis conceptiones eſſe univerſales, non res ipſas conceptas [id enim etiam Nominales concedunt] volunt enim voces exteriores eſſe Univerſalia arbitraria, at conceptiones interiores eſſe Univerſalia naturalia.

Secunda ſententia fuit Platonis. Cenſuit, dari res univerſales, ſed ſeparatas a ſingularibus, nempe Ideas æternas & immutabiles, ſeu formas archetypas & primævas, quarum participatione ſingularia exſiſtebant. Harum Idearum duas poſuit impreſſiones, alteram in materia, alteram in mente noſtra. Ex impreſſione Idearum in materia, dixit, cauſari multitudinem individuorum, ut ex impreſſione ſigilli in variis ceræ partibus cauſantur multæ ſimiles imagines. Ex impreſſione vero Idearum in mente, cauſari in nobis rerum ſcientiam. Hanc impreſſionem dixit factam menti, antequam corpori uniretur, ſicque nos omnium ſcientiam innatam habere: at nobiles illos characteres obnubilari immerſione animæ in materia; nec apparere, niſi cum per ſtudium hæ veluti ſordes carnis diſcutiuntur, ut obducta pulvere imago, eo excuſſo, apparet: Hinc dixit, nihil nos de novo addiſcere, ſed oblita in mentem revocare, ac proinde ſcientiam eſſe *reminiſcentiam*.

Tertia Sententia eſt Peripateticorum, quam ut explicemus

PRIMA CONCLUSIO.

NOn ſolum dantur conceptiones & voces, ſed etiam res & naturæ univerſales illis correſpondentes.

Ita cenſuit Ariſtoteles: nam 1. Periherm. c. 5. dividit res *in ſingulares & univerſales*: ac paſſim ſtatuit, *ſenſum verſari circa ſingularia*; *intellectum vero circa univerſalia*, & lib. de Prædicam. Subſtantias alias *Univerſales eſſe*, *alias Singulares*.

Probatur ratione. Univerſale eſt unum in multis; atqui natura voce univerſali ſignificata eſt una in multis: ergo eſt univerſalis. Major eſt definitio Univerſalis. Minor probatur: Illud eſt in multis, quod vere affirmatur illis ineſſe; atqui non ipſa conceptio, aut vox, ſed natura concepta & voce ſignificata vere affirmatur ineſ-

ſe multis: ergo natura ipſa eſt in multis. Major patet ex terminis. Minor declaratur: Dum dico, Petrus eſt eſſentialiter homo, Paulus eſt eſſentialiter homo, vere affirmo unum aliquid de illis multis; vera enim eſt utraque propoſitio, & in utraque idem Prædicatum de multis affirmatur; atqui illud unum non eſt mea conceptio; falſum enim eſt, quod Petrus ſit eſſentialiter mea conceptio: non eſt itidem nomen: nam falſum eſt, quod Petrus ſit eſſentialiter nomen; ergo eſt ipſa natura humana a me concepta, & hoc nomine *Homo* ſignificata. Unde ſi a me quæratur, quid ſit homo? dico, eſſe Animal rationale, quæ definitio non voci, aut conceptioni congruit, ſed ipſi rei.

Confirmatur. Objecta ſcientiarum ſunt univerſalia; atqui non voces, aut conceptiones conſiderantur a ſcientiis, ſed res ipſæ; ut, cum Phyſicus demonſtrat, terram eſſe rotundam, non id demonſtrat de voce, aut conceptione, quæ figura caret, ſed de re concepta & ſignificata: ergo res ipſæ ſunt univerſales.

Reſpondent Nominales, Voces & conceptus materialiter ſumpta non prædicari de multis, nec conſiderari a ſcientiis; ſed formaliter, ut ſupponunt pro rebus, atque hoc modo eſſe univerſalia.

Sed ea reſponſio noſtram confirmat ſententiam; nam ex illa ſequitur, voces & conceptus non eſſe univerſalia, niſi repræſentative; res vero, quæ illi ſubſunt, eſſe univerſales entitative; nam differt vox ſingularis ab univerſali, quod illa rem ſingularem, iſta rem pluribus communem ſignificet; unde vox eſt univerſalis, quia ſupponit pro re univerſali.

Replicant, voces eſſe univerſales, non quia ſignificant unum commune multis, ſed immediate multa ſingularia.

Sed contra. Cum dico, Petrus eſt homo, affirmo immediatum ſignificatum iſtius vocis de Petro; ſed non affirmo, Petrum eſſe multa ſingularia: ergo vox *Homo* immediate non ſignificat multa ſingularia, ſed naturam communem multis ſingularibus.

Obj. Omnis natura exiſtens eſt ſingularis; exiſtentia enim non eſt, niſi ſingularium: ergo nulla natura eſt univerſalis.

Reſp. Diſtinguo antecedens: natura exiſtens eſt ſingularis, ratione differentiæ individualis, qua contrahitur, concedo; ratione ſui, nego. Et pariter ad conſequens, natura non eſt univerſalis, ut contracta in individuo, concedo; ut conſiderata præciſe ſecundum ſe & cum abſtractione ab individuis, nego.

Inſtabis. Natura conſiderata cum præciſione ab indivi-

viduis non eſt ſubſtantia in re, ſed conceptio quædam mentis noſtræ: ergo non res ipſæ, ſed conceptiones rerum ſunt univerſales.

Reſp Diſtinguo antecedens: eſt conceptio objectiva, concedo; eſt conceptio formalis, nego. Duobus enim modis dicitur conceptio, Formalis, & Objectiva: Conceptio formalis eſt actus mentis, quo concipio. Concepto objectiva eſt res concepta, quæ tali actu percipitur. Natura abſtracta non eſt ipſe actus mentis, ſed res a mente percepta ſub modo abſtractionis: & hæc proprie eſt univerſalis; unde ſi Nominales nomine *conceptionis* intelligant rem ipſam ut conceptam, ac ſolum velint, naturas non eſſe univerſales, ut in ſe exſiſtunt, ſed ut in mente concipiuntur, atque hoc ſenſu ſolas conceptiones eſſe univerſales, ut nobiſcum convenient, verbis ſolum different; nam infra dicemus, naturam non eſſe univerſalem a parte rei, ſed ſolum in intellectu; unde quæſtio videtur de nomine.

CONCLUSIO SECUNDA.

NAturæ univerſales non exſiſtunt extra ſingularia; ſed ſunt ipſæ ſingularium naturæ, quæ a ſingularitate per mentem abſtractæ induunt modum univerſalitatis, ut infra explicabimus.

Probatur. Eſſentia rei non eſt extra rem; ſed naturæ univerſales ſunt de eſſentia ſingularium: ergo non ſunt extra ſingularia. Major conſtat ex terminis: eſſentia enim conſtituit rem, immo eſt ipſa res eſſentialiter. Minor demonſtratur: Quod prædicatur eſſentialiter, eſt de eſſentia; ſed naturæ univerſales prædicantur eſſentialiter de ſingularibus; hæc enim eſt vera, Petrus eſt eſſentialiter homo: ergo ſunt de eſſentia ſingularium.

Ex his collige, Ideas Platonis, ſi eſſent, non poſſe dici Univerſales in eſſendo, quia non eſſent in multis: ſed ſolum in cauſando & repræſentando, quia eſſent cauſæ & exemplaria multorum.

Obji. Scientiæ ſunt de rebus univerſalibus & immutabilibus; ſed dantur ſcientiæ: ergo dari debent naturæ originales, univerſales, & immutabiles, circa quas verſentur: ergo Ideæ ſeparatæ a rebus.

Reſp. Diſtinguo Majorem: Scientiæ ſunt de rebus univerſalibus & immutabilibus, quoad connexionem prædicatorum eſſentialium, ſeu quoad eſſentiam, concedo; quoad exſiſtentiam, nego. Id eſt, ſcientiæ in ipſis rebus mutabilibus, & ſingularibus non reſpiciunt exſiſtentiam, & accidentia particularia, ſed prædicamenta quædam neceſſaria, quorum connexio cum eſſentia eſt immu-

tabilis, univerſalis, & perpetua: ut, licet hoc corpus generari & corrumpi ſit aliquid ſingulare & mutabile; attamen immutabiliter & univerſaliter verum eſt, omne corpus, quod corrumpitur, conſtare partibus diſſolubilibus. Et hoc modo ſcientiæ dicuntur eſſe de univerſalibus, & perpetuis, non quod ſint de naturis re ipſa ſeparatis a ſingularibus, ſed quia naturas ſingularium corruptibilium conſiderant ſub modo quodam univerſali, & invariabili. Sed id iterum explicabimus infra, qu. 3. art. 1.

Quæres, an re vera Plato poſuerit has Ideas, ut ſubſtantias in ſe extra ſingularia exſiſtentes.

Reſp. videri ita cenſuiſſe; nam ob id eum impugnat paſſim Ariſtoteles, quem aut Platoni palam impoſuiſſe, aut ejus mentem non percepiſſe vix credibile eſt. S. Thomas inclinat in eam partem, 1. p. q. 34. a. 1. & 4. Eum tamen graviſſimi authores, ut S. Auguſt. ita explicant, ut per ideas ſuas, non alias intellexerit, quam quæ ſunt in Mente Divina. Sicut enim artifex habet in mente ideam operis faciendi, ita ſupremus Mundi Opifer ab æterno gerit in mente ſua ideam creaturarum omnium, ut docent Theologi; unde Boetius de Deo inquit:

> . . . . . *Pulchrum pulcherrimus ipſe*
> *Mundum mente gerens, ſimulque ab imagine formans.*

Iſtæ autem Ideæ vocantur *Mundus archetypus*, de quo dixit D. Joannes, *Quod factum eſt in ipſo vita erat*, ideſt, intelligibiliter, ac proinde vitaliter, in Deo præexſiſtebat ab æterno. Et D. Paulus ad Hebr. 10. hunc Mundum idealem & archetypum vocat *ſæcula inviſibilia*: *Fide*, inquit, *intelligimus optata eſſe ſæcula verbo Dei, ut ex inviſibilibus viſibilia fierent*; ideſt, cum inviſibili modo in mente Dei exſiſtent, initio temporum in ſuo eſſe naturali condita ſunt. Ex quo ſequitur, naturas rerum triplicem habere ſtatum; ſcilicet *Idealem* in mente Dei, *Naturalem* in rerum natura, & *Intelligibilem* in mente humana. Naturæ in primo ſtatu, ſcilicet ideali, ſunt ſuper univerſales, & ſuper ſingulares; in ſe ipſis ſingulares; in mente humana ſunt univerſales.

ARTICULUS SECUNDUS.

An natura ſit formaliter univerſalis a parte rei.

TRibus modis natura ſpectari poteſt, ut notat S. Thom. de Ent. & Eſs. c. 4. Primo ut in ſingularibus contra-

ſta, ut in Petro & Paulo. 2. Ut eſt in conceptu mentis a ſingularibus abſtracta: ut Geometra Triangulum ſpeculatur ab omnibus, quæ exſiſtunt, triangulis abſtrahendo. 3. Secundum ſe præciſe, ideſt, ſecundum prædicata eſſentialia, quæ ubique & ſemper ei conveniunt: ut, dum conſidero, Triangulum eſſe Figuram planam tribus lineis comprehenſam, cujus tres anguli duobus rectis æquales ſunt; hæc enim prædicata omni Triangulo, tum in re, tum in mente conveniunt. Hoc poſito.

Tres ſunt ſententiæ. Prima eſt Scoti: vult ille, naturam eſſe ſecundum ſe Univerſalem, atque adeo etiam a parte rei; nec proinde fieri, ſed ſolum detegi & obſervari ab intellectu ejus univerſalitatem. Secunda opinio tenet, eſſe univerſalem, ut eſt a parte rei in pluribus ſimilibus; nam ea ſimilitudine cenſet conſtitui univerſalem. Tertia ſententia ſequenti concluſione continetur.

CONCLUSIO.

Natura nec ſecundum ſe, nec ut exſiſtit in rebus, eſt formaliter univerſalis, ſed ſolum in intellectu.

Ita Thomiſtæ omnes, ac fere cæteri præter Scotiſtas. Sic docet ubique S. Thomas: Opuſc. 55. *Univerſale*, inquit, *eſt ſolum in anima, & nullo modo in rebus.* Et de Ent & Eſſent. c. 4. *Ratio ſpeciei accidit naturæ humanæ, ut eſt in intellectu.* Et 1. p. q. 85. a. 2. ad 2. *Natura, cui accidit intentio univerſalitati, non eſt niſi in ſingularibus; ſed intentio univerſalitatis eſt in intellectu.* Hinc illud tritum Ariſtotelis effatum *Univerſale aut nihil eſſe, aut poſterius eſſe*: ideſt, aut nullibi eſſe, aut in ſolo intellectu eſſe; nam, ut recte notat S. Joannes Damaſcenus lib. 1. de Fide cap. 11. *Re ipſa Petrus conſideratur a Paulo ſeparatus. Communio vero & conjunctio, ut unum, ratione, intelligentiaque ſpectatur. Mente enim intelligimus, Petrum & Paulum eſſe ejuſdem naturæ, & unam habere naturam communem.*

Probatur ratione. Univerſale eſt unum in multis; atqui natura a parte rei non eſt una & eadem multis, ſed ſingula in ſingulis: ergo a parte rei non eſt univerſalis. Probatur Minor: Natura rei eſt idem cum re ipſa, eſt enim ejus eſſentia; ſed quælibet res in ſe exſiſtit diviſa, diſtinctaque ab aliis, ac ſibi, ut ita dicam, propria: ergo natura ejus non eſt una, & eadem cum natura alterius, ſed ab ea diviſa, & diſtincta.

Confirmatur. Natura Petri [& ſic de aliis] eſt corpus & anima Petri invicem conjuncta; quid enim aliud eſt? atqui Petrus habet proprium corpus, propriamque animam, ab anima & corpore aliorum diſtincta, ut evidens eſt: ergo natura ejus in re diſtin-

guitur a natura alterius hominis. Hæc ratio eſt S. Th. Opuſc.4.c.7.

Reſp. Scotus, Naturam Petri non diſtingui quidem a Petro realiter, diſtingui tamen formaliter in re; atq;ita, licet Petrus ſit res diſtincta a Paulo, eſſe tamen in Petro formalitatem alienam, nempe naturam humanam, quæ non eſt diſtincta formaliter a natura Pauli.

Sed contra[præter quam implicat in terminis, naturam Petri eſſe idem realiter cum Petro, & tamen ab eo diſtingui formaliter actu in re, ut oſtendemus in Metaphyſica, ubi fictitiam illam Scoti diſtinctionem confutabimus:] Eſto humanitas Petri non ſit actu formaliter idem cum Petro, attamen diviſione Petri a Paulo etiam ipſa humanitas Petri conſtituitur diſtincta ab humanitate Pauli: ergo nulla reſponſio. Probatur antecedens: Re integre ab alia diviſa, dividitur quoque quidquid eſt idem cum re; alias eſſet & non eſſet re ipſa diviſa ab alia; ſed fatente Scoto, humanitas Petri eſt idem re ipſa cum Petro; ergo diviſione Petri a Paulo humanitas ipſa Petri dividitur & diſtinguitur ab humanitate Pauli. Et plane miranda Scoti ſubtilitas, ut concipiat, Petrum ut Petrum eſſe in re diviſum a Paulo, & tamen hominem, qui eſt idem cum Petro, non diſtingui formaliter actu ab homine, qui eſt Paulus: ecquis enim luce meridiana clarius non percipiat, non ſolum Petrum eſſe diſtinctum a paulo, ſed etiam hominem petrum ab homine paulo, atq; ita eſſe duos homines diſtinctos, duas humanitates, duo compoſita ex anima & corpore?

Replicat Scotus, Naturam petri eſſe quidem diviſam a natura pauli, & hominem petrum ab homine paulo; ſed per accidens ratione differentiæ numericæ, at non per ſe & formaliter; ideoque nihilominus eſſe formaliter unum hominem a parte rei.

Sed contra. Eſto hæc diviſio non oriatur ex ipſa natura, ſed ex eo, quod ſit in diverſis individuis, quod ei eſt accidentale; attamen re ipſa natura diviſa eſt in petro & paulo: ergo non eſt re ipſa una in illis. Sicut qui per accidens moritur, re ipſa mortuus & non vivus eſt. Unde ut quis abſurde colligeret, petrus non eſt per ſe mortuus ſed caſu, gladio, aut febre: ergo eſt per ſe vivus; Ita abſurde colligit Scotus, Natura pauli non eſt per ſe diviſa a natura petri, ſed ſolum ratione differentiæ numericæ, quæ ei accidentalis eſt: ergo eſt per ſe una, & eadem in petro & paulo.

Probatur 2. concluſio. Natura, ut dixi, tribus modis ſpectari poteſt: Secundum ſe, ut in individuis, ut in intellectu; atqui univerſalitas ei non convenit ſecundum ſe, nec ut in individuis ergo ſolum in intellectu. Pro-

batur

betur Minor, & in primis quod univerſalitas ei non conveniat, ut eſt individuis: nam ex eo potius fit ſingularis; adjungitur enim illi differentia individualis. Quod vero nec conveniat ei ſecundum ſe, ſic demonſtratur: Quod convenit naturæ ſecundum ſe, convenit omni habenti naturam; ſed univerſalitas non convenit omni habenti naturam, non enim petrus eſt univerſalis, licet ſit homo, ergo univerſalitas convenit naturæ ſecundum ſe. Minor eſt evidens. Major probatur: Quod convenit naturæ ſecundum ſe, convenit ei eſſentialiter & univerſaliter, proindeque dicitur de omni; ſed quod dicitur de omni, dicitur de quolibet ſub eo contento; ergo quod convenit ſecundum ſe naturæ, convenit omni ſub ea contento, id eſt, talem naturam habenti; ut, quia ignis eſt per ſe calidus, quilibet ignis eſt calidus.

Confirmatur. Exſiſtentia non eſt niſi ſingularium, juxta commune Axioma; ſed natura a parte rei exſiſtit; ergo a parte rei ſingularis eſt; ergo non eſt a parte rei univerſalis. Hæc enim duo invicem repugnant.

Itaque Natura ipſa eſt univerſalis contra Nominales; ac non in re, ſed in mente. Nam dividitur in re per diviſiones ſingularium: Mens vero illam preſcindens ab iis diviſionibus, unum de ea conceptum objectivum format, qui non eſt ipſa actio animæ, ſed ipſa natura mente percepta, ſeu in eſſe intelligibili. In hoc ſtatu univerſalis eſt, quia eſt unum reſpiciens multa. Unum quidem, quia jam præciſa eſt a differentiis numericis eam dividentibus in re. Reſpicit tamen multa, quia eſt ipſa multorum natura menti objecta, quæ de ſingulis vere affirmatur. Sic Artifex cui plurium ſimilium domorum ædificatio incumbit, unam formam domus mente concipit, omnibus iis in re communicandam. Si domos illas conſideres jam conſtructas, multæ ſunt propriis formis diſtinctis conſtantes. At in mente artificis una idealis domus eſt, hoc ſolo multiplex, quod una in mente, in re tamen in pluribus exſiſtat.

Solvuntur Objectiones.

OBji. 1. Ariſtoteles diviſit res, id eſt, naturas in univerſales & ſingulares; ergo dantur in rebus naturæ univerſales.

Reſp. Diſtinguo conſequens; dantur in rebus naturæ univerſales, ſecundum ſtatum, quo exſiſtunt in re, nego; ſecundum ſtatum, quem habent in mente, concedo. Fatemur, ipſas res eſſe univerſales; ſolum negamus, id eis competere a parte rei.

Obji. 2. Natura eſt formaliter una in multis a parte rei;

 ergo

ergo & univerſalis. Probatur antecedens: Quod non dividitur formaliter, eſt unum formaliter; ſed natura Petri a parte rei non eſt formaliter diviſa a natura Pauli: ergo eſt una formaliter a parte rei. Probatur Minor. Diviſio formalis eſt diviſio ſpecifica, ſicut materialis diviſio eſt diviſio numerica; ſed Petrus & Paulus actu in re non ſunt diviſi ſpecifice: ergo non ſunt diviſi formaliter.

Reſp: Nego antecedens. Ad probationem diſtinguo majorem: quod non dividitur formaliter, eſt formaliter unum, unitate ſimilitudinis & conformitatis, concedo; unitate entitatis, nego. Et pariter ad conſequens; natura eſt una in Petro & Paulo, unitate conformitatis, concedo; unitate entitatis, nego. Id eſt, natura Petri eſt ſimilis & conformis naturæ Pauli, nec enim diſſimiles ſunt, ut Petrus & Leo; at ſunt tamen duæ diſtinctæ & ab invicem diviſæ entitates; proindeq; non ſunt una entitas in multis, ſed multæ in multis.

Aliter diſtingui poteſt, ſed in idem redit: ſunt unum unitate negativa, concedo; poſitiva, nego. Unitas poſitiva eſt una entitas indiviſa in ſe; Unitas negativa eſt negatio alicujus diviſionis ex aliquo capite provenientis. Itaque natura Pauli non eſt eadem, ſed diſtincta entitas a natura Petri; proindeque non ſunt poſitive unum. Attamen negant eam diverſitatem, quæ eſt inter Hominem & Leonem; ſicque dicunt unum negative.

Inſtabis. Unitas eſt negatio diviſionis; unum enim eſt, quod diviſum non eſt; ſed ille naturæ negant diviſionem formalem & ſpecificam; ergo ſunt unum formaliter.

Reſp. Diſtinguo Majorem: Unitas eſt negatio diviſionis omnimodæ, concedo; diviſionis alicujus tantum, ſeu ex aliquo capite provenientis, nego. Unitas enim eſt unum indiviſum in ſe; proindeque ex quocumque capite diviſio accidat, tollitur unitas; ut ex quacumque cauſa mors accidat, tollitur vita.

Urgebis. Diviſio numerica, quæ ſejungit naturam Petri a natura Pauli, non deſtruit unitatem ſpecificam; ergo remanet nihilominus natura ſpecifice una in Petro & Paulo. Probatur antecedens. Unitas non tollitur, niſi per diviſionem ſibi oppoſitam; ſed diviſio individualis non opponitur unitati ſpecificæ; ſunt enim diverſi ordinis; ergo per eam non tollitur.

Reſp. Nego antecedens. Ad probationem, diſtinguo minorem; diviſio numerica non opponitur unitati ſpecificæ, directe, concedo; indirecte N.ego, nam diviſa re, dividuntur omnia, quæ ſunt in ea. Porro gradus ſuperiores includuntur in inferioribus; ut in Petro includitur homo, includitur animal, includitur ſubſtantia, &c. Unde ad

di-

diviſionem numericam Petri a Paulo ex conſequenti, & indirecte dividuntur omnes gradus ſuperiores, nempe ſpecifici, & generici; ſicque Petrus & Paulus ſunt duo homines diſtincti, duo viventia diſtincta, duæ ſubſtantiæ, &c. Itaque non ſunt poſitive una natura ſpecifica, ſed duæ naturæ humanæ ſimiles unde naſcente Petro naſcitur novus homo, novum animal, nova ſubſtantia, ab iis, quæ jam erant diſtincta & diviſa; atque ita in re tot ſunt naturæ humanæ, quot ſunt Homines.

Repones. Unitas ſimilitudinis ſufficit ad univerſalitatem; ſed natura a parte rei, etſi diviſa ſit in individuis, eſt tamen una unitate ſimilitudinis, ergo eſt univerſalis a parte rei; Probatur major, Ad univerſale ſufficit unitas, qua major eſſe non poteſt in natura; ſed inter individua non eſt poſſibilis major unitas, quam ſimilitudinis; ergo illa ſufficit.

Reſp. Diſtinguo Majorem: ſufficit unitas ſimilitudinis ad univerſalitatem, fundamentaliter, concedo; formaliter, nego. Ut enim ad univerſale in cauſando non ſufficit congeries plurium cauſarum particularium inter ſe ſimilium, ſed requiritur una cauſa multos reſpiciens effectus; ita ad univerſale in eſſendo non ſufficit congeries plurium naturarum ſimilium, ſed requiritur una natura reſpiciens multa inferiora. Ad probationem diſtinguo Minorem: non eſt poſſibilis major unitas in natura, quam unitas ſimilitudinis; a parte rei concedo, per intellectum nego. Nam in intellectu natura ſit perfecte una modo ſuperius explicato.

Dices. Saltem Natura Divina eſt una perfecte in pluribus ſuppoſitis, nempe in tribus perſonis: ergo eſt univerſalis a parte rei.

Reſp. Diſtinguo antecedens: eſt una in pluribus, pluralitate relativa, concedo; pluralitate individuali, qualem exigit natura ſpecifica, ut ſit univerſalis, nego. Non enim tres perſonæ ſunt tria individua naturæ divinæ, quia ſecundum naturam ſunt unum omnimode; ſed ſolum ſunt tria ſuppoſita habentia eandem numero naturam, proindeque ſumme ſingularem. At de his Theologi.

Obji. 3. Dantur a parte rei genera & ſpecies; ſed genera & ſpecies ſunt aliquid univerſale, ergo datur univerſale a parte rei.

Reſp. Diſtinguo majorem: Dantur a parte rei genera & ſpecies, materialiter, concedo; formaliter, nego. Id eſt, naturæ illæ, quæ denominantur genera & ſpecies, v. g. animal & homo, ſunt quidem a parte rei; attamen formalitas generis & ſpeciei non convenit illis ſecundum quod ſunt a parte rei.

Inſtabis. Petrus & Equus a parte rei ſunt diſtincte ſpe-

ſpecie: ergo datur a parte rei ſpecies.

Reſp. Diſtinguo: ſunt diſtincti a parte rei ſpecie materiali, concedo; formali, nego. Id eſt, natura illa, quæ fit per intellectum, ſpecies eſt diverſa in Petro & Equo; at in illis non eſt formaliter diſtincta ſpecies, quia ante mentis actum non eſt proprie ſpecies.

Urgebis. Petrus a parte rei non eſt unus cum Equo etiam unitate ſpeciei formalis; ergo diſtinguitur ab Equo unitate ſpeciei formalis.

Reſp. Nego ſuppoſitum, quod ſcilicet detur ſpecies formalis a parte rei; unde Petrus & Equus neque ſunt unum, neque differunt a parte rei ſpecie formali.

Obj. 4. Omnia individua definiuntur unica definitione, ergo natura omnium individuorum in illis una eſt.

Reſp. Diſtinguo conſequentiam. Ergo natura una eſt in omnibus individuis, ſecundum rem, nego; ſecundum rationem, concedo. Natura enim non definitur, niſi prius ſit in intellectu definiente; unde, ut definiatur unica definitione, ſufficit, quod ſit una in ratione.

Inſtabis. Natura definitur, ut eſt a parte rei: ergo ſi definiatur unica definitione, erit una a parte rei.

Reſp. Diſtinguo antecedens: Natura definitur, ut eſt a parte rei, quoad rem definitam, concedo; quoad ſtatum, quem habet a parte rei, nego. Id eſt, natura quæ definitur, eadem eſt, quæ eſt a parte rei; attamen non habet eundem modum in definitione, quem habet a parte rei; nam definitio explicat naturam præciſam ab omnibus individuis; nec tamen a parte rei natura exſiſtit ab individuis præciſa, ſed in illis incluſa.

Urgebis. Objecta ſcientiarum dantur a parte rei; ſed objecta ſcientiarum ſunt univerſalia: ergo univerſalia dantur a parte rei.

Reſp. 1. Objecta ſcientiarum non eſſe univerſalia *formaliter*, ſed tantum *materiali er*.

Reſp. 2. Diſtinguo: Objecta ſcientiarum dantur a parte rei, ſecundum realitatem ſuæ entitatis, concedo; ſecundum ſtatum univerſalitatis, nego. Solutio patet ex dictis.

Objicies ultimo. Natura, v. g. humana, non eſt per ſe & eſſentialiter ſingularis: ergo eſt per ſe & eſſentialiter univerſalis.

Reſp. Naturam ſecundum ſe neque ſingularem, neque univerſalem eſſe, ſed indifferentem ad utrumque ſtatum: unde ut exſiſtit in individuis, induit ſtatum ſingularitatis, ut vero eſt intellectu, induit ſtatum univerſalitatis.

Inſtabis. Intellectus non poteſt facere ſuum objectum: ſed univerſale eſt objectum intellectus: ergo non poteſt fieri ab illo; ergo univerſale debet dari extra intellectum.

Reſp.

Reſp. Diſtinguo majorem: Intellectus non poteſt facere ſuum objectum, *quantum ad ſubſtantiam*, tranſeat: *quantum ad modum aliquem*, nego. Nihil enim prohibet, naturas, quando objiciuntur intellectui, aliquam modificationem ab illo recipere, v. g. modificationem præciſionis, abſtractionis, comparationis, & univerſalitatis.

ARTICULUS TERTIUS.

Qua mentis operatione natura univerſalis efficiatur.

Antequam ſolvatur quæſtio, notanda in primis diſtinctio Univerſalis Metaphyſici & Univerſalis Logici.

Univerſale Metaphyſicum eſt Unum abſtractum e multis, ſeu, Natura ſine individuis menti repræſentata; nam cum, ut ſuperius demonſtravi, natura per differentias numericas in individuis dividatur & multiplicetur, remotis per intellectum differentiis, tum natura pura, atque ab illis præciſa, ut unum aliquid percipitur: remota enim cauſa removetur effectus. Sic circulus æneus & circulus ferreus duo ſunt circuli; at dum mens in illis attendit præciſe naturam circuli, quod ſit figura, una linea æqualiter centro circumfuſa comprehenſa, jam unam ſimplicem notionem circuli format, qua omnes circuli poſſibiles comprehenduntur. Natura circuli, ut aliarum rerum, ſic concepta, dicitur Univerſale Metaphyſicum. Univerſale quidem, quia eſt unum aliquid ſimplex, pluribus tamen communicabile; Metaphyſicum vero, quia maxime pertinet ad Metaphyſicam naturas ſic abſtractas conſiderare. Hoc modo ſcientiarum objecta dicuntur Univerſalia: conſiderantur enim præciſa a ſingularibus.

Univerſale vero Logicum eſt unum reſpiciens multa, ſeu comparatum ad illa, ut ſuperius ad ſua inferiora. Unde Univerſalitas Logica differt ab univerſalitate Metaphyſica, quod hæc præciſe conſiſtat in abſtractione a pluribus, nullo habito reſpectu ad ea; at Univerſalitas Logica ei addit reſpectum ad plura, ut ad inferiora. Cujus ratio eſt, quod Logica maxime verſetur in artificioſa rerum diſpoſitione, per modum generis, ſpeciei, individui; nec univerſalitatem conſideret, niſi ut mens videre poſſit, qui gradus in re ſint ſuperiores, qui inferiores, qui generici, qui ſpecifici, qui individuales, qui poſſint ſubire rationem prædicati, qui rationem ſubjecti, &c. quod intelligi nequit ſine comparatione naturę ſuperioris ad inferiora: itaque in eo reſpectu conſiſtit univerſalitas Logica. Porro quia naturæ abſtractæ fundan-

hujuſmodi reſpectus, inde Univerſale Metaphyſicum dicitur eſſe fundamentum Univerſalis Logici.

PRIMA CONCLUSIO.

NAtura fit univerſalis Metaphyſice per mentis abſtractionem, qua ſeparatur a conditionibus, eam ad aliquid ſingulare determinantibus:

Probatur concluſio. Univerſale Metaphyſicum eſt unum abſtractum a pluribus: hæc enim eſt ejus definitio; ſed hoc ipſo, quod per mentem natura abſtrahitur a ſuis ſingularibus, fit unum quid a pluribus abſtractum, ut ſupra explicuimus: ergo per illam abſtractio fit univerſalis Metaphyſice.

Verum duplex eſt abſtractio. Alia Intellectus agentis, alia intellectus poſſibilis, quæ etiam dicitur *præciſio*. Intellectus agens [ut id obiter dicamus, in libris de Animæ fuſius explicandum] eſt facultas illa mentis, quæ ex ſpeciebus in imaginatione reſidentibus, atque res ſingulares repræſentantibus, elicit alias ſpecies ſublimiores, ipſam rerum naturam ab omni ſingularitate præciſam repræſentantes. Intellectus poſſibilis eſt ea facultas, quæ naturas ſic repræſentatas percipit; unde Abſtractio intellectus agentis eſt actio, qua elicitur ex ſingularibus ſpecies univerſalis, naturam ab illis præciſam repræſentans. Abſtractio vero intellectus poſſibilis eſt actio, qua natura ſic repræſentata percipitur. Hic ſubtilis movetur quæſtio, an natura fiat univerſalis per priorem abſtractionem; an ad id requiratur etiam poſterior.

Dicendum, fieri per priorem abſtractionem. Nam hoc ipſo, quod natura ſeparatur ab individuis, fit univerſalis Metaphyſice; atqui per abſtractionem intellectus agentis ſeparatur ab individuis; repræſentatur enim ut ab illis præciſe; Ergo fit univerſalis Metaphyſice. Verum hæc queſtio non ita pertinet ad Logicam.

Quæres, quod identidem dictitari ſolet, quid ſit abſtrahi a conditionibus individualibus & materialibus, quidve ſint hæ conditiones.

Reſpondeo, Conditiones individuales eſſe quædam accidentia, ſive realia, ſive ſola ratione diſtincta, quæ non ſunt de eſſentia naturæ, ſine quibus tamen nunquam exſiſtit. Præcipua eſt differentia numerica, qua natura unius individui a natura alterius diſtinguitur. Dicitur a Scoto *Hereditas*, quia per eam natura conſtituitur hæc ſingularis. Re ipſa eſt idem cum natura, attamen non eſt de ejus eſſentia: nam concipio perfecte circulum, licet non cogitem de hoc, vel illo circulo. Differentiam numericam ſequuntur exiſtentia, deinde determinatio ad certum tempus,

pus, ad certum locum, Poſtremo conjunctio variorum accidentium, quibus vel individuum deſignari ſolet, ut hæc lineamenta, hæc patria, hoc nomen proprium, &c. vel quibus afficitur, ut vitium, virtus, ſanitas, ægritudo, reſpectu individui humani. Hæ conditiones dicuntur materiales, quia fere accidunt formæ, ex eo quod ſit in materia: Itaque natura dicitur abſtrahi a conditionibus individuantibus & materialibus, cum mente percipitur præciſe ſecundum prædicata ſibi eſſentialia, nullo habito reſpectu ad hæc, quæ illi accidunt; ut exſiſtit a parte rei; ut cum apud me reputo, an Virtus ſit voluptati præferenda, Virtutem ſecundum ſuam præciſe definitionem conſidero; non hanc, vel illam virtutem, quæ in Petro, aut Joanne exſiſtit, tali tempore, tali loco, talibus conjuncta circumſtantiis, ægritudini, ſanitati, ſcientiæ, &c. ſeu, ut duobus verbis dici ſolet, conſidero virtutem ut abſtrahit ad hoc & nunc; id eſt, ab hac ſingulari, ab hoc tempore, loco, exſiſtentia & aliis, quæ a parte rei illi accidunt.

SECUNDA CONCLUSIO.

UT natura fiat Univerſalis Logice, non ſufficit abſtractio, ſed requiritur ejus ad inferiora per mentem facta comparatio.

Concluſio non recipitur ab omnibus: ſunt enim, qui putant, naturam abſtractione fieri univerſalem etiam Logice. Eſt tamen S. Thomæ q. 7. de Potent. ar. 2. *Relationem*, inquit, *Univerſalitatis intellectus adinvenit, conſiderando ordinem, quod eſt in intellectu, ad res, quæ ſunt extra intellectum*, id eſt, naturæ abſtractæ ad inferiora, a quibus abſtrahit. Et Opuſc. 56. *Natura fit univerſalis, quatenus cognoſcitur ut participabilis ab inferioribus*.

Probatur ratione. Univerſale Logicum eſt Unum reſpiciens multa, ſuperius inferiora; atqui natura præciſe ex vi abſtractionis non reſpicit inferiora, ſed ſolum cum ad ea comparatur: ergo non eſt univerſalis Logice. Major conſtat ex dictis, & confirmatur præterea: Omne Univerſale Logicum, ut dicemus, vel eſt Genus, vel Species, vel Differentia, vel Proprium, vel Accidens; atqui hæc omnia important reſpectum ſuperioris ad inferiora, ut conſtat definitione terminorum: ergo univerſale Logicum eſt unum reſpiciens multa, ut ſuperius inferiora. Minor vero declaratur. In eo conſiſtit abſtractio, ut natura præciſe ſecundum ſe conſideretur abſque ullo ordine ad inferiora; comparatio vero in eo, ut intelligatur ordo quidam inter naturam ſic conſideratam, & inferiora ejus: ergo non per abſtractionem, ſed per com-

comparationem habet reſpectum ad inferiora .

Verum duplex eſt comparatio . Una ſimplex dicitur , quæ fit per ſimplicem apprehenſionem , qua percipitur ordo ille naturæ ad inferiora; altera dicitur compoſita, quæ fit per Judicium , quo actu affirmamus naturam de inferioribus . Sunt qui ad univerſale Logicum hanc requirant ; ſed ſufficit prima . Univerſale enim Logicum non eſt natura actu prædicata de pluribus, ſed prædicabilis, unde univerſalia dicuntur prædicabilia: ergo non requiritur, ut actu prædicetur: ſed ſolum ut concipiatur ut ſuperior & prædicabilis.

Objici poſſunt plura S. Thomæ loca, in quibus dicit , naturam fieri univerſalem per ſolam abſtractionem. 1. p. q. 46. a. 1. *Quod abſtrahitur*, inquit , *a materia individuali, fit univerſale* Idem dicit Opuſc. 56.

Sed dicendum, S. Thomam loqui de Univerſali Metaphyſico; aut ſaltem de Logico ſolum fundamentaliter : nam univerſale Logicum in habitudine naturæ ad inferiora conſiſtere probat Opuſc. 56.

Obji. 2. Si natura exſiſteret realiter ſeparata ab individuis, qualem finxit Plato, eſſet formaliter univerſalis: ergo hoc ipſo , quod per intellectum ſeparetur ab individuis, fit univerſalis per intellectum .

Reſp. Tranſeat antecedens , [non enim admittimus , Ideas illas Platonicas fore univerſales,ſaltem in eſſendo, etiam ſi darentur]& nego conſequentiam. Ratio eſt,quia ſi natura exſiſteret realiter ſeparata ab individuis,diceret realem reſpectum ſuperioritatis ad illa . At vero ex eo,quod abſtrahatur ab individuis per rationē,non continuo illa reſpicit per rationē,ſed magis ab illis recedit.

Inſtabis.Natura abſtracta dicit relationem rationis ad ſua inferiora: ergo eſt formaliter univerſalis Logice . Probatur antecedens : Natura multorum dicit relationem ad multa; ſed natura abſtracta, ut natura humana , eſt natura multorum: ergo dicit relationem ad multa .

Reſp. Nego antecedens . Ad probationem diſtinguo majorem: Natura multorum dicit relationem ad multa , ſi ad illam comparetur, concedo ; ſi ab illis penitus abſtrahatur,& nullatenus reſpiciat ipſa, nego. Natura autem ex vi abſtractionis non reſpicit inferiora, ſed potius ab illis recedit;unde mirum non eſt,ſi pro tali ſtatu nullam dicat relationem ad illa .

Urgebis. Natura abſtracta licet non ſit relata ad inferiora, eſt tamen referibilis ad illa : ergo eſt univerſalis etiam Logice. Probatur conſequentia : Verba in definitionibus poſita non dicunt actum,ſed ſolum aptitudinem ut fert axioma:ergo ut natura ſit univerſalis Logice non exigit,ut ſit actu relata,ſed ſolū referibilis ad individua .

Reſp.

Reſp. Nego conſequens. Ad probationem reſpondeo, quod, quando actus eſt differentia eſſentialis rei, definitio debet ipſum exprimere, & non tantum aptitudinem. Diſcrimen autem univerſalis Logici a Metaphiſico eſt, quod univerſale Metaphyſicum dicit naturam abſtractam e pluribus, ac proinde referibilem ad multa; ſed univerſale Logicum dicit naturam reſpicientem multa, ſeu relationem naturæ ad individua, ut ſuperioris ad inferiora; Unde non ſufficit, quod natura ſit referibilis; ſed exigitur, quod ſit relata ad multa.

Dices. Univerſale, etiam Logicum, definitur Unum aptum eſſe in multis; ergo non requiritur, ut actu reſpiciat multa.

Reſp. Nego conſequens. Quamvis enim ad univerſale Logicum non requiratur, ut natura ſit de facto in pluribus, ſed ſolum aptitudinaliter, attamen requiritur, quod in ea concipiamus actualem ordinem ad multa, non tanquam ad ea, quibus inſit, ſed ſaltem in quibus eſſe poſſit, quantum ex ſe eſt. Porro hic reſpectus non concipitur ſine aliqua ejus ad inferiora comparatione.

Obji. 3. Natura abſtracta non eſt ſingularis: ergo eſt formaliter univerſalis; non enim videtur dari medium.

Reſp. Diſtinguo conſequentiam: eſt univerſalis Metaphyſice & fundamentaliter, concedo; Logice, nego. Solutio patet ex dictis; nam inter ſingulare & univerſale Logicum, mediat univerſale Metaphyſicum, quod eſt fundamentum Logici.

Inſtabis. Poſito fundamento reſultat relatio: ergo ſi natura abſtracta habeat fundamentum univerſalitatis Logicæ, habebit continuo hanc univerſalitatem.

Reſp. Diſtinguo antecedens. Relatio reſultat poſito fundamento ſolo, nego; poſito fundamento ſimul & termino, concedo. Unde eſſe nequit quamdiu fundamentum abſtrahit a termino. Cum igitur natura abſtracta non reſpiciat terminum univerſalitatis Logicæ, ſed magis ab eo remota & præciſa ſit, quantumvis habeat aliquod fundamentum univerſalitatis Logicæ, illam tamen vere non habet.

Obji. 4. Quod eſt prædicabile de multis, eſt univerſale; ſed natura abſtracta eſt prædicabilis de multis: ergo eſt univerſalis. Probatur minor. Natura, quæ realiter eſt in multis, poteſt prædicari de multis; ſed natura abſtracta, ut humana, realiter eſt in multis individuis: ergo poteſt prædicari de illis.

Reſp. Diſtinguo minorem: Natura abſtracta eſt prædicabilis de multis, fundamentaliter & remote, concedo: formaliter & proxime, nego. Nam antequam natura illa abſtracta ab individuis prædicetur de illis, oportet eam con-

concipere ſuperiorem & participatam ab illis, ac proinde comparare ad individua; unde inter abſtractionem & actualem prædicationem mediat comparatio, cui proinde convenit conſtituere naturam univerſalem;

ARTICULUS QUARTUS.

De Diviſione Univerſalium.

HAC de re jam diximus in Minori Logica; nam quæ de Terminorum univerſalium diviſione, ac definitione ibi ſtatuimus, eadem referri poſſunt ad Naturas ipſas univerſales. Verum quia hæc diviſio in diſputationem vocari ſolet, hic nobis defendenda eſt.

CONCLUSIO.

UNiverſale recte & adæquate dividitur in quinque ſpecies univerſalium, Genus, Speciem, Differentiam, Proprium, & Accidens.

Probatur Univerſale eſt Unum aptum in eſſe multis; ſed quinque modis unum poteſt eſſe in multis; ergo quinque ſunt ſpecies univerſalium. Probatur minor. Quod eſt in multis, vel in illis eſt ut quid eſſentiale, vel ut quid eſſentiæ adjunctum. Si ſit ut quid eſſentiale, tribus modis in eis eſſe poteſt. 1. Ut tota eorum eſſentia, & ſic eſt Species; ut, homo, reſpectu & Petri & Joannis. 2. Ut pars eſſentiæ, qua res convenit cum aliis, & ſic eſt Genus: ut, Animal, reſpectu hominis & equi. 3. Ut pars eſſentiæ, qua ab aliis ſpeciebus diſcernitur, & ſic eſt Differentia; ut rationale, reſpectu hominis Si vero ſit adjunctum eſſentiæ, vel ei adjungitur neceſſario, & ſic eſt Proprium, ut calor reſpectu ignis; vel ei contingenter ineſt, ut morbus, aut ſanitas homini, & ſic eſt Accidens; ergo quinque modis Unum multis ineſſe poteſt, ut Species, ut Genus, &c.

Obji. 1. Quidquid ineſt multis, vel eſt eſſentiale, vel accidentale: ergo dantur ſolum duo univerſalia.

Reſp. Nego conſequens: Quod enim prædicatur eſſentialiter, eſt triplex, ſcilicet Genus, Species, & Differentia: Quod vero prædicatur accidentaliter, eſt duplex, ſcilicet proprium & accidens, ut mox explicavimus.

Obji. 2. Genus dividitur in genus ſupremum, ut ſubſtantia: & genus infimum, ut animal; & genus medium, ſeu ſubalternum, ut vivens: ergo ſunt plus quam quinque univerſalia.

Reſpond. Hæc omnia genera uno modo ineſſe multis, nempe ut quid eſſentiale incompletum & commune; unde

de referuntur ad unum univerſale, nempe genus in communi.

Obji. 3. Sunt decem prædicamenta: ergo & decem univerſalia.

Reſp. Nego conſequens: omnia enim prædicamenta pertinent ad unicum univerſale, ſcilicet ad genus; prædicamenta enim ſunt ſuprema rerum genera.

. Obji. 4. Individuum prædicatur de multis, ut de Petro Paulo, Joanne, &c. ergo eſt univerſale.

Reſp. Diſtinguo antecedens: Individuum prædicatur de multis, quoad ſecundam intentionem individualitatis concedo; quoad naturam intentioni ſubjectam, nego. Itaque individuum duo importat, naturam individualem, & ſecundam intentionem a mente huic naturæ attributam. Evidens eſt, naturam individualem uni tantum convenire, ut naturam individualem Petri, ſoli Petro; unde non eſt univerſalis, ſed ſingularis. At ſecunda intentio, quæ huic naturæ tribuitur a mente, multis talibus naturis attribui poteſt.

Inſtabis: Ergo hæc ſecunda intentio eſt ſextum quoddam univerſale.

Reſp. Nego conſequens: ejus enim univerſalitas reducitur ad ſpeciem, aut ad accidens. Ad ſpeciem quidem, ſi comparetur ad hanc & illam individualitatem; nam individualitas in communi eſt quædam ſpecies ſecundæ intentionis, ſub qua continentur hæc & illa individualitas. Ad accidens vero, ſi comparetur ad naturas individuales; nam quod intellectus tribuat Petro & Paulo ſecundam intentionem individui, hoc ipſis accidentale eſt. Unde ſicut Album eſt accidens reale continens ſub ſe hoc & illud album; ita individuum eſt accidens rationis ſub ſe continens hoc & illud individuum.

. Definitiones cujuſque univerſalis jam prælibatæ ſunt in Minori Logica, atque infra expendentur, cum de ſingulis agemus.

ARTICULUS QUINTUS.

An univerſale ſit genus ad quinque Univerſalia.

ET ſi quinarium univerſalium numerum vulgo omnes admittant, ſunt tamen qui velint ſolum genus & ſpeciem eſſe proprie univerſalia, cætera vero improprie & analogice; ſicque nolunt contineri ſub Univerſali, ut ſub proprio genere, nam ſpecies univoce genus participare debent. Sit tamen.

CON.

CONCLUSIO.

Univerſale in communi eſt proprie genus ad quinque univerſalia.

Probatur. Genus eſt, quod prædicatur de multis ſpecie differentibus in quid incomplete; ſed univerſale in communi prædicatur de quinque univerſalibus, tanquam de ſpecie differentibus in quid incomplete: ergo eſt genus ad illa. Probatur minor: Prædicatur enim per modum termini quidditativi exprimentis, in quo iſta quinque eſſentialiter conveniant; ſiquidem in hoc conveniunt, quod ſint univerſalia, ſeu unum aptum ineſſe multis.

Obji. 1. Genus debet prædicari univoce; ſed univerſale non prædicatur univoce reſpectu quinque univerſalium: ergo non eſt genus ad illa. Probatur minor; Univerſale eſt unum in multis; ſed eſſe unum in multis non convenit univoce quinque univerſalibus: ergo univerſale non convenit univoce, &c. Probatur minor: Eſſe in multis eſſentialiter, & eſſe in multis accidentaliter, non eſt eſſe in multis univoce; ſed genus, ſpecies, & differentia ſunt in multis eſſentialiter; accidens vero eſt ſolum in multis accidentaliter: ergo eſſe in multis non convenit univoce quinque univerſalibus

Reſp. Nego minorem. Ad probationem nego majorem. Ad ejus probationem diſtinguo: eſſe in multis eſſentialiter, & eſſe in multis accidentaliter, non eſt eſſe in multis univoce, quantum ad entitatem, quæ eſt in multis, concedo; quantum ad intentionem univerſalitatis, nego: Id eſt, illud, quod reſpicit multa, ut eorum eſſentia, & illud quod reſpicit multa, ut quid adventitium, non conveniunt univoce quantum ad entitatem; attamen poſſunt convenire quantum ad univerſalitatem. Univerſalitas enim exigit præciſe, ut aliquid reſpiciat multa, tanquam ſuperius ſua inferiora: Porro tam accidens, quam genus, vel differentia, reſpiciunt multa, ut ſuperius ſua inferiora; unde univerſalitas dicitur univoce de accidente & de aliis univerſalibus; ſicut eſſe prædicatum convenit univoce Deo & creaturis, ſubſtantiæ & accidenti; dum enim dico, Pater Æternus eſt Deus, homo eſt juſtus, homo eſt animal; *Deus*, *juſtus*, *animal*, conveniunt univoce in ratione prædicati, quamvis quantum ad entitatem ſint maxime diverſa, & nullo modo univoca.

Obji. 2. Si univerſale eſſet genus ad quinque univerſalia, ſequeretur, genus eſſe ſpeciem, quia poneretur ſub univerſali in communi, tanquam ſpecies ſub ſuo genere; ſequeretur etiam, ſpeciem eſſe genus: nam univerſale eſſet

eſſet quædam ſpecies generis, & alia ejuſmodi ab urda: ergo, &c.

Reſp. Diſtinguo: Sequeretur, genus eſſe ſpeciem, ſub eodem reſpectu, nego; ſub diverſo reſpectu, concedo, nam genus reſpectu univerſalis in communi eſt quædam ſpecies Univerſalis; reſpectu vero propriarum ſpecierum eſt genus. Neque mirum eſt, quod iſta entia rationis reciproce ſeſe denominent, & includant; ita ut quod uno modo eſt genus, alio modo ſit ſpecies, vel contra; nam etiam prædicatum poteſt eſſe ſubjectum, & ſubjectum prædicatum: definitio poteſt eſſe definitum; demonſtratio poteſt ſe ipſam demonſtrare; & ſic de aliis entibus rationis.

Inſtabis. Saltem ſequeretur, ſpeciem ut ſubjicibilem generi eſſe univerſalem, quod infra rejiciemus. Probatur ſequela: Quod ſubjicitur univerſali eſt univerſale; ergo ſi ſpecies ſubjiciatur univerſali ut generi, ut ſubjicibilis generi eſt qniverſalis.

Reſp. Nego ſequelam formaliter ſumptam. Ad probationem diſtinguo antecedens: Quod ſubjicitur univerſali eſt univerſale, formaliter ex eo, quod ſubjiciatur, nego; aliunde ex eo; quod ſcilicet habeat inferiora ſub ſe, concedo. Sicut enim homo non eſt animal formaliter ex eo, quod ſubjicitur animali ut generi; ſed potius contra, ideo ſubjicitur animali ut generi, quia aliunde eſt animal: ita ſpecies non eſt univerſalis ex eo formaliter quod habet univerſale pro genere, ſed potius quia aliunde eſt univerſalis, nempe per reſpectum ad ſua inferiora, idcirco ſubjicitur univerſali, ut generi. Imo, ſi conſideretur ſpecies præciſe ut ſubjicibilis univerſali, ut generi, exinde potius denominatur quid particulare, ex eo enim habet, quod ſit pars eorum, quæ ſub communi genere univerſalium continentur.

QUÆSTIO SECUNDA

De Univerſalibus in particulari.

CONſideravimus quæſtione præcedente Univerſalia in communi, nunc ſecuti methodum compoſitionis de quolibet in particulari agemus. Primo quidem de Genere: Deinde de Differentia: Poſtea de Specie: Poſtremo de Proprio & Accidente.

ARTICULUS PRIMUS.

De Genere.

CIrca genus duo diſputari poſſunt. Primo, utrum recte definiatur. Deinde quomodo prædicetur de ſpecie. Utrumque explicabimus duplici Paragrapho.

§. I.

Utrum definitio generis, a Porphyrio tradita, ſit bona.

GEnus ſumitur præcipue tripliciter. Primo pro ſtirpe familiæ, ut aliquis dicitur de genere Sacerdotali, de genere Regali, de genere Gigantum. Secundo pro patria, ut Plato dicitur genere *Athenienſis*, & Ariſtoteles genere *Stagirites*, & D. Paulus genere *Tharſenſis*. Tertio ſumitur genus magis proprie & Philoſophice pro natura communi pluribus ſpecie differentibus: ſiquidem ſpecies duplici formalitate conſtat; altera, qua convenit cum aliis rebus; altera, qua differt ab illis: ut, ſpecies humana conſtat animalitate, & rationalitate: per animalitatem convenit cum aliis animantibus, piſcibus, avibus, quadrupedibus; per rationalitatem vero differt ab illis. Formalitas illa, ſeu notio communis, in qua plures ſpecies conveniunt, dicitur genus. De illo quæritur, utrum recte definiatur a Porphyrio.

CONCLUSIO.

GEnus optime definitur, Unum aptum ineſſe multis ſpecie differentibus, & prædicari de illis in quid incomplete.

Probatur. Hæc definitio recte explicat, quid ſit genus: ergo eſt bona. Probatur antecedens: in primis enim aſſignat, in quo conveniant cum aliis univerſalibus per illas particulas, *Unum aptum ineſſe multis, & prædicari de illis*: hoc enim cæteris Univerſalibus commune eſt. Cæteræ aſſignant id, in quo differt ab aliis; & quidem dum dicitur, *prædicari in quid*, differt a proprio accidente, & differentia, quæ prædicantur *in quale*; dum dicitur, *prædicari de multis ſpecie diverſis*, differt a ſpecie, quæ prædicatur de multis numero differentibus: particula etiam, *incomplete*, diſtinguit genus a ſpecie, quæ prædicatur per modum eſſentiæ completæ.

Ex hac definitione colliges, cur genus dicatur natura per-

perfectibilis, *contractibilis* & *potentialis*. Dicitur *perfectibilis*, quia poteſt perfici per differentias ſupervenientes. Dicitur *contractibilis*, quia eſt aliquid vagum & indifferens ad plures ſpecies; per differentiam vero ad unam determinatur. Dicitur *potentialis*, quia eſt in potentia ad recipiendas differentias; ſic animal perficitur & ad ſpeciem humanam determinatur per rationale.

Obji. 1. Definitio illa convenit aliis a definito: ergo non eſt bona. Probatur antecedens: Convenit enim enti; ſiquidem ens eſt unum aptum ineſſe multis ſpecie differentibus & prædicari de illis in quid.

Reſp. Nego antecedens. Ad probationem diſtinguo; Ens eſt unum aptum, &c. unum imperfecte & unitate analoga, concedo; perfecte & unitate univoca: nego: Siquidem, ut dicemus in Metaphyſica, ens eſt analogum ſuis inferioribus, ideoque non eſt genus: nam genus, ſicut & alia univerſalia, debet univoce prædicari.

Obji. 2. Prædicari in quid, ſeu ſubſtantive, eſt nobilius, quam prædicari in quale, ſeu adjective: ergo non convenit generi, ſed potius differentiæ. Probatur conſequentia: Perfectiori debet competere nobilior modus prædicandi; ſed differentia eſt perfectior genere: ergo debet ei convenire nobilior modus prædicandi, non vero generi.

Reſp. Nego conſequens. Ad probationem, conceſſa majore, diſtinguo minorem: Differentia eſt nobilior genere ſecundum rem, concedo: ſecundum modum concipiendi, nego. Genus enim concipitur ut prima & fundamentalis notio rei, cui differentiæ concipiuntur ſuper addi: ut, in homine primo concipio gradum animalis, ut fundamentalem notionem, qua homo cum cæteris animalibus convenit; cui concipio advenire rationalitatem, per quam diverſificatur ab aliis. Ex quo patet, genus eſſe nobilius ex modo concipiendi, quam differentiam; & eſſe ut fundamentum primum naturæ ſpecificæ; unde mirum non eſt, ſi exprimatur & prædicetur nobiliore modo, ſcilicet ſubſtantive; fundamento enim convenit, ut aliis ſubſtet.

Dices. Genus prædicatur de multis etiam numero differentibus, ut animal de Petro & Paulo; ergo male dicitur, prædicari de multis ſpecie diverſis.

Reſp. Diſtinguo antecedens: Genus prædicatur de multis numero differentibus, immediate; nego; mediate, concedo. Genus enim immediate prædicatur de ſpeciebus, atque illis mediantibus de individuis.

Quæres primo, in præfata definitione quid ſit definitum, utrum ſecunda intentio generis, ſeu genereitas;

vel

vel natura habens talem genereitatem ; vel compoſitum ex utroque .

Quidam hic magnam diſputationem movent , ſed minus neceſſariam . Facile enim expediri poteſt , advertendo , Genus hic definiri per modum termini concreti . Terminus autem concretus , ut in Minori Logica obſervavimus , tria dicit ; Formam , Subjectum , & conflatum ex utroque . Porro cum illud conflatum duas res adeo diverſas importet , nequit unica definitione definiri . Neceſſe eſt igitur , ut dum definitur aliquod concretum, definitio cadat principalius vel ſupra formam , vel ſupra ſubjectum habens formam . Diximus autem in Logica Minore , nomen concretum, licet ſignificet ſubjectum & formam, principalius tamen & formaliter ſignificare formam ; ſubjectum vero tantum materialiter & per modum ſubſtrati. Cum ergo definitio explicatius tradat ;quod nomen confuſe ſignificat, ſicut nomen concretum principalius ſignificat formam , ſubjectum vero minus principaliter & ſolum per modum ſubſtrati : ita definitio concreti principalius cadit ſupra formam , ſubjectum vero importatur materialiter tantum & per modum ſubſtrati .

Atque ut applicetur hæc doctrina , quæ eſt D. Thomæ 5. Metaph. lect. 9. dum definitur Philoſophus , Contemplator rerum per cauſas altiores ; dcm definitur Juſtus , qui reddit unicuique , quod ſuum eſt ; dum definitur Rex , Supremus belli paciſque arbiter ; in his definitionibus id , quod principalius explicatur , & directius importatur , non eſt ſubjectum , v. g. homo habens præfata munera ; ſed ipſa forma , ſcilicet Philoſophia , Juſtitia , & regia dignitas . Unde ſimiliter , dum definitur genus Unum aptum ineſſe multis ſpecie diverſis , & prædicari de illis in quid incomplete , definitum principale eſt ipſe ſtatus univerſalitatis , ſcilicet ſecunda intentio genereitatis ; natura vero habens talem ſtatum non importatur , niſi per modum ſubſtrati,non vero per modum explicati in tali definitione .

Dices . Natura eſt id , quod prædicatur de multis,non vero genereitas ; dum enim dico , homo eſt animal;non prædico genereitatem , ſed naturam habentem genereitatem : ergo natura eſt , quæ definitur in præfata definitione .

Reſp. Diſtinguo antecedens : Natura eſt id, quod prædicatur , præciſe ratione ſui , nego; ratione ſtatus genereitatis , concedo; & nego conſequentiam . Sicut enim Rex eſt , qui gubernat , ſed tamen ratione dignitatis regiæ;ita natura quidem prædicatur de multis, non tamen ratione ſui præciſe,ſed ratione genereitatis Unde ficut in definitione Regis , dignitas regia eſt principale defi-

ni-

nitum, homo vero habens hanc dignitatem non ingreditur definitionem, niſi per modum ſubſtrati; ita genereitas eſt principale definitum in prælata generis definitione; natura vero non definitur per illam, niſi ratione genereitatis, cui ſubſternitur.

Quæres ſecundo. Quomodo genus definitur in abſtracto.

Reſpondeo, definiri Univerſalitatem naturæ potentialis pluribus ſpecie differentibus communis. Similiter differentia in abſtracto definitur, Univerſalitas naturæ ſpecierum diſtinctivæ. Et ſpecies, Univerſalitas naturæ completæ. Et proprium, Univerſalitas naturæ accidentalis, neceſſario tamen eſſentiam conſequentis. Et demum accidens, Univerſalitas naturæ accidentalis contingenter advenientis. Siquidem, ut notat Divus Thomas Op. 48. tractatu de enunciatione cap. 1., cum formæ accidentales definiuntur in concreto, proprium illarum ſubjectum ponitur loco generis, gradus vero communis ponitur loco differentiæ: & contra, cum definiuntur in abſtracto, gradus communis ponitur loco generis, & ſubjectum proprium loco differentiæ. Utrumque patebit familiari exemplo: Si velim definire criſpum in concreto, dicam, eſſe capillum contractum: in qua definitione, *capillus*, qui eſt ſubjectum iſtius criſpitudinis, tenet locum generis; *contractus* vero tenet locum differentiæ. At ſi velim definire criſpitudinem in abſtracto, dicam, eſſe contractionem capillorum. Similiter, ſi definiatur gryphus in concreto, dicetur naſus recurvus, in abſtracto vero curvitas naſi. Similiter claudus in concreto dicetur tibia curva, in abſtracto vero curvitas tibiæ, &c.

§. II.

Utrum genus prædicetur de ſpecie ut totum, vel ut pars.

GEnus duobus modis ad ſpeciem comparari poteſt. 1. Ut totum potentiale, eam ſub ſe continens. 2. Ut pars actualis, eam componens, atque adeo in ea contenta; nam Animal eſt aliquod totum ſuperius, ſub quo continentur variæ ſpecies, homo, equus, leo, &c. ut partes, in quas dividitur. At rurſus Animalitas eſt quædam pars hominis: homo enim animalitate & rationalitate conſtituitur ut partibus, non quidem Phyſicis, ſeu realiter ab invicem diſtinctis, ſed Metaphyſicis & Logicis, ſeu ſola mentis præciſione diſtinctis. Homo enim non eſt ex Animali & Rationali, ut ex duabus rebus tertia res, ſed ut ex duobus inadæquatis conceptibus te tius

conceptus. Quæritur, ſub qua ex his duabus ratione genus prædicetur de ſpecie.

CONCLUSIO.

GEnus non prædicatur de ſpecie, quatenus eſt pars in ea contenta, ſed quatenus eſt totum eam conti, nens.

Probatur ratione S. Thomæ Opuſc. de Ent. & Eſſent. cap. 3. Nulla pars directe prædicatur de toto; ſed ge. nus, ut genus, directe prædicatur de ſpecie: ergo non prædicatur ut pars. Minor conſtat: prædicari enim in. directe eſt prædicari in caſu obliquo, ut cum dico, ho. mo conſtat anima & corpore; prædicari vero directe eſt prædicari in caſu recto, ut cum dico, homo eſt animal: manifeſtum eſt autem, genus hoc ſecundo modo dici de ſpecie, & non primo. Major vero ſic demonſtratur: Quod directe prædicatur de aliquo, dicitur eſſe idem cum illo; nam in prædicatione directa unum dicitur eſſe aliud, ut homo eſt animal; Atqui dici non poteſt, par. tem eſſe idem cum toto; non enim eſt vere totum, ſed pars totius: ergo non poteſt directe prædicari de illo; unde hæ falſæ ſunt, homo eſt anima, manus eſt digitus.

Reſpondebis, partem Phyſicam non prædicari poſſe de toto, bene tamen Metaphyſicam: hæc enim eſt rea. liter idem cum toto.

Sed contra. Si pars Metaphyſica poſſit prædicari dire. ƈte de toto, hæc erit vera, homo eſt animalitas; in ea enim pars Metaphyſica prædicatur de toto; At hæc falſa eſt; non enim homo eſt animalitas, ſed habens anima. litatem: ergo nec pars Metaphyſica poteſt dici de toto.

Atque inde confirmatur concluſio. Nam hæc vera eſt, Homo eſt animal; hæc vero falſa, Homo eſt animali. tas, & tamen utrobique de homine ratio generica prædi. catur; at in ſecunda præciſe ut pars, in prima ut totum. Animal enim eſt habens animalitatem: ergo genus vere non prædicatur de ſpecie, ut pars præciſe, ſed ut induit rationem totius.

Obji. Quod prædicatur incomplete, prædicatur ut pars, & non ut totum, ut evidens eſt ex terminis; ſed genus prædicatur incomplete, ut conſtat ex ejus defini. tione: ergo prædicatur ut pars, & non ut totum.

Reſp. Diſtinguo minorem: genus prædicatur incom. plete ex parte hujus, quod explicat, concedo; ex parte hujus, quod ſignificat, nego. Id eſt, genus in ſua ſi. gnificatione totam ſpeciem includit, at eam totam non explicat; ut, animal ſignificat totum hominem, [eſt enim id, quod habet animalitatem] at non explicat to,

tali-

taliter quid ſit homo, ſed ſolum genericam ejus perfe-ctionem. Hoc ſenſu dicitur prædicari incomplete.

Inſtabis, Nullum totum componit; ſed genus, ut genus, componit ſpeciem: ergo genus, ut genus, nullo modo eſt totum.

Reſp. Diſtinguo majorem; Nullum totum componit, ſub ea ratione, qua eſt totum, concedo; ſub ea ratione, qua eſt pars, nego. Porro genus eſt quidem totum ex parte hujus, quod ſignificat, & ſic non componit; homo enim non componitur ex habente animalitatem, ſed eſt ipſe, qui illam habet; at genus non exprimit totam ſpeciem, ſed ſolum aliquam ejus perfectionem; & ſic ratione hujus inadæquatæ perfectionis, quam exprimit, dicitur componere.

Infertur 1. cum S. Thoma de Ente & Eſſent. c. 3. hæc tria, Genus, Speciem, Differentiam, ſignificare quidem totam eſſentiam, ſed ſolius ſpeciei eſſe, ut eam complete exprimat. Nam genus ſolum exprimit id, quod commune habet cum aliis ſpeciebus; Differentia id, in quo differt; at Species utrumque; unde genus vulgo dicitur *Totum perfectibile*; Differentia *Totum perfectivum*; Species *Totum perfectum*.

Infertur 2. etiam Accidens & Proprium prædicari ut Tota; ut cum dicitur, ignis eſt calidus, homo eſt doctus, *calidus & doctus*, etſi exprimant ſolum adjuncta quædam hominis & ignis, attamen etiam rem ipſam, cui adjunguntur, ſignificant: calidus enim eſt, qui habet calorem; & doctus, qui habet doctrinam.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Differentia.

GEnus dividitur per Differentias, cum quibus conſtituit ſpecies rerum; unde ſecuti methodum compoſitionis, poſtquam de Genere dictum fuit, nunc dicendum de Differentia ejus comparte, poſtea de Specie ex utroque compoſita. Differentiam diviſit Porphyrius in *communem, propriam, & propriiſſimam*. Differentia communis eſt, quæ attenditur ſecundum accidentalia: ſic homo ſanus differt ab ægro, Gallus ab Italo, ſedens ab ambulante, &c. Differentia propria eſt, quæ attenditur ſecundum proprietates: ut oculi cærulei differunt a nigrantibus, capillus criſpus a fluente. Differentia demum propriiſſima eſt, quæ attenditur ſecundum eſſentialia rei; ut rationalitas diſtinguit hominem a bruto, non per modum accidentis, aut proprietatis, ſed per modum eſſentialis conſtitutivi. Hoc tertio modo ſumpta differen-

tia eſt, quæ conſtituit hoc ſecundum univerſale, de qua dicendum 1. Quid ſit. 2. Quotuplex ſit. 3. Quæ ſint inferiora, per quæ conſtituitur in ratione univerſalis.

PRIMA CONCLUSIO.

Differentia recte definitur Unum aptum ineſſe multis, ac de illis prædicari in quale quid.

Declaratur concluſio. Hæc definitio explicat, quid commune cum aliis univerſalibus habeat Differentia, quidve ſibi proprium. Commune illi cum aliis eſt, ut ſit unum aptum ineſſe multis, atque prædicari de illis; differt autem, quod prædicetur in quale quid, id eſt, adjective quidem, eſſentialiter tamen: Genus enim & ſpecies prædicantur in quid, id eſt, ſubſtantive; Proprium autem & accidens tantum in quale, id eſt, adjective & nullo modo eſſentialiter; at ſola Differentia in quale quid.

Præter hanc definitionem quatuor alias tradidit Porphyrius. Prima eſt: Differentia dicitur id, quo ſpecies excedit ſuum genus. Secunda; Differentia eſt, quæ dividit ea, quæ ſunt ſub eodem genere. Tertia: Differentia eſt, qua differunt a ſe ſingula. Quarta: Differentia eſt, qua una ſpecies diſtinguitur ab alia. Iſtæ omnes definitiones ſunt veluti explicationes prioris a nobis explicatæ, nec aliquid difficile continent.

SECUNDA CONCLUSIO.

Differentia alia dicitur ſuprema, alia infima, & alia media, ſeu ſubalterna: quæ diviſio applicari etiam poteſt generibus & ſpeciebus.

Explicatur. Differentia ſuprema eſt, quæ nullam ſupra ſe agnoſcit, ut, corporeum & ſpirituale ſunt ſupremæ differentiæ, dividentes ſubſtantiam. Differentia infima eſt, quæ nullam infra ſe agnoſcit, ut, rationalitas & hinnibilitas reſpectu animalis. Differentia ſubalterna, ſeu media eſt, quæ mediat inter ſupremam & infimam, ut, ſenſibile & inſenſibile ſunt differentiæ ſubalternæ ſubſtantiarum. Similiter genus ſupremum eſt, quod nullum ſupra ſe agnoſcit, ut ſubſtantia. Genus infimum, quod nullum infra ſe agnoſcit, ut animal. Genus ſubalternum, quod mediat inter infimum, & ſupremum, ut, vivens inter ſubſtantiam & animal. Tandem ſpecies ſuprema eſt, quæ nullam ſupra ſe agnoſcit, ſed immediate ponitur ſub ſupremo genere, ut, ſpiritus & corpus ſunt ſpecies ſupremæ ſubſtantiarum. Species infima eſt, quæ nullam inferiorem agnoſcit, ut, homo eſt ſpecies infima ani-

animalis. Species ſubalterna eſt, quæ inter utramque mediat, ut, animal dicitur ſpecies viventis.

Ubiobſervandum, eandem naturam poſſe eſſe ſimul & ſpeciem ſubalternam, & genus. Speciem quidem ſubalternam, in quantum continetur ſub genere altiore; Genus vero, in quantum ſub ſe continet inferiores ſpecies; ſic animal reſpectu viventis eſt ſpecies; reſpectu vero hominis, leonis, & equi eſt genus.

TERTIA CONCLUSIO.

Differentia non conſtituitur univerſalis per reſpectum ad ſpeciem, ſed per reſpectum ad inferiora ſpeciei.

Probatur. Differentia conſtituitur in ratione univerſalis per illa, de quibus prædicatur in quale quid, tanquam de inferioribus: ſed differentia prædicatur in quale quid de individuis ſpeciei, tanquam de inferioribus: ergo conſtituitur univerſalis per reſpectum ad individua ſpeciei. Probatur minor: Sic enim *rationale* v. g. non prædicatur in quale quid de hac & illa rationalitate, ſed de illo & iſto homine.

Dices. Differentia prædicatur in quale quid non ſolum de individuis, ſed etiam de ſpecie; ut quærenti, quale animal ſit homo? reſpondetur, rationale: ergo conſtituitur univerſalis etiam per reſpectum ad ſpeciem.

Reſp. Diſtinguo antecedens: Differentia prædicatur in quale quid de ſpecie, ut de ſuo æquali, concedo; ut de ſuo inferiori, nego. Et nego conſequentiam. Rationale enim non prædicatur de homine, tamquam de ſuo inferiore, ſed tanquam de ſuo æquali; omnis enim homo eſt rationalis, & omnis rationalis eſt homo: unde nequit conſtitui Univerſale per ordinem ad illum, ſed ſolum per ordinem ad individua ſub homine contenta, reſpectu quorum eſt quid ſuperius.

Quæres, quomodo Genus differentias includat, ac ſuperior differentia inferiores, inferiorque ſuperiores & genus.

Reſp. in primis genus non includere actu differentias; ut, animal actu non includit rationale, aut irrationale: alias de quo diceretur genus, diceretur & differentia: itaque includit eas ſolum poteſtate, ut ſub ſe contentas, non in ſe. Animal enim dicit id, quod habet animalitatem, quod poteſt eſſe vel rationale, vel irrationale. Eadem ratione differentia ſuperior non continet actu inferiores; ut ſenſitivum, quæ eſt differentia ſuperior, non continet actu rationalitatem; nam hæc differentia conſtituit animal, proindeque in eo eſt actu; ſed Rationalitas, ut oſtendi, non continetur actu in

animali: ergo nec in ſenſitivo. At ſubtilior quæſtio eſt, an differentia ſuperior actu contineatur in inferiori, ut ſenſitivum in rationali. Verum dicendum, non contineri actu formaliter. Nam differentia inferior formaliter actu id dicit ſolum, quo ſpecies differt ab aliis; ſed una ſpecies non differt ab aliis ſecundum ſuperiores differentias; immo in illis omnes ſpecies conveniunt, ut ſenſibilitate omnia animalia: ergo differentia inferior non includit actu formaliter ſuperiores. Deinde differentiæ inferiores a ſeipſis differunt; at ſi differentiæ hominis & equi v. g. includerent actu formaliter ſenſibilitatem; non differrent a ſeipſis; nam ſecundum ſe in aliquo convenirent, proindeque differentiarum aliæ eſſent differentiæ, & harum aliæ in infinitum: ergo idem, quod prius. Ex quo ſequitur, differentiam inferiorem non includere genus; nam eadem eſt ratio de eo, ac de differentia generica.

Attamen cum differentia ſuperior & inferior in natura ſpecifica non ſint res diſtinctæ, ut ſuperius diximus, identice & materialiter ſe includere dici poſſunt. Et hoc ſenſu loquitur Ariſtoteles, dum aliquando innuit differentiam inferiorem includere ſuperiorem.

Dices. Inferius includit ſuperius: ergo differentia inferior ſuperiorem.

Reſp. Id intelligendum de inferiori directe poſito ſub ſuperiori, ut Homo ſub animali, Petrus ſub homine directe ponitur; at non de eo, quod ſolum indirecte ſub alio ponitur. Porro differentiæ inferiores ſolum indirecte ponuntur ſub ſuperioribus.

ARTICULUS TERTIUS.

Unde ſumatur Genus & differentia.

Cum rei origo quæritur, ea duplex aſſignari poteſt, proxima & remota. Ut quærenti, cur Petrus quartana quaque die male ſe habeat; ſi dicas, quia febri quartana laborat, cauſam dices, ſed proximam; at ſi dicas, quia humor ejus melancholicus corruptus, quatriduanis induciis reparatus, tunc efferveſcens corporis temperiem labefactat, donec ſubſideat, cauſam radicalem aperies. Hic itaque quærimus tum proximum, tum remotum principium Generis, & Differentiæ, idque in ſubſtantiis, ſive corporeis, ſive ſpiritualibus, tum etiam in accidentalibus; nam & hæc conſtant genere & differentia.

PRI.

PRIMA CONCLUSIO.

GEnus & differentia proxime ſumuntur a tota rei eſſentia,ſed diverſe conſiderata ; nempe genus ab ea ſpectata ſecundum id , quod in ea eſt potentiale & commune;differentia vero ſecundum id,quod in ea eſt actuales , ac magis determinatum . Ita cenſet S.Thomas 1. 1. q.57.a.5.aliiſque iu locis ;

Probatur prima pars.Genus enim & differentia ſignificant totam eſſentiam,etſi totam non exprimant, ut ſupra diximus.Animal enim non ſolum corpus hominis importat,ſed & animam; & ſimiliter rationale non dicit ſolam animam, ſed hominem ex anima & corpore compoſitum , Itaque a tota eſſentia proxime ſumuntur .

Probatur vero ſecunda pars. Genus eſt conceptus communis & potentialis: determinatur enim per differentias, atq;ab illis perficitur,& actualis fit. Differentia vero eſt conceptus determinativus & actualior,aliquam enim perfectionem adjungit generi: ergo Genus fundatur in eſſentia ſpectata ſub communiori & potentiliori ratione ; Differentia vero in ea ſpectata ſub ratione actualiori & magis determinata .

Explicatur magis utraque pars . Res omnes veluti quibuſdam gradibus ad ultimam ſuam perfectionem deſcendunt:unde in illis ſunt quædam communiores rationes imperfectiores , aliæ perfectiores ; quibus communiores determinantur ; ut ratio entis communis admodum eſt & imperfecta:ut ratio ſubſtantiæ aliquid perfectionis explicat , atque enti adjuncta illud ad certum gradum determinat; ratio viventis adhuc perfectior eſt , ac determinat ; ratio ſenſitivi addit majorem perfectionem,atque itidem aliquid determinatius : rationalitas vero aliquid perfectiſſimum , ac itidem maxime determinatum importat. Cum itaque in hominis eſſentia hæ rationes omnes contineantur , ſi ſecundum priores & communiones rationes ſpectetur , tum fundat gradus communes , ac proinde genericos ; ſi ſecundum poſteriores , fundat gradus differentiales, quorum ultimus eſt propria hominis differentia .

SECUNDA CONCLUSIO.

IN ſubſtantiis ſpiritualibus non eſt quærenda alia radix generis & differentiæ , præter totam entitatem , Ita S.Th.Opuſc.42 c.5.& de Ent. & Eſſent.c.5.

Probatur. Hæ ſubſtantiæ ſunt formæ ſimplices , quarum proinde natura reſolvi nequit in partes , quarum

una ſit radix differentiæ, alia radix generis: ergo earum eſſentia eſt tum proximum, tum remotum, ſeu potius unicum principium ſui generis, ſuæque differentiæ, prout tamen diverſe ſpectatur modo jam explicato. Ut genus in Angelis ſumitur ab eorum eſſentia ſpectata ſecundum communem gradum ſpiritualitatis; differentia vero ab eadem, ut tali modo perfectiori, aut imperfectiori ſpiritualis eſt.

TERTIA CONCLUSIO.

IN ſubſtantiis materialibus genus radicaliter ſumitur a materia, differentia vero a forma: ita S. Thomas qu. unica de ſpiritualibus creaturis, a. 1. ad 24. aliiſque in locis.

Probatur. Genus ſumitur ab eſſentia ſecundum id, quod eſt in ea potentiale & commune; differentia vero ab ea ſecundum id, quod in illa eſt proprium, actuale, & determinativum; atqui materia eſt prima communis potentia; forma vero eſt primus actus perficiens, ac determinans materiam ad certam eſſendi rationem: ergo illa eſt radix generis, hæc vero radix differentiæ.

Confirmatur. Primum in uno quoque genere eſt cauſa cæterorum; atqui materia eſt prima potentia, forma vero primus actus: ergo, &c. Minor ſupponitur ex Phyſica. Major vero eſt Axioma commune, quod licet quidam inficientur, attamen veriſſimum eſt; nam res ordinatæ ſunt; ordo autem conſiſtit in dependentia prioris a poſteriori: dependentia demum in cauſalitate fundatur; Itaque ut ſervetur ordo, primum in genere debet eſſe cauſa eorum, quæ illo poſteriora ſunt. Atqui hoc videre eſt inductione: ſic Primum ens, Deus ſcilicet, omnium aliorum cauſa eſt; prima bonitas, omnis fons bonitatis; prima veritas, omnium veritatum cauſa. In corporeis prima corpora, ſcilicet ſimplicia, ſunt cauſæ aliorum, quæ eorum mixtione fiunt: primum calidum, ſcilicet ignis, eſt cauſa omnis caloris in mixtis. In viventibus, quæ prima pars vivit, ſcilicet cor, eſt cauſa omnis vitalis motus. In intellectu primæ cognitiones, nempe principiorum, ſunt cauſæ aliarum cognitionum. In voluntate, prima volitio, nempe amor ultimi finis, eſt cauſa omnium volitionum. In virtutibus prima virtus, nempe prudentia, eſt cauſa cæterarum virtutum. In paſſionibus prima, ſcilicet amor, eſt omnium aliarum cauſa. In politicis prima authoritas, nempe regia, eſt cauſa aliarum. In ipſis artificialibus ſubordinatis, ut in horologio, prima rota alias omnes movet: ergo in omnibus ordine quodam diſpoſitis, quod eſt primum, eſt aliorum cauſa; cauſa, inquam accommodate, id eſt, vel finalis, vel effi-

efficiens, vel formalis, vel materialis, ſemper tamen in ſuo ordine prima & radicalis.

QUARTA CONCLUSIO.

IN accidentibus genus deſumitur ex modo afficiendi ſubſtantiam; & differentia ex habitudine ad propria principia cujuslibet accidentis: ita D. Thomas in fine Opuſc. de Ente & Eſſentia.

Explicatur. Accidens eſt, quod inhæret ſubſtantiæ, ut dicetur in prædicamentis; unde juxta novem modos afficiendi ſubſtantiam, ibidem recenſendos, dividitur accidens in novem genera, ſeu prædicamenta. Dicimus ergo, ex acceſſu ad iſtos modos prædicamentales deſumi Genus in accidentibus, utpote ex eo, quod habent communius; Differentiam vero ex principiis propriis cujuslibet accidentis, ſcilicet ex ſubjecto proprio, quod afficit; ex objecto, quod reſpicit; ex termino, ad quem ordinatur, &c. Cum enim eſſentia accidentalis dependeat ab hujuſmodi principiis, oportet, ut ipſis commenſuretur; ideoque diverſitas accidentium debet attendi ſecundum diverſitatem talium principiorum. Sic ſcientiæ habent differentiam ab objectis, circa quæ verſantur; relationes a terminis, quos reſpiciunt; virtutes a nobis, ad quæ ordinantur; morbi a partibus, quas afficiunt aut a cauſis, a quibus procedunt, &c. Quia tamen effectus accidentium ſunt nobis notiores, quam propria eorum principia, ideo in definitione ſæpe utimur differentiis ab eorum effectibus depromptis: ſic albedo definitur, Color diſgregativus viſus; ſic calor definitur, Qualitas ſimilarium congregativa; Frigus, Qualitas diſſimilarium congregativa.

ARTICULUS QUARTUS.

De Specie.

EX genere & differentia fit Species, de qua proinde hic nobis agendum eſt. Speciei nomen tribus modis ſumi ſolet. 1. Pro pulchritudine, quæ definitur ex Ariſtotele, Proportio partium cum ſuavitate coloris. In hoc ſenſu, dixit Propheta: *Specie tua, & pulchritudine tua, intende proſpere, procede & regna*, ideſt, *formoſitate tua*. 2. Species ſumitur pro repræſentatione, ſeu ſimilitudine: ſic in libris de anima dicitur, intellectum intelligere per ſpecies, ideſt, per ſimilitudines rerum ipſi impreſſas. 3. Sumitur Species a Logicis pro natura com-

pleta, quæ ſub genere collocatur & de individuis prædicatur, ut tota eorum eſſentia. De ſpecie ſic ſumpta duo hic explicanda occurrunt. 1. Quid ſit. 2. Quomodo ſit univerſalis; nam quotuplex ſit, jam conſtat ex dictis articulo ſecundo, ubi eam diviſimus in ſupremam, infimam, & mediam, ſeu ſubalternam.

PRIMA CONCLUSIO.

SPecies recte definitur Unum aptum ineſſe multis numero differentibus, & prædicari de illis in quid complete; id eſt, per modum prædicati ſubſtantivi eſſentialis, totam rei eſſentiam exprimentis.

Declaratur. In illa definitione in primis explicatur, in quo ſpecies conveniat cum aliis univerſalibus, dum dicitur *unum aptum ineſſe multis*. Cæteræ particulæ oſtendunt, in quo ſpecies ab illis differat; ſiquidem ſolius ſpeciei eſt prædicari de multis numero differentibus *in quid complete*.

Hæc tamen definitio videtur competere ſoli ſpeciei infimæ; unde hæc alia communior traditur a Porphyrio, Species eſt, quæ directe & immediate collocatur ſub genere; hæc enim competit omnibus omnino ſpeciebus. Ex quo vides, ſpeciem eſſe quid medium inter genus & individua: ſicut judex inter regem & populum: ſubjicitur enim regi, ſed præeſt populo; ſic ſpecies ſubjicitur generi, ſed præeminet individuis. Itaque in ſpecie diſtinguendus eſt duplex reſpectus, *ſubjicibilitatis* ad genus, & *ſuperioritatis* ad individua, qui ſunt quaſi invicem oppoſiti; quorum proinde unus non eſt proprietas alterius: ſicut ſubjici regi, & præeſſe populo, ſunt reſpectus oppoſiti, quorum unus non eſt proprietas alterius.

SECUNDA CONCLUSIO.

SPecies non conſtituitur formaliter univerſalis per reſpectum ſubjicibilitatis ad genus, ſed per reſpectum ſuperioritatis ad individua; unde ſpecies reduplicative ut ſubjicibilis, non eſt univerſalis. *Hæc* concluſio vix negari poteſt, & ſi qui aliter ſentiant, quæſtio videtur eſſe ſolum de nomine. Quis enim intelligere poſſit, ex eo formaliter ſpeciem eſſe univerſalem, quod ſit inferior genere?

Probatur. Univerſale eſt unum reſpiciens multa, ut ſuperius ſua inferiora; Atqui ſpecies reduplicative ut ſubjicibilis generi non reſpicit multa tanquam inferiora, ſed unum tanquam ſuperius; Ergo ex illa parte non eſt univerſalis; ſicut nec judex poteſt dici ſuperior, quatenus reſpi-

reſpicit regem ,cui ſubjicitur, ſed ſolum quatenus reſpicit populum, cui præeſt.

Obji. Quod ſubjicitur generi eſt univerſale : ergo ſpecies ut ſubjicibilis generi eſt univerſalis. Probatur antecedens: Quod enim ſubjicitur generi , non eſt ſingulare & individuum:ergo eſt univerſale .

Reſp. Diſtinguo antecedens: Eſt univerſale , reduplicative ut ſubjicitur generi,nego;aliunde,concedo. Ut enim judex,qui immediate ſub rege collocatur,licet ſit ſuperior reſpectu populi,attamen non habet ſuperioritatem ex eo quod ſubjicitur regi , ſed ex eo,quod præeſt populo; ſic ſpecies licet ſit univerſalis,non tamen id habet eo, quod ſit ſub genere, ſed ex eo, quod ſit ſuperior ad individua : Ad probationem,dicendum,quod ſpecies,quatenus eſt ſub genere , eſt univerſalis fundamentaliter & metaphyſice , non vero formaliter & logice .

Inſtabis. Univerſale eſt,quod prædicatur de multis:ſed ſpecies ut ſubjicibilis prædicatur de multis:ergo ut ſubjicibilis eſt univerſalis. Probatur minor;nam ſpecies quatenus ſubjicibilis prædicatur de illa & iſta ſpecie ſubjicibili;poſſum enim dicere,ſpecies humana eſt ſubjicibilis ſpecies leonina eſt ſubjicibilis :

Reſpondeo,ſophiſma eſſe fallaciæ,ut vocant , *Accidentis*,in quantum tranſit a natura, quæ ſubjicitur ad ipſum ſtatum ſubjicibilitatis; nam ſpecies ſubjicibilis poteſt dupliciter ſumi. Primo pro natura,quæ ſubjicitur generi, & hanc dicimus, non eſſe univerſalem, quatenus ſubjicitur generi. Secundo pro ſubjicibilitate , & talis ſubjicibilitas poteſt ſine dubio induere rationem univerſalis, in quantum prædicatur de illa & iſta ſubjicibilitate: unde poteſt diſtingui minor: Species ut ſubjicibilis prædicatur de multis;ſi ſpecies ſumatur pro ſubjicibilitate, concedo; ſi pro ipſa natura ſpecifica,cui hæc ſubjicibilitas tribuitur,nego. Sed de hac ſubjicibilitate non procedit concluſio,ſed ſolum de natura ſubjecta generi .

Quærunt hic aliqui,an dentur ſpecies infimæ. Conſtat, aliquas dari. Certe circulus eſt ſpecies infima figuræ;nam plures circuli ſpecie diſtincti fingi non poſſunt; magnitudine aut materia varii eſſe poſſunt, at eſſentia circuli in omnibus eadem exſiſtit. Porro quæ ſpecies rerum naturalium ſint infimæ,hæc quæſtio Logicos non ſpectat; ut, an ſpecies Canum, Aquilarum, Equorum ſint infimæ,vel ſubalternæ, quæ alias ſub ſe contineant ,ut Canis Catulum & Moloſſum . De ſpecie humana,eſſe infimam , conſtat : nam quod dici poſſet,ſub ea Faunos,Satyros, Centauros, ut a nobis ſpecie diſtinctos,contineri, hujuſmodi aut fabuloſa figmenta ſunt,aut hominis monſtra, non aliæ ſpecies. Quod vero refert S. Hieronymus, Satyrum S. Anto-

nio

nio occurriſſe, ſuique generis homines extare affirmaſſe, dici poteſt, Dæmonem fuiſſe ſub hac ſpectri forma.

At inquies, an non poteſt Deus alios homines ſpecie nobis diverſos condere?

Reſpondeo, id ad nos non pertinere. Unum conſtat, non condidiſſe, ſicque re ipſa humanam ſpeciem eſſe infimam. Sed hæc diſcutere ad Logicam non attinet.

Quæres quid ſit Individuum?

Reſpondeo, eſſe correlativum ſpeciei; ſicut ſubditus eſt correlativum ſuperioris. Unde definitur, Quod ultimo ſpeciei ſubjicitur: vel, Quod de uno tantum prædicatur, ut Petrus, Socrates, Plato, &c. Attamen in individuo tria diſtinguenda ſunt, ſcilicet nomen, individualitas, & natura individualitate affecta, ac nomine ſingulari deſignata. Dum ergo dicitur, individuum prædicari tantum de uno, intelligendum eſt de natura individualitate affecta, ut natura Petri; hanc enim, conſtat, de uno tantum prædicari. Ceterum individualitas ipſa & nomen poſſunt pluribus tribui; nam hoc nomen *Petrus* repetitis impoſitionibus pluribus hominibus tribuitur; & individualitas in communi dicitur de hac & iſta individualitate.

Aliam definitionem individui tradit Porphyrius, nempe, Individuum eſt, cujus collectio proprietatum ita eſt in uno, ut non ſit in alio. Hæ autem Proprietates individuales ſunt ſeptem, iſtis verſiculis comprehenſæ.

Forma, figura, locus, tempus, cum nomine, ſanguis,
Patria, ſunt ſeptem quæ non habet unus & alter.

Per formam intelligitur complexio. Per figuram, lineamenta vultus. Per locum, ea terræ pars, in qua quis natus eſt. Per tempus, momentum, quo quis formatus eſt, vel in lucem editus. Per nomen, proprium cujuſlibet vocabulum. Per ſanguinem, familia & parentes. Per patriam, provincia, in qua natus. Iſta omnia ſimul juncta non competunt eidem individuo.

ARTICULUS QUINTUS.

Utrum Genus poſſit ſalvari in unica Specie, & Species in unico Individuo.

UTramque difficultatem junximus, quia ex eodem principio utraque reſolvitur. Loquimur autem non de univerſalitate generis & ſpeciei, ſed de natura generica & ſpecifica, utrum ſcilicet natura, quæ unicam ha-

habet ſpeciem, poſſit dici generica; & quæ unicum habet individuum, ſpecifica.

CONCLUSIO.

GEnus non poteſt ſalvari in unica ſpecie, bene tamen ſpecies in unico individuo: ſeu, natura habens unicum individuum poteſt dici ſpecifica, habens vero unicam ſpeciem nequit dicit generica.

Concluſio eſt D. Thomæ 1. poſt. lect. 12. Ubi ait; *poſſe reperiri aliquam ſpeciem, quæ non habet niſi unicum individuum; non tamen aliquod genus, quod non habeat plures differentias & ſpecies.* Unde Ariſtoteles 4. top. c. 3. *Si*, inquit, *generis non ſit altera ſpecies*, [id eſt, ſi genus non habeat duas ſaltem ſpecies] *manifeſtum eſt quod omnino non erit genus.*

Probatur ex diſcrimine, quod eſt inter naturam genericam & ſpecificam. Natura generica eſſentialiter dicit aliquid potentiale & commune; at vero natura ſpecifica dicit ſolum aliquid actuale ex genere & differentia conſtans; ſed natura communis non eſt in unica ſpecie; natura vero actualis poteſt eſſe in unico individuo; ergo genus non ſalvatur in unica ſpecie, bene tamen ſpecies in unico individuo. Major conſtat: Genus enim dicitur ex eo, quod ſit quid comune, in quo plura conveniunt; unde *generale* idem eſt, ac commune: ſpecies vero dicitur ex eo, quod hanc generis communitatem addita differentia determinet, & ad aliquam ſpecialem naturam contrahat; unde *ſpeciale* idem eſt, ac particulare. Minor etiam patet: Nam communitas intelligi nequit reſpectu unius tantum, ſed neceſſario requirit plura; at vero natura actualis perfecte reperitur in quolibet individuo; v.g. tota natura humana, quantum ad omnem ſuam actualitatem, reperitur in quolibet individuo.

Confirmatur 1. Genus eſt totum potentiale, ſpecies vero totum actuale; ſed totum potentiale non ſalvatur reſpectu unius ſpeciei, totum vero actuale ſalvatur reſpectu unius individui: ergo, &c. Probatur minor: Totum potentiale in unica ſpecie non habet niſi unicam partem ſuæ potentialitatis: ergo non ſalvatur in ratione totius potentialis in unica ſpecie: at vero totum actuale reperitur in unico individuo, v. g. omnes partes actuales naturæ humanæ reperiuntur in quolibet homine, ſcilicet animalitas & rationalitas: ergo ſalvatur in ratione totius actualis in quolibet individuo.

Confirmatur 2. ex teſtimonio naturæ: Cum enim Mundus ſit *Liber Dei*, ut [dicebat Beatus Antonius] Deus autem verax ſit; oportet, hominum ſententias ad Divi-

num illum codicem examinare. Videmus autem, plures ſpecies non habere niſi unicum individuum, imo naturam non multiplicare individua, niſi ut conſervet ſpeciem; unde in rebus incorruptibilibus non eſt niſi unum individuum, ut unus *Sol*, una Luna, & in qualibet ſpecie Angelorum unicus Angelus: at vero nullum eſt genus, quod non habeat plures ſpecies: ergo ſignum eſt, Speciem, quantum ad perfectionem ſpecificam, totam eſſe in uno individuo, Genus vero, quantum ad perfectionem genericam, non eſſe in unica ſpecie.

Objicies. Tota natura generis reperitur in unica ſpecie, ut tota natura animalis in unico homine: ergo genus ſalvari poteſt in unica ſpecie.

Reſp. Diſtinguo antecedens: Tota natura generis reperitur in unica ſpecie, ſecundum entitatem, concedo; ſecundum rationem naturæ communis & totius potentialis, nego. Et ſimiliter ad conſequentiam: Ergo genus ſalvatur in unica ſpecie, quantum ad entitatem, concedo; quantum ad communitatem, quam eſſentialiter requirit natura, ut, genus, nego.

Inſtabis. in ſpecie ſalvantur partes definitionis; ſed genus eſt pars definitionis: ergo ſalvatur in unica ſpecie.

Reſp. Diſtinguo majorem, ut ſupra; In ſpecie ſalvantur partes definitionis, quantum ad entitatem, concedo; quantum ad communitatem genericam, nego. Quamvis enim tota entitas animalis ſit in quolibet homine, attamen non habet communitatem genericam, niſi extendi poſſit ad alias ſpecies.

Urgebis. Poſt diem Judicii remanebit ſolus homo ex omnibus animalibus; ſed tunc animal non amittet rationem generis: ergo genus ſalvabitur in unica ſpecie.

Reſp. Poſt Judicium, licet re ipſa non ſit futura niſi unica ſpecies humana, attamen plures aliæ animalium ſemper erunt poſſibiles; unde animal retinebit ſemper, quod ſit natura ex ſe communis multis ſpeciebus, proindeque generica.

Dices. Etiam ſpecies eſt totum ſuperius pluribus communicabile; ergo nequit ſalvari in unico individuo.

Reſp. Argumentum verum eſſe de ſpecie ut univerſali: cæterum reduplicative ut ſpecies non dicit hanc univerſalitatem, ſed ſolum ut natura completa, contrahens genus additione differentiæ; unde patet diſparitas: cum enim genus, quatenus genus, ſignificet aliquid commune, ſine multis intelligi non poteſt; at vero cum ſpecies ſolum dicat naturam perfectam ex genere & differentia, illa multa minime exigit, ut dicatur Species: an vero illa poſtulet, ut ſit univerſalis, nunc diſcutiendum eſt.

AR.

ARTICULUS SEXTUS.

An ſpecies, habens unicum tantum individuum, poſſit fieri univerſalis.

Quæſtio procedit de natura, quæ ita unicum habet individuum, ut plura in re habere non poſſit, qualem ſupponimus eſſe Angelicam, de qua proinde præcipue procedit difficultas: nam in doctrina D. Th. Angeli omnes ſpecie differunt, ita ut impoſſibile ſit, dari duos Angelos ejuſdem ſpeciei. Cæterum natura, quæ licet unicum habeat individuum, plura tamen habere poteſt, ſine controverſia fieri poteſt univerſalis, ut natura Phænicis, ſi tamen verum ſit unicum eſſe Phœnicem, qui ſibi ſuperſtes ex propriis cineribus iterum naſcitur. Hæc quæſtio exercitii gratia liberalius tractari ſolet in Schola D. Thomæ, quam ut intelligas.

Nota ex Cajetano 1. p. q. 13. a. 9. duobus modis naturam poſſe eſſe multis communicabilem, ac proinde univerſalem. 1. Secundum rem & rationem, cum nempe re ipſa poteſt ineſſe multis. 2. Secundum rationem tantum, cum ſcilicet re ipſa quidem multis ineſſe nequit, ex modo tamen concipiendi apprehenditur a nobis ut quantum eſt de ſe multis communicabilis. Nec mirum, naturam concipi ut multis communicabilem, quæ tamen re ipſa communicabilis non eſt; plura enim rebus conveniunt ex modo concipiendi, quæ illis, ut ſunt in ſe, non conveniunt. Sic attributa divina ratione diſtinguimus, quæ tamen in re non diſtinguuntur. Sic naturam hominis a ſingularitate abſtrahit intellectus, quæ tamen in re abſtracta non eſt. Cujus ratio eſt, quod mens noſtra ſæpe rem inadæquate, aut modo ipſi non proprio apprehendit. Plura autem convenire poſſunt rei, inadæquate & modo ſibi non proprio intellectæ, quæ illi, ut adæquate & modo ſibi proprio exſiſtit, non conveniunt.

Hoc poſito quærimus, an natura, quæ unicum habet individuum, qualem ſupponimus Angelicam, poſſit apprehendi ut communicabilis multis, quantum eſt ex ſe, atque ita fieri univerſalis. Negant plerique, affirmant vero Thomiſtæ cum S. Thoma.

CONCLUSIO.

Natura angelica, licet unum tantum habere poſſit individuum, attamen per rationem, & ex modo, quo a nobis concipitur, poteſt fieri univerſalis.

Probatur ratione D. Thomæ. Univerſale eſt unum com-

communicabile multis;ſed natura angelica ex modo con-
cipiendi eſt una communicabilis multis ; ergo ex modo
concipiendi eſt univerſalis . Probatur minor: Natura ,
quæ concipitur a nobis ſine ſingularitate , eſt ex modo
concipiendi communicabilis multis; ſed natura angelica
concipitur a nobis ſine ſingularitate:ergo ex modo con-
cipiendi eſt communicabilis multis . Minor patet . Ut
enim docet D. Thomas 1. p. q. 13. a. 9 natura angelica
[ſicut & aliæ formæ ſimplices] eodem modo concipitur
a nobis , quo conſuevimus concipere naturas corporeas ,
ideſt, conſiderando naturam ſpecificam ſine individuis
& ab omni ſingularitate præciſam. Major vero probatur:
Remota cauſa , removetur effectus ; atqui natura ange-
lica non prohibetur communicari pluribus ex parte ſui ,
ſed ex parte individui & ſingularitatis: ergo hoc ipſo ,
quod eſt præciſa a ſuo individuo & a ſingularitate,rema-
net, quantum eſt de ſe, communicabilis multis. Major eſt
axioma receptum. Minor vero eſt D. Thomæ quæſt. de
ſpiritualib. creaturis art. 8. ad 4. *Sicut*, inquit, *hæc albe-
do non prohibetur habere ſub ſe multa i.dividua ex hoc, quod
eſt albedo; ſed ex hoc, quod eſt in hoc (ideſt, aliqua a huic ſub-
jecto] ita natura hujus Angeli non prohi etur eſſe in multis
ex hoc,quod eſt natura in tali ordine rerum, quod pertinet ad
rationem ſpeciei; ſed ex hoc , quod non eſt nata recipi in aliquo
ſubjecto, quod pertinet ad rationem individui .* Et præterea
probatur ratione : Omnis forma , quantum eſt de ſe , eſt
communicabilis pluribus, ut dicit D. Th. 1. p. q. 3. a. 2.
ad 3. & 1. Metaph. lect. 5. unde quod non communice-
tur, non eſt defectu ſui , ſed defectu recipientis; atqui
natura angelica eſt forma:ergo ſi conſideretur ſecundum
ſe præciſo individuo,eſt de ſe communicabilis pluribus:
ac proinde ex parte ſui non prohibetur eſſe in pluribus ,
ſed ſolum ex parte individui.

Explicatur magis hæc ratio , & ſimul aperitur funda-
mentum concluſionis & ſolutionis objectionum . Huma-
nus intellectus pro hoc ſtatu alligationis ad corpus eſt
omnino aſſuetus naturis corporeis ut objecto ſib. conna-
turali,ut dicit D Thom. 1. q.85. a.1. & aliis in locis;un-
de ſicut Ruſticus divertentem ad ſe Regem , licet nove-
rit eſſe Regem , non tamen excipit modo regio, ſed
modo ruſtico : [eſt enim incapax aulicæ illius elegan-
tiæ, qua ſolent Reges a politioribus excipi] ita pariter ,
licet noverimus Angelos eſſe incorporeos, attamen eos
apprehendimus eodem modo,quo conſuevimus corpora-
lia intelligere , ideſt , abſtrahendo naturam a ſingulari-
tate , ſeu conſiderando naturam ſpecificam ſine indivi-
duo . *Hæc* autem natura Angelica ſic apprehenſa ſine
individuo libera eſt ab omni ſingularitate,cui veluti alli-
ga-

gatur; ideoque ſic ſumpta incipit indifferens eſſe ut ſit in uno, vel pluribus, ſaltem quantum eſt de ſe & ex modo concipiendi; unde ſic ſumptam poſſumus comparare ad ſuum individuum, ſicut comparamus alias naturas corporeas ad ſua individua, id eſt, tanquam aliquid ſuperius, & quantum eſt de ſe prædicabile de multis, ſi darentur. Si autem re ipſa non habeat exercitium talis communicabilitatis, hoc non eſt defectu ſui, ſed defectu illorum multorum, quæ non ſunt poſſibilia. Cæterum ita a nobis intelligitur, ut ſi illa multa non repugnarent, poſſet ipſis de facto communicari & de illis prædicari, quod ſufficit, ut dicatur ex modo concipiendi & ſecundum rationem univerſalis.

Res exemplo declarari amplius poteſt. Unus pater tres habet filios; duo ei moriuntur: Relatio patris, licet ad unicum ſuperſtitem filium terminetur, ex ſe tamen apta eſt plures filios reſpicere, etiam illos, qui mortui ſunt; quia tamen naturaliter impoſſibile eſt mortuos reviviſcere, ideo illos actu non reſpicit, non defectu ſui, ſed defectu ipſorum, quia amplius non ſunt. Ita pariter natura Angelica, ſemel præciſa ab individuo, de ſe non eſt amplius alligata uni, ſed ex modo concipiendi communicabilis pluribus, licet talis communicatio in re non exerceatur niſi in uno, quia plura non ſunt poſſibilia.

Reſpondebis. Ut natura Angelica ſit univerſalis non ſufficit, ut ex parte ſui ſit communicabilis, ſi de facto non poſſunt concipi multa individua, ſaltem poſſibilia, quibus communicetur.

Sed contra. Ut natura Angelica ſit abſolute univerſalis, ſufficit, quantum eſt de ſe & ex modo concipiendi eſſe communicabilem; licet defectu individuorum, quæ non ſunt poſſibilia, non habeat in re exercitium illius communicabilitatis: ergo nulla reſponſio. Probatur antecedens tum ratione, tum exemplo. Ratione quidem; quia univerſale non eſt unum reſpiciens multa, ut in re poſita; ſed unum, quantum eſt de ſe, communicabile multis: ergo ut natura ſit univerſalis, ſufficit, quantum eſt de ſe, multis eſſe communicabilem, licet per accidens non habeat exercitium illius communicabilitatis, defectu illorum multorum, quæ non ſunt poſſibilia. Exemplo vero: ſic enim virtus Dei dicitur abſoluta & actu infinita, quamvis non poſſit producere effectum actu infinitum; quia non repugnat defectu virtutis in Deo, ſed defectu creaturæ, cui repugnat infinitudo: ergo a pari natura Angelica dicetur abſolute univerſalis, ſaltem ſecundum rationem, ſi ex parte ſui, & ex modo concipiendi ſit communicabilis pluribus, licet defectu illorum plurium non poſſit habere exercitium ſuæ communi-

cabilitatis, quia quod de facto non communicetur, non eſt defectu illius, ſed defectu individuorum, quæ non ſunt poſſibilia: ſicut oleum Eliſæi fluere deſiit non defectu vaſorum, in quibus reciperetur.

Confirmatur argumento ad hominem. Illa natura quantum eſt de ſe, & ex modo, quo a nobis concipitur, eſt communicabilis pluribus, de qua rationabiliter dubitatur, utrum habeat de facto plura individua; ſed de natura Angelica, ut a nobis concipitur, rationabiliter dubitatur, utrum habeat plura individua: ergo quantum eſt de ſe, & ex modo noſtro concipiendi eſt communicabilis pluribus individuis. Major eſt certa: ſi enim naturæ Angelicæ, etiam ut a nobis concipitur, repugnaret ex parte ſui habere multa individua, abſurdum eſſet dubitare, utrum de facto habeat plura individua. Minor vero patet ex ipſis Adverſariis; nam in Theologia quæſtionem movent, an natura Angelica poſſit habere multa individua, & quidam ex ipſis affirmant, poſſe habere; quidam vero cum D. Thoma id negant: ergo naturæ Angelicæ, ut a nobis concipitur, non repugnat habere plura individua.

Solvuntur objectiones.

OBji. 1. Natura divina concipitur a nobis etiam ad modum rerum corporearum, ut inſinuat D. Thomas 1. p. q. 13. art. 9. & tamen propterea non eſt univerſalis etiam ſecundum rationem: ergo a pari, licet natura Angelica concipiatur a nobis ad modum rerum corporearum, non erit propterea univerſalis.

Reſp. Nego conſequentiam & paritatem: Diſparitas eſt, quod natura divina præſcindi nequeat a ſingularitate, ſaltem implicita, ſiquidem in omni ejus conceptu involvitur eſſentialiter ſingularitas: Deus enim eſſentialiter eſt ſupremum omnium entium, cui proinde repugnat habere ſocium, alias non eſſet ſupremum entium; & ideo quomodocumque a nobis concipiatur, repugnat ipſi communicari pluribus. At vero Angelus poteſt præſcindi ab omni prorſus ſingularitate, quia ſingularitas Angeli non eſt de ejus primario conceptu, ſed de ſecundario tantum; ſeu, ut loquitur D. Thomas ſupra relatus, non conſequitur Angelum ex parte naturæ ſpecificæ, ſed ex modo individuandi. Adde præterea, quod Deus, cum ſit actus puriſſimus, non poteſt habere rationem generis, aut ſpeciei, ut ſæpe repetit D. Thomas; nec proinde fieri univerſalis.

Inſtabis. Multi dubitaverunt, eſſentne plures Dii, vel unicus; ergo ſignum eſt, quod unitas & multitudo non

non includitur in natura divina, ut a nobis concipi-
tur.

Reſp. Idem prorſus eſſe dubitare, an ſint plures Dii, vel unicus; & dubitare, ſit ne aliquis Deus, vel nullus. Qui enim plures Deos aſſerit, nullum Deum ponit; nam pluralitas Deorum nullitas Deorum eſt, ut optime notat Athanaſius orat. cont. Idol. Deus enim eſſentialiter ſignificat ſupremum Mundi Monarcham. Unde ſicut, qui plures in regno ſupremos Principes ponit, Monarchiam deſtruit; ita qui plures in Mundo Deos aſſerit, Deitatem tollit: & ideo Gentiles, qui plures Deos ponebant, ipſa veritate victi unicum ſupra omnes alios collocabant, qui omnium Pater & Dominus eſſet, ac proinde ſolus vere Deus; adeo unitas eſt de conceptu Dei etiam imperfectiſſime cogniti. Hinc præclare Tertullianus notat, antiquos in ſuo Jove Deorum patre teſtimonium Deo noſtro reddidiſſe.

Dices. Quare ergo D. Thomas 1. p. q. 13. art. 9. dicit, Deum ſecundum rationem eſſe aliquid communicabile multis.

Reſp. D. Thomam ſolum velle, quod Deus eſt aliquid communicabile multis ſecundum rationem, non quantum ad naturam ipſam recte & Philoſophice intellectam, ſed ſolum quantum ad nomen & grammaticaliter; vel ſaltem quantum ad errorem Gentilium. Licet enim nomen *Deus* ſit commune, ideoque habeat plurale: attamen natura per illud nomen ſignificata eſſentialiter eſt ſingularis, ita ut velimus eam concipere communem, aut a ſingularitate ſaltem implicite præciſam, eam totaliter deſtruamus, ut jam dictum eſt. At vero natura Angelica, licet concipiatur a nobis ſine ulla prorſus ſingularitate, ſed tantum præciſe quatenus eſt natura ſpiritualis, non deſtruitur propterea, quia ſingularis non eſt, quatenus eſt natura, ſed ex ſolo individuandi modo.

Obji. 2. Univerſale eſt unum communicabile multis; ſed natura Angelica non eſt communicabilis multis: ergo nec univerſalis.

Reſp. Diſtinguo minorem: Natura Angelica non eſt communicabilis multis, ſecundum rem, concedo; ſecundum rationem, nego: Licet enim pro illo ſtatu, quem habet a parte rei, & ut alligata eſt uni individuo, in quo totaliter exiſtit, non ſit communicabilis multis; attamen ſecundum rationem, ſeu prout a nobis concipitur, eſt indifferens ex parte ſui ad unum, aut plura individua.

Inſtabis. Natura Angelica, etiam ſecundum rationem, non eſt communicabilis individuis impoſſibilibus:
ſed

ſed illa plura ſunt impoſſibilia: ergo non poteſt illis communicari.

Reſp. 1. Illa plura individua eſſe quidem impoſſibilia phyſice & in re; eſſe tamen poſſibilia logice & in ratione: quamvis enim repugnet naturæ Angelicæ pro ſtatu, quem habet in re, plura de facto habere individua, quia exſiſtit modo rebus ſpiritualibus proprio, id eſt, ſine principio multiplicationis; attamen, ut eſt in noſtro intellectu, eſt communicabilis pluribus, quia non eam concipimus modo proprio naturis ſpiritualibus, ſed ad modum rerum corporalium, quæ ſunt pluribus communicabiles. Sicut enim non ens a nobis apprehenſum per modum entis recipit entitatem quandam rationis; ita natura in re incommunicabilis, concepta ad modum naturarum pluribus communicabilium, recipit quandam communitatem rationis.

Reſp. 2. Diſtinguo majorem: Natura Angelica non poteſt communicari individuis impoſſibilibus, abſolute & ſecundum rem concedo; conditionate & ſecundum modum concipiendi, nego. Licet enim non poſſimus dicere, Natura Gabrielis habet in re plura individua, quod eſt communicari pluribus abſolute: attamen poſſumus dicere, Natura, quæ eſt in Gabriele, ex modo, quo a nobis concipiunt abſtracta ab individuo, eſt indifferens ad plura, & ita reſpicit Gabrielem, ut plura alia reſpiceret, ſi darentur.

Urgebis. Ex hac ſolutione ſequitur, naturam Angelicam eſſe ſolum conditionate univerſalem. Probatur antecedens; nam eo modo eſt univerſalis, quo communicabilis pluribus; atqui non eſt communicabilis pluribus, niſi conditionate; ergo nec univerſalis, niſi conditionate.

Reſp. Nego ſubſumptum. Ad probationem, diſtinguo majorem: Natura Angelica eo modo eſt univerſalis, quo eſt communicabilis, ex ſe, concedo; quo eſt communicabilis ex parte individuorum, nego. Et ad minorem: Natura Angelica non eſt communicabilis pluribus, niſi conditionate, diſtinguo: ex parte ſui, ita ut defectus actualis communicationis oriatur ex ipſa, nego; ex parte individuorum, ita ut talis defectus oriatur ex individuis, quæ non ſunt poſſibilia, concedo: & nego conſequentiam.

Explicatur ſolutio aperto exemplo. Quis neget, Deum abſolute eſſe infinite participabilem, quamvis nulla creatura ipſum infinite poſſit participare? Quia ſcilicet defectus, qui impedit infinitæ communicationis exercitium, non ſe tenet ex parte Dei, ſed ex parte creaturæ: Ita pariter dicimus: naturam Angelicam, ab individuo abſtractam, eſſe de ſe abſolute communicabilem pluribus; quia

quod

quod de facto communicari non poſſit, non oritur ex parte ipſius; ſed ex parte individuorum, ſeu ex modo individuandi, qui ei a parte rei competit.

Dices. Ex quocumque capite tollatur terminus univerſalitatis, tollitur univerſalitas; ſed illa multa ſunt terminus univerſalitatis: ergo ex quocumque capite repugnent, tollitur univerſaliſas.

Et confirmatur: Nam eodem argumento ſupra urgebamus contra Scotum, quod licet per accidens natura eſſet diviſa a parte rei, non erat amplius una in multis: ergo etiam ex quocumque capite non poſſit communicari multis, non eſt univerſalis.

Reſp. Nego ſubſumptum. Ad probationem diſtinguo minorem: Terminus univerſalitatis, ſaltem quæ eſt tantum ſecundum rationem, & modum concipiendi, ſunt multa, abſoluta & in re nego; conditionata & in ratione, concedo. Nam univerſale ſecundum rationem tantum, differt ab univerſale ſecundum rem & rationem, quod iſtud reſpiciat plura actu, vel poſſibiliter exſiſtentia; univerſale autem ſecundum rationem tantum, plura conditionata & ex modo concipiendi non repugnantia; vel, quod idem eſt, logice poſſibilia; ſeu ut dicit Joannes a S. Thoma, univerſale ſecundum rationem tantum, debet ita reſpicere unum, ut, quantum eſt de ſe, ſit capax reſpiciendi multa, ſi darentur.

Ad confirmationem reſpondeo, nos recte proceſſiſſe contra Scotum: Cum enim unitas ſit de intrinſeco conceptu univerſalis, ex quocumque capite tollatur, tollitur univerſalitas; at vero multitudo in re & abſoluta non eſt de conſtitutivo univerſalis ſecundum rationem, ſed ſolum multitudo conditionata & non repugnanter connotata ex parte naturæ, ſeu poſſibilis Logice.

Obji. 2. Natura Angelica non poteſt concipi ſub ratione ſibi repugnante, ſed communicari multis repugnat naturæ Angelicæ: ergo non poteſt concipi ut communicabilis multis.

Reſp. Jam datis ſolutionibus: Communicari multis repugnat naturæ Angelicæ, ſecundum rem, concedo; ſecundum rationem, nego. Vel abſolute, concedo; conditionate, nego. Vel repugnat communicari multis, defectu ſui, nego; defectu illorum multorum, concedo. Solutiones patent ex dictis.

Inſtabis. Ei, quod eſt eſſentialiter immultiplicabile, repugnat, etiam ſecundum rationem, communicari multis; ſed natura Angelica eſt eſſentialiter immultiplicabilis: ergo repugnat ei communicari multis etiam ſecundum rationem. Major patet: Nam quod eſt de eſſentia, ſemper rem ſequitur, & ſi ab ea removeretur, non eſſet

præ-

præciſio, ſed deſtructio. Minor vero probatur: Quod eſſentialiter caret principio multiplicationis, eſt eſſentialiter immultiplicabile; ſed natura Angelica eſſentialiter caret principio multiplicationis; ergo eſt eſſentialiter immultiplicabilis. Probatur minor: Principium multiplicationis individualis eſt materia, ex nobis in Metaph. ſed Angelus eſſentialiter caret materia: ergo eſſentialiter caret principio multiplicationis.

Reſp. Nego minorem. Ad probationem, nego iterum minorem. Ad ejus probationem, diſtinguo majorem: Materia eſt principium multiplicationis, realis & abſolutæ, concedo; Multiplicationis conditionatæ & ſecundum rationem, nego: Itaque principium multiplicationis realis & abſolutæ eſt materia, qua, ſine dubio, caret Angelus: & ideo non eſt multiplicabilis abſolute & realiter; ſed principium multiplicationis conditionatæ & ſecundum rationem eſt cognitio alicujus naturæ ad modum rerum materialium, & cum præciſione a ſingularitate. Cum ergo Angelus poſſit concipi ad modum rerum materialium, & cum præciſione ab omni ſingularitate, mirum non eſt, ſi concipitur ex modo intelligendi communicabilis pluribus, ac proinde ut univerſalis, ſaltem ſecundum rationem.

Obji. 4. Et ſimul urgebis contra datam ſolutionem: Angelus non poteſt abſtrahi a ſingularitate: ergo nullo modo poteſt fieri univerſalis. Probatur antecedens. Quod eſt eſſentialiter ſingulare, non poteſt abſtrahi a ſingularitate; ſed Angelus eſt eſſentialiter ſingularis: ergo non poteſt abſtrahi a ſingularitate. Probatur minor: Irreceptibilitas in materia eſt cauſa ſingularitatis; atqui Angelus eſſentialiter eſt irreceptibilis in materia: ergo eſſentialiter eſt ſingularis.

Reſp. Nego antecedens. Ad probationem, nego minorem. Ad ejus probationem, diſtinguo majorem: Irreceptibilitas in materia eſt cauſa ſingularitatis in re, concedo: ſingularitatis in ratione, nego. In ratione enim magis attenditur modus cognoſcendi, quam realis ſtatus objecti cogniti; unde ſingularitas ſecundum rationem ſumitur non ex eo, quod natura in ſe ipſa ſit immultiplicabilis; ſed magis ex eo, quod concipiatur modo proprio rerum immultiplicabilium.

Addi poteſt ſolutio ex Joanne a S. Thoma præcedenti conſentiens: Cauſa ſingularitatis eſt irreceptibilitas, ut eſt individuativa ſuppoſiti, concedo; ut eſt conſtitutiva ſpeciei, nego. Explicatur: Irreceptibilitas dupliciter ſumi poteſt. Primo ut pertinet ad conſtitutionem ſpecificam naturæ immaterialis. Secundo ut affert in tali natura ſpecialem modum individuandi. Hoc ſecundo modo

cau-

cauſat ſingularitatem individui ſub ſpecie; ſed primo modo ab illa abſtrahit; unde licet concipiamus naturam Angeli ut irreceptibilem, non eſt neceſſe ſtatim concipere ut ſingularem. Sicut licet materia ſit ſuo modo cauſa individuationis in rebus corporeis, non eſt neceſſe, ut cum primum intelligimus rem materialem, eam intelligamus, ut individuatam: quia materia non ſolum individuat, ſed etiam pertinet ad naturam ſpecificam, ideoque ſub iſto ſecundo modo poteſt conſiderari cum abſtractione a primo.

Inſtabis. Quod opponitur proprietati Angeli, non poteſt attribui Angelo; ſed univerſalitas opponitur proprietati Angeli: ergo non poteſt attribui Angelo. Major conſtat: Nam quamvis poſſumus concipere rem præciſam a ſua proprietate, non poſſumus tamen aliquid proprietati repugnans de re affirmare: ut poſſum quidem concipere ignem ſine calore, non tamen poſſum frigus de igne affirmare. Minor vero probatur: Singularitas eſt proprietas naturæ Angelicæ; ſed univerſalitas eſt oppoſita ſingularitati: ergo univerſalitas opponitur proprietati naturæ Angelicæ.

Reſp. Diſtinguo minorem. Univerſalitas opponitur proprietati naturæ Angelicæ; univerſalitas tam ſecundum rem, quam ſecundum rationem, concedo; univerſalitas ſecundum rationem tantum, nego. Proprietas enim naturæ Angelicæ eſt, quod ſit ſingularis ſecundum rem, cui proinde ſolum opponitur univerſalitas ſecundum rem, id eſt, eſſe de facto in multis a parte rei: hoc autem non impedit, quin ſecundum rationem poſſit eſſe univerſalis. Et declaratur aperto exemplo. Sic enim ſimplicitas & ſumma indiſtinctio in re eſt proprietas & attributum Dei, & tamen diſtinctio & diviſio ſecundum rationem tribuitur a nobis Deo, dum ejus attributa per intellectum diſtinguimus: ſicut ergo ſimplicitas ſecundum rem compatitur diſtinctionem rationis in Deo; ita in Angelo ſingularitas ſecundum rem compatitur univerſalitatem & communicabilitatem ſecundum rationem.

Obji. ultimo Multitudo illa, quæ ex modo concipiendi convenit naturæ Angelicæ, eſt mere fictitia, nullum habens in natura illa fundamentum: ergo non ſufficit ad univerſalitatem. Probatur antecedens; Natura angelica eſt potius fundamentum & radix multiplicationis & ſinlaritatis: ergo ſine fundamento fingitur in ea multitudo.

Confirmatur. Natura habens unicam ſpeciem non poteſt, etiam ex modo concipiendi, eſſe communis multis & fieri generica: ergo etiam ſpecies habens unicum individuum non poteſt concipi, ut communicabilis pluribus, nec fieri univerſalis.

Reſp.

Reſp. Nego antecedens. Multitudo enim illa non eſt fictitia, ſed conditionata, imo quaſi poſſibilis per rationem, & ex modo concipiendi. Ad probationem, diſtinguo: natura Angelica eſt potius fundamentum ſingularitatis, ſi concipiatur modo ſibi proprio, ut cognoſcitur ab Angelis ipſis, concedo; tunc enim concipitur cum ſua ſingularitate & individuatione: ſi concipiatur ad modum rerum corporearum, ut a nobis cognoſcitur, nego; tunc enim, ſicut concipitur ad modum naturæ corporeæ, ita eaſdem fundat intentiones logicales, quas fundare conſueverunt ipſæ naturæ corporeæ; atque id totum a ſimili illuſtrari poteſt in Deo, qui etſi in ſe ſimplex ſit, ſuoque modo conceptus nullam diſtinctionem, etiam rationis, undet; quia tamen a nobis noſtro modo cognoſcitur, id eſt, per analogiam ad creaturas, eaſdem diſtinctiones conceptuum fundat, quas & in ente creato ſolemus obſervare.

Ad confirmationem, nego paritatem. Diſparitas eſt, quia nullum eſt fundamentum concipiendi naturam in unica ſpecie exſiſtentem, ut communicabilem pluribus ſpeciebus; bene tamen naturam in unico individuo, ut quantum eſt de ſe communem pluribus; quia hoc ipſo quod natura ſpecifica abſtrahitur a ſua ſingularitate, quantum eſt de ſe, eſt indifferens ad plura; at vero hoc ipſo, quod natura aliqua concipitur in unica ſpecie, vel ſine ulla ſpecie, non concipitur propterea capax plurium differentiarum, & ut communis pluribus ſpeciebus.

Profundiorem adhuc rationem diſparitatis affert Joannes a S. Thoma: Quia genus communicatur differentiis & ſpeciebus per modum potentiæ: ſpecies vero communicatur individuis per modum actus. Actus autem eſt de ſe communicabilis, ſuique diffuſivus; Potentia vero non eſt communicabilis niſi ratione actus; unde natura potentialis, quæ concipitur ſine differentiis, non concipitur ut communicabilis, quia ab ipſis emendicat communicabilitatem; At vero natura ſpecifica hoc ipſo, quod non concipitur reſtricta per ſingularitatem, concipitur ut communicabilis.

Dices. Non poſſumus concipere naturam Angelicam, aliter, quam ſit in ſe: ergo nec ad modum rerum corporearum. Probatur antecedens; nam concipere rem aliter, quam ſit in ſe, eſt errare.

Reſp. Nego anteeedens. Ad probationem diſtinguo: Concipere rem aliter, quam ſit in ſe, eſt errare; ſi *aliter* ſe teneat ex parte rei cognitæ, concedo; ſi ſolum ex parte modi cognoſcendi, nego. Solutio eſt D. Thomæ 1. p, q. 85. art. 1, ad 1. Explicatur ex ipſo Sancto Doctore: Intellectus eſſet quidem falſus, ſi intelligeret rem

ali-

aliter eſſe in ſe, quam ſit in ſe; ut ſi intelligeret Angelum in ſe ipſo eſſe corporeum & realiter multiplicabilem. At vero non eſt falſus, licet alius ſit modus rei in intelligendo, quam ſit in eſſendo, ita ut v. g. res intelligatur cum præciſione, vel cum abſtractione, vel cum diſtinctione, vel cum relatione prædicati, ſubjecti, univerſalis, &c. Quæ tamen omnia non competunt ei, ut eſt in ſe, ſed adveniunt ſecundum quod eſt in ratione noſtra; ſic abſque falſitate diſtinguimus Deum a ſuis attributis; hominem dividimus in genus & differentiam; naturam præſcindimus a ſingularibus: ſic attribuimus Petro relationem ſubjecti, quam non habet in ſe, &c. Luculentius exemplum habetur in privationibus & negationibus, de quibus ita loquimur, ac ſi eſſent vera entia: dicimus enim, tenebras occupare aerem, mortem eſſe terribiliſſimum omnium terribilium; & tamen conſtat, mortem & tenebras nihil eſſe in ſe ipſis, quamvis illa concipiamus, & de iis diſputemus, quaſi eſſent vera entia. Quidni ergo a pari licebit concipere naturam Angelicam ad modum naturæ corporeæ, ipſique attribuere univerſalitatem, ſicut conſuevimus attribuere naturis corporeis, licet in ſe incorporea ſit & minime ſecundum rem communicabilis? Sed de his plus, quam ſatis.

ARTICULUS SEPTIMUS.

De Proprio & Accidente.

Pauca quæri ſolent de iſtis duobus Univerſalibus; unde ſub uno titulo ea breviter explicanda ſuſcipimus. Proprium igitur quatuor modis ſumi ſolet. Primo pro eo, quod convenit ſoli, ſed non omni; ut, ſoli homini competit eſſe Chriſtianum, eſſe Medicum, eſſe Philoſophum; ſed non omni homini iſta conveniunt. Secundo pro eo, quod convenit omni, ſed non ſoli; ut, eſſe bipedem convenit omni homini, ſed non ſoli. Tertio pro eo, quod convenit omni & ſoli, ſed non ſemper; ut dormire & vigilare convenit omni & ſoli animanti, ſed non ſemper. Quarto demum Proprium dicitur, quod convenit omni, ſoli & ſemper; ut, ignem eſſe calidum in ſummo, homini eſſe admirativum, &c. hoc poſito.

PRIMA CONCLUSIO.

Quartum Univerſale, quod Proprium dicitur, eſt, quod convenit omni, ſoli, & ſemper. Unde alia

tria non pertinent ad hoc univerſale, ſed ad quintum, nempe ad Accidens.

Probatur ratione D. Th. Opuſc. 48. Proprium enim eſt, quod cauſatur ex principiis eſſentialibus, & ad illa conſequitur: Sicut ergo res non poteſt ſpoliari ſua eſſentia, ita nec ſua proprietate: & ſicut quælibet res habet ſpecialem eſſentiam ab omnibus aliis diſtinctam, ita & proprietates ſibi ſoli convenientes: ergo proprietas debet convenire omni, ſoli & ſemper.

Dices. Eſſe dormitivum & vigilativum prædicatur de homine in quale neceſſario, nec tamen prædicatur de illo ſolo: ergo ut aliquid ſit proprietas, non eſt neceſſarium, ut conveniat ſoli rei.

Reſp. eſſe dormitivum & vigilativum non prædicari de homine, ut homo eſt, ſed ut eſt animal; unde non ſunt Proprietates hominis, ſed animalis, cui conveniunt omni, ſoli & ſemper. Species enim ſupremæ & ſubalternæ habent ſuas proprietates, uti ſpecies infimæ: ut proprietates corporis ſunt tres dimenſiones, in longum, latum & profundum: Proprietates viventis ſunt movere ſe ipſum ab intrinſeco, nutrire ſe, augere ſe, & generare ſibi ſimile: Proprietates animalis ſunt eſſe dormitivum, vigilativum, loco motivum, viſivum, auditivum, &c. Sicut ergo ſpecies ſuperiores includuntur in infimis, ut vivens in animali, animal in homine; ita quoque proprietates ſpecierum ſuperiorum conveniunt ſpeciebus infimis, ut homini conveniunt proprietates corporis, proprietates viventis, proprietates animalis, & proprietates hominis.

Obſervandum eſt autem, duplicem diſtingui proprietatem, aliam Phyſicam & realem; aliam Logicam & attributalem. Proprietas Phyſica & realis eſt accidens reale conſequens eſſentiam; ut, calor ſummus conſequitur ignem, ſenſus conſequitur animal, riſibilitas conſequitur hominem. Proprietas Logica, ſeu attributalis, eſt quædam notio per rationem ſolum diſtincta ab eſſentia, & ipſam ex ſolo modo intelligendi conſequens: ſic infinitudo dicitur proprietas eſſentiæ divinæ; mortalitas dicitur proprietas viventis corporei; non habere contraria dicitur proprietas ſubſtantiæ, &c. non quod iſta ſint aliquid diſtinctum a rebus, quarum dicuntur proprietates; ſed quia ſunt quædam notiones ſecundariæ, quas intellectus noſter diſtinguit ab eſſentia, & ipſi attribuit, veluti appendices ejus.

Quæres, per quid Proprium conſtituitur in ratione univerſalis?

Reſpond., conſtitui per reſpectum ad inferiora ſpeciei, v. g. riſibile eſt univerſale reſpectu individuorum ſpe-

ſpeciei humanæ, Petri, Pauli, Joannis, &c. Ratio eſt, quia de illis prædicatur in quale neceſſario, tanquam de ſuis inferioribus.

Quantum ſpectat ad Accidens, aliud dicitur Phyſicum, aliud Logicum. Accidens Phyſicum eſt ens in alio ſubſiſtens; ut pulchritudo, pallor, rubor, &c. ſunt accidentia Phyſica vultus, in quo ſubſiſtunt, tanquam in ſuo ſubjecto; De illis accidentibus Phyſicis agemus in prædicamentis. Accidens vero Logicum paulo latius ſumitur pro omni eo, quod non eſt cum eſſentia neceſſario conjunctum: ſic etiam privationes dicuntur accidentia Logica, ut cæcitas dicitur accidens oculi, tenebræ accidens aeris, &c. ipſæ etiam denominationes extrinſecæ dicuntur accidentia Logica; ut videri & non videri reſpectu parietis, ſciri & neſciri reſpectu objecti: Et generaliter omne, quod non eſt cum eſſentia neceſſario conjunctum, dicitur accidens Logicum. His poſitis:

SECUNDA CONCLUSIO.

Accidens Logicum recte definitur illud, quod poteſt adeſſe & abeſſe ſalva rei eſſentia. Intellige de abſentia vel reali, ut pallor & rubor poſſunt abeſſe realiter a vultu; vel de abſentia Logicali & ſecundum rationem, ut nigredo & albedo poſſunt abeſſe ab Æthiope & Cycno: poſſumus enim per intellectum removere nigredinem ab Æthiope, & albedinem a Cycno ſine eſſentiæ præjudicio.

Probatur concluſio. Accidens eſt unum prædicabile de multis in quale contingenter; ſed illud ſolum, quod poteſt adeſſe & abeſſe ſalva rei eſſentia, prædicatur de illa in quale contingenter: ergo accidens eſt, quod poteſt adeſſe & abeſſe ſalva rei eſſentia. Probatur minor: Contingens enim eſt, quod poteſt eſſe & non eſſe: ergo illud ſolum prædicatur de eſſentia contingenter, quod poteſt ab illa abeſſe & illi adeſſe ſine ejus deſtructione.

Objj. Albedo non poteſt negari de Cycno, nec nigredo de Æthiope: ergo accidens non poteſt adeſſe & abeſſe a ſubjecto. Probatur antecedens: nam hæ falſæ ſunt, Cycnus non eſt albus: Æthiops non eſt niger.

Reſp. Diſtinguo antecedens: Non poteſt negari abſolute, concedo; non poteſt negari ſine deſtructione eſſentiæ, nego. Quamvis enim iſta propoſitio, Æthiops non eſt niger, ſit falſa; iſta tamen vera eſt, Æthiops remota omni nigredine remanet ſemper homo; nam nigredo in Æthiope eſt ſolum aliquid conſequens ad complexionem ejus, & ad tractum, in quo habitat; unde ſi varietur complexio, & habitatio, variatur iſte nativus

color, non ſolum in hominibus, ſed etiam in animalibus; ut Æthiopum familiæ translatæ ad temperatiores regiones paullatim albeſcunt; & animalia mutato tractu, vel vivendi conſuetudine, demutant colores: ſic lepores inter nives Alpinas albeſcunt, & palumbes, cuniculi, feles, & alia animalia, dum cicurantur, nativos colores exuunt.

Inſtabis. Exſiſtentia & mors ſunt accidentia; ſed exſiſtentia non poteſt abeſſe ſalva rei eſſentia, nec mors adeſſe ſine eſſentiæ deſtructione: ergo falſum eſt, accidens poſſe adeſſe & abeſſe ſine ſubjecti corruptione.

Reſp. Tranſeat major, [non enim videtur mors eſſe accidens, ſed corruptio ipſius rei] & diſtinguo minorem non poſſunt adeſſe & abeſſe ſalva rei eſsentia, in eſse Phyſico, concedo; in eſse Metaphyſico, nego. Seu, quod idem eſt, ſalva rei eſsentia quantum ad actualitatem exſiſtendi, concedo; quantum ad veritatem prædicatorum eſsentialium, nego. Sive enim moriantur, ſive vivant, ſemper verum eſt, hominem eſse animal rationale; ac proinde mori, vel exſiſtere, eſt merum accidens reſpectu eſsentiæ humanæ.

Colliges, quartum Univerſale recte definiri, Unum aptum ineſse multis, ac de illis prædicari in qua'e neceſſario, ideſt, per modum termini adjectivi eſsentiam neceſsario conſequentis. Quintum vero, Unum aptum ineſse multis, ac de multis prædicari in quale contingenter; ideſt, per modum termini adjectivi non neceſsario eſsentiam conſequentis. Utraque definitio ex dictis clara eſt.

QUÆSTIO TERTIA

De Proprietatibus Univerſalium.

DUplex aſſignari ſolet proprietas univerſalium. Perpetuitas ſcilicet & Prædicabilitas. Ex hoc enim, quod univerſale ſit in multis, ſequitur, eſse prædicabile de multis; nam prædicari ſequitur ad eſse; Et ex hoc, quod natura univerſalis ſit præciſa a ſingularibus, ſequitur, eam abſtrahere ab exſiſtentia, quæ non eſt niſi ſingularium; ac proinde abſtrahere ab omni tempore, quod eſt menſura exſiſtentiæ; & ſic eſse quodammodo perpetuam, ideſt, ad nullum tempus alligatam. De utraque iſta proprietate breviter agemus duobus articulis.

AR-

ARTICULUS PRIMUS.

An & quomodo Univerſalia ſint perpetua.

SAnctus Thom. in 1. Diſt. 33. a. 1. notat, *eſſe* tripliciter ſumi. Primo pro exſiſtentia; ſic dicimus, quod vivere viventibus eſt *eſſe*, ideſt, exſiſtere: & quod ſingularia modo ſunt, modo non ſunt; ideſt, modo exſiſtunt, modo non exſiſtunt. Secundo, *eſſe* ſumitur pro rei quidditate & eſsentia; hoc ſenſu Ariſtoteles dicit, quod definitio explicat *eſſe* rei, ideſt, eſsentiam. Tertio, *eſſe* ſumitur pro illa identificatione unius cum alio, quæ exprimitur per verbum *eſt*; ut dum dicimus, bis tria ſunt ſex; homo eſt animal rationale, &c. Hoc poſito.

Quæritur, utrum naturæ univerſales ſint ab æterno tribus iſtis modis. Primo quantum ad exſiſtentiam, utrum ſcilicet ſemper exſiſtant. Secundo, quantum ad eſsentiam, an ſcilicet earum eſsentia ſit æterna. Tertio, quantum ad identificationem prædicatorum eſsentialium, an ſcilicet propoſitiones de illis formatæ ſint æternæ veritatis.

PRIMA CONCLUSIO.

NAturæ univerſales non exſiſtunt ab æterno. Probatur: Univerſalia non exſiſtunt, niſi in ſingularibus, ut homo in Petro & Paulo; ſed ſingularia non ſunt æterna: ergo nec ipſæ naturæ univerſales exſiſtunt ab æterno. Major patet ex dictis q. 1. a. 1. Minor vero certa eſt, & de fide, & defendetur in Phyſica contra antiquos Infideles, qui ponebant Mundum ab æterno.

SECUNDA CONCLUSIO.

EſSentiæ univerſalium, ſeu naturæ univerſales, quoad *eſſe* eſsentiæ, non ſunt perpetuæ poſitive extra Deum, ſed ſolum negative; ita fere omnes contra Scotum, qui rerum eſsentiis aliquod eſse poſitivum ab æterno tribuit, ſed diminutum, nempe eſse cognitum a Deo.

Concluſio ſupponit, quid ſit perpetuum negative, & perpetuum poſitive. Illud dicitur poſitive perpetuum & æternum, quod ſe extendit ad omnia tempora, & ad omnes durationes; ſic Deus dicitur perpetuus poſitive, quia ambit omnes durationum differentias. Illud dicitur negative perpetuum & æternum, quod abſtrahit

ab omni tempore; ſi. veritates ſcientiarum dicuntur perpetuæ & æternæ, quia abſtrahuntur ab omni differentia temporis; ut iſta veritas, Juſtitia eſt virtus, dicitur æterna; quia non enunciat virtutem de Juſtitia pro aliqua temporis differentia, ſed abſtrahendo ab omni tempore, & ab omni juſtitia particulari, quæ eſt, vel fuit, vel erit; ita explicat D. Thomas 1. p. q. 6. art. 7. ad 2. Hoc prænotato:

Probatur prima pars. Naturæ univerſales [ut natura humana] nullum habent *eſſe* poſitivum extra Deum, quo ſe extendant ad omnia tempora: ergo non ſunt poſitive æternæ. Probatur antecedens: vel illud *eſſe* poſitivum eſſet productum, vel improductum Non poteſt eſſe improductum. Si autem ſit productum a Deo, incipit; nam productio rerum, ut docet Fides, incepit in tempore.

Dices. Quidditas, ſive eſſentia creaturæ, cognita eſt ab æterno a Deo: ergo habuit *eſſe* cognitum ab æterno.

Reſp. *Eſſe cognitum* eſt tantum denominatio extrinſeca, nihil ponens in re extra Deum; unde ex hoc, quod Deus cognoverit omnia ab æterno, non ſequitur, illa fuiſſe extra Deum, ſed ſolum idealiter in Deo, in quo, ait D. Th. q. 1. de pot. a. 5. *non ſunt aliud, niſi creatrix eſſentia*, quæ eſt omnium naturarum idea & primarium exemplar.

Probatur ſecunda pars. Perpetuum negative dicitur, quod ex ſe non eſt determinatum ad aliquam temporis differentiam, ſed ab omni tempore abſtrahit; atqui naturæ univerſales abſtrahunt ab omni tempore; abſtrahunt enim ab omnibus, quæ non ſunt de eſſentia, tempus autem non eſt de eſſentia, ſed accidens, ut, non eſt de eſſentia circuli, ut ſit hodie, vel cras: ergo ſunt perpetuæ negative. Eodem modo dicuntur eſſe *ingenerabiles & ubique*. nempe negative, quia abſtrahunt ab omni loco & ab omni exſiſtentia, circa quam verſatur generatio & corruptio.

TERTIA CONCLUSIO.

PRopoſitiones in materia eſſentiali & univerſali, cum ſcilicet genus, aut differentia, aut proprium de ſpecie prædicatur, ſunt eternæ veritatis.

Probatur. Illa veritas eſt æterna, quæ abſtrahit a tempore: ſed veritas hujuſmodi propoſitionum abſtrahit a tempore: ergo eſt æterna. Major eſt evidens; nam quod abſtrahit a tempore, id ſane nec incipit, nec deſinit. Minor declaratur: Veritas propoſitionis conſiſtit in connexione, ſeu identitate prædicati cum ſubjecto; nam ſi

præ-

prædicatum ſit idem cum ſubjecto, vere affirmatur de eo atqui in materia eſſentiali identitas prædicati cum ſubjecto abſtrahit a tempore:ergo & veritas hujuſmodi propoſitionum abſtrahit a tempore. Major eſt evidens. Minor declaratur:Eſſentia rerum,ut jam oſtendimus abſtrahunt a tempore;ſed in materia eſſentiali prædicatum propoſitionis eſt de eſſentia ſubjecti, ut evidens eſt ex terminis:ergo ejus connexio,ſeu identitas cum ſubjecto,abſtrahit a tempore;ut in iſtis, Bis tria ſunt ſex,Homo eſt animal rationale, connexio prædicati cum ſubjecto eſt eſſentialis;atque proinde abſtrahit ab omni accidente, ſicque a tempore,quia rei accidit,ut ſit in tempore.

Explicatur amplius: Duobus modis prædicatum poteſt uniri cum ſubjecto. Primo per ſe, ut homo per ſe eſt animal rationale; non enim id ei per aliud convenit, ſed ex ſe ipſo talis eſt. Secundo per accidens,ut aliquid ex aliunde conveniens;ut homo per ſe non eſt Medicus,aut Philoſophus, ſed ex eo,quod has facultates acquiſivit. Connexio prædicatorum ſecundi generis manifeſte pendet a tempore, nam fit per actionem, quæ non niſi in tempore perficitur;at connexio prædicatorum primi generis non pendet ab aliqua actione, ſed ab ipſa rei eſſentia. Cum itaque res nec eſſe,nec concipi poteſt ſine eſſentia ſua,nec eſſe,nec concipi poteſt ſine identitate hujuſmodi prædicatorum eſſentialium cum ipſa; immo clare concipimus neceſſariam,ac proinde æternam exigentiam in hujuſmodi eſſentiis,ut uniantur cum his prædicatis eſſentialibus; unde,ut dicit S.Auguſtinus,licet mundus non eſſet, ſemper verum fuit & erit, Bis tria eſſe ſex; Sex ſe habere ad tria,ſicut duodecim ad ſex.

Hoc ſenſu dicuntur ſcientiæ eſſe de rebus æternis & perpetuis; nam verſantur in hujuſmodi veritatibus contemplandis,quæ a tempore abſtrahunt, nempe in dignoſcendis prædicatis eſſentias rerum conſtituentibus, aut conſequentibus, ut Geometra naturam trianguli, & ea, quæ illi eſſentialiter & neceſſario conveniunt, demonſtrat;unde quod ſit figura tribus lineis comprehenſa,quod in ea tres anguli ſint æquales duobus rectis;quod ſi in eo anguli ſint æquales,latera quoque erunt æqualia &c.

Hinc colliges veritatem illius Axiomatis, *Quod eſt per ſe tale, eſt ſemper tale*; nam quod rei per ſe convenit, eſt convenit ex ſua eſſentia,proindeque abſtrahendo ab omni tempore.

Dices. Etiam propoſitiones contingentes ſunt æternæ veritatis,ut illæ, Antichriſtus erit, Mundus incendio peribit;ut veræ enim ab æterno a Deo cognitæ ſunt.

Reſp.non eſſe veras ex ſe ipſis, ſed ex voluntate Dei, qui ſic voluit; at quod bis tria ſint ſex, verum ſemper

ſuiſſet, etſi Deus nihil extra ſe producere voluiſſet. Deinde non ſunt veræ pro æterno, ſed pro tempore futuro: at naturales ſunt veræ & ab æterno, & pro æterno; & ideo ſimpliciter dicuntur æternæ veritatis.

Obji. Contra concluſionem. Veritas, cum ſit aliquid poſitivum, ſupponit *eſſe* aliquod poſitivum; ſed eſſentiæ rerum non habent ab æterno *eſſe* poſitivum: ergo nec propoſitiones de illis formatæ habent ab æterno veritatem.

Reſp. Diſtinguo majorem: Veritas ſupponit aliquid poſitivum, objective, concedo; poſitivum in rerum natura exſiſtens, nego. Id eſt, veritas, ſaltem affirmationis, non eſt niſi de objecto poſitivo; nam de mera negatione nihil affirmari poteſt. At non requiritur, ut illud objectum poſitivum ſit actu poſitum in rerum natura; ut cum dico, Lineæ a centro ad circumferentiam circuli ductæ ſunt æquales, loquor quidem de re aliqua poſitiva, & non de mera negatione. At, ut mera propoſitio vera ſit, non eſt neceſſe, rem hujuſmodi actu eſſe poſitam in rerum natura.

Inſtabis. Veritas propoſitionis exigit identitatem & nexum inter prædicatum & ſubjectum; ſed ille nexus & identitas non eſt ab æterno in propoſitionibus neceſſariis: ergo nec veritas. Probatur minor: Nexus & identitas extremorum exigit, ut ſint extrema; ſed extrema non ſunt æterna: ergo nec eorum nexus.

Reſp. Nego minorem in ſenſu ſupra explicato. Ad probationem diſtinguo majorem: nexus & identitas extremorum ſupponit extrema, eo modo, quo ille nexus eſt, concedo; alio modo, nego. Id eſt, ut extrema in re poſitive uniantur, neceſſe eſt, extrema eſſe poſita a parte rei; at ut uniuntur ſolum objective & ex propria eſſentia, ſatis eſt, ut extrema ſint objecta realia poſſibilia, quorum unum in ſuo conceptu aliud includit. Porro non dicimus, in re ab æterno extra Deum fuiſſe naturas ſuis prædicatis eſſentialibus unitas; ſed ſolum unitas objective, quatenus eas intellectus concipere nunquam potuit abſq; tali unione.

Dices. Ergo eſſentiæ rerum habent ab æterno aliquod eſſe objectivum, ſicque incidimus in ſententiam Scoti.

Reſp. Diſtinguo: habent *eſſe* objectivum poſitum in re extra Deum, ut vult Scotus, nego; poſſibile in re & ideo aptum objici intellectui, ſive divino, ſive creato, concedo. Itaq; illud *eſſe* objectivum, illaque identitas objectiva nihil eſt aliud, quam ipſa natura rei poſſibilis in ſua eſſentia includens quædam prædicata, ſine quibus nec eſſe, nec intelligi poteſt, quæ proinde ſemper de ea vere affirmari poſſunt, at nunquam negari; ut, ab æterno fuit homo poſſibilis, & ille homo ab æterno fuit idem, ac animal rationale poſſibile; ſicque ab æterno verum fuit, quod homo eſt animal rationale, proindeq; fuit identitas inter hominem, & animal rationale.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Prædicabilitate Univerſalium.

TRiplex vulgo diſtingui ſolet prædicatio, Materialis, Identica, & Formalis. Prædicatio materialis dicitur, cum prædicatum reipſa eſt eadem res, ac ſubjectum, ſed ratione omnino diverſum; ut cum dico: Animalitas eſt rationalitas, id verum eſſe materialiter dicitur, nam in homine eadem eſt animalitas & rationalitas; at formaliter id falſum eſt, nam rationalitatis notio alia eſt omnino à notione animalitatis. Prædicatio identica eſt, cum prædicatum eſt idem re & ratione cum ſubjecto, ut Petrus eſt Petrus, Enſis eſt gladius. Prædicatio formalis dicitur, cum prædicatum nec omnino idem, nec omnino diverſum eſt a ſubjecto, ſed prædicatum quidem ſub ſe continet ſubjectum, ſubjectum vero in ſe continet prædicatum; ut, homo eſt animal, *animal* enim ſub ſe continet *hominem*, homo vero in ſe continet animal. Hic agitur de prædicabilitate formali Univerſalium.

Porro duobus modis prædicatum exprimi poteſt. 1. Per modum termini concreti; ut: Album eſt coloratum. 2. Per modum termini abſtracti; ut, Albedo eſt color. His poſitis.

PRIMA CONCLUSIO.

IN ſubſtantiis genus & ſpecies debent prædicari de ſuis inferioribus in concreto; unde hæc prædicatio eſt proprie generis de ſpecie, Homo eſt animal; at non iſta, Humanitas eſt animalitas. Et hæc aſt ſpeciei de individuo, Petrus eſt homo; at ſecus iſta, Petreitas eſt humanitas.

Probatur. Genus & ſpecies debent exprimi, ut naturæ in ſuo ordine completæ; atqui in ſubſtantiis, dum ſumuntur in abſtracto, exprimuntur, ut aliquid completum in ordine ſubſtantiæ: ergo debent exprimi in concreto. Major eſt evidens; alias enim dimidiate ſolum prædicarentur. Minor vero declaratur: Dum naturæ ſubſtantiales exprimuntur in abſtracto, excludunt ſuppoſitum, in quo ſunt, & a quo habentur; ut: *Humanitas* non dicit ſuppoſitum, quod habet humanitatem, ſed ſolam naturam, qua tale ſuppoſitum eſt homo; atqui ſuppoſitum eſt de ratione ſubſtantiæ, eſt enim id, quo natura complete ſubſiſtit, proindeq; quo completur in ratione ſubſtan-

tiæ; ergo in abſtracto exprimuntur, ut aliquid incompletum in genere ſubſtantiæ; unde, ut infra dicemus, abſtracta ſubſtantialia non ponuntur in prædicamento ſubſtantiæ, quia non ſignificantur, ut aliquid ſubſiſtens, proindeque ut ſubſtantiæ perfectæ; ſed ut id, quo res ſubſiſtens determinantur ad talem ſubſtantiæ modum; ut humanitas non dicit id, quod eſt homo, ſed quo modo in ſpecie humana conſtituuntur, & ideo per modum partis metaphyſicæ ſignificatur.

SECUNDA CONCLUSIO.

E Contra in accidentibus genus & ſpecies debent prædicari in abſtracto; unde iſta proprie eſt generis de ſpecie, Albedo eſt color; at ſecus iſta, Album eſt coloratum.

Probatur. Genus & ſpecies debent id ſolum exprimere, quod eſt de eſſentia rei, non vero quod eſt ipſi extraneum alias non eſſent prædicata pure eſſentialia; atqui natura accidentis in abſtracto ſignificata pure exprimit ejus eſſentiam; in concreto vero importat aliquid extraneum eſſentiæ: ergo debent prædicari in abſtracto. Major eſt evidens Minor declaratur: Accidens in concreto dicit naturam accidentis cum ſubjecto, cui inhæret; in abſtracto vero naturam illam ſine ſubjecto; ut, *Album* dicit non ſolum albedinem, ſed etiam ſubjectum, quod habet albedinem; *Albedo* exprimit ſolam eſſentiam albedinis: atqui ſubjectum non eſt de eſſentia accidentis, eſt enim aliquid ſubſtantiale, proindeque ad aliud genus pertinens: ergo accidentia in abſtracto ſignificata pure exprimunt id, quod eis eſſentiale eſt, in concreto vero important aliquid extraneum naturæ accidentis.

Dices. Sic ſe habet humanitas ad animalitatem, ſicut homo ad animal, & album ad coloratum, ſicut albedo ad colorem: ergo ubique eſt prædicatio generis de ſpecie.

Reſp. Nego antecedens: Quia, ut dictum eſt humanitas ſignificat naturam ſubſtantialiter incompletam; Album vero ſignificat aliquod unum per accidens; ſignificat enim duas eſſentias accidentaliter unitas, ſcilicet eſſentiam ſubjecti & eſſentiam accidentis; genus autem & ſpecies debent ſignificare eſſentiam ſimplicem & in ſuo ordine completam.

Inſtabis. Iſta prædicatio eſt vera, humanitas eſt animalitas: ergo eſt generis de ſpecie.

Reſp. Nego conſequens: Neq; enim omnis prædicatio vera eſt proprie generis de ſpecie; nam præterea requiritur, ut genus & ſpecies efferantur ut naturæ in ſuo ordine completæ: humanitas autem & animalitas ſignificant tantum aliquid incompletum in linea ſubſtantiæ.

TER-

TERTIA CONCLUSIO.

Differentia, proprium, & accidens prædicari debent in concreto de ſuis inferioribus. Patet concluſio: Quia prædicantur in quale, & per modum alicujus adjectivi: ergo & in concreto. Probatur conſequentia: quia omne adjectivum eſt concretum.

Quæres, utrum natura in actuali prædicatione retineat univerſalitatem? Ut dum dico, Petrus eſt homo, utrum *homo* applicatus Petro ſit adhuc univerſalis?

Reſp. Affirmative: Tum quia exercitium proprietatis non deſtruit eſſentiam; ſed prædicatio eſt exercitium proprietatis univerſalium: ergo non deſtruit univerſalitatem. Tum quia univerſale prædicatur de particulari tanquam ſuperius de inferiori: ergo remanet ſemper ſuperius, ac proinde univerſale.

Dices. Si homo, dictus de Petro, retinet adhuc univerſalitatem, ſequitur, quod Petrus eſt univerſalis. Probatur ſequela per hanc regulam: *Quando aliquod prædicatur de alio; quidquid dicitur de prædicato, dicitur de ſubjecto*: ergo ſi univerſalitas dicitur de homine, dum prædicatur de Petro, dicetur etiam de ipſo Petro.

Reſp. Nego ſequelam. Ad regulam dico, eam intelligendam eſſe de prædicatis realibus & abſolutis; non vero de ſecundo intentionalibus, ut magis infra dicetur.

DISPUTATIO SECUNDA

De Prædicamentis.

EXplicuimus quot modis unum dicatur de aliquo, tanquam ſuperius de inferiore; nunc ea, quæ dicuntur de alio, diſtribuenda ſunt in quaſdam claſſes & univerſaliſſima genera, quæ vocantur *Prædicamenta*, ſeu *Categoriæ*: nam Κατηγορῶ Græce, idem eſt ac Latine *accuſo*, & externe *prædico*. Prædicamenta definiuntur, Suprema genera eorum, quæ prædicantur de prima ſubſtantia; ſeu, ſeries rerum prædicabilium ſub uno primo genere ordinatarum. Totam autem diſputationem dividimus in tres partes: Prima erit de quibuſdam præambulis, ſeu, ut vocant, de Anteprædicamentis: Secunda & præcipua de Prædicamentis: Tertia demum, veluti pediſſequa, de Poſtprædicamentis. Ita enim diviſus eſt Tractatus ab Ariſtotele, qui primus ejus auctor exſtitit, & ab eo ſuæ Logicæ exordium fecit.

Fuit Autem Ariſtoteles [ut aliquid de tanto Viro dicamus] natione Macedo, Patria Stagyrites, corporis forma minime inſignis, ingenio ſupra hominem ſublimi. Platonis primo per viginti annos diſcipulus exſtitit: deinde Alexandri Magni per decem annos præceptor: poſtmodum tredecim annos docuit Athenis in Lycæo, ubi ſectam Peripateticam, ſeu a loco, qui *Deambulatorium* dicebatur, ſeu quod ambulando doceret, ita nuncupatam inſtituit. Accuſatus autem, quod de Diis & Religionibus male ſentiret, ſponte profugus ſeveritatem Areopagi, in Socrate eadem de cauſa expertam, declinavit. Obiit in Chalcide annos natus 63. Multa ſcripſit in omni Philoſophiæ parte, quorum magna pars periit, quamvis plurima adhuc remanſerint. Olim a Patribus Eccleſiæ, præcipue Juſtino Martyre, & Gregorio Magno, ſummis odiis exagitatus eſt, veluti præcipuus Fidei hoſtis, & de Divinis male ſentiens: Ariſtotelis enim character eſt, omnia, etiam Divina, velle humana ratione metiri, periculoſa certe in divinis rebus menſura: unde de ſtatu hominis poſt mortem omnino ſiluit; quia nihil certi ex

ra.

ratione habere poterat, & dum perlegiſſet libros Moyſis, fertur dixiſſe, *Barbarus ille bene loquitur, ſed nihil probat*, Mirabatur enim divinam ſacræ Scripturæ energiam; ſed tamen fidem ei negabat, quod non ratione probet ea, quæ dicit, ſed ſub ſola Dei authoritate intellectum captivet; ideoque Plato, qui magis ſapit doctrinam Hebræorum, & ex ejus principiis multa deducit, libenterque traditionibus & revelationibus acquieſcit, ſemper a Patribus Eccleſiæ prælatus eſt Ariſtoteli. Cæterum modo Ariſtoteles a D. Thoma purgatus, illuſtratus, & ut aliquis dixit, pene baptizatus, tanto interpreti debet, quod nunc ex omnibus antiquis in Schola ſolus auditur, tanto conſenſu, ut exceptis iis, in quibus contra fidem aperte ſenſit, ejus authoritatem fere omnes recipiant; unde ſcite Mirandulanus: *Sine Thoma mutus eſſet Ariſtoteles*.

QUÆSTIO PRIMA

De Antepradicamentis.

ARiſtoteles, antequam de Prædicamentis agat, quatuor præſtat. 1. Definit univoca, Æquivoca, & Denominativa. 2. Duas affert Diviſiones, unam terminorum, aliam rerum. 3. Duas Regulas, ſeu Axiomata ſtatuit. 4. Dividit Ens in decem Prædicamenta. Hæc vulgo *Antepradicamenta* dicuntur, quæ breviter exponemus.

ARTICULUS PRIMUS.

De primo Antepradicamento, ſcilicet de Univocis, Æquivocis, Analogis, & Denominativis.

PRælibavimus aliquid in Logica minore de terminis, ſeu de nominibus univocis, æquivocis, & analogis; nunc agendum eſt de rebus per talia nomina ſignificatis. Termini enim, ſeu potius nomina illa, ſolent dici *univoca univocantia*, *æquivoca æquivocantia*, *analoga analogantia*; contra vero res per iſta nomina ſignificatæ dicuntur *univoca univocata*, *æquivoca æquivocata*, *analoga analogata*, de quibus omnibus ſigillatim hic agemus.

Univoca ergo, quæ Græcis *Synonima* dicuntur, ſunt, quorum nomen commune eſt, & ratio per nomen ſignificata ſimpliciter eadem: Sic leo, bos, equus, & homo uni-

univoca ſunt reſpectu animalis: quia eodem modo participant id, quod per iſtud nomen ſignificatur. Hæc definitio clara eſt; ſolum obſervandum eſt, quod iſta vox *Ratio* non ſolum hic, ſed etiam perſæpe alibi ſumitur pro quidditate, ſeu eſſentia, quæ per nomen ſignificatur.

Æquivoca, quæ Græcis *Homonima* dicuntur, ſunt, Quorum nomen commune eſt, & ratio per nomen ſignificata ſimpliciter diverſa; unde æquivoca in ſola voce conveniunt, in re prorſus differunt; ſic piſcis, ſydus & animal domeſticum æquivoca ſunt reſpectu nominis *Canis*; ſic etiam *Robur* æquivocum eſt, reſpectu quercus, & reſpectu fortitudinis.

Notandum autem, quod Ariſtoteles ſub æquivocis comprehendit etiam Analoga, quæ appellat *æquivoca a conſilio*, [pura enim æquivoca vocat *æquivoca a caſu*] quamvis claritatis gratia ſoleant diſtingui, & proprio nomine appellari: unde,

Analoga ſunt, quæ media inter univoca & æquivoca, nec omnino idem ſunt, nec omnino diverſa, ſed inter ſe quodammodo proportionata: unde dicuntur Ea, quorum nomen commune eſt, ratio vero per nomen ſignificata ſimpliciter quidem diverſa in illis, ſecundum quid tamen eadem, ideſt, per aliquam proportionem, vel habitudinem; eſt enim *Analogia* Græcis, quod proportio Latinis, ad notante Quintiliano lib. 1. Sic pulſus, urina, medicina, cibus, & animal dicuntur *ſana* analogice, quia nec omnino differunt, nec omnino conveniunt in ſanitate: differunt, quia diverſimode illam reſpiciunt; conveniunt, quia hæc omnia dicuntur ſana ab eadem ſanitate; nam animal dicitur ſanum, quod habeat ſanitatem; pulſus & urina dicuntur ſana, quia illam ſignificant; medicina, quia illam cauſat; cibus, quia illam conſervat & juvat.

Analoga ſunt duplicis generis, ſcilicet analoga attributionis, & analoga proportionalitatis. Analoga attributionis dicuntur, quæ idem nomen ſortita ſunt ex habitudine ad unum principale, cui attribuuntur; unde definiuntur, Ea, quæ ſunt idem ſecundum terminum, diverſa vero ſecundum modum, quo illum reſpiciunt. Id patet in exemplo *Sani*, quod dicitur a ſanitate, quæ quidem principalius reperitur in animali; cætera vero dicuntur ſana, quod reſpiciant ſanitatem animalis. Similiter *Divinum* deſumitur a Divinitate, quæ principalius attribuitur Deo; cætera vero, quæ Deum reſpiciunt, dicuntur Divina a Divinitate, quæ eſt in Deo. Sic Mundus dicitur Divinus, quia a Deo factus; Charitas dicitur Divina, ſeu Theologica, quia reſpicit

Deum;

Deum; Scriptura ſacra dicitur Divina, quia a Deo inſpirata eſt; Sacerdos dicitur Divinus, quia Deo miniſtrat; Lex dicitur Divina, quia a Deo lata eſt, Ubi vides in iſta analogia cætera analogata denominari ab uno principali, quod reſpiciunt. Vocatur *famoſius & principalius analogatum*; cætera dicuntur *minus principalia analogata*; ut natura Divina eſt principalius analogatum reſpectu iſtius nominis *Divinum*, & animal reſpectu iſtius nominis *Sanum*. Nomen analogum ſimpliciter ſumptum ſtat ſeu ſupponit pro famoſiori analogato, ut communiter dicitur; ut *Sanum* ſimpliciter ſumptum ſignificat animal, ut dum dico, ſanum eſt, quod adæquatur in humoribus.

Analoga proportionalitatis ſunt, quæ diverſa, cum ſint, conveniunt tamen, non per habitudinem ad unum principale, ſed proportione quadam inter ſe; unde definiuntur, Ea, quorum nomen commune eſt ratio vero per nomen ſignificata ſimpliciter quidem diverſa, proportionaliter tamen eadem, ideſt, ſimilis ſecundum quandam proportionem. Sic *Principium* proportione quadam dicitur de corde, de fonte, de puncto: nam ut a corde vita incipit, ſic rivus a fonte, & linea a puncto. Sic *Ridere* dicuntur fortuna, cum favet; prata, cum floribus ornantur; homo, cum lætus eſt. Sic *Rex* dicitur analogice de rege hominum, de rege apum, de Aquila reſpectu avium, de Leone reſpectu ferarum, non quod iſta reſpiciant regem hominum, ſed quia eo modo ſe habent in multitudine ſui generis, ſicut Rex in multitudine hominum. Ejuſmodi analogia frequenter utitur Scriptura ſacra, dum res Divinas nobis proponit per metaphoram & proportionem ad creaturas. Sic Deus dicitur aliquando iraſci, pacari, quieſcere, ſurgere, ſedere, deſcendere, &c. in quantum producit aliquos effectus proportionatos illis, quos producunt homines irati, pacati, quieſcentes, ſurgentes, &c. ut dum punit, dicitur iratus; dum parcit, dicitur pacatus; dum ceſſat ab opere externo, dicitur quieſcere, &c.

Quæres, quid analogiam induxerit?

Reſp. tres præcipue cauſas analogiæ eſſe, ſcilicet rationem, neceſſitatem, venuſtatem. Ratio quidem induxit analogiam, quia, quæ reſpiciunt aliquid, merito denominantur ab eo; ut domus, ſuppellex, comitatus, arma, ſatellitium, &c. merito *regia* dicuntur, eo quod ad regem pertineant.

Neceſſitas etiam; cum enim in quibuſdam linguis ſit penuria nominum, unica vox ad plura aliquatenus ſimilia ſignificanda debuit transferri: & hæc præcipue cauſa eſt, cur in lingua Hebræa tot ſint æquivoca & analoga: quia cum

cum Hebræis pauca nomina ſint, neceſſe eſt eandem vocem plura ſignificare: Sic vox אין *am* ſignificat oculum fontem, ſcintillam, aſpectum, ſuperficiem. Inde tanta varietas verſionum, multiplicesque ſacræ Sripturæ ſenſus literales, qui licet inter ſe diverſi appareant, attamen textui concordant.

Tertia cauſa analogiæ eſt venuſtas ſermonis: cum enim intellectus noſter proportionibus delectetur, gaudet expreſſionibus metaphoricis & analogicis, quibus una res per aliam ſimilem ob oculos ponitur, ſæpe majori energia ſignificationis. Sic negotium eleganter dicitur *maturum*, quando præſto eſt, ut expediatur: dentes dicuntur *molares*, qui cibos atterunt, ut mola triticum: virtus dicitur *ſolida* & *robuſta*, quæ peccandi occaſionibus labefactari non poteſt: homo dicitur *clarus*, qui inter alios ob dignitatem ſuam notior eſt, &c.

Denominativa tandem dicuntur, quæ ab aliqua forma nomen habent ſolo vocis caſu diverſum, ut a Grammatica dicitur *Grammaticus*, a Philoſophia *Philoſophus*, & hoc modo ſubſtantia denominatur ab aliis prædicamentis; ut a quantitate, quanta; a qualitate, qualis; a relatione, relata, &c.

ARTICULUS SECUNDUS.

De reliquis Antepradicamentis: Ubi etiam de conditionibus requiſitis, ut aliquid ſit in pradicamento.

SEcundum Anteprædicamentum duas continet diviſiones. Prima: *Eorum, qua dicuntur, quadam complexa ſunt, ut*, homo albus; *quadam incomplexa, ut*, homo. Secunda diviſio eſt: *Eorum, qua ſunt, & quadam dicuntur de ſubjecto* [ideſt, prædicantur de aliquo inferiori ſibi ſubjecto] *qua tamen non ſunt* [ideſt non inhærent] *in ſubjecto*: ut homo dicitur de Petro, nec tamen inhæret Petro. *Quadam vero ſunt in ſubjecto, nec tamen dicuntur de ſubjecto*: ut virtus Petri eſt in Petro. nec tamen de aliquo ſibi inferiori ſubjecto prædicatur, quia eſt aliquid ſingulare. *Quadam vero ſunt in ſubjecto & dicuntur de ſubjecto*, ut ſcientia in communi eſt in hominibus ut in ſubjecto, & dicitur de hac & illa ſcientia. *Quadam vero nec ſunt in ſubjecto, nec de ſubjecto dicuntur*: ut Petrus, & quælibet ſingularis ſubſtantia.

Tertium Anteprædicamentum duas continet regulas. Prima eſt, *Quidquid dicitur de pradicato, dicitur de ſubjecto*;

jecto; nam prædicatum debet includi in ſubjecto, ut verè de eo dicatur. Itaque omnia, quæ conveniunt prædicato, debent includi in ſubjecto: ut, quia *animal* dicitur de homine, quidquid convenit animali, convenit homini. Hoc vero intelligendum de his, quæ conveniunt prædicato primo-intentionaliter, ſeu ſecundum rem; non vero ſecundo-intentionaliter, ſeu per rationem; nam non eſt idem modus concipiendi prædicatum & ſubjectum; illud ratio noſtra concipit ut ſuperius, hoc ut inferius: unde licet animal ſit genus, homo tamen genus non eſt. Hac regula ſæpe utitur S. Thomas, quam ſic exprimit, *Semper prius includitur in poſteriori*. Secunda regula hæc eſt, *Duorum generum non ſubalternatim poſitorum diverſæ ſunt differentiæ: ut ſcientia & animal non conſtituuntur per eaſdem differentias; at vero in generibus ſubalternatim poſitis nihil prohibet eaſdem eſſe differentias*. Ratio regulæ eſt, quia differentia ſuperior includitur in ſpeciebus inferioribus, ut vitalitas in planta, animali, & homine; ideoque planta, animal, & homo differunt v. g. a lapide per vitalitatem.

Quartum Anteprædicamentum eſt diviſio entis incomplexi in decem prædicamenta, quæ ſunt, Subſtantia, Quantitas, Relatio, Qualitas, Actio, Paſſio, Quando, Ubi, Situs & Habitus. Hanc rerum diviſionem Architas Tarentinus primus excogitaſſe fertur, quam amplexus Ariſtoteles celebriorem effecit, unde jam penè omnium uſu recipitur.

Probari autem poteſt hac ratione. Prædicamenta ſunt ſuprema rerum genera; ſed decem ſunt ſuprema rerum genera: ergo ſunt decem Prædicamenta. Probatur minor. Quidquid eſt, vel eſt in ſe ipſo ſubſiſtens, vel eſt in alio: Si eſt per ſe ſubſiſtens, ut homo, lapis, Angelus, dicitur *Subſtantia*: Si autem eſt in alio, dicitur *Accidens*. Subſtantia habetur pro unico univerſaliſſimo genere & prædicamento; cum enim ea ſit ejus notio, ut in ſe & per ſe ſubſiſtat, ſitque prima eſſendi baſis, cui varietas accidentium incumbit, id videtur eodem modo, ac proinde univoce convenire omnibus ſubſtantiis. At vero accidens exprimit aliquid magis vagum, confuſum, & analogum: unde rurſus dividitur in novem ſuprema genera. Quidquid enim accidit ſubſtantiæ, vel eam extendit, & ſic eſt *Quantitas*; vel eam refert ad aliud, & ſic eſt *Relatio*; vel eam qualificat & in ſe modificat, & ſic eſt *Qualitas*; vel connotat aliquid extrinſecum, & ſi quidem connotet ipſum, ut principium a quo eſt, erit *Actio*; ſi ut ſubjectum, in quo eſt, erit *Paſſio*: ſi ut menſuram durationis, erit *Quando*; ſi ut menſuram extenſionis localis, erit *Ubi*; ſi per modum certæ cujuſdam

co-

coaptationis partium locati ad locum, erit *Situs*; ſi per modum ornamenti ſuperadditi, erit *Habitus*.

Dices. Sunt ſolum quinque univerſalia: ergo debent eſſe tantum quinque prædicamenta.

Reſp. Nego conſequentiam. Nam Univerſalia ſunt modi, quibus unum reſpicit multa, ut ſuperius inferiora: Prædicamenta vero ſunt ſuprema genera rerum prædicabilium. Licet autem ſint ſolum quinque modi reſpiciendi multa tanquam inferiora, attamen ſunt decem ſuprema genera rerum prædicabilium, ſicut ſupra dictum eſt.

Inſtabis. Sunt ſolum duo genera rerum: quidquid enim eſt, vel per ſe ſubſiſtit, vel in alio; ſeu vel eſt accidens, vel ſubſtantia.

Reſp. Accidens ſubdividi in novem ſuprema genera, quæ ſimul juncta cum ſubſtantia conſtituunt decem prædicamenta.

Quatuor autem ſunt conditiones requiſitæ, ut aliquid ponatur in prædicamento.

Prima, *ut ſit ens reale*. Nam hic ſolum dividimus entia realia: unde entia rationis non pertinent ad prædicamenta; ſed ſi vellemus dividere ens rationis, ipſumque coordinare in ſuas ſpecies, oporteret condere alia prædicamenta ipſi propria.

Secunda, *ut ſit ens per ſe unum*; id eſt, ut dicat unicam eſſentiam, non vero aggregationem plurium eſſentiarum; unde nomina complexa non ponuntur in prædicamento, verb. grat. homo albus, quia non ſignificant unicam eſſentiam. Ratio hujus conditionis eſt, quia, quod non dicit unicam eſſentiam, non habet unicum genus, nec proinde poni poteſt ſub uno prædicamento. Propter hanc conditionem concreta accidentalia, ſi ſumantur quantum ad omnia, quæ dicunt, non ſunt in prædicamento, ut Medicus, Albus, Muſicus, &c. quia important duas eſſentias, ſubjecti ſcilicet & accidentis; ut, *Medicus* dicit hominem & medicinam, licet ſolum formaliter exprimat medicinam: attamen ſi ejuſmodi concreta ſumantur quaſi ſubſtantive & pro ſuo formali ſignificato tantum, id eſt, pro ſola forma accidentalia, ſic poni poſſunt in prædicamento. In hoc ſenſu Ariſtoteles aliquando exprimit prædicamenta accidentalie in concreto, ut *Quantum Quale*, &c. ſumendo ſcilicet *Quantum* & *Quale* ſubſtantive, pro ipſa quantitate & qualitate, ſicuti fieri ſæpe ſolet, præcipue in lingua Græca.

Tertia conditio eſt, *ut ſit ens completum*. Partes enim non ſunt propter ſe, ſed propter totum; unde reducuntur ad prædicamentum ſui totius, ut Caput, Cor, Pectus, &c. reducuntur ad prædicamentum animalis. Propter

pter hanc conditionem abſtracta ſubſtantialia, ut animalitas & humanitas, non ſunt directe in prædicamento; quia ſignificant naturas ſubſtantiales per modum partis, & ſine ſuppoſito, quod tamen eſt completum naturæ ſubſtantialis.

Quarta conditio eſt, *ut ſit ens finitum*. Ens enim infinitum comprehendit, imo ſuperexcedit omnia prædicamenta, utpote cum contineat totam plenitudinem eſſendi, cujus prædicamenta ſunt ſolum quidam particulares modi; unde ſicut totum non capitur ſub parte, ita neque ens infinitum ſub aliquo prædicamento. Quidam tamen negant hanc conditionem; ſed de ea infra dicetur uberius.

Addi præterea poteſt, id, quod penitus in prædicamento debere eſſe genus, vel ſpeciem; nam prædicamentum eſt coordinatio ſpecierum ſub uno primo genere; unde illa directe ponuntur in prædicamento, quæ directe ponuntur ſub genere; ideoque differentiæ non ponuntur in prædicamento directe, ſed ſolum a latere, quatenus dividunt genera, & conſtituunt ſpecies. Propter hanc etiam rationem æquivoca & analoga excluduntur a prædicamento, quia non habent rationem generis & ſpeciei.

QUÆSTIO SECUNDA

De Prædicamentis Subſtantiæ.

PRædicamenta partim ad Logicam pertinent, partim ad Metaphyſicam. Ad Logicam ſpectant, ut ſunt ſuprema genera, ſeu ſeries prædicabilium. Ut vero ſunt membra dividentia ens in communi, ſpectant ad Metaphyſicam: unde Logicus ſolum debet examinare in prædicamentis rationem generis, & ſpeciei, ſeu ordinem & diſpoſitionem ipſorum: Metaphyſicus vero debet explicare ipſam quidditatem prædicamenti. Nos tamen ſecuti conſuetum morem, utrumque hic ſimul præſtabimus, ideoque Logici ſimul & Metaphyſici munere fungemur. Incipiendo ergo a ſubſtantia, circa eam tria quærimus. 1. Quid ſit. 2. Quotuplex ſit. 3. Quas habeat proprietates.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid ſit Subſtantia.

SUbſtantia duobus modis ſumitur Primo pro cujuſque rei eſſentia;& in hoc ſenſu divagatur per omnia prædicamenta: omne enim prædicamentum eſt aliqua eſſentia. Secundo ut ſignificat ſpecialem quemdam eſſendi modum; quo ſenſu conſtituit ſpeciale prædicamentum; quod ut magis explicetur,

Nota, duplicem eſſe modum eſſendi, in ſe ſcilicet, & in alio; Scilicet ut videmus in arboribus, quaſdam habere ſatis roboris, ut ſe ipſas ſuſtineant, ut Quercum, Pinum, Platanum, &c quaſdam vero debiliores eſſe, ideoque ut ſuſtineantur egere fulciri ab aliis, ipſiſque adhærere, ut ſunt Hedera, Vitis, &c. Ita in entibus, quædam ſubſiſtunt in ſe ipſis, utpote perfectiora, neque indigent fulciri ab alio; & ideo dicuntur *Subſtantiæ*, ut Homo, Lapis, Angelus, &c. quædam vero, utpote debiliora, indigent fulciri ab aliis, ipſiſque adhærere, & ideo dicuntur *Accidentia*, ut Sanitas, Virtus, Pulchritudo, Frigus, &c. ſi enim tollas ſubjectum, in quo ſunt, ſubſiſtere amplius non poſſunt; ut, pereunte homine, ſimul cum eo perit ejus pulchritudo, robur, calor, &c.

Ex his apparet, ſubſtantiam habere duplex munus: primo enim ſubſiſtit in ſeipſa; ſecundo ſubſtat accidentibus. Sicut corpus lucidum duo habet munera; Primo lucet in ſeipſo, ſecundo illuminat alia. Ut innoteſcat quid ſit ſubſtantia, quæritur, per quod ex iſtis duobus muneribus eſſentialiter conſtituatur.

Quidam dicunt, ſubſtantiam eſſentialiter conſtitui per hoc, quod ſubſtet accidentibus. Alii per hoc, quod ſubſiſtat in ſe. Quidam demum tenent, in neutro eſſentialiter conſiſtere, ſed in negatione eſſendi in alio.

CONCLUSIO.

SUbſtantiæ conſtitutivum non eſt negatio eſſendi in alio neque ſubſtare accidentibus, ſed ſubſiſtere in ſe ipſa; ita S. Th. 2. cont. Gent. c. 25.

Probatur prima pars Negatio non conſtituit ens poſitivum, ut patet ex terminis: nam negatio non ponit aliquid, ſed tollit; atqui ſubſtantia eſt ens poſitivum, ut de ſe evidens eſt: ergo non conſtituitur per negationem eſſendi in alio.

Di-

Dices. Eſſe in ſe eſt mera negatio eſſendi in alio: ergo negatio pertinet ad conſtitutivum ſubſtantiæ.

Reſp. Nego antecedens. Nam ſi eſſe in alio eſt quid poſitivum; a fortiori eſſe in ſe: hoc enim per ectius eſt. Unde eſſe in ſe, connotat quidem negationem, ſed per eam ſolam non conſtituitur.

Probatur ſimul ſecunda & tertia pars. Subſtantia conſtituitur per id, quod eſt in ea primum & radix aliorum; atqui ſubſiſtere in ſe eſt primum in ſubſtantia: ſubſtare vero accidentibus eſt quid ſecundarium ex eo priori conſequens: ergo non iſtud, ſed illud conſtituit ſubſtantiam. Major eſt propria notio conſtitutivi cujuſque rei. Minor vero eſt evidens: ideo enim ſubſtantia ſubſtat accidentibus, quia ſubſiſtit in ſe, ut Sol illuminat alia, quia in ſe lucet; & columna ſuſtentat tectum, quia in ſe firma ſtat.

Colligitur ex his, ſubſtantiam recte definiri, Ens per ſe ſubſiſtens; ſicut contra Accidens, Ens exſiſtens in alio. Quæ definitiones ita intelligendæ ſunt, ut ſubſtantia ſit ens, cui debetur eſſe in ſe; Accidens vero, cui debetur eſſe in alio. Cæterum, quod actu ſubſtantia exſiſtat per ſe, &c. accidens exſiſtat in alio, non eſt de eſſentia utriuſque, quia actualis exiſtentia non eſt de eſſentia creaturæ. Ita D. Thomas in 4. diſt. 12. quæſt. 1. a. 1. ad 2. Deſcriptive autem ſubſtantia definitur, id, quod ſubſtat accidentibus, quia ſubſtare accidentibus eſt quid ſecundarium in ea, conſequens ex eo, quod ſubſiſtat in ſe.

Obji. 1. Subſtantia dicitur quaſi *ſub aliis ſtans*: ergo ſubſtare aliis eſt conſtitutivum ſubſtantiæ.

Reſp. Nego conſequens. Non enim rei nomen ſemper ſumitur ab eſſentiali conſtitutivo, ſed ut plurimum a notioribus proprietatibus: ut, Lapis dicitur a *lædendo pedem*: Vinum a viribus, quas auget: Sol eo quod ſit ſolus & unicus: Luna, quaſi *luminum una*, eo quod uniat in ſe lucem ſuperiorum ſiderum; & tamen patet, res ejuſmodi non conſtitui eſſentialiter per id, a quo nomen habent. Quamquam etiam dici poſſit, ſubſtantiam a *ſuſtinendo* eſſe dictam.

Inſtabis Humanitas Chriſti eſt ſubſtantia; ſed Humanitas Chriſti non ſubſiſtit per ſe: ergo ſubſiſtere per ſe non conſtituit ſubſtantiam. Probatur minor. Humanitas Chriſti ſubſiſtit per ſuppoſitum Divinum; ergo non ſubſiſtit per ſe.

Reſp. Diſtinguo minorem: Humanitas Chriſti non ſubſiſtit per ſe, prout *per ſe* excludit ſuppoſitum, cujus ſit, concedo; ut excludit ſubjectum, in quo ſit, nego. Non eſt autem contra rationem naturæ ſubſtantia.

tialis, ut ſit in alio tanquam in ſuppoſito, ſeu perſona habente ipſam; ſed ſolum ut ſit in alio, tanquam in ſubjecto fulciente. Suppoſitum autem vocamus id, quod habet naturam, ſeu cujus aliqua natura eſt; ſubjectum vero id, in quo accidens eſt, & a quo fulcitur. Patet autem, quod licet humana Chriſti natura non ſit ſui ipſius, vel proprii ſuppoſiti, ſed Verbi Divini, & ſecundæ Perſonæ Trinitatis, a qua aſſumpta eſt per incarnationem; attamen non eſt in alio, tanquam in ſubjecto: unde dicitur ſubſiſtere per ſe eo modo, quo aliæ ſubſtantiales naturæ, ideſt, per excluſionem ſubjecti, cui inhæreat.

Dices. Ut Natura Chriſti diceretur per ſe ſubſiſtere, ſaltem deberet ſubſiſtere per propriam perſonalitatem: ergo non poteſt dici per ſe ſubſiſtens.

Reſp. Nego majorem. Ut enim natura ſubſtantialis dicatur complete per ſe ſubſiſtens, ſufficit, quod habeat perſonalitatem ſibi propriam, vel appropriatam. Humanitas autem Chriſti habet perſonalitatem Divinam appropriatam, ut in omnibus gerat vices propriæ perſonalitatis; unde tam poteſt dici ſubſtantia per ſe ſubſiſtens, quam quælibet alia natura humana.

Obji. 2. Quantitas in Euchariſtia non eſt in alio, tanquam in ſubjecto; & tamen propterea non dicitur ſubſtantia, ſed accidens: ergo ſubſtantia non eſt id, quod per ſe ſubſiſtit; & non in ſubjecto.

Reſp. Diſtinguo antecedens: Quantitas in Euchariſtia non eſt in alio, tanquam in ſubjecto, actu, concedo; aptitudinaliter & exigitive, nego. Licet enim, remota ſubſtantia panis in Euchariſtiæ Myſterio, quantitas non ſit amplius actu in ſubjecto, ſed a Deo miraculoſe conſervetur ſine ſubjecto; ſemper tamen exigit connaturaliter ſubjectum, ita ut niſi divinitus conſervaretur, periret remota ſubſtantia panis; & ideo ſemper eſt accidens: quia accidens eſt quod exigit inhærere ſubjecto; ſubſtantia vero id, quod exigit eſſe in ſe ipſo, & non in alio, ut dictum eſt ex D. Thoma.

ARTICULUS SECUNDUS.

Quotuplex ſit ſubſtantia.

Ariſtoteles diviſit ſubſtantiam in Primam & Secundam. Primam ſubſtantiam vocat individua; ut Petrum, Paulum, Socratem, &c. Secundas ſubſtantias vocat genera & ſpecies; ut hominem, animal, vivens, &c. unde idem eſt, ac ſi divideretur ſubſtantia in ſingularem & univerſalem; ideoque ita diviſio non eſt totius actualis

in membra realiter diſtincta, ſed ejuſdem rei in diverſos ſtatus, diverſaſque conſiderationes. Dicit autem Ariſtoteles, ſecundas ſubſtantias prædicari de primis, tanquam de ſubjecto; pro cujus intelligentia,

Nota, quod ſubjectum eſt duplex, ſcilicet ſubjectum Phyſicum, & ſubjectum Logicum. Subjectum Phyſicum eſt, cui inhæret aliquod accidens; ut, Homo reſpectu ſcientiæ eſt ſubjectum Phyſicum, quia ſcientia inhæret homini. Subjectum vero Logicum eſt, de quo aliquid prædicatur; ut, Petrus eſt ſubjectum Logicum hominis; nam de Petro prædicatur homo. Contingit autem, quædam prædicari de ſubjecto, licet non inhæreant illi ut ſubjecto Phyſico; ut notat Ariſtoteles c. 1. de Prædicam. Unde in hoc ſenſu ſecundæ ſubſtantiæ dicuntur prædicari de prima, non quod ei inhæreant ut ſubjecto Phyſico, ſed quia identificantur cum illa; ideoque prima ſubſtantia dicitur earum ſubjectum, non quidem Phyſicum, ſed Logicum.

Quæres, cur Ariſtoteles vocat individua primas ſubſtantias; genera vero & ſpecies ſolum ſecundas ſubſtantias?

Reſp. Ex eodem Ariſtotele: Quia individua ſunt maxime ſubſtantiæ: cum enim ſubſtantia duo dicat, ſubſiſtere in ſe, & ſubſtare accidentibus, utrumque principalius convenit individuis; nam individua primo & per ſe ſubſtant accidentibus; non enim homo in communi ægrotat, vel currit, vel ſtudet, ſed hic homo in ſingulari: & præterea individua per ſe principalius ſubſiſtunt; genera enim & ſpecies non ſubſiſtunt niſi in individuis, cum quibus identificantur, ut ſpecies humana in Socrate, vel Platone.

Circa diviſionem ſubſtantiæ quæritur, quæ res ſint in ejus prædicamento, & præcipue an ſubſtantia Divina. Hæc difficultas celebris eſt, quam ideo ſequenti paragrapho diligentius diſcutiendam ſuſcipimus.

§. UNICUS.

Quæ Subſtantiæ ſint ſub hoc prædicamento; præcipue, an Deus ipſe.

QUantum ad ſubſtantias creatas, in primis certum eſt, corporeas, ut elementa, lapides, plantas, bruta, & homines, poni ſub prædicamento ſubſtantiæ. De corporibus cœleſtibus quidam dubitant propter Ariſtotelem, qui dicit quid corruptibile & incorruptibile differre genere; Cum igitur cœli vulgo habeantur

tur incorruptibiles, videntur ii non poſſe poni ſub eodem genere cum ſubſtantiis corruptibilibus; ſed intelligendus eſt, vel de genere Phyſico, ideſt materia, quæ in cœlis, & in ſubſtantiis ſublunaribus eſt diverſæ rationis, ut dicemus in 2. Parte Phyſicæ; vel de genere ſubalterno, non vero de genere ſupremo, ita ut ſenſus ſit, corpora cœleſtia eſſe alterius generis a ſublunaribus, quamvis iſta duo genera proxima contineantur ſub aliquo ſuperiore, ſcilicet ſubſtantiæ corporeæ in communi: ſicut animal & planta differunt genere, & tamen continentur ſub genere viventis in communi.

De Angelis plures dubitarunt, ſintne in prædicamento ſubſtantiæ: cum enim ſint entia ſimplicia, ideſt, non componantur ex materia & forma, ſed ſint formæ ſubſiſtentes ſine ullo corporis commercio, non videntur componi ex genere & differentia, ut ſentit Durandus. Genus enim ſumitur a materia, & differentia a forma; unde ubi non eſt materia, non videtur habere locum compoſitio generis & differentiæ. Sed jam fere apud omnes conſtat, illos proprie contineri ſub prædicamento ſubſtantiæ; ſunt enim veræ ſubſtantiæ, finitæ, completæ, accidentibus ſubſtantes, in quibus genus deſumitur ab eſſentia ſecundum id, quod eſt in ea potentiale: & differentia a forma ſecundum id, quod eſt in ea actuale; non enim ſunt actus puri, ſed potentialitate permixti. Et licet ſint perfectiores rebus corporeis, poſſunt tamen convenire univoce cum illis in ratione ſubſtantiæ: ſicut homo, licet formicis & vermibus longe præcellat, convenit tamen cum illis univoce in ratione animalis: Tota igitur difficultas eſt circa Divinam ſubſtantiam.

CONCLUSIO.

DEus non continetur ſub prædicamento ſubſtantiæ.

Sic cenſet S. Thomas 1. p. q 3. a. 5. & aliis in locis. Idem docent SS. Patres. S. Dionyſius, cum dicit, *Deum eſſe potius ſuperſubſtantiam, quam ſubſtantiam.* Clemens Alexand. l. 5. Stromatum c. 5. *Deus,* inquit, *neque genus, neque ſpecies, neque individuum eſt.* Et Author libri de Cognitione veræ vitæ, inter opera S. Auguſtini, recenſitis prædicamentis, *Ab his omnibus,* inquit, *proprietas ſumma ſubſtantiæ evidenti ratione excluditur* Et ipſe S. Auguſtinus lib. 4. Confeſſion. c. 16. dolet, quod ante converſionem putaret, Deum in prædicamentis contineri.

Probatur ratione. Quod non conſtat genere & differentia non eſt in prædicamento; ſed Deus non conſtat genere & differentia: ergo non eſt in prædicamento. Major certa eſt apud omnes: Nam prædicamenta ſunt ſuprema genera; ideoque quod non eſt ſub genere, non eſt ſub prædicamento. Minor probatur: Actus puriſſimus non conſtat genere & differentia; ſed Deus eſt actus puriſſimus: ergo non conſtat genere & differentia. Minor certa eſt. Probatur major: Actus puriſſimus non conſtat natura potentiali & actuali; ſed genus eſt natura potentialis, & differentia eſt natura actualis: ergo actus puriſſimus non conſtat genere & differentia. Minor patet ex dictis ſupra. Major conſtat ex ipſis terminis; nam in actu puriſſimo ne veſtigium quidem potentialitatis apparere poteſt; potentialitas enim eſt veluti umbra actus: unde ſicut lux puriſſima eſt, quæ caret omni umbra, ita puriſſimus actus, qui caret omni potentialitate. Argumentum eſt ex D. Thoma 1. p. q. 3. art. 5. Opuſc. 42. cap. 3.

Reſpondebis, Deum non componi ſecundum rem ex genere & differentia, bene tamen ſecundum noſtrum modum concipiendi.

Sed contra. Etiam ex modo concipiendi Deus eſt actus puriſſimus: ergo etiam ex modo concipiendi non eſt compoſitus ex genere & differentia. Probatur antecedens: Siquidem concipimus Deum cum excluſione omnis potentialitatis: ergo concipimus ipſum, ut actum puriſſimum. Probatur antecedens: Potentialitas eſt imperfecto; ſed concipimus Deum cum excluſione omnis imperfectionis: ergo etiam cum excluſione potentialitatis.

Dices, nos quidem concipere Deum cum excluſione potentialitatis Phyſicæ, non tamen cum excluſione potentialitatis Metaphyſicæ.

Sed contra. Etiam potentialitas Metaphyſica eſt imperfectio: ergo non poſſumus Deum concipere cum potentialitate Metaphyſica. Probatur antecedens: Quid enim intelligunt adverſarii per *potentiam Metaphyſicam*? ſine dubio illam, quæ tendit ad actum Metaphyſicum, & per illum perficitur: Eſt autem actus Metaphyſicus, qui perficit, non quidem per modum formæ determinantis materiam, ſed per modum actualitatis complentis & terminantis eſſentiam; atqui tendere ad talem actum, & perfici per ipſum, denotat aliquam imperfectionem, ſcilicet non eſſe perfectum in ordine Metaphyſico: ergo etiam potentialitas Metaphyſica eſt aliqua imperfectio. Deinde Deus debet concipi a nobis ut actus puriſſimus etiam in ordine Metaphyſico: ergo & ſine potentialitate Metaphyſica.

Repones, Potentialitatem Metaphyſicam in eo ſolum conſiſtere, quod diſtinguamus duos conceptus, quorum unus determinatur & perficitur per alium; ideoque dicitur eſſe in potentia Metaphyſica ad illum.

Sed contra. Non poſſumus tales conceptus per alios perfectibiles attribuere Deo: ergo nulla reſponſio. Probatur antecedens: Ut enim docent Theologi, cum tribuimus aliquem conceptum Deo, v. g. conceptum ſubſtantiæ, debemus ipſum attribuere remotis imperfectionibus, & prout dicit ultimam actualitatem ſuæ lineæ, alias enim talis conceptus Deo tribui non poſſet; atqui conceptus potentialis & ulterius perfectibilis, non dicit ultimam actualitatem ſuæ lineæ, ut de ſe patet: ergo Deo tribui non poteſt. Verum de his operoſius Theologi.

Confirmatur 1. Quæ ſunt in prædicamento ſubſtantiæ, debent univoce convenire in ratione ſubſtantiæ; ſed Deus non convenit univoce in ratione ſubſtantiæ cum creaturis: ergo non eſt cum illis ſub prædicamento ſubſtantiæ. Major certa eſt: Prædicamentum enim eſt genus, quod debet eſſe univocum. Minor probatur: Univoca ſunt, quæ eodem modo participant rationem nomine aliquo ſignificatam: atqui ratio ſubſtantiæ, ſeu ſubſiſtere per ſe, non eo modo convenit Deo, quo creaturis; ergo non convenit univoce cum illis in ratione ſubſtantiæ, Probatur Minor: Deus ſubſiſtit, quatenus eſſentialiter eſt ipſum *eſſe* pleniſſimum; Creatura vero, non quatenus eſt ipſum *eſſe* eſſentialiter, ſed quatenus eſt eſſentia, cui debetur eſſe in ſe, & tenuis quædam participatio ac velut umbra *eſſe* divini; unde in ſcriptura Deus dicitur ipſum *eſſe*, creatura vero *tanquam nihilum &, quaſi non eſſet coram eo*; ergo non eodem modo ſubſiſtit, ac Deus. Ratio eſt S. Thomæ 1. p. q. 3. art. 5.

Reſpondebis, diverſitatem non tollere univocationem, & ideo, quamvis ſubſtantia creata ſit diverſa a Divina, poſſe tamen convenire cum ea univoce.

Sed contra. Licet diverſitas, quæ attenditur ſecundum differentias additas rationi genericæ, ut ſecundum rationalitatem & irrationalitatem reſpectu animalis, non tollat univocationem; bene tamen quæ provenit ex ipſa ratione communi: ſed Deus & creatura differunt in ipſa ratione communi ſubſtantiæ, ut mox oſtendimus: ergo non conveniunt univoce in ratione ſubſtantiæ.

Confirmatur 2. Ens infinitum non continetur ſub prædicamento; atqui Deus eſt ens Infinitum: ergo non continetur ſub prædicamento. Probatur major: Ens infini-

finitum non continetur ſub aliqua entis parte; ſed prædicamenta ſe habent ad ens in communi, ut partes ad totum, quod dividunt: ergo ens infinitum non continetur ſub prædicamento. Major evidens eſt; nam ens infinitum dicit totam entis plenitudinem: ſi ergo eſſet ſub aliqua entis parte: totum eſſet ſub parte; quod implicat. Minor vero conſtat: quia prædicamenta dividunt ens in varios eſſendi modos, ſub ente ut ſic, ut partes ſub toto, contentos.

Objicies. Illud ponitur ſub prædicamento ſubſtantiæ, cui convenit definitio ſubſtantiæ; ſed Deo convenit definitio ſubſtantiæ: ergo ponitur ſub prædicamento ſubſtantiæ. Probatur minor: Subſtantia prædicamentalis definitur, Ens per ſe ſubſiſtens; ſed Deus eſt ens per ſe ſubſiſtens: ergo definitio ſubſtantiæ convenit Deo.

Reſp. Nego minorem. Ad probationem diſtinguo; Deus eſt ens per ſe ſubſiſtens, modo a creaturis diverſo, concedo; eodem ac creaturæ modo, nego. In definitione enim ſubſtantiæ creatæ ens per ſe ſubſiſtens non ſignificat id quod eſſentialiter in ſe exſiſtit, nam exſiſtentia non eſt de eſſentia creaturæ; ſed ſolum ſignificat eſſentiam, cui convenit eſſe in ſe, ſuppoſito quod ſit; at Deus dicitur per ſe ſubſiſtere, quatenus eſt eſſentialiter ipſum eſſe; unde alio modo eſt ens per ſe ſubſiſtens, ac creatura; proindeque *per ſe ſubſiſtere* non convenit univoce Deo & creaturæ. Solutio eſt S. Thomæ 1. p. q. 3. a. 5. Quam alii aliter exprimentes dicunt, ſubſtantiam creatam exſiſtere ſolum aptitudinaliter; Deum vero exſiſtere actualiter: quia ſubſtantia creata eſt ſolum ſuſceptiva exſiſtentiæ: ſed ſubſtantia Divina eſt ipſa exſiſtentia & ſubſiſtentia.

Ex his colligitur, quod licet conceptus, nomen, & definitio ſubſtantiæ tribuantur Deo; attamen non ipſi tribuuntur, niſi ut emendata & deputata ab omni potentialitate, quam dicunt in Creaturis. Conceptus enim ſubſtantiæ, ejuſque definitio in Creaturis ſignificat aliquem ſpecialem modum eſſendi, contrahibilem per differentias, a quibus perficitur & actuatur; at vero applicatus Deo, non ſumitur pro aliquo ſpeciali modo eſſendi, ſed pro tota plenitudine entis, ſeu pro ipſo *eſſe* puriſſimo & nullo modo perfectibili per differentias ſuperadditas: quo modo non poteſt habere rationem gradus generici reſpectu Dei, uti habet reſpectu Creaturarum.

Inſtabis. Non repugnat, Deum componi ex genere & differentia; ergo nec poni in prædicamento. Probatur antecedens: Compoſitio rationis non repugnat

 Deo;

Deo; ſed compoſitio ex genere & differentia eſt tantum rationis; ergo compoſitio ex genere & differentia non repugnat Deo. Probatur major: Deus non eſt magis ſimplex, quam unus; ſed diſtinctio rationis non repugnat ejus unitati: ergo nec compoſitio rationis ejus ſimplicitati.

Reſp. Nego antecedens. Ad probationem nego majorem. Ad ejus probationem nego paritatem: Nam diſtinctio rationis fundatur in eminentia Divinæ naturæ, quæ licet unica ſit, æquivalet tamen infinitis perfectionibus; unde merito per rationem diſtinguitur in varia attributa. At vero compoſito rationis fundatur in permixtione potentialitatis, & proinde in imperfectione: ſiquidem genus eſt natura potentialis & imperfecta, per differentiam perfectibilis: unde compoſitio rationis Deo repugnat.

Urgebis. Compoſitio eſt diſtinctorum unio: ergo ſi detur in Deo diſtinctio rationis, dabitur & compoſitio.

Reſp. Diſtinguo antecedens: Compoſitio eſt unio diſtinctorum, ſeſe mutuo excludentium, concedo; ſeſe mutuo includentium, nego. Compoſitio enim eſt ex partibus: eſt autem de ratione partis, ut compartem excludat. Porro quæ per mentem in Deo diſtinguuntur, ſe nihilominus includunt; non enim ratio ita in eo diſtinguit ſapientiam a bonitate, quin in ipſo ſapientiæ conceptu *implicite*, ut ajunt, includatur; ſed de his Theologi.

Dices. Genus includit differentias, ut animal rationalitatem, & tamen componit cum illis compoſitione rationis: ergo licet in Deo unus conceptus includat alium, poterit cum illo componere Metaphyſice, & per rationem.

Reſp. Diſtinguo antecedens: Genus includit differentias, in potentia, concedo; actu, nego. Ut autem aliquid poſſit componere cum alio, ſufficit, quod non includat illud actu; at vero in Deo unus conceptus includit etiam actu omnes alios, ſaltem implicite, quamvis illos non exprimat, ut conceptus eſſentiæ actu includit conceptum exſiſtentiæ; unde in Deo non poteſt dari compoſitio etiam Metaphyſica per rationem. Sed de his plus, quam ſatis pro captu Logici.

Quantum vero pertinet ad Chriſtum, licet Scotus videatur negaſſe poni in prædicamento, etiam ratione naturæ humanæ, alii tamen affirmant; Chriſtus enim cum conveniat cum aliis hominibus in ſpecie humana, convenire itidem debet in ſupremo genere ſpeciei humanæ, licet ſubſtantia: ergo quatenus homo ponitur in prædicamento ſubſtantiæ.

Di-

Dices. Chriſtus eſt Deus; ſed Deus non ponitur in prædicamento: ergo nec Chriſtus.

Reſp. 1. Argumentum non eſſe in forma; nam variatur ſuppoſitio. Chriſtus enim in majore ſupponit pro eo, ut ſubſiſtit in natura divina; in concluſione vero ut ſubſiſtit in natura humana.

Reſp. 2. Diſtinguo majorem: Chriſtus eſt Deus, ratione naturæ Divinæ, concedo; ratione naturæ humanæ, nego; & conceſſa minore, diſtinguo conſequens: ergo Chriſtus non ponitur in prædicamento, ut Deus eſt, ſeu ratione naturæ Divinæ concedo; ratione naturæ humanæ, nego.

Inſtabis. Sola natura non ponitur in prædicamento, ſed etiam ipſum ſuppoſitum; atqui ſuppoſitum Chriſti eſt ſecunda Perſona Divina: ergo vel Chriſtus nec quidem ut homo ponitur in prædicamento, vel etiam Perſona Divina eſt in prædicamento, ac proinde Deus.

Reſp. Naturam poni in prædicamento, ut tamen completam per ſuppoſitum; unde ſuppoſitum per ſe & ratione ſui non ponitur in prædicamento, ſed ſolum complet ſubſtantiam, ut poſſit poni in prædicamento. Solutio ſumitur, ex D. Thoma 3. p. q. 2. art. 3. ad 2.

Urgebis: Ergo ſuppoſitum Divinum ſaltem reductive ponitur in prædicamento. Probatur conſequentia: Complementum ejus, quod ponitur in prædicamento, reductive pertinet ad prædicamentum; ſed ſuppoſitum Divinum eſt complementum ſubſtantiale naturæ, quæ ponitur in prædicamento, ſcilicet Humanitas Chriſti; ergo reductive pertinet ad prædicamentum.

Reſp. Nego conſequentiam. Ad probationem diſtinguo majorem: complementum naturæ, quæ ponitur in prædicamento, reductive pertinet ad prædicamentum, complementum eſſentialiter ordinatum ad talem naturam, concedo; complementum non ordinatum ad talem naturam, ſed ſolum ſupernaturaliter ſe extendens ad illam perficiendam, nego. Suppoſitum autem Divinum non ordinatur ad naturam humanam, ſed ſolum ſe extendit ſupernaturaliter ad illam perficiendam; unde non debet propterea ad prædicamentum reduci cum ea, ſaltem eo modo, quo partes & modalitates reducuntur ad prædicamentum.

Dices. Suppoſitum Divinum facit omnia, quæ faceret ſuppoſitum creatum reſpectu naturæ humanæ in Chriſto; ſed ſuppoſitum creatum reductive pertinet ad prædicamentum ſubſtantiæ; ergo & Divinum.

Reſp. Diſtinguo majorem: Suppoſitum Divinum facit omnia, quæ faceret ſuppoſitum creatum, quantum ad ea, quæ non important imperfectionem, concedo;

quantum ad ea, quæ important imperfectionem, nego. Reduci autem ad prædicamentum, importat imperfectionem. Ideo enim ſuppoſitum creatum reducitur ad prædicamentum ſubſtantiæ, quia eſt aliquid incompletum, & modus quidam ſubſtantialis: id vero non convenit ſuppoſito divino; unde ſuppoſitum divinum quantum ad hoc, quod eſt reduci ad prædicamentum, non ſupplet vices ſuppoſiti creati.

ARTICULUS TERTIUS.

De Proprietatibus Subſtantiæ, & coordinatione hujus Prædicamenti.

SEx proprietates ſubſtantiæ referuntur ab Ariſtotele, quæ ut breviter explicentur, notandum eſt, eas non eſſe proprietates phyſicas, ſed ſolum attributales; id eſt, non eſſe aliquid realiter diſtinctum a ſubſtantia, ſed ſolum eſſe quaſdam notiones ſecundarias, quæ attribui ſolent ſubſtantiæ.

Prima proprietas ſubſtantiæ eſt *non inhærere ſubjecto*, ſiquidem in hoc differt ab accidente; & hæc proprietas convenit tam primis, quam ſecundis ſubſtantiis.

Secunda proprietas eſt *non habere contrarium rigoroſe ſumptum*: nam contraria ſunt, quæ ab eodem ſubjecto ſe expellunt: unde, ſicut ſubſtantia non eſt in ſubjecto, ita nec poteſt aliam expellere a ſubjecto; attamen ratione contrariarum qualitatum nihil vetat ſubſtantias inter ſe pugnare, ut ignis pugnat cum aqua ratione frigoris & caloris, humiditatis & ſiccitatis.

Tertia proprietas eſt *non ſuſcipere magis, aut minus*: licet enim quædam ſubſtantiæ ſint digniores aliis, ut Angeli hominibus, & homines brutis; eadem tamen ſubſtantia non eſt modo magis, modo minus ſubſtantia; ſicut idem calor eſt modo major, modo minor.

Quarta proprietas, quæ videtur magis exacta, eſt *eſſe ſubjectum contrariorum*; ſiquidem cum ſubſtantia ſit ſubjectum & baſis accidentium, poteſt ſuſcipere accidentia contraria; ut Cœli ſuſcipiunt diverſos motus, Angeli diverſas inclinationes, Elementa diverſas qualitates, &c.

Quinta proprietas eſt *prædicari univoce de inferioribus*; & hæc convenit ſolum ſecundis ſubſtantiis, quæ prædicantur de primis.

Sexta demum proprietas eſt, *eſſe hoc aliquid*; id eſt, aliquid per ſe ſubſiſtens, & ſubſtantive expreſſum, ad differentiam accidentium, quæ ſolum ſignificant *quale*, & exprimuntur adjective.

Porro

Porro prædicamentum ſubſtantiæ ita ordinari poteſt. Supremum genus eſt ſubſtantia creata in communi, quæ dividitur in ſpiritualem & corpoream. Subſtantia ſpiritualis, ſeu ſpiritus dividitur in varias ſpecies Angelorum: corpus vero dividitur in incorruptibile, ut ſunt cœli; & corruptibile, ut ſublunaria. Corpus incorruptibile dividitur in cœlos & aſtra; cœli in varias ſphæras, & aſtra in planetas & ſtellas fixas ſubdividuntur. Corpus autem corruptibile dividitur in ſimplex & mixtum. Corpus ſimplex dividitur in quatuor elementa. Corpus vero mixtum in inanimatum, ut ſunt lapides; & animatum, ut ſunt plantæ. Corpus animatum, ſeu vivens, dividitur in inſenſibile, ut ſunt arbores; & ſenſibile, ut eſt animal. Corpus ſenſibile, ſeu animal, dividitur in rationale, ſeu hominem; & irrationale, quod rurſus dividitur in varias animantium ſpecies, de quibus in Phyſica.

QUÆSTIO TERTIA

De Quantitate.

PRimum accidens, quod immediate afficit ſubſtantiam corpoream, eſt Quantitas, qua etiam mediante cætera ſuſcipit accidentia; unde poſt ſubſtantiam de quantitate dicendum. 1. Quid ſit. 2. An a ſubſtantia realiter diſtincta ſit. 3. Quotuplex ſit. 4. Quæ ſint ejus proprietates.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid ſit Quantitas.

IN ſubſtantia quantitate affecta quinque obſervantur. 1. *Extenſio partium in ordine ad ſe*, id eſt, diſtributio in varias partes, quarum una eſt extra aliam. 2. *Extenſio in ordine ad locum*, ſeu occupatio certi. 3. *Impenetrabilitas*, qua ſcilicet ſubſtantia extenſa ita ſibi ſuum vindicat locum, ut aliam in eo admittere ſecum nequeat. 4. *Diviſibilitas in partes*. 5. *Menſurabilitas*, ut panni quantitatem palmis, viæ longitudinem paſſibus metimur. Hæc omnia ſine dubio ſubſtantiæ conveniunt ratione quantitatis; nam ſubſtantiis quantitatis expartibus non competunt, ut Angelis, quos nemo dixerit extendi in partes, diffundi in loco, expellere ab eo corpora, &c. Itaque in eorum aliquo eſſentiam quantitatis conſiſtere oportet: nunc quæritur, cui horum id numeris competat.

Variæ ſunt ſententiæ. Quidam cenſent, eſſentiam quantitatis conſtitui per extenſionem localem. Alii per impenetrabilitatem. Alii per diviſibilitatem in partes. Alii per menſurabilitatem.

CONCLUSIO.

Eſſentia quantitatis conſiſtit in extenſione partium: cætera vero ejus ſunt attributa; unde eſſentialiter definitur, Accidens extenſivum ſubſtantiæ in partes.

Sic cenſet S.Thomas, qui præfatam definitionem tradit Opuſc.47.& 4.contra Gentiles c.69. *Poſitio, inquit, quæ eſt ordo partium in toto, in ratione* [id eſt, eſſentia] *quantitatis includitur*.

Probatur ratione. Conſtitutivum rei, ſeu eſſentia ejus dicitur, quod eſt primum in re & radix eorum omnium, quæ illi conveniunt; atqui extenſio in partes eſt primum in quantitate, & radix aliorum, quæ ei conveniunt: ergo eſt ejus conſtitutivum, ſeu ejus eſſentia. Declaratur minor: Nam prius eſt habere partes: quam eas in loco eſſe, alias a loco expellere, &c. idque radix eſt aliorum; ideo enim quantitas implet locum, quia partes habet, quibus illum occupet; ideo alias quantitates a loco expellit, quia cum ſuis partibus implet; ideo dividitur in partes, quia illis conſtat; ideo menſurabilis eſt, quia extenditur in partes: ergo extendi in partes prius eſt in quantitate, & aliorum radix.

Confirmatur. Eſſentia rei eſt, qua intellecta res ſtatim intelligitur; atqui ſecluſis omnibus aliis, ubi primum in re intelligimus extenſionem in partes, eam eſſe quantam clare percipimus; ut numerum, motum, tempus eſſe quanta intelligimus, non quod locum proprie occupent, aut impenetrabilia ſint proprie, ſed quia extenduntur in partes: ergo extendi in partes eſt eſſentiale conſtitutivum quantitatis.

Adde tandem, corpus Chriſti in Euchariſtia eſſe cum propria quantitate; & tamen in hoc ſacramento non extenditur localiter; eſt enim totum in qualibet particula ſpecierum: non poteſt actu dividi, non enim dividitur diviſis ſpeciebus: nec itidem menſurari, nam in minimo totum eſt: nec demum exercet ibi impenetrabilitatem, cum ſit in eodem loco, ac quantitas panis: ergo non hæc omnia ſed ſola extenſio in partes conſtituit quantitatis eſſentiam.

Reſpondent Adverſarii, Chriſti corpus hæc omnia habere in Euchariſtia, non quidem in actu exercito, ſed aptitudinaliter & radicaliter.

Verum hæc reſponſio ad noſtram redit ſententiam: nam

nam hæc radix extenſionis localis, impenetrabilitatis, diviſibilitatis, quam radicem ſolam retinet Corpus Chriſti in Euchariſtia, & ob quam etiam in ea dicitur ſuam habere quantitatem, licet actu cætera non habeat, alia non eſt, quam extenſio in partes, quatenus ſcilicet etiam in Euchariſtia caput eſt diſtinctum a pectore & a brachiis licet in eodem loco exſiſtant.

Objic. 1. Varias D. Thomæ authoritates, in quibus dicit quantitatem conſiſtere in diviſibilitate, aut in menſurabilitate.

Reſp. D. Thomam iis in locis, vel ſolum deſcribere quantitatem per ſuas proprietates; vel intelligendum eſſe de menſurabilitate & diviſibilitate radicali, quæ nihil aliud eſt, quam ipſa extenſio partium in ſe ipſis.

Objic. 2. Subſtantia ſine quantitate habet partes integrantes: ergo extenſum eſſe in partes non eſt eſſentiale conſtitutivum quantitatis.

Reſp. Diſtinguo antecedens: Subſtantia ſine quantitate habet partes radicales & potentiales, concedo; actuales, nego. Oſtendemus enim in quarta parte Phyſicæ q. 2. ſubſtantiam ſine quantitate eſſe indiviſibilem, nec ullas habere partes, niſi radicaliter.

ARTICULUS SECUNDUS.

An Quantitas realiter a Subſtantia diſtinguatur.

NEgant Nominales. Epicurei etiam negaſſe videntur: nam in Atomis, quas ut primordiales ſubſtantias habent, nihil niſi extenſionem & figuram agnoſcunt. Carteſius expreſſius cenſet, extenſionem eſſe corporeæ ſubſtantiæ eſſentiam.

CONCLUSIO.

QUantitas a ſubſtantia realiter diſtinguitur. Sic cenſuit Ariſtoteles 7. Metaph. text. 8. *Longitudo*, inquit, *latitudo & profunditas quantitates quædam ſunt, ſed non ſubſtantia. Quantitas enim non eſt ſubſtantia.* Idem docet S. Thomas 3 p. q. 77. art. 2. & cum eo communiter Theologi ac Philoſophi.

Probatur 1. ratione. Quantitas eſt accidens reale: ergo realiter a ſubſtantia diſtinguitur. Conſequentia eſt evidens: nam accidens reale eſt res addita ſubſtantiæ, ipſique inhærens. Probatur antecedens; & in primis quod ſit quid reale conſtat: non enim eſt negatio

non mera denominatio extrinſeca, non ens rationis; ſed aliquid poſitivum in re exſiſtens. Quod vero ſit accidens, ſuadetur primo, quia inter novem prædicamenta accidentalia reponitur ab omnibus. Secundo etiam ratione; Accidens eſt, quod non dat *eſſe* ſimpliciter, ſed ſolum *eſſe* ſecundum quid; ſed quantitas non dat *eſſe* ſimpliciter, ſed ſolum *eſſe* ſecundum quid: ergo eſt accidens. Probatur minor: Quantitas dat extendi in partes: atqui *extendi* eſt *eſſe* quoddam ſecundarium; nam *extendi* ſupponit, rem eſſe, quæ extendatur: ergo quantitas dat ſolum *eſſe* ſecundum quid.

Illuſtratur hæc ratio a pari: Extendi non magis eſt eſſe ſimpliciter, ſeu ſubſiſtere in ſe, quam moveri, calere, lucere; ut enim clare concipimus prius corpus eſſe debere in ſe, quam moveatur, aut luceat, aut caleat; ita pariter corpus prius eſſe aliquid in ſe ſubſiſtens, quam extendatur: ergo ſicut moveri, calere, lucere, non ſunt ipſa rei ſubſtantia, ſed accidentia ab ea diſtincta, eique addita; ita & extendi. Unde ſicut corpus non cenſetur mutari eſſentialiter, cum magis, aut minus lucet, aut movetur; ita nec rareſcendo magis, quam antea extenditur.

Confirmatur contra Carteſium. Quod clare intelligitur non intellecta ſubſtantia, non eſt eſſentia ſubſtantiæ, ut evidens eſt ex terminis; atqui Mathematicus clare intelligit, & ut rem per ſe notam ſupponit, fluxu puncti generari extenſionem in longum, quam vocat *Lineam*; fluxu lineæ generari extenſionem in longum & latum, quam vocat *Superficiem*; ac demum fluxu ſuperficiei aliam generari extenſionem in longum, latum & profundum, quam vocat *Solidum*: nec tamen hæc omnia ut res ſubſiſtentes clare apprehendit, ſed ut meras dimenſiones ab omni ſubjecto abſtractas: ergo eſſentia ſubſtantiæ non eſt extenſio. Et urgetur amplius: Si eſſentia ſubſtantiæ eſſet extenſio; variæ ſpecies extenſionum eſſent variæ ſpecies ſubſtantiarum, nam omnes eſſentialiter ſunt extenſiones; atque ita linea & ſuperficies eſſent ſpecies ſubſtantiæ, quod nec ipſe Carteſius admittit. Nec dicas, extenſionem in longum & latum non ſufficere ad conſtituendam ſubſtantiam, niſi tertia, nempe in profundum, illis accedat; nam extenſio in profundum dicit tantum novum modum dimenſionis, non vero aliquid magis per ſe ſubſiſtens, quam aliæ extenſiones: ergo non conſtituit ſubſtantiam.

Probatur 2. Concluſio. Quæ ſeparantur, diſtinguuntur realiter; ſed in myſterio Euchariſtiæ quantitas panis ſeparatur ab ejus ſubſtantia, hæc enim non manet, illa remanet: ergo realiter diſtinguuntur.

Reſpondent Nominales, non manere quantitatem panis, ſed ſolum quantitatem accidentium panis.

Sed

Sed contra. Non poteſt eſſe alia quantitas accidentium, & alia quantitas ſubſtantiæ; nam vel illa quantitas accidentium penetrari poteſt a quantitate ſubſtantiæ, vel non. Si non: ergo ſubſtantia panis non potuit eſſe in eodem loco cum ſuis accidentibus; quod tamen falſum eſt, nam panis ante conſecrationem, & ejus accidentia in eodem loco erant. Si vero quantitas accidentium penetrari poteſt a quantitate ſubſtantiæ: ergo accidentia Euchariſtica non impedient, quin aliqua ſubſtantia poſſit intra illa locari, quod tamen falſum convincit experientia.

Reſpondent Carteſiani, res philoſophicas non debere probari ex myſterio fidei: quia quæ ratio noſtra non capit, non poteſt in argumentum trahere.

Sed contra. Myſteria fidei & ſunt & ſupponi debent veriſſima: ergo quidquid neceſſario ex illis deducitur, veriſſimum eſt cenſendum: ex vero enim nunquam ſequitur falſum, immo ad nullam certiorem regulam noſtra ratiocinia poſſumus conferre. Ut enim nautæ ancipites & incertos in mari curſus dirigunt inſpiciendo certiſſimas ſiderum vias, atque ex illis errores ſuos deprehendunt & emendant; ita naturales diſcurſus dirigere ac corrigere debemus, eos, quantum fas eſt, ad divinas fidei veritates conferendo: ut merito Pythagoras dixerit, *Divina oracula multum ad Philoſophiam conducere*.

Obji. Intellecta trina dimenſione, intelligitur corpus, immo corpus definitur, quod eſt extenſum in longum, latum & profundum: ergo extenſio eſt eſſentia ſubſtantiæ corporeæ.

Reſp. Diſtinguo antecedens: Intelligitur corpus, Mathematicum, concedo; Phyſicum, nego. Equidem Mathematici vocant *corpus*, quod trina dimenſione conſtat; verum illud corpus non habent pro ſubſtantia, ſed pro nuda quantitatis ſpecie: unde dicunt, procreari ex fluxu ſuperficiei. Porro fluxus ille non ingenerat nobis ideam ſubſtantiæ, ſed ſolum dimenſionis.

Inſtabis. Nec Phyſicus ipſe aliud intelligit per corpus, niſi aliquid extenſum in longum, latum & profundum: ergo hæc extenſio eſt corpus Phyſicum.

Reſpondeo. Nego antecedens. Nam Phyſicus per corpus intelligit ſubſtantiam exigentem quidem hanc trinam dimenſionem, ſed quæ ſit aliud ab ea: Corpus enim phyſicum eſt agendi, ac patiendi principium, atque aliis affectionibus præditum, quæ ad nudas ejus dimenſiones referri nequeunt. Unde Phyſicus intelligit, his dimenſionibus ſubeſſe quædam ſubſtantialia principia, quæ ſubſtantiam corpoream conſtituant, atque ſint actionum,

L 6 paſſio-

paſſionum,affectionumque,quas in rebus naturalibus cernimus,principia,ſicci,calidi,frigidi,humidi,motus, vegetationis, ſenſus,&c. Verum de his amplius in Phyſica.

ARTICULUS TERTIUS.

Quotuplex ſit Quantitas.

QUantitas duobus modis vulgo ſumi ſolet. 1. Proprie, pro extenſione dimenſiva. 2. Metaphorice, pro præſtantia virtutis. Prior ſolis rebus corporeis convenit, & hoc conſtituit Prædicamentum. Altera vero dicitur etiam de rebus Spiritualibus, de qua S. Auguſtinus lib. 6. De Trinit. c. 8. *In his*, inquit, *quæ non mole magna ſunt, ſed virtute, hoc eſt majus eſſe, quod melius eſſe.*

Hæc autem quantitas virtutis, ſeu perfectionis attenditur tripliciter. 1. Quantum ad præſtantiam naturæ. 2. Quantum ad durationem *eſſe*. 3. Quantum ad virtutem agendi. Quos tres modos complexus eſt D. Auguſtinus cum ait lib. de Fide ad Petrum cap. 1. *Æqualitatem* [quæ eſt proprietas quantitatis] *intelligi de Perſonis Divinis, in quantum nulla ipſarum aut præcedit æternitate*, [id eſt, duratione] *aut excedit magnitudine*, [id eſt præſtantia naturæ] *aut ſuperat poteſtate*, id eſt, agendi virtute.

Quantum vero ad quantitatem dimenſivam, diviſi ſunt Authores in aſſignandis ejus ſpeciebus. Huic diſcordiæ locum fecit Ariſtoteles, qui plures ſpecies quantitatis enumerat in Logica, quas rejicit in Metaphyſica, ubi tradit exactiorem quantitatis diviſionem. Recenſemus hic ſpecies omnes, ſive proprias, ſive improprias: in ſequentibus vero articulis diſcutiemus, quæ habendæ ſint propriæ, & quæ impropriæ. Diviſio autem quantitatis deſumi debet ex ejus definitione, qua dicitur *Accidens extenſivum ſubſtantiæ in partes, ſeu extenſio partium in ſe ipſis*; ideoque juxta varios modos extenſionis in partes erunt variæ ſpecies quantitatis.

Quantitas itaque in communi dividitur in permanentem & ſucceſſivam.

Quantitas permanens eſt extenſio in partes ſimul exiſtentes: ſic linea, ſuperficies, extenſæ ſunt in partes, quæ ſimul ſunt in toto. Quantitas ſucceſſiva eſt extenſio in partes ſucceſſive fluentes; ſic dies extenditur in horas, quæ non ſimul ſunt, ſed ſibi ſuccedunt.

Quan-

Quantitas ſucceſſiva dividitur in Tempus & Orationem. Tempus eſt ſucceſſio continua motus, ſeu potius menſura hujus ſucceſſionis. Oratio vero hic ſumitur, non ut in Logica minore pro voce ſignificativa, ſed pro voce, aut ſono quovis pluribus partibus, quarum aliæ aliis breviores, aut longiores ſunt, ſibi ſuccedentibus compoſito: ut dum pronuntiamus *Dominus*, hic ſonus tribus patribus brevibus conſtat; at *Mortalis* tribus longioribus morulis componitur. Itaque tempus eſt extenſio ſucceſſiva continua: Oratio vero eſt extenſio ſucceſſiva quidem, ſed conſtans partibus ab invicem diſtinctis; ut Cantilena non uno ſono continuo tractu prolato conſtat, ſed pluribus ſonis diſtinctis, ac ſibi ſuccedentibus, quorum alii breviores, alii protractiores ſunt. Sub oratione continentur omnes ſoni tum voce, tum ſonoris inſtrumentis modulati, ut plectro, cythara, fiſtula, organis. Sic ſumpta oratio definitur, Vox aggregata ex pluribus diſtinctis ſonis, eam menſurantibus & ſibi ſuccedentibus.

Quantitas permanens dividitur in permanentem continuam, & permanentem diſcretam; ſeu in quantitatem *Molis*, & quantitatem *Multitudinis*. Quantitas permanens continua, ſeu *Molis*, eſt Extenſio in partes ſimul exſiſtentes, ac invicem unitas: ut lineæ partes ſimul ſunt & uniuntur. Quantitas permanens diſcreta eſt extenſio in partes ſimul exſiſtentes, ſed ab invicem disjunctas. Hæc dicitur *Numerus*, ſub quo variæ ſpecies Numerorum continentur.

Quantitas permanens continua dividitur in Lineam, Superficiem & Solidum, ſeu Corpus. Linea eſt Extenſio permanens continua in longum tantum. Superficies, Extenſio in longum & latum. Solidum, ſeu Corpus, Extenſio in longum, latum & profundum.

Ubi nota, quod etiam ſupra diximus, corpus duobus modis ſumi. 1. *Phyſice*, pro ſubſtantia, cui convenit extenſio illa in longum, latum & profundum, 2 *Mathematice*, pro illa ipſa nuda extenſione in longum, latum, & profundum. Hic corpus ſumitur hoc poſteriore ſenſu; nam ſi ſumeretur pro ipſa ſubſtantia, non poſſet annumerari inter ſpecies quantitatis, cum ſubſtantia ſit alterius prædicamenti.

Dices. Diviſio vitioſa eſt, cujus una pars aliam includit; ſed in hac diviſione corpus includit extenſionem in latum & longu m, quæ eſt Superficies; hæc vero includit extenſionem in longum, quæ eſt Linea; ergo vitioſa eſt.

Reſp. Diſtinguo majorem. Diviſio vitioſa eſt, cujus partes ſe includunt, formaliter ſumptæ, concedo;

ma-

materialiter ſolum præſuppoſitive, nego. Et ad minorem. Corpus includit Superficiem, & Superficies Lineam, formaliter, nego; materialiter & præſuppoſitive, concedo; itaque vitioſa eſt quidem diviſio, cum una pars formaliter, id eſt, ſecundum ſuam propriam differentiam, includit aliam, ut ſi quis divideret animal in rationale, irrationale, & brutum: irrationalitas enim eſt propria bruti ab homine differentia; at citra vitium diviſio fit in membra, quorum plerumque unum includit aliquid alterius, non ut propriam differentiam, aut ut eſt differentia alterius; ſed ut aliquid a propria differentia præſuppoſitum: Sic dividitur numerus in binarium, ternarium, quaternarium, &c. quorum poſterior priores materialiter includit; ſic figura in triangulum, & quadratum: ſic vita in vegetativam, ſenſitivam, & rationalem. Hoc modo quantitas ſine vitio dividitur in eam, quæ eſt tantum extenſa in longum; & eam, quæ præter longitudinem habet latitudinem; & demum in eam, quæ duabus his dimenſionibus tertiam adjicit, non enim conſtituitur formaliter ſecunda pars per idem, ac prima, licet illud materialiter habeat, ſed per id, quod ei addit; & rurſus prima non conſtituitur per id, quod eſt in ſecunda materialiter ſumptum, ſed formaliter, ut negat differentiam ſecundæ; ut, Linea conſtituitur per longitudinem ſolam; Superficies per latitudinem longitudini adjectam, ſed negantem profunditatem.

Superficies dividitur in Superficiem ſimpliciter dictam & Superficiem continentem, quæ vocatur *Locus*: Superficierum enim quædam continet & ambit aliquod corpus ut ſuperficies dolii continet vinum; ſuperficies aquæ continet piſcem; & ſuperficies aeris me ambientis continet corpus meum: quædam vero non continet aliud corpus intra ſe. Prima ſuperficies dicitur *Locus*, qui ſolet definiri, Superficies concava corporis ambientis: Secunda vero dicitur *Superficies* ſimpliciter.

ARTICULUS QUARTUS.

Utrum Locus, Tempus, Motus, & Oratio ſint propriæ ſpecies quantitatis.

IN ſuperiore Articulo diviſimus quantitatem in omnes ſuas ſpecies ſive proprias, ſive improprias. Modo quærimus, utrum iſta tria, Oratio, Tempus & Locus, ſint reponenda inter ſpecies proprie dictas; quibus adjungimus Motum, quia licet Ariſtoteles nuſquam eum repoſuerit inter ſpecies quantitatis, quidam tamen illum cæteris annumerant.

PRI-

PRIMA CONCLUSIO.

Locus non eſt ſpecies quantitatis diſtincta a ſuperficie Concluſio eſt D. Thomæ, & Ariſtotelis, qui licet in Logica repoſuiſſet locum inter ſpecies quantitatis, in Metaphyſica tamen expreſſe dicit, non eſſe ſpeciem diverſam a Superficie.

Probatur ratione. Cum enim quantitatis eſſentia ſita ſit in extenſione, juxta varios extenſionis modos diſtinguendæ ſunt quantitatis ſpecies: atqui Locus non addit novum modum extenſionis ſupra Superficiem: ergo nec diſtinctam ſpeciem quantitatis. Maior patet. Probatur minor: Locus enim ſupra Superficiem dicit ſolum, continere aliquod corpus; nam locus definitur, Superficies ambiens & continens corpus: ſed ambire corpus non eſt novus motus extenſionis, ut patet: ergo Locus non addit novum modum extenſionis.

SECUNDA CONCLUSIO.

Motus non eſt ſpecies quantitatis; ita Ariſtoteles cenſet ubique; nam neque in Logica, neque in Metaphyſica eum accenſet ſpeciebus quantitatis, immo rejicit inter Poſtprædicamenta.

Probatur. Species prædicamenti debet eſſe aliquid in ſuo genere completum; atqui motus propriè ſumptus non eſt aliquid in ſuo genere completum; eſt enim fieri quoddam, tendens ad factum eſſe; ut, calefactio eſt fieri caloris, id eſt, ipſe calor imperfecte acquiſitus & per modum tendentis ad perfectiorem ſtatum: ergo non eſt ſpecies prædicamenti, ſed aliquid imperfectum, quod reduci debet ad prædicamentum ſui termini.

TERTIA CONCLUSIO.

Tempus non eſt proprie dicta ſpecies quantitatis: ita cenſere videtur Ariſtoteles, atque cum eo Sanctus Thomas 1. Metaph. lect. 15. ubi acrius expendens quantitatis ſpecies, Tempus, uti & Motum ab illis excludit.

Probatur ratione. Duratio non conſtituit ſpeciem prædicamenti, ſed reducitur ad ſpeciem rei, cujus eſt duratio; ſed Tempus ex genere ſuo eſt quædam ſpecies durationis; definitur enim, duratio rei variabilis: ergo non conſtituit ſpeciem prædicamenti. Et ſane ſi Tempus ſit ſpecies prædicamentalis, non video, cur Ævum & Æternitas, ſaltem participata, non conſti-

tuant

tuant etiam ſpeciem aliquam prædicamentalem: ſunt enim perfectiores durationes, quam Tempus.

Confirmatur ratione Ariſtotelis, & S. Thomæ. 5. Metaph. lect. 15. Quod non eſt per ſe extenſum, non eſt, ſaltem proprie, ſpecies quantitatis; atqui tempus non extenditur per ſe, ſed ratione motus: ergo non eſt proprie ſpecies quantitatis. Major eſt evidens ex terminis. Minor declaratur. Duratio non eſt per ſe extenſa, ſed ratione rei, cujus eſt duratio: eſt enim de ſe Permanentia rei in *eſſe*; quod *eſſe* ſi ſit indiviſibile, duratio erit indiviſibilis; ſi vero ſit *eſſe* diviſibile & fluenter extenſum conſequenter & ipſa duratio erit extenſa; atqui Tempus eſt duratio motuus: ergo non extenditur ratione ſui, ſed ratione motus, quatenus *eſſe* motus non totum ſimul exſiſtit, ſed per partes ſucceſſive fluit.

Nec tamen inde inferas contra 2. Concluſionem, Motum per ſe extendi, atque adeo eſſe proprie ſpeciem quantitatis; nam rurſus Motus extenditur ratione alterius, nempe ratione medii, quod eſt inter terminum, a quo, & terminum, ad quem: Motus enim eſt quoddam *fieri*, ſeu progreſſus a termino, a quo, ad terminum, ad quem; unde ſi termini illi ſint immediati, Motus eſt inſtantaneus & indiviſibilis, ut motus a vita ad mortem; ſi vero inter terminos ſit aliqua latitudo, Motus eſt extenſus ſucceſſive, ut motus a parvo calore ad magnum; ab hoc loco ad altum diſſitum. Itaque nec Motus, nec Tempus per ſe extenſa ſunt, ſed Tempus propter Motum, Motus vero propter medium, in quo fit.

Dices contra primam & ſecundam concluſionem. Specialis modus extenſionis in partes, eſt Species quantitatis; ſed Tempus & Motus important ſpecialem modum extenſionis in partes, nempe extenſionem ſucceſſivam: ergo & ſpeciem quantitatis.

Reſp. Diſtinguo majorem: Si illa extenſio ſit per ſe extenſio, concedo; ſi ſolum ſit extenſio ratione alterius, & quaſi per accidens, nego; vel, ſi illa extenſio dicat ens completum & ad aliud non reductum, concedo; ſi dicat ens ſolum incompletum & ad aliud reductum, nego. Porro jam oſtendimus, motum & tempus reduci ad alia entia; ac præterea non extendi ratione ſui, ſed ratione alterius: unde licet importent quendam ſpecialem modum extenſionis, is tamen non ſatis eſt, ut *ſpecies quantitatis* proprie dicatur, ſed ſolum minus proprie; nam fatemur, extenſionem ſucceſſivam aliquo modo eſſe ſpeciem quantitatis, ſed minus exactam; unde quæſtio fere eſt de ſolo nomine.

QUAR.

QUARTA CONCLUSIO.

ORatio non eſt proprie ſpecies quantitatis ab aliis diſtincta. Concluſio eſt contra Complutenſes & aliquos alios Thomiſtas; quam tamen tenet Cajetanus & Joannes a S Thoma cum pluribus aliis; & deſumitur ex Ariſtotele 5. Metaph. & D. Thoma ibidem lect. 1. ubi recenſendo proprias ſpecies quantitatis omittunt orationem.

Probatur ratione. Oratio non addit ſpecialem modum extenſionis: ergo non eſt proprie ſpecies quantitatis ab aliis diſtincta. Probatur antecedens: Oratio nihil aliud eſt, quam vox aggregata ex pluribus ſonis diſtinctis & ſibi ſuccedentibus; ſed talis vox non addit ſpecialem extenſionem. Ergo oratio non addit ſpecialem extenſionem. Probatur minor: Omnis extenſio, quæ reperitur in voce ex pluribus ſyllabis ſucceſſive prolatis conſtante, vel eſt extenſio multitudinis, in quantum illæ ſyllabæ ſunt multæ, ut dum dico *Dominus*, ſunt tres ſyllabæ hanc orationem componentes, & ſic reducitur Oratio ad Numerum; vel illa extenſio eſt durationis, in quantum una ſyllaba velocius & alia tardius profertur, & ſic Oratio reducitur ad Tempus; ergo Oratio non dicit ſpecialem extenſionem.

Dices. Cur igitur Ariſtoteles in Logica, & D. Thomas Opuſc. 48. enumerant Orationem, Tempus & Locum inter ſpecies quantitatis?

Reſp. ex D. Thoma 5. Metaph. Quia Ariſtoteles in Logica non ita exacte quantitatis naturam diſcuſſit; ſed ſolum eam conſideravit in ratione menſuræ; unde ſecundum varios modos menſuræ diſtinxit varios modos quantitatis; at vero in Metaphyſica, ubi eam exactius diſcuſſit, diviſionem in Logica factam ad eas ſolum ſpecies reduxit, quæ propriæ pertinent ad genus quantitatis, quapropter omiſit Locum, Tempus, & Orationem.

ARTICULUS QUINTUS.

An Numerus ſit ſpecies quantitatis.

DE Numero, cum nullo alio in loco ejus recurrat mentio, hic paulo fuſius dicemus. Definitur, Multitudo menſurata per unum: nam ut notat S. Thomas Opuſc. 48. ſæpius replicata unitate menſuramus multitudinem, & quanta ſit agnoſcimus: ut unitas duodecies repetita multitudinem Apoſtolorum metitur; vel

vel dicitur *Multitudo menſurata per unum*, quia ex acceſſu aut receſſu ab unitate, paucitas, aut magnitudo multitudinis agnoſcitur; ut longitudo, vel brevitas lineæ ex acceſſu, aut receſſu a puncto eam inchoante.

Sed notandum, Unitatem, ſeu Unum, duobus modis dici, Tranſcendentaliter & Quantitative. Unitas tranſcendentalis eſt ipſa rei entitas, ut indiviſa in ſe, & diviſa ab aliis; unde cum per propria principia res conſtituatur indiviſa in ſe, & diviſa ab aliis, unitas tranſcendentalis non eſt quid diſtinctum ab ente. Unitas quantitativa eſt unio partium quantitatis inter ſe, ac diviſio ab aliis. Porto hæc unio, aut diviſio partium non eſt ex ipſis principaliis quantitatis, ſed ipſi accidit, nam quantitas ex ſe diviſibilis eſt, & ideo ex ſe non negat diviſionem. Quod ergo ſit una, aut ex una duplex fiat, hoc ei accidentale eſt; unde unitas quantitativa eſt accidens quoddam, ab ipſa re quanta diſtinctum, ut docet S. Thomas 1. p. q. 12. ar. 1.

Hinc multitudo duplex eſt, Tranſcendentalis & Quantitativa. Tranſcendentalis eſt, quæ conſtat unitatibus tranſcendentalibus. Quantitativa, quæ quantitativis. Tranſcendentalis multitudo non pertinet ad genus quantitatis, ſed divagatur per omnia genera, ut multos Angelos dicimus, multas ſpecies ſubſtantiarum, qualitatum, relationum, &c. immo proprie non eſt numerus; nam numerus conſtare debet unitatibus ejuſdem rationis, unde duæ lineæ & duæ ſuperficies non faciunt unum numerum quaternarium, ſed duos binarios. Porro multitudo aliarum rerum a quantitate non conſtat unitatibus ejuſdem rationis; quia ſolius quantitatis proprietas eſt dividi in partes ejuſdem rationis, ut una linea in duas lineas diviſibilis eſt; at non unus Angelus in duos Angelos; Itaque multitudo rerum quantitate carentium proprie numerum non facit, nec pertinet ad ſpeciem quantitatis, licet improprie & metaphorice numerus quantitativus illi applicetur; ut cum dicimus, tres eſſe in Deo perſonas, quatuor eſſe virtutes Cardinales; nam familiare nobis eſt menſuras corporeas rebus incorporeis aptare, ut cum Angelorum durationem noſtris annis menſuramus. Sola ergo multitudo unitatum ex diviſione quantitatis provenientium *Numerus* proprie dicitur, & ad prædicamentum quantitatis pertinet: hæc enim eſt extenſio in partes ejuſdem rationis, quod quantitatis proprium eſt.

Porro Numerus quantitativus duobus modis ſpectari poteſt. 1. Ut concretus rebus ipſis, & hic dicitur *Numerus numeratus*. 2 Ut ab illis abſtractus, nam mente abſtrahimus varias numerorum rationes, quas cyphris

expri-

exprimimus, ac quibus rerum multitudinem numeramus, unde *Numerus numerans* dicitur. Dum quæritur, an Numerus ſit ſpecies quantitatis, quæſtio procedit, non de numero concreto, qui ipſas res importat, & ideo non unam, ſed multas eſsentias involvit; ſed de Numero abſtracto, qui puram numeri eſsentiam dicit.

His ita explicatis, plerique negant, numerum eſse ſpeciem quantitatis. Affirmant vero Thomiſtæ, & Scotiſtæ, ac plerique alii.

CONCLUSIO.

NUmerus eſt vera, & proprie dicta quantitatis ſpecies. Ita cenſet Ariſtoteles, & cum eo S. Thomas; nam in Metaphyſica lib. 5. cap. 13. ubi exactius expendunt quantitatis ſpecies, illis Numerum accenſent.

Probatur. Specialis modus extenſionis in partes eſt ſpecialis quantitatis; ſed Numerus dicit ſpecialem modum extenſionis in partes: ergo dicit ſpecialem quantitatem. Major eſt certa: Nam quantitas conſiſtit in extenſione partium; unde ſpecialis extenſio conſtituit ſpecialem quantitatem. Minor vero probatur. Extenſio multitudinis, & in partes diſcretas, eſt ſpecialis modus extenſionis; ſed Numerus dicit talem extenſionem: ergo dicit ſpecialem modum extenſionis. Major patet: Nam extenſio multitudinis, & in partes diſcretas, diverſa eſt ab extenſione molis; ſiquidem aliqua poſſunt eſſe parvæ molis, & tamen magnæ multitudinis, ut grana papaveris: Et contra, quædam poſſunt eſſe magnæ molis, & parvæ multitudinis, ut duæ rupes. Minor vero certa eſt: Ut enim quantitas continua dilatatur mole & in partes unitas, ita numerus extenditur multitudine, & in partes diſcretas, id eſt, in plures unitates.

Confirmatur. Numerus habet ſpecialem modum augmenti & diminutionis, æqualitatis & inæqualitatis, menſurabilitatis, diviſibilitatis, proportionis, &c. imo hæc omnia [præcipue ratio menſuræ] perfectius & prius reperiuntur in Numero, quam in quantitate continua, ut dicit D. Thomas Opuſc. 36. cap. 1. Unde quantitas continua menſuratur a nobis per Numerum; ut numerando paſſus, menſuramus viam; numerando ulnas, menſuramus pannum; ſed iſta omnia ſunt proprietates quantitatis: ergo numerus habet ſpecialem modum quantitatis.

Si dicas, etiam Tempus habere ſpecialem modum augmenti & diminutionis, menſuræ, &c. & tamen propterea conſtituere ſpeciem propriam quantitatis: in

prom-

prompto eſt diſparitas: nam Tempus, ut diximus, non eſt extenſum ratione ſui; deinde eſt aliquid incompletum, & reducitur ad Motum, ut omnis duratio ad rem durantem; at vero Numerus eſt ens completum, & extenſum ratione ſui, & extenſione ſpeciali, ſcilicet multitudinis.

Reſpondent Adverſarii: Numerum non poni in prædicamento defectu conditionis prædicamentalis, quia ſcilicet non eſt unum per ſe, ſed ſolum unum per accidens, in quantum eſt aggregatio plurium unitatum; ſicut populus eſt aggregatio plurium hominum.

Sed impugnatur hæc reſponſio, & ſimul probatur ſecunda concluſio. Numerus eſt ens reale, finitum, completum, & unum per ſe: ergo habet omnes conditiones entis prædicamentalis. Probatur antecedens: Et in primis quod ſit realis, patet; idea enim Numeri non exprimit aliquid in nuda apprehenſione conſiſtens, ſed in rebus ipſis exiſtens. Quod etiam ſit finitus, certum eſt, quia quælibet Numeri ſpecies eſt finita. Quod vero ſit ens completum, negari non poteſt; non enim eſt pars alterius entis, nec eſt via & tendentia ad aliud, ſicut Motus, nec affectio entis incompleti, ſicut Tempus.

Quod vero Numerus ſit ens per ſe unum, quod ſolum ei detrahunt Adverſarii, probatur ratione S. Thomæ 8. Metaph. lect. 3. Illud eſt per ſe unum, quod habet ſpeciem ab uno; ſed Numerus habet ſpeciem ab uno: ergo eſt per ſe unum. Major fere nota eſt ex terminis. Nam quod habet ſpeciem ab uno, non habet niſi unam ſpeciem, ſeu eſſentiam, ſicque differt a compoſito per accidens, quod plures involvit eſſentias; unde quæ multis conſtant partibus ab aliquo uno determinatis, ſunt unum per ſe: ſive illud unum ſit una forma, ut mixtum, licet conſtet pluribus elementis, unum eſt, quia ſub unica mixti forma conciliantur hæc elementa; ſive ſit una certa coaptatio partium inter ſe, ut domus unum quid cenſetur in genere artificiali, quia conſtat pluribus rebus ſub una ratione artis invicem coaptatis; ſive ſit ordo ad unum, a quo complentur, ut in ordine morali una familia dicitur, quod conſtet perſonis ſub unius patris familias regimine ordinatis.

Minor vero ſuadetur. Numerus habet ſpeciem ab ultima unitate: ergo ab uno. Declaratur antecedens: Nam ab eo habet ſpeciem, a quo unitates, quibus conſtat, determinantur ad certam ſpeciem Numeri, ut ſi ſit ſeptenaria, ad ſeptenarium; ſi octonaria, ad octonarium, &c.

Confirmatur. Objectum ſcientiæ, eſt per ſe unum; ſed

ſed Numerus eſt objectum ſcientiæ, nempe Arithmeticæ: ergo eſt per ſe unum. Minor conſtat. Major probatur. Objectum ſcientiæ definiri debet una definitione, nam definitio objecti eſt primum ſcientiæ principium: ergo debet habere unicam eſſentiam: ergo eſſe per ſe unum. Unde tritum illud Ariſtotelis; *Non datur ſcientia de ente per accidens*.

Reſpondent Adverſarii, Numerum eſſe unum per ſe in mente noſtra, non vero ſecundum rem.

Sed contra. Licet eſſentia Numeri, ejuſque unitas clarius eluceat, cum mente præciſus eſt a rebus numeratis; hanc tamen unitatem mens non facit, ſed in re exſiſtentem detegit; nam ejus non eſt fingere, ſed inſpicere naturas entium realium; atqui Numerus eſt ens reale: ergo mens eum non fingit, ſed qualis reipſa eſt conſiderat. Deinde in tantum aliquid eſt unum in quantum eſt ens: ergo ſi Numerus eſſet ſolum quid unum per rationem, eſſet formaliter ens rationis; ſicque Arithmetica haberet pro objecto formali aliquod ens rationis: cum tamen omnes cenſeant Mathematicas, quarum præcipua eſt Arithmetica, inter ſcientias reales.

Obj. 1. Authoritatem Ariſtotelis 8. Metaph. cap. 5. ubi dicit, *Numerum non eſſe unum, ſed ſicut cumulum*: ergo ex Ariſtotele eſt tantum unum per accidens.

Reſp. Ariſtotelem non id dicere affirmative, ſed ſolum per modum objectionis, quam poſtea ſolvens ait, numerum eſſe unum, quod ultima unitas det ſpeciem cæteris.

Obj. 2. Quod conſtat pluribus entibus completis, non eſt unum per ſe; ſed Numerus conſtat pluribus entibus completis: ergo non eſt unum per ſe. Probatur minor. Numerus conſtat pluribus quantitatibus continuis; ſed plures quantitates continuæ ſunt plura entia completa: ergo conſtat pluribus entibus completis.

Reſp. Nego minorem. Ad probationem diſtinguo majorem: Numerus conſtat pluribus quantitatibus continuis; ut ſunt unitates, concedo; ut ſunt quantitates, nego. Et ad minorem: Quantitates continuæ ſunt entia completa ſi ſumantur ut quantitates ſunt, concedo; ſi ſumantur ut unitates ſunt, nego. Igitur in quantitate continua duo conſiderari debent, extenſio & unitas: extenſio eſt aliquid completum; at vero unitas eſt aliquid incompletum, elementum ſcilicet & pars numeri.

Dices. Quantitas ut una eſt, & ut continua eſt, non diſtinguitur, ſiquidem unitas non eſt aliquid diſtinctum

a quan-

a quantitate: ergo ſi ut continua eſt, ſit ens completum, erit etiam ens completum, ut una eſt augens numerum.

Reſp. 1. Nego antecedens. Unitas enim in quantitate eſt quid realiter diſtinctum ab ipſa; reſultat enim ex unione partium inter ſe, ſicut figura reſultat ex diſpoſitione partium; ideoque tam diſtinguitur realiter a quantitate, quam figura. Ita docet S. Thom. 1. p. q. 12. art. 1. & q. 38. art. 2. Neque mirum eſt, unitatem quantitatis haberi ut diſtinctam ab illa, quamvis unitas aliorum entium non ſit diſtincta realiter ab ipſis: cætera enim entia ſunt unum per ſe ipſa; ipſa at vero quantitas eſt una per colligationem partium, quæ colligatio cum ſit aliquid accidentale quantitati, unitas quoque ab illa proveniens eſt aliquid diſtinctum a quantitate.

Reſp. 2. Tranſeat antecedens, & nego conſequens. Siquidem eadem res comparata ad diverſa, poteſt habere rationem completi & incompleti: ut figura lapidis in ſe eſt aliquid completum; comparata vero ad domum, cujus eſt pars, eſt aliquid incompletum: Ita in Numero ternario lineatum, quælibet linea in ſe conſiderata, eſt aliquid completum in genere quantitatis continuæ; at vero comparata ad Numerum ternarium, eſt aliquid incompletum & pars Numeri ternarii.

Inſtabis. Partes Numeri non uniuntur: ergo non faciunt per ſe unum. Conſequentia patet. Probatur antecedens: Partes ſeparatæ non uniuntur; ſed partes Numeri ſunt ſeparatæ & ab invicem diſcretæ: ergo non uniuntur. Major patet, quia ſeparatio opponitur unitati. Minor vero certa eſt: Numerus enim conſtat partibus diſcretis, id eſt, ad invicem ſeparatis.

Reſp. Nego antecedens. Ad probationem diſtinguo majorem: partes ſeparatæ non ſunt unitæ, unitate continuitatis, concedo; unitate ordinis, nego. Siquidem ſeparatio non opponitur unitati ordinis: ea enim, quæ ſunt ab invicem ſeparata, poſſunt tamen ordinari. Unitas autem Numeri non eſt unitas continuitatis, ſed ordinis.

Urgebis. Partes Numeri non uniuntur etiam unitate ordinis: ergo nulla ſolutio. Probatur antecedens: Inter partes non eſt ordo; ſed partes Numeri ſunt inter ſe pares; ergo inter illas non eſt ordo.

Reſp. 1. Nego ſubſumptum. Ad probationem, diſtinguo majorem: Inter partes non eſt ordo phyſicæ dependentiæ, concedo; non eſt ordo ſituationis, diſpoſitionis, & extenſionis, nego. Sic inter partes lapidis, quamvis ſint pares, datur ordo diſpoſitionis, in quantum una eſt ſurſum, & alia deorſum; ex quo ordine

dine

dine reſultat figura triangularis, aut quadrata; Itaque licet unitates componentes Numerum ſint inter ſe pares; attamen in illis eſſe poteſt ordo, in quantum cæteræ ordinantur ſub ultima, a qua habent ſpeciem numeri.

Reſp. 2. Unitates Numeri non eſſe formaliter pares; nam in illis una habet rationem ultimæ, alia rationem mediæ, & alia rationem primæ; ſicut in Numero quinario, quinta eſt ultima, & tertia eſt media.

Replicabis. Inter quinque unitates nulla eſt prima, aut ſecunda, aut ultima: ergo inter illas nullus eſt ordo.

Reſp. Diſtinguo antecedens: Nulla eſt prima, aut ultima, determinate, concedo; nulla indeterminate, nego. Siquidem licet neque hæc, neque iſta ſit ultima; attamen in illis datur aliqua vere ultima, illa ſcilicet, quæ claudit & finit Numerum, quæcunque ſit: ut, in Numero quinario quinta eſt ultima, eo quod finiat numerum & trahat alias quatuor ad ſpeciem quinarii.

Dices. Illa ultima unitas, ut daret ſpeciem aliis, deberet eſſe aliquid determinatum: ergo nulla ſolutio. Probatur ſubſumptum: Id quod determinat ſpeciem, debet eſſe determinatum; ſed ultima unitas determinat ſpeciem numeri ex nobis: ergo debet eſſe determinata.

Reſp. Nego ſubſumptum. Ad probationem diſtinguo majorem: Id, quod dat ſpeciem, debet eſſe quid determinatum, formaliter, concedo; determinatum materialiter, nego; & conceſſa minore, diſtinguo conſequentiam: ergo ultima unitas debet eſſe determinata, formaliter, concedo; quaſi materialiter, nego.

Explicatur ſolutio. Ultima unitas duo dicit, *Unitatem* ſcilicet, & *Ultimitatem*, ut ita loquar, quorum duorum unitas ſe habet per modum materialis; ultimitas vero per modum formalis. Quantum ad unitatem, non eſt determinatum, quænam ſit in particulari, quæ eſt ultima: imo neutra determinate eſt ultima, ſed ratio ultimæ cadit indifferenter ſupra quamlibet. Attamen quantum ad ultimitatem, in omni Numero eſt determinata, quia omnis numerus, cum ſit finitus, debet claudi & determinari, ac proinde habere ultimam unitatem. Et hæc ultimitas in quolibet numero eſt determinatæ rationis, ut in quaternario ultima unitas eſt quarta, quæcunque ſit; in quinario quinta, & ſic de aliis. Unde ultima unitas dicitur formaliter determinata, quia hoc determinatum eſt, v.g. in quaternario, quod finiatur in quarta unitate.

Rem explicat Joannes a S. Thoma exemplo aptiſſimo

mo circuli, qui cum ſit finitus, debet habere finem, principium, & medium ſuæ extenſionis; & tamen in circulo neutra pars determinate eſt medium, principium, vel finis: unde formalitas principii, medii, & finis reperitur determinate in circulo; attamen quantum ad materiale, ſeu quantum ad partem, ſupra quam cadit formalitas principii, medii, & finis, hoc non eſt determinatum, ſed indifferenter cadit ſupra quamlibet partem. Idem dicimus de numero; nam quantum ad hoc, quod eſt claudi ultima unitate, quæ ſit talis rationis, v. g. quarta, vel quinta, hoc determinatum eſt in uno numero: non enim numerus, v. g. quaternarius, finitur in qualibet unitate, v. g. in ſecunda, vel tertia, ſed determinate in quarta; ratio tamen quartæ & ultimæ non cadit ſupra aliquam determinate, ſed indifferenter ſupra quamlibet ad alias comparatam.

Obj. 3. Unitas ordinis non ſufficit, ut numerus ſit ens per ſe unum; ergo non eſt unum per ſe. Probatur antecedens: In exercitu & populo datur unitas ordinis; ſed populus & exercitus non ſunt unum per ſe; ergo unitas ordinis non ſufficit, ut aliquid ſit unum per ſe.

Reſp. Nego antecedens. Ad probationem diſtinguo majorem: In populo & exercitu non datur unitas ordinis, phyſici, concedo; politici, nego. Et ad minorem: Sed populus & exercitus non ſunt unum per ſe; in *eſſe* phyſico, concedo; in *eſſe* politico, nego.

Explicatur ſolutio. Unitas ordinis ſufficit, ut aliquid ſit unum per ſe; unde eo modo aliqua ſunt unum per ſe, quo habent unitatem ordinis. Cum igitur plures homines aggregati in uno exercitu non habeant inter ſe, niſi ordinem politicum, in quantum multitudo illa obedit uni duci, non faciunt unum per ſe, niſi moraliter & politice; cæterum in ordine phyſico ſunt quid per accidens. At vero inter plures unitates componentes numerum reperitur ordo, non moralis & politicus, ſed quantitativus & mathematicus; quatenus ultima cæteris præfigit per modum extenſionis, eaſque ad hanc numeri ſpeciem determinat; unde conſtituunt unum per ſe quantitative & mathematice.

Obj. 4. Si numerus eſſet unum per ſe, deberet habere unicum ſubjectum; ſed non habet unicum ſubjectum [ſi quidem numerus v. g. hominum non eſt in uno homine, ſed in variis, iiſque remotiſſimis ab invicem, quorum alii ſunt in India, alii in Gallia:] ergo numerus non eſt unum per ſe.

Reſp. Diſtinguo majorem: Si numerus eſſet unum per ſe, deberet habere unicum ſubjectum, totale, concedo;

do; partiale, nego. Quilibet autem homo non eſt niſi ſubjectum partiale Numeri hominum; omnes vero homines ſunt totale ejus ſubjectum. Neque refert, quod ſint propinqui, vel remoti: quia unitas numeri eſt ſolum unitas ordinis, ad quam nihil facit diſtantia, vel propinquitas: unde ubicumque naſcatur homo, ſtatim atque eſt in rerum natura, incipit pertinere ad numerum hominum, ut ſubjectum ejus partiale.

Dices. Multitudo Angelorum habet omnia, quæ competunt multitudini rerum quantitativarum, & tamen non eſt ens per ſe unum, ſed ſolum per accidens; ergo multitudo rerum quantitativarum eſt etiam ens per accidens. Probatur antecedens: Nam in Angelis aliquis eſt ultimus claudens multitudinem illorum; ſimiliter talis multitudo eſt menſurabilis per unum ſæpius replicatum, & eſt æqualis alteri ſimili multitudini &c.

Sed reponſio facile habetur ex dictis. Nam numerus proprie dictus conſtare debet ex unitatibus ejuſdem rationis, ac ſola quantitatis diviſione diſcreti, unde proprie locum non habet in Angelis, ac cæteris rebus quantitate carentibus, ſed ſolum metaphorice. Itaque numeraliter non ordinantur, quia ille ordo non eſt niſi inter unitates proprie numericas; nec menſurantur per unum ſæpius repetitum, quia non ſunt idem unum diviſione multiplicatum, ſed in quolibet eſt unitas ab unitate alterius diverſa, proindeque non menſurabilis eadem menſura.

ARTICULUS SEXTUS.

De Proprietatibus Quantitatis, & ejus Coordinatione.

Proprietates reales quantitatis videntur quatuor ſupra relatæ, ſcilicet extenſio locati, impenetrabilitas, menſurabilitas, & diviſibilitas. Sed præterea tres aliæ attributales, ſeu logicales referuntur ab Ariſtotele.

Prima eſt, *non habere contrarium proprie dictum*: Cum enim contraria proprie dicta ſint, quæ mutuo ſe expellunt a ſubjecto, & inter ſe pugnant, quantitas non pugnat cum alia quantitate, nec eam expellit a ſubjecto: ſiquidem non eſt activa, & ideo una non agit in aliam, ut eam a ſuo ſubjecto expellat. Adde præterea, quod omnes quantitates, inter quas videretur eſſe poſſe contrarietas, ut omnes lineæ, ſunt ejuſdem ſpeciei: unde inter ſe non pugnant ut a ſubjecto ſe excludant.

Secunda proprietas eſt, *non ſuſcipere magis & minus*: Li-

cet enim quantitas creſcere poſſit, vel minui, & idem fieri major vel minor; attamen propterea non fit magis quantitas: minima enim quantitas æque perfecte eſt quantitas, ac maxima.

Tertia proprietas quantitatis eſt, *quod ſecundum eam res dicantur æquales & inæquales*: Cum enim proprium ſit quantitatis conſtituere ſubjectum menſurabile, reddit ipſum conſequenter æquale, vel inæquale alteri: æqualia enim ſunt, quæ conveniunt in menſura; inæqualia vero, quæ differunt ſecundum menſuram. Attamen quia, quæ proprie competunt quantitati, tribuuntur etiam per metaphoram rebus ſpiritualibus[dicimus enim, quod Deus eſt magnus, quod Angeli ſunt in magno numero] ita quoque in aliis rebus æqualitas quædam metaphorica reperitur: ſic dicimus Perſonas Divinas eſſe æquales, gratiam ſanctiſſimæ Virginis non habere ſibi æqualem in aliis Sanctis &c.

Quantum ad coordinationem ſpecierum quantitatis, excluſis ſpeciebus minus propriis, ſic ordinatur ejus prædicamentum. In primis quantitatis dimenſiva in communi dividitur in quantitatem continuam, & diſcretam, quæ alio nomine dicitur *numerus* ſeu in quantitatem molis & quantitatem multitudinis. Quantitas diſcreta, ſeu numerus dividitur in parem & imparem; hi in alias ſpecies. Quantitas vero continua dividitur in lineam, ſuperficiem & corpus; quarum quælibet eſt ſpecies infima: nam omnis linea eſt ejuſdem ſpeciei, ſicuti & omnis ſuperficies, quamvis poſſit ſuſcipere figuras diverſæ ſpeciei, v. g. figuram quadratam, circularem, triangularem, &c. Neque mirum eſt, quod prædicamentum quantitatis dividatur in tam paucas ſpecies; quia diverſitas ſpecifica eſt a forma: Cum ergo quantitas ſit admodum materialis non dividitur multis diviſionibus ſpecificis, & formalibus. Cæterum ſi quis velit quantitatem dividere in omnes ſuas ſpecies ſive proprias, ſive improprias, diviſio habetur ſupra artic. 3.

QUÆSTIO QUARTA
De Quantitate.

Tertium prædicamentum eſt Relatio, cujus notitia ſumme neceſſaria eſt non modo Philoſophis, ſed Theologis quoque; cum nulla fere ſit utriuſque ſapientiæ pars, in qua de aliquo ente relativo non diſputetur.

Se.

Sequuti autem conſuetum ordinem circa Relationem tria quærimus. Primo, quid ſit. Secundo, quotuplex ſit. Tertio, quas habeat proprietates.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid ſit Relatio?

HOc prædicamentum vocatur ab Ariſtotele τὸ πρός τι idest, *Ad aliquid*: Vulgo vero dicitur *Relatio*, item *Reſpectus, Ordo, Habitudo*. Dari relationes reales in divinis fide conſtat; at in creaturas nullam eſſe realem, Aureolus ac plerique Nominalium cenſuere, atque ante illos nonnulli Antiqui, ut Zeno & Stoici, teſte Aramonio & Simplicio. Verum Relationem eſſe aliquid reale in creaturis conſtat, tum communi Philoſophorum ac Theologorum conſenſu, tum etiam his momentis.

1. Nemine cogitante homo pater eſt filii, genuit: duo alba ſimilia ſunt: duo ligna bipalmaria ſunt æqualia: Sed paternitas, ſimilitudo, æqualitas ſunt meræ Relationes ergo dantur in rebus Relationes.

2. Datur in rebus (ut arguit Sanctus Thomas quæſt. 7. de Poten. art. 3.) id, in quo præcipue conſiſtit bonum Univerſi: non enim ſitum eſt in eo, quod non eſt aut a nobis fingitur: Sed bonum Univerſi conſiſtit in ordine rerum tum ad ſe invicem, tum ad Deum, quo ſublato omnia confuſa eſſent, unde Ariſtoteles 11. Metaph. apte comparat Univerſum exercitui, cujus bonum conſiſtit in ordine militum, tum inter ſe, tum ad ducem, quo per diſcordiam ſublato ruit exercitus Ergo datur ordo, ſeu relatio in rebus.

3. Ideo Pater æternus realiter refertur ad Filium, quia re ipſa illum genuit: Atqui & pater creatus realiter gignit filium; ergo re ipſa ad eum refertur, unde Apoſtolus ad Epheſ. 3. paternitatem creatam a divina derivat, ut realem ejus participationem. Itaque certum ſit, dari relationes reales: at non omnes ſunt prædicamentales. Prius ergo aliquid dicendum de Relatione in genere, ac ejus diviſionibus. Tum quid ſit Relatio prædicamentalis dicemus;

Relatio in univerſum eſt reſpectus, ſeu ordo unius rei ad aliam. Porro duobus modis unum ad aliud ordinari poteſt; ſecundum rem, vel ſecundum rationem. Hinc Relatio duplex, realis & rationis Relatio realis eſt ordo, qui rebus ipſis ineſt; ſic effectus ordinatur ad cauſam, pars ad totum, potentia ad actum, actus ad objectum. Relatio rationis eſt ordo per mentem inter aliqua excogitatus, ut prædicati ad ſubjectum, ſpeciei ad genus &c.

Relatio realis dividitur in increatam & creatam. Relatio increata eſt ordo, ſeu reſpectus unius divinæ perſonæ ad aliam. Quadruplex eſt. Paternitas, Filiatio, Spiratio activa, ſpiratio paſſiva, de quibus Theologi. Relatio creata eſt ordo naturalis unius rei creatæ ad aliam, vel ad Creatorem ipſum.

Relatio creata dividitur in relationem ſecundum *eſſe*, & relationem ſecundum *dici*. Relatio ſecundum *eſſe* eſt purus ordo, puruſque reſpectus ad terminum; ut paternitas, filiatio, æqualitas, nihil aliud exprimunt, præter reſpectum unius ad aliud. Relatio ſecundum *dici* non eſt aliquid pure relativum; ſed res quædam abſoluta, quam conſequitur habitudo ad aliam; adeo ut exprimi non poſſit, quin & illa habitudo exprimatur: unde vocatur *ſecundum dici*, quia eſt res abſoluta, dicens tamen habitudinem ad aliam: ſic pars, et ſi ſit aliquod abſolutum, includit tamen habitudinem ad totum, ſcientia ad objectum movens ad motum &c. Ita explicat S. Thomas 1. par. queſt. 3. art 6. ad 1.

Alio modo dividitur relatio in tranſcendentalem & non tranſcendentalem. Relatio traſcendentalis eſt ordo in eſſentia rei incluſus, ſeu ipſa rei abſolutæ entitas ex ſua eſſentia ad aliud deſtinata; ut anima dicit tranſcendentalem ordinem ad corpus, ſcientia ad objectum, materia ad formam, accidens ab ſubjectum, &c. nam hæ res ad illa ex ſua eſſentia ordinantur. Dicitur *tranſcendentalis*, quia tranſcendit omnia rerum genera; nihil enim fere eſt, quod ad aliud ex ſua natura non ordinetur. Relatio non tranſcendentalis eſt, quæ non includitur in eſſentia rei, ſed ipſi advenit, ut paternitas reſpectu hominis. Hæc diviſio videtur cum prima coincidere: nam omnis relatio tranſcendentalis eſt Relatio ſecundum *dici*; non enim eſt purus reſpectus, ſed entitas abſoluta includens reſpectum. Et omnis relatio ſecundum *dici* videtur tranſcendentalis; eſt enim entitas abſoluta includens reſpectum, ſine quo intelligi non poteſt. Unde Ariſtoteles definit relata ſecundum *dici*, *Ea qua id quod ſunt alterius ſunt*; quæ definitio convenit relatis tranſcendentalibus.

His ita explicatis, evidens eſt, relationes tranſcendentales, ſeu ſecundum *dici*, non pertinere ad hoc prædicamentum: ſunt enim entitates abſolutæ ad alia prædicamenta ſpectantes. Itaque ſolæ relationes non tranſcendentales, ſeu ſecundum *eſſe*, hoc conſtituunt prædicamentum, unde *prædicamentales* vocantur. Quid ſint proprie, dicendum.

CON.

CONCLUSIO.

Relatio prædicamentalis recte definitur, accidens reale, cujus totum *eſſe* eſt ad aliquid ſe habere; id eſt, in puro reſpectu conſiſtit.

Explicatur definitio, quæ eſt Ariſtotelis. In primis relatio dicitur *accidens*, ut excludantur ab hoc prædicamento Divinæ relationes, quæ non ſunt accidentia: nam in Deo nullum eſt accidens. Additur, *reále*, ut excludantur relationes rationis: ſolū enim ens reale ponitur in prædicamento. Aliæ vero particulæ excludunt relationes tranſcendentales; & ſecundum *dici*, quarum totum *eſſe* non eſt ad aliud ſe habere, ſed eſt quædam entitas abſoluta, in qua includitur ordo ad aliud, in quantum eſt alterius.

Dices. D. Thomas 1. par. qu. 28. artic 1. dicit, *quod ſolum in his, quæ ſunt ad aliquid, inveniuntur aliqua, quæ ſunt ſecundum rationem tantum*: Ergo in prædicamento relationis ponuntur etiam relationes rationis.

Reſpondeo cum Ferrarienſi 4. Contra Gentes cap. 14. D. Thomam ſolum velle, quod propria ratio relationis, ſcilicet *eſſe ad aliquid*, proprie ſalvatur in relationibus rationis, quod non convenit aliis prædicamentis: non enim chimæra, aliaque ejuſmodi figmenta proprie habent rationem ſubſtantiæ, aut alterius prædicamenti. At vero relationes rationis ſunt proprie relationes: intellectus enim noſter vere & proprie ordinat, & refert unum ad aliud. Non ſunt tamen in prædicamento defectu realitatis quia ut expreſſe dicit ſanctus Doctor qu. 7. de pot. artic. 9. *in nullo prædicamento ponitur aliquid, niſi ſit res extra animam exiſtens*, id eſt, ens reale.

Quæres primo, quæ ſint conditiones requiſitæ ad relationem prædicamentalem?

Reſpondeo, ex D. Thoma Op. 48. quatuor præcipue aſſignari.

Prima eſt, ut habeat ſubjectum reale: accidens enim reale exigit reale ſubjectum.

Secunda eſt, ut habeat rationem fundandi, ſeu fundamentum reale: fundamentum enim eſt veluti cauſa relationis: unde cum effectus realis exigat cauſam realem, ut relatio ſit, realis ejus fundamentum debet eſſe reale.

Tertia eſt, ut habeat etiam terminum realem: cum enim relatio conſiſtat in ordine ad ſuum terminum, ut realis ordo realiter reſultet, oportet, ut realiter ponatur terminus.

Quarta. ut extrema, id eſt, fundamentum & terminus, realiter diſtinguantur: non enim datur ejuſdē relatio ad

ſe ipſum. Quæres ſecundo, quid ſit ſubjectum, quid fundamentum, quid terminus relationis.

Reſpondeo, Subjectum relationis eſſe id, in quo eſt relatio, ſeu quod refertur. Fundamentum vero eſt id, quod eſt ratio reſpiciendi, ſeu referendi. Terminus demum eſt id, quod reſpicitur: ſic in relatione paternitatis, homo, qui genuit filium, eſt ſubjectum; filius genitus eſt terminus, qui reſpicitur a patre; generatio vero eſt fundamentum: ratio enim, cur pater reſpicit filium, eſt quia genuit ipſum. Quia vero relatio eſt inter ſubjectum & terminum; ideo ſubjectum & terminus dicuntur *extrema relationis*;

ARTICULUS SECUNDUS.

An relatio prædicamentalis ſit realiter diſtincta a ſuo fundamento.

RElatio igitur prædicamentalis nihil aliud eſt, quam ordo, reſpectuſque unius ad aliud; ordo, inquam, non ipſa rei entitate incluſus, ſed adventitius. Nunc diſcutiendum, an ordo ille ſit quid diſtinctum ab abſolutis, quæ ſunt in re, præcipue vero a fundamento; id eſt, ab illa entitate abſoluta, quæ eſt ratio, cur unum aliud reſpiciat. Negant plures extranei; affirmat vero communiter utraque ſchola D. Thomæ & Scoti. Et plane quamvis prima opinio videatur expeditior, imaginationique conformior, eo quod imaginari non poſſimus, quæ tandem ſit illa entitas relativa a fundamento ſeorſim ſumpta; Attamen ſecunda ſententia veriſimilior videtur ac rationi rerum fibras ſolertius inſpicienti maxime conveniens. Obſervamus enim, nos habere non in imaginatione, ſed in mentis apice, ideam, ſeu notionem ordinis & relationis; illamque ideam, nobis repræſentare ordinem, non ut denominationem extrinſecam, aut ut negationem, ſed ut aliquid poſitivum, & intrinſecum rebus ordinatis; unde ſi res ex ſua propria eſſentia ordinetur ad aliquid, ordinem illum concipimus ut rei maxime intrinſecum & poſitivum: non tamen ab eſſentia realiter diſtinctum, quia hoc ipſum, quod eſt aliud reſpicere, eſt ex ratione talis eſſentiæ. Et ideo vocamus has relationes *tranſcendentales*, id eſt identificatas cum eſſentia ejus, quod refertur. Sed ſi res ex ſua eſſentia non ordinantur, immo ſi intellectis omnibus, quæ ſunt in re, nullus in ea ſit ordo ad aliquid, plane ut intelligatur relata, neceſſe eſt, ut intelligamus entitatem, quam nobis repræſentat idea ordinis, ſuperveniſſe illi rei tanquam aliquid addititium, proindeque diſtinctum,

ctum, vel ſecundum rem, ſi re ipſa de novo referatur, vel ſecundum rationem, ſi ſola mente referatur. Sit itaque

CONCLUSIO.

Relatio prædicamentalis realiter diſtinguitur a fundamento, & ab omnibus abſolutis, quæ ſunt in re; eſtque entitas addititia, cujus munus eſt conſtituere rem ordinatam ad aliud.

Sic cenſere D. Thomam, etſi aliqui dubitent, ex tribus aperte intelligi poteſt.

Primo, quia ex Sancto Thoma in 1. Diſt. 4. q. 1. art. 1. *Nulla Relatio eſt ſubſtantia ſecundum rem in creaturis.* Quod idem tam frequenter repetit, ut Ferrarienſis 4. Cont. Gen. cap. 14. id habeat ut clariſſimum in doctrina D. Thomæ. At certum eſt, pleraſque relationes fundari in ipſa ſubſtantia immediate, ut relatio ſimilitudinis inter Petrum & Paulum, animæ ad corpus, creaturæ ad creatorem in ſubſtantia fundatur; ergo diſtinguitur a fundamento.

Secundo, perpetuo docet relationes afferre novum, & proprium *eſſe* accidentale, dum adveniunt, quod falſum eſſet, ſi a fundamento præexiſtente non diſtinguerentur. En verba ejus 4. cont. Gen. cap. 14. *In nobis relationes habent proprium modum eſſendi ſecundum propriam rationem, ſicut & in aliis accidentibus contingit.* Et in 1. Diſt. 2. q. 1. art. 1. *In creaturis per paternitatem additur novum* eſſe, *quod eſt* eſſe *accidentale*.

Tertio demum idem intelligi poteſt ex eo, quod dicit idem ſanctus Doctor; *Relationem habere* eſſe *debiliſſimum, imperfectiſſimum & poſtremum omnium accidentium*, 4. Con. Gent. cap. 14. & 12. Metaph. tex. 19. aliiſque in locis. Item. *In creatis comparari relationem ad abſolutum, ſicut accidens ad ſubjectum* 4. Cont. Gent. c. 14. *& abſolutum, eſſe aliam rem a relativo* 1. p. q. 28. art. 2. ad 2. quæ omnia & innumera alia apud D. Thomam frequentiſſima manifeſte oſtendunt realem diſtinctionem relationis ab abſoluto; proindeque a fundamento, eamque ſpeciale genus rei eſſe, ab aliis, quæ relativa non ſunt, diſtinctum.

Probatur concluſio ratione. Illa realiter diſtinguuntur, quorum entitates reipſa non ſunt idem. Atqui entitas fundamenti reipſa non eſt idem cum entitate relationis; ergo realiter diſtinguuntur. Major patet ex terminis. Minor ſuadetur: Entitas relationis eſt purus ordo, ſeu reſpectus, cujus totum *eſſe* eſt ad aliud ſe habere, ut patet tum ex definitione illius, tum ex notione, quam omnes habent de relatione proprie ſumpta, id eſt prædicamen-

tali: Atqui entitas fundamenti, quocumque modo invertatur, non eſt purus ordo, puruſque reſpectus, cujus totum *eſſe* ſit ad aliud ſe habere, ſed re ipſa eſt diverſiſſima ab hoc genere rei, cum ſit quid abſolutum in re: ergo entitas fundamenti non eſt re ipſa idem cum entitate relationis.

Ex qua ratione colligo, vel fundítus evertendam eſſe definitionem Ariſtotelis dicentis, *relationem totaliter conſiſtere in reſpectu ad alterum*: vel dicendum, illam eſſe ſolum denominationem extrinſecam, aut ad ſummum ens rationis, quod tamen adverſarii negant: vel nobiſcum fatendum, non eſſe ipſum fundamentum, ſed aliud genus rei, quod tantum conſiſtit in reſpiciendo, quodque ſupperaditur fundamento. Intelligibile enim eſt, entitatem fundamenti totaliter conſiſtere in reſpectu; ergo illa entitas, quæ tota conſiſtit in reſpectu, non poteſt eſſe entitas fundamenti; ſed alia alterius ordinis, quæ ſi ſit realis, realiter quoque diſtinguetur ab illo.

Confirmatur. Relatio perit manente entitate fundamenti; Ergo eſt aliquid diſtinctum. Conſequentia patet: Non enim eſt majus ſignum diſtinctionis, quam realis ſeparatio. Antecedens vero conſtat: Nam mortuo filio perit reſpectus paternitatis, manente tamen entitate fundamenti; ergo relatio perit manente entitate fundamenti.

Rpondent Adverſarii, entitatem fundamenti habere duplex munus, abſoluti ſcilicet, & reſpectivi; porro pereunte termino perire quantum ad exercitium & munus relativi, manere vero quantum ad munus abſoluti.

Sed contra. Hæc reſponſio tribuit creaturis, quod eſt ſoli Deo proprium. Theologi enim docent cum D. Th. 1.p. q. 2. Divinæ eſſentiæ proprium eſſe, ut propter ſui eminentiam comprehendat in ſua ſimplici entitate munus relativi,& abſoluti: unde Pater æternus per eandem entitatem realem eſt Deus [quod eſt aliquid abſolutum] & etiam Pater [quod eſt aliquid relativum:] Ergo illa duo munera non poſſunt in creaturis in una, eademque re adunari. Quippe, ut fert Axioma: *Quæ ſunt unita in ſuperioribus, ſunt diviſa in inferioribus*. Et quæro ab Adverſariis, quid hac in parte tribuant ſpecialiter Deo, ſi etiam in creaturis aliqua entitas poſſit ſimul duo iſta munera, relativi ſcilicet & abſoluti, comprehendere.

Contra 2. Munus reſpectivi, quod pereunte termino perit, vel eſt aliquid reale, vel non: Si eſt aliquid reale; ergo relatio eſt reipſa ſeparabilis a fundamento, & pro:

proinde ab eo diſtincta. Si non ſit aliquid reale; ergo relatio non conſiſtit formaliter in aliquo intrinſeco reali, cum deſinere poſſit nulla realitate deſinente; ſed ſolum eſt ens rationis, vel denominatio extrinſeca petita a termino. Et demum velint, nolint adverſarii, munera realia intrinſeca, quorum unum manet alio pereunte, ſunt etiam realiter diſtincta; unde relatio, ſive dicatur munus, ſive entitas, ſive quidquid volueris, realiter diſtinguitur a fundamento, quo permanente perit.

Replicabis, munus reſpectivi conſiſtere in entitate reali, ipſius ſcilicet fundamenti, non tamen præciſe ſumpta; ſic enim eſt quid abſolutum; ſed ut connotat terminum, quo modo eſt aliquid relativum. Ut relatio ſimilitudinis parietis albi ad album eſt ipſa entitatis albedinis, non præciſe ſumpta, ſed ut connotat aliam albedinem; ſicut in Phyſica docent Thomiſtæ, unionem animæ cum corpore non eſſe aliquid diſtinctum ab anima, ſed entitatem animæ, ut connotat corpus, ipſique applicatur: & tamen certum eſt, quod manente anima perit unio ejus cum corpore, præciſe per hoc, quod amplius non connotet corpus, ſeu non ſit in corpore. Quod igitur Thomiſtæ dicunt de hac unione, proportione dici poterit de relatione prædicamentali.

Sed contra. Hæc reſponſio confundit relationes prædicamentales cum tranſcendentalibus, quas omnes diſtinguunt. Nam relatio tranſcendentalis eſt itidem abſoluta entitas connotans aliud. Si ergo idem ſit relatio prædicamentalis, quid diſcriminis relinquetur? Cur hæc novum rei genus conſtituat? Cur pereunte termino peribit, cum tranſcendentalis maneat; Ut oculus ſublatis coloribus nihilominus ad eos tranſcendentalem dicit ordinem. Demum hæc reſponſio evertit receptam relationis notionem, & definitionem, ut ſit accidens, cujus totum *eſſe* ſit ad aliud ſe habere: non enim hoc erit, ſed aliud, nempe entitas, plerumque ſubſtantialis, ut connotans terminum.

At fruſtra obtrudunt exemplum unionis. Nam unio non eſt anima connotans corpus [alias poſt mortem maneret unio, cum anima ſeparata nihilominus connotet corpus] ſed eſt anima per actionem agentis applicata corpori: unde tria dicit, animam, corpus, & actionem ea jungentem, quæ quandiu manent, manet unio: at ſi horum aliquod deſinat, non mirum, ſi & ipſa deſinat. At relatio unum quid ſimplex dicit, nempe purum reſpectum: Itaque ſi ille reſpectus ſit fundamenti entitas, manente fundamento, manebit relatio. Eſt & hic aliud obſervandum. Anima eſt per ſe eſſentialiter

tet forma corporis, & ideo ut corpus informet, non eget alia forma, ſed ſola applicatione agentis. At vero entitas fundamenti non eſt per ſe eſſentialiter reſpectus ad terminum, ſed quid abſolutum: ut ergo reſpiciat, eget aliquo addito.

Atque hinc duci poteſt aliud argumentum. *Eſſe* reale adventitium fundamento, ab eo realiter diſtinguitur: Sed relatio dicit *eſſe* reale, nempe *eſſe ad*, quod non eſt ipſum *eſſe* fundamenti, ſed ei advenit poſito termino; ergo realiter diſtinguitur a fundamento.

Reſpondent, relationem eſſe accidens logicum. Verum hæc reſponſio fere labitur in ſententiam nominalium, nempe relationem eſſe ens rationis formaliter: nam formaliter non eſt ipſa entitas fundamenti, ſed id, quod ipſi advenire intelligitur: Si ergo nihil reale adveniat, nihil reale erit relatio, ſed ſolum fundamentum quodam modo conſideratum, nempe comparatum ad terminum; ergo erit formaliter ens rationis. Deinde accidens logicum non pertinet ad prædicamenta: ſunt enim genera rerum, & non Logicalium conceptuum. Poſtremo ſi relatio ſit accidens logicum, nihil reale addens ſuo ſubjecto, Deus citra ſui mutationem poterit de novo intrinſecam relationem admittere, quod negant Theologi.

Obji. 1. D. Thomas Opuſc. 48. Tract. de relatione dicit, relationem ſimilitudinis eſſe ipſam albedinem, ut ſe habet ad aliam albedinem.

Reſp. Opuſculum iſtud eſſe dubium: quo potiora ſunt alia S. Thomæ teſtimonia ex indubiis ejus operibus ſupra relata. Quanquam & ad illum locum dici forte poſſet, ſolum velle, relationem non diſtingui a fundamento, ut rem a re: unde, dicit *non eſſe aliam rem ab eo*: at non, negat, diſtingui ut modum a re.

Inſtabis. Idem D. Tho. 5. Phyſ. lect. 3. dicit: *Nihil mihi advenit de novo per hoc, quod incipio fieri ſimilis alteri*; Ergo ſimilitudo non eſt entitas etiam modaliter a fundamento diſtincta.

Reſp. Diſtinguo antecedens: Nihil mihi advenit de novo, per modum phyſicæ mutationis, de qua ibi loquitur D. Thomas, concedo; per modum reſpectus, nego. Ibi enim probat, ad relationem non dari motum proprie dictum, eo quod reſultet nulla prævia mutatione ad ſolam termini poſitionem, nec proprie mutet ſubjectum.

Adjici prætera poteſt, D. Thomam loqui de eo, in quo jam præexſiſtit relatio ſimilitudinis, quem certum eſt ſine ulla prorſus mutatione incipere referri ad novos terminos, ut jam dicemus; ex quo recte infert, ad rela-

relationem non dari per ſe motum,quia hæc ipſa extenſio ad novos terminos ſine aliqua mutatione ſubjecti non fieret,ſicut nec prima productio ejus,ſi relatio per ſe terminaret motum.

Obji.2.*Si* relatio eſſet quid realiter a fundamento diſtinctum,naſcente muſca mutaretur totus orbis: nulla enim pars orbis eſt, quæ non dicat aliquam relationem vel diſtantiæ, vel propinquitatis, vel ſimilitudinis, vel diſſimilitudinis ad illam muſcam; ergo naſcente illa muſca pullularent infinitæ relationes in rebus.

Reſp.Nego ſequelam. Ad probationem diſtinguo: Omnis pars Orbis dicit aliquam relationem ad illam muſcam,relationem novam,nego;Relationem antea præexſiſtentem, concedo. Per eandem enim relationem reſpicitur illa nova muſca, per quam & aliæ præexſiſtentes muſcæ reſpiciuntur: nam pro omnibus terminis ejuſdem rationis,v.g.pro omnibus filiis in patre, datur unica relatio ad omnes illos extenſa,ut infra dicetur. Quidam tamen non reputant inconveniens mutari omnia relative ad productionem novæ rei,quod ea mutatio ſit tenuiſſima; & ſane ſi ad poſitionem alicujus corporis in aliquo loco totus aer vicinus mutatur, recipiendo ſpecies intentionales illius corporis, quid prohibebit, ad poſitionem novi entis alia novæ relationis adventu quodammodo mutari?

Obji.3. Dum Petrus Romæ exſiſtens fit pater, naſcente ei primum filio in Gallia, nihil reale de novo acquirit: ergo paternitas non eſt res a præexſiſtente fundamento diſtincta. Probatur antecedens: Quod non mutatur de novo,non acquirit novam entitatem;Sed Petrus non mutatur de novo per nativitatem illius filii;ergo nullam acquirit entitatem.

Reſp. Nego antecedens. Ad ejus probationem, diſtinguo majorem: Non mutatur abſolute,concedo;relative, nego. Et ad conſequentiam: ergo non acquirit novam entitatem,abſolutam,concedo;relativam, nego. Nam Petrus in hoc caſu acquirit reſpectum patris, quem antea habebat:unde mutatur relative. *Hæc* tamen mutatio relativa non cenſetur proprie mutatio, quia id dicitur proprie mutari, quod alio modo in ſe diſponitur. Relatio autem ſuperveniens non diſponit alio modo rem in ſe ipſa, ſed ſolum in ordine ad alia.

Inſtabis. Nulla eſt cauſa producens illam novam entitatem in Petro;ergo nullam acquirit.

Reſp. Nego antecedens: nam cauſa,ex qua reſultat relatio, eſt ipſum fundamentum, a quo dimanat poſito termino.Neque mirari debemus,ejuſmodi ordines,licet ſint reales entitates, ita facile ac fœcunde reſultare ex ſuis

fundamentis : videmus enim , entia longe perfectiora reſultare ex aliis ſimili, imo mirabiliori fœcunditates. Quis crederet, ex pulſato aere reſultare ſonum, qui etiam corpori alliſus reciprocatur, niſi quotidie auribus id experiremur ? Quis putaret , tantam lucis copiam ex modica candela tam late diffundi ? ex grano pulveris prope infinitas imagines effundi, quibus totus impletur aer , quæque appoſito ſpeculo iterum reciprocantur , mirabili & prope infinita fœcunditate ?

Urgebis. Poſita cauſa ponitur effectus : ſed poſito fundamento non propterea ponitur relatio: ergo fundamentum non eſt cauſa relationis. Probatur minor: In Petro , nondum nato filio, exſiſtit fundamentum paternitatis, & tamen non eſt in eo paternitas ; ergo poſito fundamento non ponitur relatio .

Reſp. Diſtinguo majorem: Poſita cauſa ponitur effectus ſi ſint aliæ conditiones, ex quibus pendet effectus , concedo; ſi deſint, nego . Fundamentum eſt quidem cauſa relationis, ſed terminus eſt conditio, ſine qua reſultare non poteſt: nam *fieri* ſequitur ad *eſſe* . Porro *eſſe* relationis totum conſiſtit in reſpectu termini: Itaque produci nequit , niſi ſit terminus , ſicque ab eo in *fieri* prorſus pendet. Hanc rationem complexus eſt D. Thomas 4. contra Gent. cap. 14. his verbis : *Propria relationis ratio in ea conſiſtit , quod eſt eſſe ad alterum : Unde* eſſe *ejus proprium quod ſubſtantiæ ſuperaddit, non ſolum dependet ab* eſſe *ſubſtantiæ , ſed etiam ab* eſſe *alicujus exterioris*.

Ne autem gratis dictum videatur , relationem in *fieri* dependere a termino, tanquam a conditione, qua poſita ſtatim reſultat, præter rationem jam allatam, id declarari poteſt Theologico exemplo. Docent Theologi, ſpecies intelligibiles Angelorum , quamvis habeant vim repræſentandi omnia individua , attamen futura individua non repræſentare, donec illa a parte rei exſiſtant : unde talis repræſentatio dependet ab exſiſtentia individuorum, tanquam a conditione extrinſeca, ſine qua fieri nequit. Cur a pari non poterit relatio dependere a poſitione termini , ita ut ſine illo nunquam cauſari poſſit a ſuo fundamento ?

Obji. 4. Si relatio diſtingueretur a fundamento , daretur proceſſus in infinitum in relationibus . Probatur ſequela: Duæ relationes , v. g. duæ paternitates , ſunt ſimiles inter ſe, ac proinde fundant duas relationes ſimilitudinis; & rurſus illæ duæ alias duas, & ſic in infinitum ; ergo, &c.

Reſp. Nego ſequelam. Ad probationem, nego, quod una relatio poſſit fundare aliam, v.g. una ſimilitudo aliam ſimilitudinem. Et ratio eſt : Tum quia Relatio eſt debilio-

xis

ris entitatis, quam quæ cauſare poſſit aliam Relationem. Tum præcipue quia, ut docet D. Th. 1. p. q. 42. art. 1. ad 4. q. 35. ar. 3. ad 2. & q. 7. de pot. art. 9. ad 2. Relatio eſt eſſentialiter reſpectus; unde non indiget aliquo addito ut referatur. Sed ſicut actio, quantum factibilis eſt, fit per ſe ipſam, & non per aliam actionem: ita Relatio ad omnia, ad quæ referibilis eſt, refertur per ſe ipſam.

Inſtabis. Relatio ſimilitudinis inter duas paternitates poteſt realiter ſeparari ab illis: Ergo realiter diſtinguitur ab illis. Conſequentia videtur certa, cum ex hoc capite probaverimus ſupra, Relationem diſtingui a fundamento. Antecedens probatur; Paternitas Petri deſinit eſſe ſimilis pereunte altera paternitate, cui erat ſimilis: Ergo perit Relatio ſimilitudinis manente paternitate.

Reſp. Nego antecedens. Ad probationem, diſtinguo conſequentiam: Ergo perit relatio ſimilitudinis, quantum ad hoc, quod eſt extendi ad terminum ſecundarium, concedo; quantum ad entitatem relativam, nego. Explicatur ſolutio. Paternitas Petri eſt ſimilis per ſe ipſam paternitati Pauli, non vero per Relationem diſtinctam: attamen pereunte paternitate Pauli deſinit eſſe ſimilis, non quod amittat relationem, per quam erat ſimilis, ſed præciſe per hoc, quod non habeat terminum ſecundarium, ratione cujus denominabatur ſimilis. Sicut dum video quinque homines, ſi unus recedat, viſio mea propterea non perit, ſed præciſe deſinit ſe extendere ad illum, qui abiit.

Obji. 5. Quocunque præciſo, duo alba ſunt ſimilia: Ergo Relatio ſimilitudinis non diſtinguitur ab illis.

Reſp. Diſtinguo antecedens: Sunt ſimilia fundamentaliter, concedo; formaliter & relative, nego. Unde ſi Deus deſtrueret reſpectum illum ſimilitudinis, qui eſt inter duo alba, non eſſent amplius formaliter, & relative ſimilia, id eſt, ordinata invicem ordine ſimilitudinis, quia carerent Relatione ſimilitudinis. Attamen caſus videtur impoſſibilis. Sunt enim quidam modi, qui licet a ſubjecto diſtinguantur, ab illo tamen ſeparari non poſſunt: ut, poſita æquali diſtantia circumferentiæ a centro, impoſſibile eſt, ut non reſultet figura circularis; & tamen Adverſarii fatentur, figuram eſſe accidens diſtinctum a quantitate: Et addita quarta unitate tribus præexſiſtentibus, impoſſibile eſt, ut non reſultet numerus quaternarius, qui tamen eſt diſtinctus a rebus numeratis. Hanc ſolutionem tradit D. Thom. Quodl. 7. art. 10. ad 4.

ARTICULUS TERTIUS.

Quantuplex ſit Relatio.

EXplicata quidditate Relationis, nunc variæ ejus diviſiones referendæ ſunt: Cum autem Relatio cauſetur a fundamento, juxta varia fundamentorum genera ſolent aſſignari varia Relationum genera.

Porro tria ſunt genera fundamentorum Relationis, ſcilicet *Unitas* & *Numerus*, ſeu convenientia & diſconvenientia: *Actio* & *Paſſio*: *Menſura* & *Menſurabile*. Unde triplex quoque eſt genus Relationum, quorum primum fundatur in convenientia & diſconvenientia, ſecundum in actione & paſſione, tertium in menſura & menſurabili.

Declaratur diviſio ex D. Thoma 15. Metaph. lect. 7. Tot ſunt fundamenta Relationum, quot ſunt rationes, cur unum ordinetur ad aliud: Atqui tres ſolum ſunt rationes, propter quas unum reſpicit aliud: Ergo ſunt ſolum tria fundamenta Relationum. Major patet. Declaratur minor: Omne, quod ordinatur ad aliud, vel ipſum reſpicit ſecundum *eſſe*, ut menſuram ſuæ perfectionis; vel ſecundum *operari*, ut cauſam, aut effectum; vel ſecundum unitatem, ſeu convenientiam, vel diſconvenientiam. Si reſpiciat primo modo, ut Menſuram ſui *eſſe* ac perfectionis, eſt fundamentum Menſuræ, & Menſurabilis; ſic ſcientia reſpicit objectum ut menſuram ſuæ perfectionis: ſic exemplar reſpicitur ab exemplato: ſic creaturæ reſpiciunt Deum: & generaliter omne ſpecificatum reſpicit ſuum ſpecificativum. Si vero reſpiciat ſecundo modo, ut cauſam, vel effectum, erit fundamentum Actionis & Paſſionis: ſic filius reſpicit patrem, & generaliter omnis effectus cauſam. Si demum tertio modo in quantum convenit, vel diſconvenit, erit Unitas & Numerus, ſeu fundamentum convenientiæ & diſconvenientiæ: ſic paries albus reſpicit alium parietem album ut convenientem, & nigrum ut diſconvenientem.

Omnis autem convenientia præcipue attenditur ſecundum tria prædicamenta, ſcilicet ſecundum Subſtantiam, Quantitatem & Qualitatem. Convenientia ſecundum Subſtantiam dicitur *entitas*, convenientia ſecundum Quantitatem dicitur *æqualitas*, convenientia ſecundum Qualitatem dicitur *ſimilitudo*: Sic Petrus & Paulus, quia in natura humana conveniunt, habent relationem identitatis: Sic paries albus, quia convenit in qualitate cum alio albo, habet relationem ſimilitudinis cum eo; Duo vero quanta, dum conveniunt

veniunt in eadem menſura, habent inter ſe relationem æqualitatis.

Dices. Id, quod tranſit, non poteſt fundare Relationem permanentem: Sed actio tranſit: Ergo non poteſt fundare Relationem permanentem.

Reſpondeo diſtinguo majorem: id, quod tranſit, tam formaliter, quam virtualiter, concedo; id quod tranſit formaliter, remanet tamen virtualiter, nego. Et ad minorem: ſed actio tranſit, formaliter, concedo; virtualiter, nego. Actio enim remanet virtualiter, tum in effectu relicto, tum in determinatione, quam relinquit in cauſa, ſeu in virtute productiva. Ex hoc enim, quod Petrus genuerit filium, remanet ejus vis productiva ſpeciali modo determinata circa talem filium, nam antea reſpiciebat ipſum ſolum ut producibilem, poſtea vero reſpicit ut productum. Unde S. Thomas in 3. diſt. 8. art. 5. *Tales*, inquit, *relationes non innaſcuntur ex actionibus ſecundum quod ſunt in actu, ſed magis ſecundum quod fuerunt, ideoque fundantur ſuper id, quod in agente relinquitur ex actione, ſive ſit diſpoſitio, ſive habitus, ſive jus, aut poteſtas*.

Dividitur præterea Relatio in Mutuam, & non Mutuam. Patet diviſio: Nam inter ea, quæ dicunt ordinem, aliquando reciprocus eſt ex utraque parte ordo, ut inter patrem, & filium, & inter duos parietes albos; aliquando non reciprocatur, ſed ſe tenet ex parte unius ſolum extremi, ut creatura ordinatur quidem ad Deum, ſed Deus non ordinatur ad creaturas: ſimiliter ſcientia ordinatur ad objectum, ſed objectum non dicit ordinem ad ſcientiam. Cum Relatio utrinque reciproca eſt, dicitur *Mutua*: ſi vero ex parte unius ſolum ſit extremi, dicitur non Mutua. Relationes autem mutuæ ſunt ut plurimum, quæ fundantur in Convenientia, & Diſconvenientia: in Actione & Paſſione: quia communiter loquendo, in aliis utrobique eſt ratio referendi: ſiquidem inter ea, quæ conveniunt, utrobique eſt convenientia. Et non ſolum effectus ordinatur ad ſuam cauſam, ſed etiam ipſa cauſa, ſi ſit creata, ordinatur ad ſuum effectum: ut enim late expendit D. Dhomas qu. 7. de pot. art. 10. *In creaturis ſemper aliquid bonum redundat ex effectu in cauſam. Unde cauſa ordinatur viciſſim in effectum, ut in ſuum bonum*. Hinc locum in creatis habet illud vulgatum, *Quodlibet eſt propter ſuam operationem*. Relationes vero tertii generis, quæ fundantur in Menſura & Menſurabili, non ſunt mutuæ, quia licet menſurabile ordinetur ad ſuam menſuram, attamen menſura non ordinatur ſemper ad menſuratum: ut ſcientia ordinatur quidem ad objectum; & potentia viſiva ad colores: attamen nec objectum ordinatur ad ſcientiam, nec color ad oculum. Videri poteſt

D. Tho-

D. Thomas qu. 7. de pot. art. 10. ubi totum id elegantiſſime expendit.

Demum Relatio mutua ſubdividitur in relationem Æquiparantiæ & Diſquiparantiæ.

Explicatur diviſio. Relatio æquiparantiæ eſt, quando in utroque extremo reperitur reſpectus ejuſdem rationis & ſimili nomine expreſſus: ut inter duo alba relatio in utroque extremo ejuſdem eſt rationis, & eodem nomine nuncupatur, nempe *ſimilitudo*. Relatio vero diſquiparantiæ eſt, quando reſpectus in utroque extremo exiſtens non eſt ejuſdem ſpeciei, nec eodem modo exprimitur. Sic relatio patris ad filium eſt diſquiparantiæ, quia eſt diverſæ ſpeciei, & diverſo nomine exprimitur: una enim dicitur *paternitatis*, & altera *filiatio*.

ARTICULUS QUARTUS.

Quis ſit terminus Relationis, tam mutuæ, quam non mutuæ.

AD pleniorem Relationis mutuæ & non mutuæ intelligentiam quæri ſolet, quis ſit utriuſque terminus; an ſcilicet utraque reſpiciat aliquid ab olutum ſub ratione abſoluti, an aliquid formaliter relativum. Complutenſes tenent, omnes Relationes tam mutuas, quam non mutuas, terminari ad relativum. Contra Scotiſtæ, omnes Relationes tam mutuas, quam non mutuas, terminari ad aliquid abſolutum ſub ratione abſoluti. Quidam vero media via incedunt: itaque ſit:

PRIMA CONCLUSIO.

RElatio mutua terminatur formaliter ad aliquid relativum, ſcilicet ad ſuum correlativum; ut pater terminatur ad filium, non quatenus homo eſt, ſed quatenus filius eſt: unde quamvis entitas filii terminet reſpectum patris, attamen non terminat illum, ut entitas abſoluta eſt, ſed formaliter ut affecta filiatione, ac proinde ut eſt aliquid relativum.

Ita cenſere videtur S. Thomas 1. p. q. 40. ar. 2. ad 4. ubi inquit: *Cum dicitur, quod relativi eſſe eſt ad aliud ſe habere, per ly (aliud) intelligitur correlativum, quod non eſt prius, ſed ſimul natura*. Et Ariſtoteles hic dicit, quod ſervus reſpicit dominum, ut dominus eſt, & ideo præciſis omnibus aliis, quod ſit doctus, quod ſit bipes, muſicus, &c. modo ſit dominus, ſemper reſpicitur a ſervo.

Probatur ratione. Pater terminatur ad filium ſub ratione formali filii; Sed ratio formalis filii eſt quid relativum:

vum: Ergo pater terminatur ad aliquid relativum; & idem dicendum de aliis relationibus mutuis. Minor patet. Probatur major: Tum exemplo divinæ Paternitatis, *a qua* inquit Apoſtolus ad Epheſ. 3. *derivatur omnis Paternitas*; hæc enim reſpicit Filium Æternum ſub ratione formali filii: Ergo & temporalis pater debet reſpicere filium ſub ratione form li filii. Tum etiam ratione: Nam ſic ſe habet pater ad filium, ſicut generans ad genitum: Sed generans reſpicit genitum ſub ratione formali geniti: Ergo etiam pater reſpicit filium ſub ratione formali filii.

Confirmatur; Relatio mutua dependet a ſuo correlativo, ut a termino formali: Ergo terminatur ad aliquid relativum. Probatur antecedens: relatio mutua aliquo modo dependet a ſuo correlativo: Sed non poteſt dependere niſi ut a termino: Ergo pendet ab eo, ut a termino; Major videtur certa. Relatio enim mutua non poteſt intelligi ſine ſuo correlativo: Ergo neceſſe eſt, ut ab eo dependeat: res enim intelligi poteſt ſine his, a quibus non dependet. Minor vero probatur. Relatio ſolum dependet a duobus, ſcilicet a fundamento, & a termino; Sed relatio mutua non poteſt dependere a ſuo correlativo: ut a fundamento, ut de ſe patet: Ergo debet dependere ab illo, ut a termino.

Objj. 1. Relatio non terminatur formaliter ad id, quo ſublato manet: Sed in relationibus mutuis ſublata relatione unius extremi remanere poteſt relatio in altero: Ergo in mutuis relatio unius non terminatur formaliter ad relationem alterius, ſeu ad alterum, ut relativum eſt. Major patet; quia relatio ſtare nequit ſine termino formali. Minor declaratur in maternitate B. Virginis, quæ perfectiſſime ſtat reſpectu Chriſti, licet ei non reſpondeat in Chriſto realis relatio filii; eo quod, ut docet S. Th. 3. p. qu. 35. art. 5. filiationis relatio non eſt naturæ, ſed perſonæ: Perſona autem Chriſti, utpote Divina, eſt incapax relationis ad creaturam.

Reſp. Diſtinguo majorem: Relatio non terminatur formaliter ad id, quo ſublato remanet, connaturaliter & plene terminata, concedo: quo ſublato remanet quidem, ſed modo extraordinario terminata, nego. Et pariter ad minorem: In mutuis ſublata relatione ab uno extremo remanet relatio in altero, plene & connaturaliter terminata, nego; modo extraordinario terminata, concedo, & nego conſequentiam. Atque ut ſolutio explicetur in exemplo argumenti, fatemur quidem ſtare in B. Virgine relationem maternitatis, abſque eo quod ſit in Chriſto relatio realis filii, quæ eſt propria ejus terminatio; ſed negamus eſſe modo ſibi connaturali terminatam;

nam

nam ſecundum naturæ curſum petebat illa maternitas ſuppoſitum creatum, a ſe dependens ſub ratione geniti, proindeque ad ſe viciſſim relatum: iſque erat connaturalis ejus terminus utique relativus. At loco illius ſuppoſiti creati, dependentis, & relati, divinitus ſubſtitutum eſt ſuppoſitum increatum & æternum, quod terminaret generationem illam puriſſimam & conſequenter maternitatem in ea fundatam non ut realiter dependens & relatum; ſed ut ſubrogatum loco ejus, quod debebat dependere, & referri; ideſt, non ut terminus connaturalis, ſed miraculoſus.

Quæres, ſi Chriſtus, ut tenet D. Thomas, non dicit relationem realem filii ad B. Virginem, quomodo poteſt dici realiter Filius B. Virginis, præcipue cum filius ſit aliquid relativum.

Reſpondeo ex S. Thoma 5. Metaph. lect. 17. aliquid dici relative, non ſolum quia refertur ad aliud, ſed etiam quia aliud refertur ad ipſum: Unde aliquis dicitur filius realiter, non ſolum quia refertur ad matrem, vel patrem, ſed etiam quia mater, vel pater realiter refertur ad ipſum, ut ad eum, quem genuit. Cum igitur Chriſtus, licet non dicat reſpectum realem ad Matrem, attamen vere & proprie terminet relationem Matris ſuæ; tanquam genitus ab ea, dicitur realiter & proprie filius ejus. Adde præterea, quod licet Perſona divina Chriſti non referatur realiter ad B. Virginem, attamen ſubrogatur perſonæ humanæ, quæ exigeret ad illam realiter referri; ideoque vere & proprie eſt filius B. Virginis, ſicut eſſet perſona humana, cujus locum tenet, & vice fungitur. At de his uberius Theologi.

Obji. 2. Terminus præcedit relationem: Ergo non eſt quid relativum. Probatur antecedens: Relatio etiam mutua non reſultat, niſi poſito prius termino: Ergo terminus præcedit relationem etiam mutuam.

Reſp. Nego antecedens. Ad probationem diſtinguo antecedens: Relatio non reſultat niſi prius poſito termino, quoad entitatem, concedo; quoad rationem formalem terminandi, nego. Et ſimiliter ad conſequentiam: Terminus præcedit relationem, quantum ad entitatem, concedo; quantum ad formalitatem terminandi, nego. In termino enim duo ſunt diſtinguenda, Entitas termini, & ratio formalis ſub qua terminat; v. g. in filio, entitas filii & ipſa filiatio, ſub qua terminat relationem patris. Licet igitur enitas termini debeat prius natura poni, quam reſultet relatio; attamen ratio formalis, ſub qua terminat, eſt ſimul natura cum ipſa relatione, ut filiatio cum paternitate.

Inſtabis. Specificativum præcedit ſpecificatum: Sed ter-

terminus, ut mox dicetur eſt ſpecificativam relationis: Ergo terminus etiam formaliter ſumptus præcedit relationem.

Reſp. 1. Diſtinguo majorem: Specificativum per modum cauſæ, concedo; ſpecificativum per modum termini, nego. Terminus autem non ſpecificat relationem per modum cauſæ, ſed per modum puri termini.

Reſp. 2. Diſtinguo eandem majorem; Specificativum præcedit ſpecificativum, in aliis rebus, concedo; in relativis mutuis, nego. Cum enim relativa mutua mutuo ſe ſpecificent, non debent ſe præcedere, ſed tantum ſimul eſſe; & hoc patet in divinis relationibus, in quibus Paternitas Divina nullo modo præcedit Filiationem, quæ eſt terminus ejus.

Urgebis. Si filius, formaliter ut filius, eſt terminus paternitatis, ſequeretur, quod pater definiretur formaliter per filium, & filius per patrem: Atqui hoc eſt inconveniens: Ergo; &c. Major patet, nam relatio definitur per ſuum terminum. Minor vero probatur: Quia alias daretur circulus vitioſus, dum pater definiretur, Qui reſpicit filium; & filius, qui reſpicit patrem.

Reſp. Nego minorem. Ad probationem, nego circulum in definitione relativorum eſſe vitioſum; imo eſt neceſſarius, ut dicit Porphyrius c. de Specie. Unde communiter dicitur, *Relativa mutua eſſe ſimul cognitione*; quia mutuo ſe notificant & definiunt; quamvis nec ſit ibi omnino circulus, quia ſcilicet ſe definiunt ſub diverſo reſpectu: nam filius definitur per patrem, ut a ſe reſpectum, pater vero per filium, tanquam reſpiciens ipſum.

SECUNDA CONCLUSIO.

Relatio non mutua non terminatur ad aliquid intrinſece & ſubjective relativum, ſed ſolum relativum extrinſece & terminative.

Concluſio conciliat diverſas Thomiſtarum ſententias circa terminum relationis non mutuæ. Qui enim dicunt, eam terminari ad relativum, intelligendi ſunt de relativo extrinſece, & terminative. Qui vero dicunt, eam non terminari ad relativum, explicandi ſunt de relativo intrinſece & ſubjective Unde ut probetur & explicetur:

Adverte ex D. Thoma 5. Metaph. lect. 17. dupliciter aliquid poſſe dici relativum; Primo ſubjective & intrinſe-

trinſece: Secundo terminative & extrinſece. Relativum intrinſece & ſubjective eſt id, quod habet in ſe relationem. Relativum vero terminative eſt id, quod terminat relationem in alio exſiſtentem. Sicut aliquis poteſt dici dupliciter inimicus: Primo intrinſece, quia odio habet aliquem: Secundo terminative, quia odio habetur: ſicut Chriſtus dicebatur inimicus Judæorum, non quod eos odio haberet, ſed quod ab eis odio haberetur. Hoc poſito dicimus, quod in relationibus non mutuis terminus eſt quid relativum extrinſece & terminative, non intrinſece & ſubjunctive.

Probatur prima pars: Illud non eſt intrinſece relativum, quod caret relatione: Sed terminus relationis non mutuæ caret relatione: Ergo non eſt quid relativum intrinſece. Major patet. Minor probatur: In hoc enim differt relatio non mutua a mutua, quod in ejus termino nullus ſit reciprocus reſpectus.

Neque dicas, non eſſe quidem reſpectum realem, bene tamen reſpectum rationis.

Contra enim eſt: Tum quia reſpectus ille rationis non poteſt eſſe ratio terminandi, ſiquidem relatio realis debet habere terminum realem. Tum quia reſpectus rationis eſt ſolum aliquid ſecundarium, quod ſupponit relationem jam terminatam: unde terminus ille proprie ſumptus non eſt quid relativum, etiam per rationem, niſi fundamentaliter.

Probatur etiam ſecunda pars: Illud eſt relativum extrinſece & terminative, quod terminat relationem: Atqui terminus relationis non mutuæ terminat relationem, ut de ſe patet: Ergo eſt aliquid terminative & extrinſece relativum.

Objicies. Quod opponitur relative, eſt aliquid relativum: Sed terminus relationis, etiam non mutuæ, opponitur ipſi relative: Ergo eſt aliquid relativum.

Reſp. Diſtinguo majorem: Quod opponitur relative eſt quid relativum, intrinſece ſemper, nego; relativum extrinſece, & terminative, concedo. Et conceſſa minore; diſtinguo ſimiliter conſequentiam: terminus relationis eſt aliquid relativum, intrinſece ſemper, nego; terminative, concedo. Solutio patet ex dictis.

ARTICULUS QUINTUS.

Unde ſumatur diſtinctio, tum ſpecifica, tum numerica Relationum.

EXplicata diviſione generica relationum, nunc explicanda eſt ſpecifica & numerica eorum diſtinctio: Circa diſtinctionem ſpecificam relationis triplex eſt ſententia. Prima tenet, Relationes totaliter ſpecificari a fundamento; ſicque unitatem earum ſpecificam ſolum deſumi ex unitate ſpecifica fundamenti. Secunda tenet, eam deſumi tantum a termino. Tertia & communior deſumi ab utroque, ita ut relatio dicatur una ſpecie, quæ habet unicum ſpecie fundamentum & terminum.

CONCLUSIO.

UNitas ſpecifica relationis deſumitur a fundamento ſimul & termino, ſeu ex coaptatione fundamenti cum termino: Diverſitas vero ſpecifica deſumitur ex diverſitate vel fundamenti, vel termini, ita ut variato alterutro varietur relatio.

Probatur prima pars ratione, quam tangit D. Thomas, quodl. 9. art. 5. Ab eodem res deſumit unitatem ſpecificam, a quo deſumit *eſſe*: Sed relatio deſumit ſuum *eſſe* a fundamento ſimul & a termino; Ergo deſumit unitatem ſpecificam ab utroque. Major patet: Siquidem ens & unum convertuntur: quælibet enim res eſt una per ſuam entitatem: unde ab eodem habet, ut una ſit, a quo habet, ut ſit. Minor vero declaratur: Relatio eſſentialiter eſt reſpectus ortus a fundamento ad terminum: Ergo ab utroque deſumit ſuum *eſſe*, a fundamento quidem, ut a cauſa; a termino vero, ut ab eo, quod connotatur; ſeu, ut dicit B. Albertus Magnus, a fundamento, ut ab eo per quod eſt; a termino vero, ut ab eo ad quod eſt.

Confirmatur, præcipue quod deſumat a termino, ex generali principio a D. Thoma ſæpius inculcato: Ea, quæ ordinantur ad aliud, ſpecificantur per ordinem ad aliud: Sed relatio ex natura ſua ordinatur ad terminum: Ergo ſpecificatur per ordinem ad terminum.

Probatur etiam ſecunda pars concluſionis, nempe ad varietatem ſeu termini, ſeu fundamenti, variari ſpeciem relationis: Nam ex communi Philoſophorum axiomate, *Bonum deſumitur ex integra cauſa, malum vero ex quocumque defectu*: Sed unitas ſpecifica eſt quod-

dam

dam bonum, diviſio vero habet quaſi rationem mali: Ergo unitas ſpecifica deſumitur quidem ab unitate fundamenti & termini; diverſitas vero ab alterutrius diverſitate.

Confirmatur. Ut enim ſupra dictum eſt, relatio ſpecificatur a fundamento & termino, ut invicem commenſurantur, ſeu ex coaptatione fundamenti cum termino: Atqui commenſuratio, ſeu coaptatio variatur variato alterutro extremo: Ergo variato ſeu fundamento, ſeu termino, variatur relatio: ut verbi gratia relatio diſſimilitudinis, quam nix dicit ad corvum, & ſimilitudinis, quam dicit ad cycnum, quamvis 'undentur in eodem, ſcilicet in albedine, attamen ſunt diverſæ ſpeciei propter variationem terminorum. Et ſimiliter relatio patris ad filium, & ſimilitudinis adeundem, ſunt diverſa propter diverſitatem fundamentorum quia paternitas fundatur ſupra generationem, ſimilitudo vero ſupra convenientia in figura.

Objic. 1. Unius non poteſt eſſe niſi unicum ſpecificativum. Sed relatio eſt unica & ſimplex: Ergo non poteſt habere niſi unicum ſpecificativum.

Reſp. Fundamentum & terminum non habere rationem niſi unius ſpecificativi; proprie enim ſpecificant relationem, quatenus invicem coaptantur & commenſurantur, ac proinde quatenus ſunt quaſi unum.

Obji. 2. Relatio non ſpecificatur a ſuo oppoſito: Sed terminus eſt oppoſitus relationi: Ergo non ſpecificatur ab ipſo.

Reſp. Diſtinguo majorem: Relatio non ſpecificatur a ſuo oppoſito, ut a cauſante ſpeciem, concedo; ut a terminante, nego. Adde præterea, quod ſpeciale eſt in relativis, ut dependeant a ſuo oppoſito, ideoque poſſunt ab illo ſpecificari. Ut enim advertit D. Thomas qu. 7. de Pot. art. 8. ad 4. oppoſitio relativi eſt omnium minima, in qua unum oppoſitum non removet & deſtruit aliud, [ſicut fit in aliis oppoſitionibus] ſed potius ipſum reſpicit & exigit. Unde ſola oppoſitio relativa locum habet etiam in divinis.

Obji. 3. Unica ſpecie relatio reſpicit duos terminos ſpecie diſtinctos; Ergo non deſumit ſuam unitatem a termino. Probatur antecedens: Relatio filii terminatur ad patrem & matrem: Sed relationes patris & matris videntur ſpecie diſtingui: Ergo, &c.

Reſp. Diſtinguo antecedens: Unica relatio reſpicit duos terminos, inadæquatos, concedo; adæquatos, nego. Nam pater & mater, ſicut ſunt unum totale principium productivum filii, ita conſtituunt unum totalem terminum filiationis.

SE-

SECUNDA CONCLUSIO.

UNitas numerica relationum deſumitur ex unitate numerica ſubjecti: unde in uno ſubjecto non poteſt eſſe duplex relatio ſolo numero diſtincta; ut in uno patre duplex paternitas. Ita Thomiſtæ omnes.

Probatur concluſio ratione generali D. Thomæ: Omne accidens deſumit ſuam unitatem numericam a ſubjecto: Sed relatio eſt accidens: Ergo deſumit ſuam unitatem numericam a ſubjecto. Minor eſt certa: Relatio enim annumeratur inter novem accidentia. Major vero probabitur in Metaphyſica, ubi oſtendemus, accidentia individuari ſubjecto.

Obji. Unus pater poteſt habere plures paternitates ſolo numero diſtinctas: Ergo unitas numerica relationis non deſumitur ex unitate numerica ſubjecti. Probatur antecedens: Ubi ſunt plures termini, ibi ſunt plures relationes: Sed idem pater poteſt habere plures terminos paternitatis, ſcilicet plures filios: Ergo & plures paternitates.

Reſp. Nego antecedens. Ad probationem diſtinguo majorem: ubi ſunt plures termini, formaliter diſtincti, concedo: materialiter ſolum diſtincti, nego. Pluralitas autem filiorum mere materialiter ſe habet reſpectu paternitatis: nam relatio patris præciſe reſpicit filium ſub ratione filii. Quod autem plures participent illam rationem filii, mere materialiter ſe habet: Sicut abſolutio ſacramentalis ſolum reſpicit peccatum cum dolore confeſſum; quod autem unicum, vel plura afferantur peccata, mere materialiter ſe habet reſpectu abſolutionis. Unde ſicut omnia peccata una abſolutione remitti poſſunt, ita & omnes filii una relatione reſpici.

Inſtabis. Multiplicata cauſa multiplicatur effectus: Sed producto novo filio multiplicatur fundamentum cauſans paternitatem, ſcilicet actio productiva: Ergo multiplicatur paternitas.

Reſp. Diſtinguo majorem: Multiplicata cauſa multiplicatur effectus, in ſubjecto capaci illius novi effectus, concedo; in ſubjecto incapaci, nego. Porro qui jam habet paternitatem, incapax eſt novæ paternitatis ſimilis: Unde quantumvis multiplicatur productio filiorum, non multiplicatur paternitas. Sicut quando ferrum eſt ſumme ignitum, quantumvis multiplicetur ignis, non multiplicatur in eo calor, quia jam ipſum habet.

Urgebis. Dum patri tres filios habenti moritur primogenitus, perit relatio ad ipſum: Ergo diſtincta eſt a relationibus aliorum.

Reſp. Diſtinguo antecedens: Perit relatio ad ipſum ut

ut relatio eſt, nego; ut ad ipſum eſt, concedo: Solum enim deſinente primogenito, illa relatio, quæ tres antea reſpiciebat, deſinit reſpicere primogenitum, quia amplius non eſt: cæterum integra manet in ſua entitate, quia ad illam ſatis eſt, ut aliquis ſuperſit.

ARTICULUS SEXTUS.

De Proprietatibus Relationum & coordinatione hujus Prædicamenti.

PRoprietates relationum quinque numerantur ab Ariſtotele. Prima eſt *non habere contrarium*. Nam una relatio non pugnat contra aliam; & relationes diverſiſſimæ in eodem ſubjecto ſe patiuntur. Unde non habent inter ſe contrarietatem, ſed ſolum oppoſitionem relativam, per quam non ſe mutuo deſtruunt, ſicut contraria; ſed ſolum ſeſe mutuo reſpiciunt.

Secunda proprietas eſt *non ſuſcipere magis & minus per ſe*. Non enim relatio creſcit, aut decreſcit ratione ſui, quia ad illam non datur motus, ſed ſolum ratione ſui fundamenti: ut dum paries minus albus dealbatur, fit ſimilior alteri maxime albo, ratione albedinis, quæ augetur.

Tertia proprietas eſt *invicem converti*: Nam unum relativum dicitur ad convertentiam cum alio: v.g. filius eſt patris filius, pater eſt filii pater, dominus eſt ſervi Dominus, & ſervus eſt domini ſervus, &c.

Quarta proprietas eſt, *eſſe ſimul natura*, id eſt, ſimul exſiſtere. Relata enim ita invicem connectuntur, ut unum ſine alio eſſe non poſſit: Ut impoſſibile eſt, ut ſit ſervus ſine domino, & dominus ſine ſervo.

Quinta proprietas eſt *eſſe ſimul cognitione*. Nam impoſſibile eſt cognoſcere unum relativum ſine alio; ut ſervum ſine domino, & dominum ſine ſervo: unde ut ſupra diximus, ſeſe mutuo definiunt & notificant.

Attamen iſtæ tres ultimæ proprietates ſolis relativis mutuis videntur proprie convenire, ut expreſſe dicit D. Thomas de quarta proprietate, qu. 7. de Pot. ar. 8. ad 5. Quia tamen terminus relationis etiam non mutuæ aliquo modo dicitur relativus, extrinſece ſcilicet & terminative in quantum reſpicitur a relatione, ideo quodammodo iſtæ tres proprietates poſſunt accommodari relativis etiam non mutuis, in quantum ſcilicet impoſſibile eſt quod terminus actualiter terminet, niſi actualiter ſit relatio; & ipſa relatio cognoſcitur per ſuum terminum; ipſeque terminus, quantum ad actualem functionem terminandi, cognoſcitur per relationem.

Quantum ad coordinationem hujus Prædicamenti: in primis relatio prædicamentalis eſt ſupremum genus, quod dividitur in relationes primi, ſecundi, & tertii generis; id eſt fundatas in Unitate & Numero, ſeu convenientia & diſconvenientia: Actione & Paſſione; Menſura & Menſurabili. Relatio primi generis dividitur in relationes convenientiæ & diſconvenientiæ. Relatio convenientiæ ſubdividitur in relationes identitatis, æqualitatis, & ſimilitudinis: Relatio vero diſconvenientiæ, in relationes diverſitatis, inæqualitatis, & diſſimilitudinis. Relatio vero inæqualitatis, præcipue in numeris, ſubdividitur in varias ſpecies ſecundum varias proportiones, quæ attenduntur in numeris, ut in relationem duplicis, quadruplicis, &c. de quibus agunt Arithmetici. Relatio ſecundi generis dividitur in relationem fundatam in actione, & relationem fundatam in Paſſione. Relatio tertii generis dividitur in relationem ad menſuram, quæ eſt objectum, & ad menſuram, quæ eſt exemplar. Hæ vero ſpecies poſſunt rurſus ſubdividi in alias, quas recenſere non eſt neceſſe.

QUÆSTIO QUINTA

De Quarto Prædicamento, ſcilicet Qualitate.

QUalitas tribus modis ſumi poteſt 1. Latiſſime, pro eo, quod prædicatur *in quale*: hoc ſenſu Ariſtoteles vocat differentias eſſentiales *Qualitates*, quod prædicentur in quale quid. 2. Paulo ſtrictius, pro eo, quod prædicatur *in quale accidentaliter*, & ſic omne accidens poteſt dici Qualitas. 3. Sumitur ſtrictiſſime pro certo prædicamento accidentis, cujus proprium eſt accidentaliter qualificare, modificare, & diſponere ſubſtantiam. Hoc modo ſumitur hic Qualitas, de qua tria quærimus. 1. Quid ſit. 2. Quotuplex ſit. 3. Quæ ſint ejus proprietates. Et hæc omnia paucis expediemus, quia licet Qualitas ſit vaſtiſſimum omnium prædicamentorum, quæ tamen circa eam & ejus ſpecies difficilia ſunt, pluribus aliis in locis diſcuti ſolent; agendo de habitibus, de virtutibus, & ſcientiis, de alteratione, &c.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid ſit qualitas.

QUalitas definitur ab Ariſtotele, *Accidens, ſecundum quod dicimur quales.* Hanc definitionem, ut minus exactam, multi rejiciunt: nam *quale* non videtur notius qualitate. Sed conſiderandum cum D. Thoma O. uſc. 44. quod ſuprema genera non poſſunt ita exacte definiri, præcipue Qualitas, quæ tam varias res tum ſpirituales, tum corporeas ſub ſe continet, ut vix reperiri poſſit aliqua notio, quæ rebus adeo diverſis aptari poſſit: Unde Ariſtoteles quærens aliquid commune omnibus qualitatibus, id ſolum reperit, quod omnes afficiant ſubſtantiam per modum qualificativi; ideoque definivit Qualitatem, Accidens, ſecundum quod ſubſtantia dicitur qualis. Nec mirum eſt, res univerſaliſſimas per aliquid ſui definiri; nam in Metaphyſica omnes definiunt Ens, id, quod habet *eſſe*, & tamen *eſſe* non videtur notius, quam Ens. Addit D. Thomas, quod concreta ſunt nobis notiora, quam ſint abſtracta: ſiquidem cognitio ſenſibilis, a qua originatur cognitio intellectualis, non fertur niſi ad concreta, quæ proinde ſunt nobis notiora: unde Ariſtoteles definit Qualitatem per ſuum concretum, tanquam per aliquid notius.

Verum qualitas exactius definiri poteſt cum D. Thoma 1. p. 2. q. 49. ar. 2. Accidens modificativum, ſeu diſpoſitivum ſubſtantiæ in ſe ipſa.

Explicatur definitio. Per *Accidens* aſſignatur id, in quo Qualitas convenit cum aliis prædicamentis accidentalibus: cæteræ vero particulæ exprimunt id, in quo differt ab illis. Proprius enim character Qualitatis eſt accidentaliter determinare & modificare ſubſtantiam, cujus ſignum eſt, quod ſi mutemur ſecundum alia accidentia, ut ſecundum Quantitatem, dum augemur; aut ſecundum relationem, quam de novo acquirimus; aut ſecundum ſituationem, &c. non dicimur propterea *alterati & diverſi*; bene tamen ſi mutemur ſecundum Qualitatem, ut ſi quis demutet colorem, vel figuram, vel mores, &c. dicitur *alter*. Unde ſicut differentiæ eſſentiales determinant & modificant eſſentialiter genus, ideoque dicuntur aliquando *Qualitates ſubſtantiales*; ita quoque illud accidens, quod modificat, exornat, determinat, & diſponit ſubſtantiam, dicitur *Qualitas accidentalis*, quæ proinde recte definitur, Accidens modificativum, ſeu determinativum ſubſtantiæ in ſe ipſa.

Di-

Dices. Etiam Quantitas modificat ſubſtantiam, inquantum illam extendit: Ergo iſta definitio non convenit ſoli Qualitati.

Reſp. Nego, quod Quantitas proprie modificet ſubſtantiam: illam enim extendit præciſe, in quantum tribuit ei partes diverſimode modificatas. At vero Qualitas ſuperveniens tali, vel tali modo diſponit iſtas partes, eas figurando in modum trianguli, vel quadranguli: unde modificare ſubſtantiam, & partes ejus proprie convenit ſoli Qualitati.

ARTICULUS SECUNDUS.

Quotuplex ſit Qualitas.

QUatuor veluti paria ſpecierum Qualitatis vulgo aſſignantur. Primum eſt *Habitus & Diſpoſitio*: Secundum *Potentia & Impotentia*: Tertium *Paſſio & patibilis Qualitas*: Quartum *Forma & Figura*.

Probatur bonitas hujus diviſionis ex Thoma 1.2.q 49. art 2. Tot ſunt ſpecies Qualitatis, quot modis ſubſtantia diſponi poteſt in ſe ipſa: Sed diſponi poteſt quadrupliciter: Ergo quatuor ſunt ſpecies qualitatis. Major patet: Nam Qualitas eſt accidens diſpoſitivum ſubſtantiæ. Minor probatur: Vel enim ſubſtantia diſponitur, ut bene, aut male ſe habeat: & ſic conſtituitur prima ſpecies qualitatis, ſcilicet Habitus & Diſpoſitio: Vel diſponitur ſecundum *operari*, ut fortiter, aut languide agat, vel reſiſtat, & ſic eſt Potentia, & Impotentia: Vel diſponitur ſecundum motum phyſicum, in quantum per illum novo modo ſe habet; & ſic eſt tertia ſpecies, ſcilicet Paſſio & Patibilis qualitas: Vel demum diſponi poteſt ſecundum partes quantitativas, & ſic eſt Forma & Figura. Sed ut ejuſmodi ſpecies accuratius explicentur, de illis agemus ſingulis paragraphis.

§. I.

De Habitu & Diſpoſitione.

DEfinitur in genere hæc prima ſpecies, Qualitas determinans ſubjectum ad bene, vel male ſe habendum in ſe, vel ad operationem.

Explicatur. Plerumque ſubjectum eſt indifferens, ut bene, vel male ſe habeat, tum in eſſe, tum in operando. Ut corpus indifferens eſt, ut ſit ſanum, vel ægrum; Anima, ut ſit ſancta per gratiam, aut maculata per peccatum; Intellectus, ut ſit ſciens, vel errans; Voluntas; ut ſit

prava, vel bona: Manus, ut ſit perita ad pingendum, vel imperita: Et ideo ejuſmodi ſubjecta indigent qualitate determinante ad bene, vel male ſe habendum. Sic virtus determinat voluntatem, ut bene ſe habeat; vitium vero, ut male ſe habeat: Sic Scientia diſponit intellectum ut bene ſe habeat circa veritatem; Error autem, ut male: Sic gratia diſponit corpus, ut bene ſe habeat; ægritudo, ut male: Sic habilitas pingendi diſponit manum: ut bene ſe habeat circa ejuſmodi opus; imperitia vero, ut male. Sic gratia diſponit animam, ut bene ſe habeat; Charitas voluntatem, Fides intellectum, & cætera hujuſmodi, conſtituunt hanc primam ſpeciem.

Dividitur hæc prima ſpecies in Habitum & Diſpoſitionem: Quo in loco *Habitus* ſumitur, non pro veſte, aut poſſeſſione, ſed pro ea affectione, ſecundum quam res bene & male ſe habere dicitur; ut dum quæritur, quomodo aliquis ſe habeat, reſpondemus, bene vel male ſe habere. Hoc poſito.

Explicatur diviſio. Qualitas determinans ad bene, aut male ſe habendum, vel firmiter adhæret ſubjecto, ac principiis immobilibus nititur; vel leviter afficit ſubjectum, ac minus firmis nititur principiis. Si primum, tum vocatur Habitus: Si ſecundum, dicitur Diſpoſitio.

Hoc totum declaratur inductione. Sic enim videmus, ſanitatem & morbum habere inſtabilia principia, nempe concordiam humorum, quæ facile turbari poteſt. Sic etiam in ſpiritualibus ſuſpicio, dubium, opinio, & alia ejuſmodi, levibus & facile mobilibus fundamentis innituntur; unde facile removeri poſſunt a ſubjecto. Hæ omnes qualitates ſunt diſpoſitiones; quod idem dicendum de habilitate, quæ eſt in manu ad pingendum, ſcribendum, pulſandam cytharam, & aliis corporalibus diſpoſitionibus, quæ cum fundentur in corpore facile alterabili, facile quoque deperdi poſſunt. At vero Fides Divina, Scientia, Virtus, Gratia, & alia ejuſmodi firmiſſimis principiis innituntur; ut fides nititur teſtimonio Dei; Scientia principiis neceſſario veris: Virtus bono honeſto, quod eſt immutabile: Gratia Divino influxu, &c. Unde quantum eſt de ſe, iſtæ qualitates firmiſſime ſunt, ideoque vocantur *Habitus*.

Hinc definitur Habitus, Qualitas difficile mobilis, determinans ad bene, vel male ſe habendum. Diſpoſitio vero, Qualitas facile mobilis, determinans ad bene, vel male ſe habendum.

Porro cum ſubſtantia poſſit determinari ad bene, aut male ſe habendum, tum ad *eſſe*, tum ad *operari*; hinc dividuntur Habitus [& idem dicendum de Diſpoſitionibus] in entitativos & operativos.

Ha-

Habitus entitativi ſunt, qui determinant ſubſtantiam, ut bene, aut male ſit: Sic ſanitas & ægritudo in corpore; pulchritudo & deformitas in vultu; gratia & peccatum in anima, determinant hujuſmodi ſubjecta, ut bene, vel male ſe habeant. Habitus operativi ſunt, qui determinant potentias ad bene, vel male operandum: Sic ſcientia & error in intellectu; virtus & vitium in voluntate; habilitas, vel inhabilitas in membris corporeis, hæc ſubjecta determinant, ut bene, vel male ſe habeant ad operandum.

Quæres, an Habitus & Diſpoſitio eſſentialiter differant. Reſp. cum S.Th.1.2.q.49.ar.2 ad 3. Habitum proprie dictum differre a diſpoſitione proprie dicta, ut ſpeciem a ſpecie, proindeque eſſentialiter. Nam Habitus proprie dictus eſt, qui ex natura ſua nititur principiis difficile mobilibus: Contra Diſpoſitio, quæ nititur ex natura ſua principiis facile mobilibus: Ergo ex eſſentia ſua differunt.

Attamen fieri poteſt, ut Habitus ex eſſentialibus principiis difficile mobilis, per accidens, propter infirmitatem ſubjecti, ſit ab eo facile mobilis; & contra ſæpe fit, ut qualitas ex natura ſua facile mobilis, quæ proinde eſſentialiter pertinet ad Diſpoſitionem, ita firmetur in ſubjecto, ut difficile ab eo dimoveri poſſit. Unde Habitus nonnunquam induit ſtatum Diſpoſitionis, & Diſpoſitio modum ac ſtatum Habitus. Sic charitas, fides, ſpes, gratia, ſi principia, quibus nituntur, ſpectes, nempe Dei bonitatem, protectionem, atque veracitatem, & Spiritum ſanctum, a quo infunditur, firmiſſima ſunt, & tamen ob humani arbitrii inconſtantiam ac flexibilitatem modicæ tentationis fletu nimium ſæpe in nobis extinguuntur. Similiter ſcientia & virtus habent principia ex ſe immobilia, nempe veritatem & honeſtatem; & tamen utraque in tyrone inſtabilis eſt & facile mobilis: Contra erroris, opinionis, vitii principia ſunt ex ſe inſtabilia: & tamen longo uſu, ac pertinacia ita firmari aliquando poſſunt, ut vix unquam dimoveri poſſint, ut videre eſt in hæreticis & peccatoribus induratis.

§. II.

De ſecunda ſpecie Qualitatis, ſcilicet Potentia & Impotentia.

HÆC ſecunda ſpecies qualitatis in genere definitur, Qualitas diſponens ſubſtantiam ad agendum, vel reſiſtendum: ſeu, quod idem eſt, Principium proprium agendi, vel reſiſtendi.

In primis dicitur *Qualitas diſponens ſubſtantiam*, per quod convenit cum aliis ſpeciebus: additur *ad agendum*, vel *reſiſtendum*, per quod differt ab illis. Proprium enim potentiæ eſt ſimpliciter retribuere vim agendi, aut reſiſtendi. Habitus vero operativi ſupervenientes non dant ſimpliciter vim agendi, ſed determinant præexſiſtentem potentiam agendi, ut bene, vel male ſe habeat: ut juſtitia non dat poſſe velle, ſed potentiam volendi quam ſupponit, rectificat circa bonum alienum, ut non deordinate feratur ad ipſum. Similiter fides non dat intellectui facultatem cognoſcendi, ſed ſolum potentiam intellectivam elevat ad cognoſcenda ſupernaturalia.

Dividitur vero in duo membra, ſcilicet Potentiam, & Impotentiam. Siquidem Qualitas diſponens ad agendum vel reſiſtendum, aut eſt fortis, aut eſt languida: Si ſit fortis, ut viſus in juvene, durities in adamante, dicitur *potentia*: Si vero ſit languida, ut mollities in cera, fragilitas in vitro, viſus in ſene, dicitur *impotentia*, id eſt, debilis potentia. Ex quo patet hanc diviſionem non eſſe proprie in diverſas ſpecies, ſed in diverſos ſtatus; ut ſi quis divideret hominem in puerum & virum. Sicut enim puer evadit vir, ita impotentia firmari poteſt, & fieri Potentia, aut contra. Sic facultas progreſſiva, quæ in puero eſt impotens propter mollitiem nervorum & muſculorum, ex nimia cerebri humiditate provenientem, creſcente puero, digeſto abundantiore humido, roboratis nervis & muſculis, fit Potentia: contra vero Potentia videndi fortis in juvene, vigore hebetato langueſcit in ſene, fitque Impotentia.

§. III.

De tertia ſpecie Qualitatis, ſcilicet Paſſione, & Patibili Qualitate.

Nomen *Paſſionis* diverſimode ſumitur. 1. Pro proprietate eſſentiam conſequente: ſic dicimus, lucem eſſe paſſionem Solis, & duritiem Adamantis. 2 Pro receptione cujuslibet effectus; & ſic conſtituit ſextum prædicamentum, de quo infra. 3. Specialiter ſumitur pro receptione alicujus afflictivi: ſic Chriſtus dicitur propter nos duram paſſionem ſubſtinuiſſe. 4. Sumitur pro motibus appetitivis, quibus animal fertur ad bonum, & fugit malum: ſic amor, odium, ira, &c. dicuntur *Paſſiones*. 5. Demum ſumitur pro qualitate alterationem cauſante, vel conſequente; & in hoc ſenſu modo eam ſumimus. Unde hæc tertia ſpecies qualitatis definitur, *Qualitas alte-*

alterationem ſenſibilem cauſans, vel ab alteratione ſenſibili cauſata.

Explicatur definitio. Ut qualitas cum cæteris ſpeciebus convenit, differt per alias particulas. Nam qualitatum hujus ſpeciei proprium eſt, ut vel inducant, vel conſequantur alterationem, quæ ſenſu percipitur, ſeu ut ſenſum afficiant & immutent: ſic calidum & frigidum tactum immutant atque in rebus talem alterationem inducunt, quæ ſenſu facile deprehenditur: item ſonus, odor, ſapor, color, lux, ſiccitas, humiditas, &c. Itaque tota ſpecies ejuſmodi ſenſibilium qualitatum ſub hac ſpecie continetur.

Porro hujuſmodi qualitates ſi cito tranſeant, ut pallor ex metu, rubor ex verecundia cauſatus, dicuntur *Paſſiones*. At ſi permanenter inſunt, ut pallor ex melancholica complexione cauſatus, rubor ex ſanguinea, caliditas ex bilioſa, dicuntur Patibiles qualitates.

Quod vero quæri poſſet, an Paſſio, & Patibilis qualitas ſint ſpecies qualitatis eſſentialiter inter ſe diverſæ?

Id facile ſolvitur. Nam conſtat, ſolum accidentaliter ab invicem differre, quatenus ſcilicet cauſæ, a quibus in ſubjecto producuntur, illud magis, aut minus alterant. Unde idem numero pallor, qui a metu, aut morbō inductus, eſt paſſio tranſiens, facile poteſt evadere in patibilem qualitatem, ſi metus, aut morbus ita ingraveſcat, ut complexioni durabilem quandam inferat alterationem.

Obſervandum hic, quod aliquando una qualitas videtur pertinere ad duas ſpecies, eo quod participet aliquid de ratione conſtitutiva utriuſque ſpeciei: ut calor eſt virtus activa ignis, ſicque videtur pertinere ad ſecundam ſpeciem, ſcilicet Potentiam; & præterea cauſat alterationem, ſicque videtur pertinere ad tertiam ſpeciem. Sed tunc conſiderandum, quid ſit primarium & eſſentialius in tali qualitate; & ſecundum id debet ei aſſignari ſpecies; ſic in calore videtur eſſentialius, quod ſit qualitas alterativa, ideoque eſſentialiter pertinet ad tertiam ſpeciem, licet etiam ſit principium agendi in igne, & videatur induere naturā Potentiæ: contra vero facultas nutritiva, licet cauſet alterationē in cibis, ſicq; videatur pertinere ad tertiam ſpeciem qualitatis; attamen principaliter ordinatur ad agendum, ideoque pertinet eſſentialiter ad ſecundam ſpeciem, ſcilicet Potentiam.

§. IV.

De quarta ſpecie Qualitatis, ſcilicet Forma & Figura.

FOrma tripliciter ſumitur. 1. Pro actu ſubſtantiali materiam primam informante, de quo initio Phyſicæ: ſic anima dicitur forma viventis. 2. Pro quocunque actu ſive accidentali, ſive ſubſtantiali: ſic albedo, virtus, ſcientia, dicuntur formæ accidentales. 3. Pro qualitate ex diſpoſitione partium quantitatis reſultante: ſic dicitur forma vultus, forma manus, &c. In hoc tertio ſenſu modo ſumitur. Similiter Figura aliquando ſumitur pro imagine; ſic Chriſtus dicitur figura ſubſtantiæ Patris Æterni: aliquando vero prout idem fere eſt, ac forma, ideſt pro qualitate ex partium diſpoſitione reſultante: ut cum dicimus, ceram habere figuram rotundam, triangularem, aut quadratam Sic modo ſumitur: unde.

Definitur quarta ſpecies, *Qualitas reſultans ex diverſa diſpoſitione partium quantitatis*. Partes enim quantitatis ſunt de ſe indifferentes, ut diverſimode diſponantur, ut in modum pyramidis, vel trianguli: Illa igitur qualitas, per quam tali, vel tali modo diſponuntur & terminantur, dicitur *Forma*, vel *Figura*. Alio modo definiri poteſt Forma, & Figura, *Terminus quantitatis*: nam ex terminatione quantitatis conſtituitur Figura. In rebus artificialibus ejuſmodi diſpoſitio, ſeu terminus partium quantitatis, dicitur *Forma*, ut forma domus, forma navis: in rebus vero naturalibus dicitur *Figura*, ut figura hominis, figura bovis, &c. quamvis ſæpe in utroque ſenſu indifferenter uſurpentur. Ariſtoteles utrumque nomen retulit, quia utroque modo ſolemus exprimere hanc qualitatem ex diſpoſitione partium reſultantem.

ARTICULUS TERTIUS.

De Proprietatibus Qualitatis, & ejus Coordinatione.

TRes qualitatis proprietates enumerat Ariſtoteles. Prima eſt, *quod Qualitas habeat contrarium*: proprium enim eſt qualitatum invicem pugnare, ſeque mutuo de ſube-

ſubjecto deturbare: ſic calor expellit frigus, vitium virtutem, morbus ſanitatem. Attamen non omnes qualitates habent contrarium, ut patet, de figuris de luce, &c.

Secunda proprietas eſt *ſuſcipere magis & minus*: ſiquidem qualitates poſſunt intendi & remitti, ſicut, modicus calor creſcit, & fit major, & magnus calor minuitur. De hac intenſione & remiſſione agetur tertia parte Phyſicæ. Attamen non omnes qualitates capaces ſunt illius viciſſitudinis: nam figuræ, & potentiæ naturales non intenduntur.

Tertia proprietas eſt *fundare ſimilitudinem & diſſimilitudinem*: quæ enim conveniunt in qualitate, dicuntur *ſimilia*; quæ vero diſconveniunt, dicuntur *diſſimilia*.

Quantum ad coordinationem hujus Prædicamenti, Supremum genus eſt qualitas, quæ dividitur in quatuor ſpecies enumeratas, & explicatas. Prima ſpecies dividitur in Habitum & Diſpoſitionem. Habitus alius eſt a Deo infuſus, alius a nobis acquiſitus.

Habitus a Deo infuſus continet ſub ſe Gratiam, Fidem, Spem, Charitatem, Dona Spiritus ſancti, Lumen gloriæ, Lumen propheticum, & alias ſupernaturales virtutes.

Habitus acquiſitus alius eſt intellectualis, alius moralis, ſeu in appetitu reſidens. Habitus intellectualis dividitur in intelligentiam, Sapientiam, Scientiam, Prudentiam & Artem. Habitus moralis dividitur in bonum & malum: Bonus in varias virtutes, ut Juſtitiam, Temperantiam, Fortitudinem, & alias ſub iſtis contentas: Malus dividitur in varia vitia, ſi tamen vitia ſint annumeranda inter habitus; proprie enim videntur eſſe ſolum diſpoſitiones, eo quod inſtabilibus principiis nitantur, ſcilicet paſſionibus, & bonis fallacibus.

Diſpoſitio autem dividitur in corporalem & ſpiritualem. Corporalis in operativam, & non operativam. Operativa continet ſub ſe varias habilitates, ut ſaltandi, pingendi, ſcribendi, &c. Non operativa continet ſub ſe pulchritudinem, deformitatem, ſanitatem, morbos, &c. Diſpoſitio ſpiritualis continet ſub ſe opinionem, fidem humanam, ſuſpicionem, & alias qualitates facile mobiles.

Secunda ſpecies, ſcilicet Potentia & Impotentia, dividitur in Potentiam agendi & reſiſtendi. Potentia activa dividitur in Immanentem, id eſt, cujus opus manet intra principium, a quo producitur; & Tranſeuntem, ideſt, cujus opus tranſit ad extra. Potentia immanens dividitur in Vegetativam, Cognoſcitivam, & Appetitivam. Vegetativa ſubdividitur in Generativam, Nutritivam, & Augmentativam. Cognoſcitiva vero in intellectum, & Senſum. Appetitiva tandem in

Voluntatem & Appetitum ſenſitivum, &c. de quibus exactius agetur in libris de Anima. Potentia vero reſiſtendi continet ſub ſe durum, molle, ſolidum, fragile, &c. quidam reponunt ſpecies intentionales ſub hac ſecunda ſpecie: Melius tamen reducuntur ad primam, quia complent potentias cognoſcitivas, ut eas determinent ad bene, vel male operandum, quod eſt proprium primæ ſpeciei qualitatis.

Tertia ſpecies, ſcilicet Paſſio & Patibilis qualitas, dividi poteſt in quinque Senſibiles qualitates, ſcilicet Colorem, Odorem, Sonum, Saporem, & Tangibiles qualitates, ut ſunt frigus, calor, &c. nam ſecundum iſta quinque genera qualitatum fieri videtur alteratio, vel phyſica in corporibus, vel intentionalis in ſenſibus noſtris. Hæ vero qualitates ſubdividuntur in varias alias, ut in varias Calores, Sapores, &c.

Quarta ſpecies, ſcilicet Forma & Figura, dividitur in Planam & Solidam. Figura Plana dividitur in Angularem & Circularem. Circularis perfecta unius ſpeciei eſt; imperfectæ variæ ſunt ſpecies, Ovalis, Lenticularis, &c. Figura Angularis dividitur in Triangularem, ſeu Trigonam & Polygonam, ſeu quæ pluribus quam tribus angulis conſtat, ut Quadrangularis, Quinquangularis, &c. Triangulus dividitur vel ratione Laterum, vel ratione Angulorum: ratione Laterum dividitur in Iſopleuron, cujus tria latera æqualia ſunt: Iſoſcelem, cujus duo tantum æqualia ſunt; & Scalenon, cujus tria latera ſunt inæqualia: ratione Angulorum dividitur in Oxigonum, cujus tres anguli acuti; Rectangulum, cujus unus Angulus rectus eſt: & Ambligonum, cujus unus Angulus obtuſus eſt. Quadrangularis Figura dividitur in quadratum, cujus latera æqualia & anguli recti; Rhombum, cujus latera æqualia ſunt, ſed anguli inequales; Rhomboidem, quæ neque æquilatera, neque æquiangula eſt, & alias plures Figurarum ſpecies. Figura ſolida dividitur in eam, quæ caret angulis, ſub qua continentur Sphærica, Ovalis, Cylindrica, Lenticularis, & aliæ; & Angularem, ſub qua continentur Cubica, Pyramidalis, & alia, de quibus Geometræ.

QUÆ-

QUÆSTIO SEXTA.

De ſex aliis Prædicamentis.

SEX alia prædicamenta brevius perſtringi ſolent, quod eorum pleraque vix ullius uſus ſint; alia vero, ut Actio & Paſſio, in Phyſica uberius explicentur. Quæri poſſet in genere, in quo conſiſtunt. Scotus & plerique alii cenſent, eſſe relationes: ſed ſi relationes ſint, cur diſtincta a relatione prædicamenta conſtituunt? Deinde non conſiſtunt in *eſſe ad*, ut relatio, ſed in aliquo alio, ut Actio in *eſſe ab*, Paſſio in *eſſe in*, Situs in partium diſpoſitione, &c. itaque relationes non ſunt. Alii cenſent, eſſe denominationes extrinſecas; ſed ſi eſſent, novum genus rei, proindeque nec prædicamentum, conſtituerent. Neq; enim denominationes *viſi, amoti, cogniti*, ſpeciem prædicamenti conſtituunt, ſed ad formarum, a quibus petuntur, prædicamenta reducuntur. Si ergo Ubi, quando, &c. nihil ſunt, quam denominationes ductæ a Loco & Tempore, ad idem prædicamentum pertinebunt, ad quod Locus & Tempus pertinet. Unde alii veroſimilius putant, eſſe modos rebus ipſis intrinſecos, licet ab aliquo exteriori pendeant; ut *Ubi* eſt aliquis modus afficiens rem ex eo, quod ſit in loco. Ita innuere videtur S. Thomas 1.2.q.49. art.1. Verum non ſunt tanti, ut pro illis acrius contendamus. At quod utilius fuerit, eorum occaſione primum aliquid in genere de Modis dicemus. Tum ſingula ea prædicamenta paucis expediemus.

ARTICULUS PRIMUS.

De Modis, & eorum diſtinctione a Rebus Modificatis.

MOdi nomen adeo vagum eſt, & varie ſumitur, ut vix una definitione figi poſſit. Sumitur latiſſime pro omni eo, quod rem determinat ad aliquam eſſendi rationem. Hoc ſenſu non ſolum accidentia, ſed & forma, ac differentia eſſentialis dici poſſunt *Modi*: determinant enim ad quandam eſſendi rationem. Sumitur ſpecialius Modus pro mediocritate, ſeu ſtatu inter extrema media; Quo ſenſu dixit S. Auguſtinus 4. ſuper Geneſ ad literam c.3. *Modus eſt, quem menſura præfigit.* Et Horatius præclare:

Eſt modus in rebus, certi ſunt denique fines,
Quos ultra citraque nequit conſiſtere rectum.

Verum neque tam lato, neq; tam ſtricto ſenſu hic Modus ſumitur:ſed pro eo,quod non tam novam rem affert, quam rei novum quendam ſtatum. Atque ſic *Res* diſtinguitur a Modo, ut Res ſit inſignior quædam entitas, ſive ſubſtantialis, ut forma & materia, ſive accidentalis, ut calor,frigus,virtus,quantitas,&c. Modus vero ſit aliquid minutius,quo res iſtæ aliter & aliter ſe habent, ut ſegnities & velocitas non ſunt motus ipſe,aut virtus movens; ſed modus ſecundum quem virtus illa & motus aliter & aliter ſe habent. Aliqui diſtinguunt Modos ab accidentibus,quod accidens a Deo conſervari ſine ſubjecto poſſit,non item Modus.At quis ſcit,num etiam Deus Modos ſeorſim a ſubjectis conſervare poſſit?neque enim noſtrum eſt terminos divinæ potentiæ præſcribere. Alii dicunt, Modum eſſe, qui nihil affert ſubjecto præter ſe ipſum;ut curvitas ramo nihil tribuit,niſi eſſe curvum;at vero Accidens,aliquid aliud a ſe tribuit,nempe vim & energiam quandam, ut calor igni non ſolum tribuit eſſe calidum, ſed etiam vim calefaciendi,diſſolvendi, &c. Verum nec omnia forte accidentia præter ſe aliquid ſubjecto tribuunt; nec deſunt ex modis, qui aliquid energiæ rebus afferant,ut calor intenſior plura poteſt, quam debilior. Alii contendunt,omnia accidentia eſſe Modos: ſed hi fere de voce litigant: Nos enim nomine *Modi* non intelligimus inſigniora accidentia, ſed quiddam minus, cujus adventu res inſigniores, atque inter alias ipſa accidentia,aliter & aliter ſe habent.

*H*ac poſita Modi notione, nunc dicendum de ejus a re modificata diſtinctione.Quidam cenſent, nullum Modum a rebus diſtingui.Quidam fere Modos omnes a rebus realiter diſtinctos volunt. Inter hæc extrema diſtinguendum.

Modorum enim quidam ſunt Poſitivi, ut velocitas in motu, intenſio in calore; quidam negativi, qui ſcilicet formaliter negationem potius important, ut finitudo & brevitas in linea important ejus quantitatem cum negatione ulterioris extenſionis. Rurſus Modorum poſitivorum alii ſunt penitus extrinſeci,qui nihil in re ponunt, ſed aliquid circa rem, ut columna fit mihi dextra vel ſiniſtra ſine ſui mutatione, præciſe quia ego ad illam ſitum mutavi. Alii vero ſunt intrinſeci,qui ſcilicet aliquid in re ipſa dicunt,ut Figura eſt in re figurata,Paſſio in re patiente, Ubicatio in re ubicata. Modorum intrinſecorum aliqui ſunt abſoluti,qui ſcilicet aliquid in re dicunt

abſque

abſque reſpectu ad aliam: ut duratio in re durante; alii ſunt connotativi, qui aliquid in re ipſa dicunt, ſed cum connotatione alicujus extrinſeci, ut *comburere* in igne dicit virtutem, quæ in igne eſt; non præciſe ſecundum ſe, ſed ut connotat effectum in re combuſta per eam productum. His poſitis.

Primo evidens eſt, modos negativos non importare in re ipſa aliquid ab ea diſtinctum, ſed ſolum negationem alicujus a re diſtincti: ſic calor, dum ex vehementi fit languidus, novo modo ſe habet; non quod illi aliquid ſit additum, ſed potius ab eo detractum.

Secundo conſtat, modos extrinſecos importare aliquid diſtinctum a re; non tamen in re, ſed circa rem: ut paries ex non viſo fit viſus, oculo circa illum mutato.

Tertio conſtat, modos connotativos aliquid itidem importare a re diſtinctum, nempe connotatum: ut ignis calefaciens connotat aliquid ab igne diſtinctum, nempe calorem ab igne in ligno productum.

Itaque ſolum quæſtio circa duo remanet. 1. An modi connotativi præter extrinſecum, quod importat, aliquid dicant in re ab ea diſtinctum. 2. An modi abſoluti intrinſeci aliquid itidem diſtinctum rebus adjiciant.

PRIMA CONCLUSIO.

Si res ex ipſa aliam connotet, modus connotativus nihil in re ab ea diſtinctum ponit.

Concluſio eſt evidens. Nam quod ex ſe tale eſt, alio non eget, ut tale ſit; ergò ſi res ex propria entitate ſit connotativa alterius, connotativus modus non eſt aliquid in re ab ea diſtinctum. Sic reſpectus ſcientiæ ad objectum non eſt aliquid a ſcientia diſtinctum: nam ex ſua natura ſcientia eſt ad objectum; & generaliter omnes relationes tranſcendentales ſunt a rebus indiſtinctæ. Eo principio docebimus in Phyſica, modum unionis non diſtingui a materia & forma, quia per ſe forma eſt actus materiæ, ideoque ut illam actuet, in quo conſiſtit unio, ſatis eſt, ut detur materiæ.

SECUNDA CONCLUSIO.

Si modus connotativus in ipſa rei natura non includitur, eſt aliquid in re ab ea diſtinctum.

Probatur concluſio. Quod non eſt ex ſe tale, indiget aliquo, ut tale fiat: Si ergo res aliqua ex ſua natura non ſit connotativa alterius, impoſſibile eſt, ut eam realiter connotet abſque aliquo ſibi addito. Ob hanc ratio-

nem prædicamentales relationes a rebus abſolutis diſtinctas eſſe cenſemus, quod in earum eſſentia non includantur. Eadem de cauſa, ſi ſex prædicamenta ſint, ut videtur, rebus intrinſeca, ſunt modi iis additi: non enim res ex ſua natura eſt in tali, Ubi, Situ, Quando, &c.

Fateor tamen, non facile diſcerni, qui modi reſpectivi ſint intrinſeci, & an res ex ſua entitate aliam connotet. Hinc natæ ſunt illæ quæſtiones de diſtinctione relationum a fundamento, ac de ſex reliquis prædicamentis, item de diſtinctione modi unionis ab extremis unitis, quas forte fuſius perſequi ſatis inutile eſt. Nos tamen, ſi quas uſus celebres fecit, ſuis in locis non omittemus.

TERTIA CONCLUSIO.

Modi poſitivi abſoluti, qui eſſe & non eſſe poſſunt in re modificata, realiter ab ea diſtinguuntur, eique aliquid reale adiiciunt.

Concluſio adeo evidens eſt, ut mirum ſit aliter quibuſdam videri. Nam etſi de modis illis intimis, qui a re ſeparari nequeunt, ut de exſiſtentia, dubium aliquod eſſe poſſit; at certe per ſe notum eſt, eos, qui rebus adventitii ſunt, & eas in ſe ipſis realiter immutant, ab illis diſtingui, & aliquid ipſis addere, ex eo quidem quod diſtincti ſint; non enim evidentius argumentum diſtinctionis eſt, quam quod unum ſine alio eſſe poſſet; ergo modi, ſine quibus res eſſe poteſt, non ſunt ipſa res, ſed aliquid ab ea diſtinctum. Quod vero rei afferant aliquid reale, ex eo conſtat, quod res iis affecta aliter in ſe ipſa ſe habeat: nam ſi rei nihil reale accidat, aliter re ipſa non ſe habet, ut per ſe notum eſt, ut ſi nihil omnino addatur calori, in ſe intenſior non erit.

Reſpondent quidam, ad realem diſtinctionem ſatis non eſſe, ut res ſine modo exſiſtere poſſit; ſed exigi præterea, ut modus itidem ſine re eſſe poſſit, ſaltem divinitus. Quod cum fieri nequeat, ut intenſionem caloris eſſe ſine calore, motum ſine re mota; inde colligunt, hos & ſimiles modos a rebus non diſtingui.

Sed hanc conditionem gratis apponunt. Nam præter quam non ſatis conſtat, poſſint ne hi modi ſine rebus a Deo conſervari, ad diſtinctionem ſatis eſt, ut unum extremorum eſſe poſſit ſine alio. Porro quod aliud viciſſim non poſſit eſſe ſine illo, arguit ſolum neceſſariam ab eo dependentiam: unde plura eſſe non poſſunt ſine rebus, a quibus tamen diſtinguuntur; ut materia eſſe nequit ſine aliqua forma, actus vitalis ſine principio vitali, effectus ſine aliqua cauſa; & tamen materia ab omni forma, actus

vitalis a principio ſuo, effectus a ſuis cauſis diſtinguitur. Itaque, quod modus eſſe nequeat ſine re modificata, non eſt, quod ab ea non diſtinguatur, ſed quod ab ea neceſſario pendeat.

Reſpondent alii, modum realiter quidem diſtingui a re modificata, ſi ab ea ſeparari poſſit; at non propterea afferre rei aliquam entitatem ab ea diſtinctam, ſed ſolum dicere ipſam rei entitatem ut aliter ſe habentem, quam ſi Modo illo careret.

Verum hi vel ludunt in verbis, vel ſibi contradicunt; nam implicat, rem aliter ſe habere, ſi nihil ei accedat; ergo ſi modus nihil ſit præter rem ipſam, non aliter ſe habebit adventu modi, immo nec adveniet rei, ſi nihil ſit præter eam: nam quod nihil eſt, non advenit. At inquiunt: Modus non eſt nihil, nec entitas a re diſtincta; ſed aliquid medium inter nihil & rem, nempe aliquid modale: ſed ſi ſit aliquid modale, aliquomodo eſt aliquid; ergo dum additur modus rei, aliquid ipſi additur. Quo vero nomine vocent illud aliquid, parum re ert; quæſtio ſolum erit de nomine. Nos entitatem, ſeu realitatem modalem vocamus; quod entitas & realitas ſint nomina ita generalia, ut quidquid in rebus datur, ſub his contineatur.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Actione & Paſſione.

De his rurſus agemus in Phyſica. Interim advertendum eſt, in effectu tria poſſe diſtingui. 1. Egreſſum ejus a cauſa efficiente. 2. Receptionem in ſubjecto 3. *Fieri* effectus. Ut dumſit calor ab igne in ligno, hic calor oritur ab igne, recipitur in ligno, & per aliquod tempus eſt in *fieri*. Egreſſio effectus a cauſa dicitur *Actio*. Receptio in ſubjecto dicitur *Paſſio*. Fieri vero dicitur *Motus*. Primum conſtituit prædicamentum actionis. Secundum conſtituit prædicamentum Paſſionis. Motus vero, quia eſt aliquid vile, & incompletum, non pertinet ad ſpeciem prædicamenti, ſed reducitur ad prædicamentum ſui termini; ut motus calefactionis ad prædicamentum, in quo calor conſtituitur. His ita poſitis:

Actio prædicamentalis recte definitur, actus ſecundus potentiæ activæ; ſeu, accidens, quo cauſa conſtituitur actu cauſans. Utraque definitio in idem redit, & patet ex dictis; nam ſicut cauſa dicitur agere inquantum profundit effectum: ita quoque actio dicitur id,

per

per quod cauſa conſtituitur actu pro indens effectum. Alia definitio tradi ſolet, qua actio dicitur, Forma, ſecundum quam in id, quod ſubjcitur, agere dicimus.

Paſſio vero eſt Actus ſecundus potentiæ paſſivæ, ſeu, accidens, per quod ſubjectum conſtituitur actu recipiens effectum ab agente: ſi enim pati ſit idem, ac recipere effectum, Paſſio erit id, per quod ſubjectum conſtituitur actu recipiens effectum ab agente.

Dividitur autem prædicamentum Actionis in actionem Tranſeuntem, quæ aliquid producit ed extra, ut urere, ſecare, &c. & Immanentem, quæ nihil extra ponit, ſed tota conſummatur intra ſuum principium, ut intelligere, imaginari, velle &c. nam actio immanens, cum ſit vere ac proprie actio, pertinet ad hoc prædicamentum, etſi aliqui negent. Actio immanens dividitur in Cognoſcitivam & Appetitivam: Cognoſcitiva in Senſitivam & Intellectivam: Apetitiva in Volitionem & Appetitionem Senſitivam Actio tranſiens in Artificialem & Naturalem: Artificialis in varias ſpecies Artium, ut pingere, ſaltare, canere, &c. Naturalis dividitur in Accidentalem, & Subſtantialem, [ſi tamen generatio ſubſtantialis ſit vera actio diſtincta ab alteratione] utraque vero ſubdividitur in varias ſpecies. Paſſio autem dividitur juxta varias diviſiones Actionis, ſiquidem Actioni productivæ effectus correſpondet ſua Paſſio.

ARTICULUS TERTIUS.

De Prædicamentis, Ubi, & Situ.

UBi in communi dividitur in Ubi divinum, & in Ubi creatum. Ubi, ſeu potius ubique divinum, eſt præſentia Dei in omni loco ratione immenſitatis, qua implet omnia, quamquam peculiari quadam ratione dicatur eſſe in cœlo veluti throno, quod in eo, ut in nobiliori opere, inſignius reluceat ejus majeſtas & potentia; vel etiam quod is locus ſit, in quo a Beatis videtur. Unde in Scriptura dicit: *Cœlum mihi ſedes eſt, & terra ſcabellum pedum meorum.*

Ubi creatum dividitur in ubi definitivum, & ubi Sacramentale. Ubi definitivum eſt, quo res ita eſt in uno loco, ut non ſit in alio. Ubi Sacramentale eſt præſentia unius ſubſtantiæ in naturali ſuo loco manentis ſub accidentibus alterius, in quam converſa eſt, qualem fides docet Corpus Chriſti habere in Euchariſtia. Ubi definitivum aliud eſt ſpirituale, quo ſcilicet ſubſtantia ſpiritualis ſit ita præſens loco, ut ſit tota in toto, &

tota

tota in qualibet ejus parte: Aliud eſt quantitativum, ſeu circumſcriptum, quo corporea ſubſtantia ita eſt in loco, ut ſit tota in toto, & pars in ejus parte. Illud videtur eſſe ſolum prædicamentale.

Unde prædicamentum Ubi definiri poteſt cum Gilberto, Circumſcriptio corporis a circumſcriptione loci; vel, Accidens, quo res eſt in loco; ſeu determinatur, ut ſit in hoc potius, quam in alio loco. Nam corpus ex ſe indifferens eſt, ut in quovis ſit loco: ut ergo in hoc potius, quam in alio ſit loco, eget aliqua determinatione ſibi adventitia. Et hæc accidentalis determinatio nomine *Ubi* intelligitur.

Hinc infertur, ubi divinum non eſſe in hoc prædicamento: non enim eſt accidens, aut circumſcriptio, immò nec proprie Ubi, ſed *Ubique*, ſeu potius immenſitas non locata, ſed loca omnia & res locatas continens & ſuper excedens. Ubi etiam Sacramentale non continetur in hoc prædicamento, quia eſt alterius omnino rationis a naturali; immo hoc Ubi Spirituale, quia res, ſpirituales non ſunt in locis univoce, ſed modo longe diverſo a corporibus. Verum hæc accuratius Theologi.

Differentiæ Ubi ſex aſſignantur ab Ariſtotele 3. Phyſic. textu 45. Surſum, Deorſum, Ante, Retro, Dextrorſum, Siniſtrorſum: quæ quidem non quoad nos, ſed quo ad univerſum ſpectari debent, ut ipſe innuit ibidem.

Situs eſt diſpoſitio partium in loco: nam eadem res in eodem loco partium diſpoſitionem variam ſubit, ut homo ſedende, ſtando, cubando, &c. Hæc igitur varia diſpoſitio partium in loco dicitur *Situs*, qui dividitur in ſitum naturalem, cum ſcilicet partes rei ſunt in propria dipoſitione, ut cum arbor habet radices deorſum, ramos ſurſum: & ſitum innaturalem, ut cum e contra radices arboris ſunt ſurſum, & rami deorſum. Uterque ſubdividitur in varias ſpecies ſituum.

ARTICULUS QUARTUS.

De Prædicamentis, Quando, & Habitu.

PRædicamentum *Quando* eſt accidens reſultans in rebus ex eo, quod ſint in tempore, tanquam dependentes & menſuratæ ab illo. Eſt autem Tempus, duratio motus primi Mobilis, quod ſpatio viginti quatuor horarum perficit ſuam circulationem. Sicut ergo ex

ex eo, quod res ſit in loco, reſultat prædicamentum *Ubi*; ita ex eo, quod duratio ejus dependeat a duratione primi motus, ſeu a tempore, reſultat prædicamentum *Quando*.

Aliqui ponunt in hoc prædicamento *Quando* angelicum: nam Angeli habent ſuum tempus, quo menſurantur eorum operationes. Sed communiter rejicitur ab hoc prædicamento; tum quia tempus Angelicum non convenit univoce cum noſtro, nec proinde *Quando* Angelicum cum *Quando* rerum corporalium; tum quia in Angelis non datur unum tempus commune, a quo neceſſario dependeant operationes Angelorum, ſicut durationes rerum corruptibilium dependent a duratione motus primi mobilis.

Species hujus prædicamenti ſunt, quibus ſolemus reſpondere ad interrogationem *Quando*; ſcilicet, Heri, Cras, Hodie, Anno præterito, &c.

Habitus definitur accidens reſultans in rebus ex circumpoſitione veſtium, vel armorum: ut enim notat D. Thomas 1. 2. q. 49. art. 1. prædicamentum habitus non eſt ipſa veſtis, aut ipſum corpus, ſed aliquid medium reſultans in corpore ex circumpoſitione veſtium, quibus ornatur, vel armorum, quibus munitur. Ejus ſpecies ſunt arma, & veſtes. Arma dividuntur in offenſiva, & defenſiva; & utraque in varias ſpecies. Veſtimenta dividuntur in veſtimenta hominum, & veſtimenta pecudum; & utraque in varias ſpecies.

Hæc de plebejis iſtis prædicamentis ſufficiant: nam ea fuſius proſequi rei momentum non exigit. Satis eſt juxta vulgarem explicandi modum ea delineaſſe.

QUÆSTIO SEPTIMA

De Poſtprædicamentis.

ARTICULUS UNICUS.

De Poſtprædicamentis jam aliquid diximus in minori Logica. Sunt modi, qui ad res prædicamentales invicem comparatas conſequuntur. Quinque recenſentur ab Ariſtotele. Oppoſitio, Prioritas, & Poſterioritas, Simultas, Motus, & Habere.

Oppo-

Oppoſitio alia eſt propoſitionum, de qua jam fuſe diximus; alia rerum, quæ hic ſola ſpectatur. Oppoſitio rerum eſt repugnantia determinata aliquorum inter ſe. Dicitur *Repugnantia determinata*, ut excludatur Oppoſitio improprie dicta, quæ eſt inter res diſparatas, ut inter diverſas ſpecies rerum: Hæc enim non reſpicit determinatum extremum ſibi correſpondens, ſed quælibet rei ſpecies aliis diſparate opponitur, ut homo leoni, equo, arbori. At vero proprie dicta oppoſitio exigit determinatum extremum, cui repugnet aliud, ut frigus calori, cæcitas viſioni, &c. Itaque oppoſitio duas exigit conditiones, nempe diſtinctionem extremorum, & aliquam inter ea repugnantiam.

Oppoſitio eſt quadruplex, relativa, contraria, privativa & contradictoria. Nam omnis repugnantia vel eſt inter ens & ens, vel inter ens & non ens. Si inter ens & ens, vel ea provenit ex mutuo reſpectu, & ſic eſt relativa; vel eo, quod a ſubjecto ſe expellant, ut frigus & calor, & ſic eſt contraria. Si ſit inter ens & non ens; vel non ens exprimitur per modum puræ negationis, ut homo & non homo, & ſic eſt oppoſitio contradictoria; vel exprimitur per modum non entis in aliquo ſubjecto, ut viſus & cæcitas, & ſic eſt oppoſitio privativa.

Oppoſitio relativa eſt omnium minima; in ea enim unum extremum non deſtruit aliud, ſed potius exigit. Unde in Deo locum habet, quia nullam eſſendi privationem ſecum affert, ſed ſolum diſtinctionem cum reſpectu, ut notat Sanctus Thomas q. 7. de Potent. 8. ad 4. Sic Pater & Filius per oppoſitionem relativam in Divinis diſtinguuntur. Definitur hæc oppoſitio, Repugnantia inter duo ex eo, quod ſe mutuo reſpiciant.

Oppoſitio contraria eſt Repugnantia inter duas formas, quæ ſub eodem genere maxime diſtant, & ab eodem ſubjecto ſeſe expellunt: ut calor & frigus, albedo & nigredo, vitium & virtus; Sunt quædam contraria, quæ nullum medium admittunt, atque ob id immediata dicuntur; ut vitium & virtus, ſanitas & ægritudo: nam alterutrum ineſſe oportet ſubjecto. At ſunt aliqua, quæ medium admittunt, ut inter album & nigrum plures ſunt colores medii, pallidus, fuſcus, glaucus.

Oppoſitio privativa eſt repugnantia inter formam & ejus privationem, ut inter lucem & tenebras, viſum & cæcitatem. Porro privatio eſt Carentia formæ in ſubjecto ad eam habendam apto, nam ſi ſubjectum ſit incapax formæ, ejus carentia non eſt privatio, ſed ne-gatio,

gatio, ut carentia ſcientiæ in bruto, & auditus in la-
pide. Ob eam cauſam carentia viſus in cane recens na-
to proprie privatio non eſt, quia naturæ ordine nondum
aptus eſt ad viſum.

Oppoſitio contradictoria eſt repugnantia inter ens &
non ens. Omnium maxima eſt. Nam cum alia oppo-
ſita, aut non ſe deſtruant, aut medium patiantur, aut
ſubjectum commune habeant & genus, contradictoria ſe
ita perimunt, ut nihil commune admittant. Unde, ut
notat Sanctus Thomas, oppoſitio contradictoria eſt
aliarum cauſa, atque in illis aliquatenus admiſce-
tur.

Secundum poſtprædicamentum prioritatem, eique cor-
relatam poſterioritatem continet, cujus notio ſatis con-
ſtabit explicata prioritate. Itaque prioritas eſt modus,
quo una res præcedit aliam. Quintuplex recenſetur ab
Ariſtotele. Prima eſt prioritas temporis, ſecundum
quam unum præcedit aliud duratione, ut pater creatus
tus ſuum filium. Secunda eſt prioritas ſecundum ſubſi-
ſtendi conſequentiam, ut vocat Ariſtoteles, quæ in-
ter ea, quorum unum infert ex alio, ſed non infert
ipſum: quod enim infertur ex alio, & ad illud præſup-
ponitur, dicitur prius ipſo ſecundum eſſendi conſe-
quentiam. Sic animal eſt prius homine; nam infert
ex homine, ſed non infert hominem: valet enim con-
ſequentia, Eſt homo; ergo eſt animal: Sed non e contra,
Eſt animal; ergo eſt homo. Tertia prioritas eſt ordinis,
quando unum præcedit aliud ordine; ut exordium alias
partes orationis, & logica cæteras ſcientias. Quarta
eſt prioritas dignitatis, qua unum excellit præ alio; ſic
rex præcedit principes. Quinta & præcipua eſt priori-
tas naturæ, cum licet utrumque ſit in eodem inſtanti
reali, unum tamen dependet ab alio, ut a cauſa ſui *eſſe*:
Sic ſol eſt prior ſua luce, ignis ſuo calore, & generali-
ter omnis cauſa eſt prior effectu.

Hæc autem naturæ prioritas duplex eſt, ſcilicet Prio-
ritas *in quo*, & prioritas *a quo*. Prioritas *in quo* eſt inter
ea, quorum unum dat *eſſe* alteri, a quo non dependet
in ſuo *eſſe*: ſic Soldat *eſſe* luci, a qua non dependet: poſſet
enim abſolute exſiſtere ſine luce. Prioritas *a quo* eſt
inter ea, quæ a ſe mutuo dependent in diverſo genere
cauſæ: ſic forma dependet a materia, & rurſus mate-
ria a forma.

D. Thomas ſæpe meminit alterius modi prioritatis,
quam vocat *Prioritatem generationis*, & opponit priori-
tati perfectionis. Ea dicuntur *Priora generatione*, quæ
prius fiunt; ut puer viro prior eſt ordine generatio-
nis. Ea vero dicuntur *Priora ordine perfectionis*, quæ

ſunt

ſunt nobiliora; ut vir puero eſt prior ordine perfectionis. Et quia communiter naturalis generatio procedit ab imperfecto ad perfectum; ideo perfectiora ſunt ordine generationis poſteriora.

Tertium Poſtprædicamentum eſt ſimultas, quæ totuplex aſſignari poteſt, quotuplex eſt prioritas. Unde prima eſt ſimultas temporis, & eſt inter ea, quæ ſimul in eodem inſtanti exſiſtunt; ut inter lumen & ſolem. Secunda eſt ſimultas conſequentiæ, quæ eſt inter ea, quæ ſe mutuo inferunt; ut inter riſibile & rationale: valet enim, Eſt reſibile; ergo & rationale; & e contra, en rationale; ergo riſibile. Tertia eſt ſimultas ordinis, ut inter ſpecies, quæ ſub eodem genere collocantur. Quarta ſimultas eſt dignitatis, quæ eſt inter pares ſecundum dignitatem. Quinta eſt ſimultas naturæ inter ea, quæ licet non ſint ſibi invicem cauſæ, attamen ſe mutuo ponunt & deſtruunt: ſic relativa dicuntur *eſſe ſimul natura*: nam poſito uno ponitur aliud, ſublato uno tollitur aliud; ut poſito domino, neceſſe eſt ponere servum, & contra.

De Motu & Modis habendi nihil hic addendum habemus iis, quæ jam diximus in minori Logica. Quamquam de motu rurſus agendum in Phyſica.

SECUNDA PARS LOGICÆ MAJORIS

De Ente rationis, ſecundam mentis Operationem ſpectante.

QUÆSTIO UNICA

De Propoſitione.

PRæcepta propoſitionem ac judicium ſpectantia ſatis accurate expendimus in Logica Minore, ſuperſunt quædam Quæſtiones diſcutiendæ. Atque imprimis, cum propoſitio vocitus conſtet, 1. Quæritur, an voces naturaliter ſignificent, vel ex ſolo hominum inſtituto. 2. Quid ſit propoſitio mentalis. 3. An propoſitionum de futuro contingenti altera ſit determinate vera, & altera falſa. Hic etiam agi poſſet de veritate, an in ſola ſecunda mentis operatione inveniatur; ſed ea de re dicemus commodius in Metaphyſica, cum de veritate in univerſum tractabimus.

ARTICULUS PRIMUS.

An vocum ſignificatio ſit a natura, vel ex hominum inſtituto: ubi etiam de Idiomatum varietate, ac diverſis ſcripturæ modis apud Nationes uſitatis.

SToici, ut refert S. Auguſtinus lib. de principiis Dialecticæ, cenſuere, voces non hominum arbitrio, ſed naturali quadam cum rebus affinitate ſignificare. Nam *Mel* auribus ipſis dulciter ſonat, *Voluptas* blanda,

de, *Crux* dure, *Aſperitas* aſpere; *murmur*, ut profertur, auditur; *Vepres* ipſo ſono auditum pungunt: *Hinnitus* equorum, *Balatus* ovium, *Tinnitus* campanarum, *Stridor* catenarum, *Sibilus* ſerpentum, *Grunnitus* porcorum quid ſignificent, ipſo ſono indicant; *Robur* fortiter profertur, & *Vis* non ſine vi quadam & conatu pronuntiatur. Ab his primigeniis vocibus naturali affinitate res ſignificantibus omnia vocabula fluxiſſe contendebant Stoici, vel ſimilitudine quadam; ut a *Cruce*, *crura*, quod ſua longitudine, duritia, ac diſpoſitione crucis ligna imitentur; vel participatione, ut *a Vi*, *vinum*, quod vim augeat; item *Vita* & *vivere*, quod ſit fons virium animalis, *Vincere* & *vincire*, quod utrumque per vim fiat: vel etiam contrarietate quadam, ut *Deus* a *luce*, quod ſit minime lucidus; *Mons* a *movendo*, quod non moveatur; *Bellum*, quod minime bellum ſit. Huic ſententiæ ex parte favet Plato in Cratilo, ubi docet, voces partim a natura, partim ab arbitrio ſignificare.

Verum etſi homini naturale ſit conceptus ſuos vocibus exprimere, attamen quod hæc Vox hanc potius, quam aliam rem ſignificet, non a natura, ſed ab hominum arbitrio pendet.

Nam quod homini eſt a natura inditum, ubique ac perpetuo uniforme eſt: Atqui non eadem vox ubique ac perpetuo idem ſignificat; nam idem ſonus vocis apud diverſos populos diverſas res ſignificat; immo apud eoſdem vox eadem diverſis rebus tribuitur; ut patet in æquivocis; ergo non naturali affinitate, ſed arbitraria inſtitutione voces ſignificant. Et ſane hæc vocabula, *Amor*, *Mens*, *Vox*, *Motus*, *Fuga*, innumeraque alia primaria, palam eſt, nullam ex natura cum rebus ſignificatis affinitatem habere. Quod ergo quædam voces rebus affines ad eaſdem exprimendas potius, quam aliæ uſurpentur, atque in univerſum omnis vocum ſignificatio ab hominum inſtituto provenit, quorum primus Adam rebus nomina impoſuit Geneſ. 2. Hinc fuit unica in mundo lingua, Hebræa ſcilicet, uſque ad fabricam turris Babel, cum Deus linguas confudit, cuilibet familiæ propriam quandam dialectum tribuendo: ſicque factæ feruntur ſeptuaginta duæ linguæ matrices, quarum præcipua vocabula ſapiunt aliquid hebrææ linguæ, a qua derivatæ ſunt, ut fuſe oſtendit Alſteldius de Græca & Latina in ſua Encyclopædia. Ab his vero 72. per innumeras corruptiones, derivationes, pronuntiationum variationes, novarum vocum admiſtionem, ea fluxit idiomatum diverſitas, quam in Nationibus Orbis Plinius merito admiratur lib. 1. hiſtor. natur. cap. 1.

Nec ſolum quælibet natio, immo unaquæque pene provin-

vincia proprias voces habet, ſed propriam etiam pronuntiandi formam, quæ non modo ex educatione, ac perenni a parentibus ad filios derivatione traducitur, ſed etiam ex ipſo Cæli, ac ſoli ingenio, varia organorum diſpoſitione, aeris temperie, imaginationis ac complexionis diverſitate oritur. Hebræi Chaldæi, Arabes, & fere alii Orientales ex imo gutture vocem aſpere trahunt, eo quod forte nimio calore diſſipatus & effœtus ſpiritus non ſponte ac libere erumpat, ſed ex imo pectore ſit eruendus, quod nobis etiam nimia contentione ac declamatione exhauſtis ſolet contingere. Germani, Poloni, ac fere Septentrionales verba inter dentes frangunt, quaſi externo harum regionum frigore ſpiritum includente, ut nobis etiam accidit nimio frigore trementibus. Galli vero lingua & labiis vocem expedite, ac venuſte formant, quod ſpiritus nec nimio frigore interclufus, nec immodico calore diſſipatus libere ac facile erumpens, ſolis organorum extremitatibus ſine labore in voces figuretur. Hinc etiam fit, ut una gens ad alterius pronuntiationem obſtupeſcat & hæreat, non ſolum ob oppoſitam conſuetudinem novitati repugnantem, ſed quod varia ſit organorum diſpoſitio in diverſis populis, non minus quam vultus lineamentorum. Hiſpanorum gutturalis, quam a Mauris hæreditaſſe videntur, & confertæ in unam ſyllabam tot conſonantes Polonorum & Germanorum, Gallis aſperrimæ videntur. At vero *u* Gallicum pene omnium aliarum nationum ſcopulus eſt, ut *Scibboleth* Ephratæorum, Judicum 12.

Et quidem ſi homo uteretur ſola cognitione ſenſitiva, ut notat S. Thomas 1. Perhierm. lect. 1. cum ea verſetur ſolum circa præſentia, ſufficeret ei vox ad manifeſtandos aliis proprios conceptus. Verum quia homo pollet cognitione intellectiva, quæ latius ſe extendit ad futura & abſentia, ut futuris & abſentibus ſuas conceptiones manifeſtaret, neceſſarius fuit Scripturæ uſus. Nam vox quidem eſt ut fluxa quædam & tranſiens ſcriptura in molli aere exarata: At ſcriptura eſt vox permanens ac fixa, ad abſentes & poſteros facile commeans. Hinc apud barbaras & rudes Americanorum nationes, quæ pene pecudibus ſimiles præſentia ſolum curant, vix ullus eſt ſcripturæ uſus, quamquam minus barbari harum regionum populi, ut Peruviani, ſcripturæ loco rudes quaſdam rerum, quas abſentibus ſignificare volunt, imagines delineant ad eos tranſmittendas.

Sed ut in pronuntiandi ratione, ita in ſcribendi modo apud varias nationes, etſi non tanta, magna tamen diverſitas exſiſtit. Duplex autem in genere ſcribendi ratio obſervatur. Una per characteres ſymbolicos, quorum ſin-

ſinguli ſingulas res repræſentant; Altera per litteras ſonos ſignificantes, ex quibus junctis ſyllabæ, ac ex illis vocabula componuntur. Prima ſcribendi ratio in uſu fuit apud antiquos Ægyptios, qui ſingulis rebus figuras ſymbolicas aptabant, Deum per figuram Solis exprimentes, ubertatem per cornucopiam, &c. Hanc ſcribendi rationem hauſtam ab Ægyptiis ex parte retinent Aſtronomi, qui conſtellationes, præcipue Zodiaci, etiamnum figuris animalium repræſentant, aut certe quibuſdam animalium particulis, ut cornibus Tauri eo nomine dictum ſignum ræpreſentant, cauda Leonis ſignum Leonis, &c. Sinenſes, ac contermini populi hac una ſcribendi forma utuntur: non enim habent Alphabetum certo litterarum numero contentum, ut cæteri populi, ſed cuilibet rei proprium characterem attribuunt, quo fit, ut hi characteres ad octoginta fere millia pertingant, incredibili plane incommodo, non ſolum externorum, qui hanc linguam addiſcunt, ſed Sinenſium ipſorum, quibus ætas fere omnis impendenda eſt in his addiſcendis characteribus, quorum qui plures novit, eo doctior habetur. Cæteræ nationes utuntur ſecunda illa ſcribendi ratione ex 24. aut ad ſummum 28. litteris omnia vocabula formantes, minori labore, ac fructu uberiori.

Neque tamen conveniunt in modo exarandi has litteras. Orientales lineam ducunt e dextra ad ſiniſtram, ut Hebræi, Chaldæi, Arabes, &c. E contra Græci, Latini, ac fere alii à ſiniſtra ad dextram ſcribendo progrediuntur. Quinam potiori ratione, non ſatis in comperto eſt. Primis favet antiquitas, & ſacræ linguæ uſus; & quod prius ſit perfectum, quam imperfectum; dextrum autem videtur perfectum, ſiniſtrum imperfectum. Poſterioribus favet commoditas: nam motus a ſiniſtra ad dextram facilior eſt; ac præterea naturæ ipſius ordo, qui procedit ab imperfecto ad perfectum. Sinenſes neutra hac via ſcribunt, ſed lineam ducunt a ſummo ad imum paginæ, forte quod ea ratione Characteres, quibus utuntur, facilius pingantur. Sed de his hactenus.

ARTICULUS SECUNDUS.

Sitne Propoſitio Mentalis ſimplex qualitas.

CONſtat, Propoſitiones vocalem & ſcriptam, eſſe quid compoſitum: illa enim pluribus vocibus, hæc pluribus literis ſolet exprimi. Certum eſt, Propoſitio-

nem mentalem plures ideas ſupponere,nempe ideam prædicati,& ſubjecti. Verum certum quoque eſt, non conſiſtere in apprehenſione illarum idearum: hæc enim ſpectat primam mentis operationem. Unde propoſitio mentalis conſiſtit proprie in ea mentis actione, qua exprimimus habitudinem illam idearum ad invicem, ſive affirmando, ſive negando; ſeu potius, eſt expreſſio interius mente facta illius habitudinis, ſeu affirmativæ. Sunt, qui velint,hanc expreſſionem eſſe quid compoſitum.

CONCLUSIO.

PRopoſitio mentalis eſt ſimplex qualitas, nempe conceptus ſimplex repræſentans habitudinem prædicati cum ſubjecto. Sic innuit S. Thomas 3. cont. gent.c. 55 ubi de propoſitione mentali ait; *In ea prædicatum & ſubjectum intelligi ſecundum unam ſpeciem totius*. Idem expreſſius affirmat 1.p.q.58.ar.2.

Probatur ratione.Conceptus formatus unico actu eſt unus & ſimplex: Sed propoſitio mentalis formatur unico actu;ergo eſt unus & ſimplex conceptus. Minor conſtat: nam,propoſitis duabus ideis, uno actu judico, an una ſit idem cum alia,necne; ſicque propoſitionem mentalem efformo. Major quoque non eſt minus evidens: actio enim eſt *fieri* termini per eam producti, *fieri* autem commenſuratur *eſſe* per illud producto: ergo terminus una ſimplici productus actione unus eſt & ſimplex. Deinde non potior ratio eſt, cur habitudo prædicati ad ſubjectum uno actu attingatur,quam ut uno conceptu exprimatur. Sicut ergo uno actu judico de illa habitudine, ita & uno conceptu meum exprimo judicium.

Declaratur amplius id totum. In propoſitione mentali tria ſunt 1. Actus quo v.g.judico, Petrum eſſe doctum. 2. Ideæ,circa quas ille actus verſatur, nempe, Petrus & doctus. 3. Expreſſio illius judicii,quæ proprie dicitur propoſitio mentalis, Id eſt, conceptus expreſſus, ſeu formatus per illum actum judicii. Ut enim motio linguæ format quendam terminum,qui locutio externa dicitur; ita actio intellectus format quendam terminum interiorem, qui dicitur locutio mentalis:exprimunt enim, nos cogitando apud noſmetipſos interius loqui. Porro cum res ſimpliciter apprehendimus,terminus ille per hanc actionem productus dicitur *Idea*,atque etiam *Terminus mentalis*: at qui formatur per actum judicii,dicitur *Propoſitio mentalis*. His poſitis certum eſt, propoſitionem mentalem ſupponere plures ideas;conſtat itidem, mente de earum habitudine

unico

unico actu judicare. At inde inferimus, hoc judicium una ſimplici qualitate exprimi, quæ expreſſio eſt ipſa mentalis propoſitio; ut enim una linguæ motione unam externam vocem formamus, ita uno actu interiori unam dictionem internam.

Confirmatur. Objectum formale propoſitionis mentalis eſt quid ſimplex; ergo & ipſa propoſitio: deſumit enim ab objecto unitatem. Declaratur antecedens. Licet propoſitio mentalis verſetur circa duas ideas, prædicati nempe & ſubjecti; attamen id, quod formaliter reſpicit, eſt habitudo prædicati ad ſubjectum, quæ exprimitur per *eſt*, aut *non eſt*: Sed illa habitudo, licet verſetur inter duo, eſt tamen unum quid & ſimplex; ergo objectum formale propoſitionis mentalis eſt quid unum & ſimplex.

Obji. 1. Propoſitio mentalis complectitur prædicatum & ſubjectum. Atqui utrumque nequit uno conceptu contineri; ergo propoſitio mentalis non eſt unus ſimplex conceptus, ſed ex tribus compoſitus, nempe ex ideis prædicati, ſubjecti, & copulæ.

Reſp. Diſtinguo majorem: complectitur predicatum & ſubjectum, ut unita in una cognitione judicativa, concedo; ut plura ſunt, nego. Equidem prædicatum & ſubjectum ſeorſim ſumpta plura ſunt, atque duas apprehenſiones terminant: at, dum reſpiciuntur a judicio, ſe habent ut unum, quatenus uniuntur in una habitudine. Cum ergo propoſitio mentalis proprie exprimat illam habitudinem, quam mens judicat eſſe inter prædicatum & ſubjectum, reſpicit utrumq; ut unum, ſeu ut unita in illa habitudine: unde eſt unus conceptus complectens prædicatum & ſubjectum per modum unius. Nec enim repugnat, plura unico actu percipi, ac uno conceptu repræſentari, quatenus ſub una ratione uniuntur: ſic una domus idea res inter ſe diverſas complectitur, quatenus ſub unius artefacti ratione uniuntur: ſic una ſpecies viſiva complectitur colorem, figuram, diſtantiam, quatenus uniuntur in una ratione viſibili.

Inſtabis. Terminus actus compoſitivi eſt compoſitus: Sed propoſitio mentalis eſt terminus actus compoſitivi: Ergo eſt compoſita. Major videtur certa: nam intantum actus eſt compoſitivus, inquantum format aliquid compoſitum. Minor vero probatur; ut enim dicitur 1. part. queſt. 58. artic. 4. *Homo* differt ab Angelo, quia Angelus ſimplici intuitu videt prædicatum in ſubjecto, ideoque non componit, at vero *Homo* prius concipit ſubjectum, deinde prædicatum, & poſtea utrumque conjungit; ideoque dicitur intelligere per actum compoſitivum.

Reſp. Diſtinguo minorem: Propoſitio mentalis eſt ter-

minus actus compoſitivi,compoſitione repræſentativa, & objectiva,concedo; compoſitione quaſi entitativa, nego. Et ad conſequentiam; ergo propoſitio mentalis eſt compoſita,repræſentative & objective, concedo; quaſi, ut ſic loquar,entitative,nego.

Explicatur ſolutio.Angelus unico intuitu comprehendit quidquid eſt in re,ut,videndo hominem,videt omnia prædicata,quæ ipſi conveniunt; unde hominem,ejuſque attributa intelligendo non componit,aut dividit. At vero Homo,cum ſit debilioris luminis intellectivi, non intelligit niſi per partes: unde prius diſtincto conceptu intelligit ſubjectum, & poſtea prædicatum, quæ deinde unit ad invicem per actum judicii, in quantum format unicum tertium conceptum repræſentativum unionis prædicati cum ſubjecto:ſeu potius judicii unionis utriuſque, qui conceptus dicitur *Propoſitio mentalis*; ideoque propoſitio dicitur compoſita, non quidem entitative, quaſi ſit aggregata ex pluribus conceptibus, ſed repræſentative, quia repræſentat prædicatum & ſubjectum ut unita, quæ prius repræſentabantur ſeparata: Sicut, ſi pictor prius pingeret D. Petrum, & poſtea D. Paulum diſtinctis tabellis; & deinde formaret tabellam tertiam, utriuſque Apoſtoli occurſum repræſentantem, hæc tabella diceretur compoſita, non quidem entitative, [eſſet enim unica] ſed repræſentative, quia duos repræſentaret.

Inſtabis.Atqui Angelus etiam componit repræſentative; ergo nulla diſparitas eſſet inter Hominem & Angelum.Probatur antecedens:Ille componit repræſentative, qui format conceptum repræſentantem diverſa: Sed etiam Angelus format conceptum, in quo diverſa repræſentantur, ſcilicet ſubjectum cum ſuis prædicatis; ergo componit repræſentative.

Reſp. Nego antecedens. Ad probationem, diſtinguo majorem:Ille componit repræſentative, qui format conceptum repræſentantem diverſa prius diviſim apprehenſa,concedo; diverſa non prius diviſim apprehenſa,nego.Et ad minorem: Angelus format conceptum repræſentantem diverſa, quæ prius diviſim apprehendat, nego; quæ ſimul unico actu comprehendat, concedo. Etenim compoſitio ſupponit diviſionem: unde ut quis componat repræſentative ſubjectum cum prædicato, debet prius utrumque diſtinctis conceptibus apprehendiſſe, & deinde unum tertium conceptum formare, qui utrumque uniat. Porro Angelus non apprehendit diſtinctis conceptibus prædicatum & ſubjectum, ſed unico actu intelligit utrumque: unde nullo modo componit etiam repræſentative.

Di-

Dices. Propoſitio vocalis eſt compoſita etiam entitative; ergo idem dicendum de mentali.

Reſp. Nego paritatem: nam propoſitio mentalis eſt ſublimioris ordinis, quam ſit vocalis; & ideo eſt minus compoſita: *Quæ enim ſunt diſperſa in inferioribus, ſunt unita in ſuperioribus*.

Obji. 2. Syllogiſmus non eſt ſimplex qualitas, ſed aliquid compoſitum ex conceptu majoris, minoris, & conſequentiæ: ergo nec propoſitio erit ſimplex qualitas, ſed aliquid compoſitum ex conceptu prædicati & ſubjecti. Probatur paritas: nam etiam major, minor, & conſequentia concipiuntur per modum unius totalis orationis.

Reſp. Nego paritatem. Ad probationem diſtinguo: Major & minor concipiuntur per modum unius totalis orationis, pluribus actibus formatæ, concedo: uno actu formatæ & expreſſæ, nego. Propoſitio enim mentalis ita eſt unica oratio, ut unico actu formetur & exprimatur: unde eſt ſimplex qualitas. At vero ſyllogiſmus formatur pluribus actibus, ſcilicet aſſenſu majoris, minoris, & conſequentiæ; unde non eſt una oratio unitate ſimplicitatis, ſed ſolum unitate compoſitionis. Si tamen Syllogiſmus pro ſola illatione ſumeretur, eſſet quid ſimplex, perinde ac propoſitio, quia illatio illa fit unico actu.

ARTICULUS TERTIUS.

An Propoſitionum contradictoriarum de futuro contingenti una ſit determinate vera, altera falſa, etiam ante decretum Dei.

CONſtat, propoſitiones contradictorias in materia naturali eſſe ex tota æternitate veras, aut falſas, etiam abſtrahendo ab omni Dei decreto. Ut illa eſt ab æterno & immutabiliter vera, Bis tria ſunt ſex; illa falſa; Bis tria ſunt octo: certum eſt itidem, propoſitionem de contingenti præterito, aut præſenti, eſſe determinate veram, aut falſam; ut iſtarum, Adamus peccavit, Adamus non peccavit, prima vera eſt, altera falſa. Et ſi quis dicit, nunc pluit in India, nunc non pluit in India, altera determinate vera eſt, altera falſa, licet neſciamus, utra ſit vera: eventus enim contingens, poſtquam præteritus eſt, aut præſens, non eſt amplius pendulus, ſed determinatus ad alterutram

tram contradictionis partem. Unde ſolum quæſtio eſſe poteſt circa propoſitiones de futuro contingenti, cujuſmodi hæ ſunt, Petrus diſputabit, Petrus non diſputabit.

Quæ quidem quæſtio, cum his temporibus adeo celebris ſit, paulo accuratius tractanda nobis eſt. Atque ut id diſtinctius fiat. 1. Quæſtionis ſtatum proponemus. 2. Sententiam noſtram ſtabiliemus. 3. Argumenta illi contraria ſolvemus.

Proponitur ſtatus Quæſtionis.

Celebris olim inter antiquos Dialecticos quæſtio fuit, an propoſitionum contradictoriarum de futuro contingenti una pars eſſet determinate vera ex tota æternitate. Chryſippus & alii quidam, acuti magis, quam ſolidi affirmabant, ut refert Cicero lib. de Fato. Alii negabant, eaque contentio multis ſæculis intra Dialecticorum ſcholas fere ſe continuit, donec moderni quidam Theologi illam traxere ad ſacræ doctrinæ abſtruſiora arcana explicanda: nam cum decreta Dei eventus liberos ab æterno prædefinientia negarent, quærendum illis erat medium, in quo Deus futura certo præſciret. Cum varia media fingerent, quæ ut minus apta facile refutabantur, tandem illud veteribus Theologis ignotum a Dialecticis mutuati ſunt, Deum omnia præſcire in veritate propoſitionum contradictoriarum. Quippe omnem propoſitionem eſſe determinate veram, aut falſam, etiam ex tota æternitate: proindeque Deum, quem nulla veritas latet, etiam ante quam quidquam decerneret, præſciviſſe in illa veritate, qui eventus futuri eſſent, aut qui non futuri. Hinc magno ingenii conatu defendere cœperunt hanc opinionem, ut quo omnis eorum de præſcientia Dei doctrina ſul.iebatur. Qua in parte mirari ſatis nequeo horum hominum conſilium; qui myſterium tanti momenti argutiæ Logicali commiſere. Verum iſta viderunt Theologi. Nos, quod inſtituti præſentis eſt, quæſtionem intra Logicæ fines continebimus, Theologicis rationibus, atque objectionibus ad Theologos remiſſis. Ut tamen ſtatus quæſtionis diſtinctius proponatur.

Notandum eſt, propoſitiones illas duobus modis ſpectari poſſe. Primo poſt decretum Dei, quo ab æterno conſtituit, quid ſibi placeat in tempore evenire. Cum enim Deus ſit ſupremus omnium rerum arbiter, atque ſæculorum Rex, omnia in tempore contingentia ſumma poteſtate diſponens, omnes eventus futuros ab æterno prædefinivit, mala quidem decreto, ut vocant

Theo.

Theologi, permiſſivo; bona vero decreto etiam effectivo & approbativo: Quibus poſitis decretis omnia ſuaviter quidem, infallibiliter tamen, ut ipſe diſpoſuit, eveniunt, juxta illud Iſaiæ cap. 46. *Conſilium meum ſtabit & omnis volu tas mea fiet.* Et ad Roman. 9. *Voluntati ejus quis reſiſtit?* His decretis nituntur præſcientia Dei & prædictio Prophetarum. Poſt ejuſmodi decreta nemini Chriſtiano dubium eſt, propoſitiones de futuro contingenti determinate veras eſſe, aut falſas: atque cum decreta illa ſint æterna, ab æterno quoque eſſe veras, aut falſas.

At Propoſitiones illæ ſpectari ſecundo poſſunt abſtrahendo ab omni decreto Dei, ut ab Ariſtotele & aliis antiquis conſiderabantur; vel, ut a modernis Theologis conſiderantur, in priori quodam rationis; ſeu, ut alii vocant, in ſigno antecedente decreta, non quidem prioritate temporis, ſed conſiderationis; quatenus concipimus voluntatem Dei ſine ullo adhuc circa eventus contingentes decreto. In hoc ſtatu quærimus, an propoſitiones de futuro contingenti determinatam veritatem habeant, aut potius indifferentes ſint ad utrumlibet, atque expectent determinationem Divinæ voluntatis, qua earum objecta ex mere poſſibilibus fiant futura, aut non futura.

Quamobrem falluntur, aut fallunt Adverſarii, dum non diſtinguunt *ante & poſt decretum*, ſed abſolute contendunt, has propoſitiones eſſe determinate veras, aut falſas. Atque ad id ſuadendum fruſtra congerunt varias Scripturæ & Patrum authoritates, ac pleraſque rationes, quæ procedunt de illis propoſitionibus poſt decretum ſpectatis, in quo ſtatu nullus Thomiſta negat certo illas a Deo præſciri, atque determinate veras, aut falſas eſſe. Unde ne leviter quidem difficultatem attingunt, ſed aranearum telas contexunt unico ſtatu diſſipandas, dicendo ſcilicet, has authoritates & rationes intelligi de propoſitionibus illis, non ante, ſed poſt decretum ſpectatis. His ita conſtitutis ſit,

CONCLUSIO.

PRopoſitionum de futuro contingenti neutra eſt determinate vera; vel falſa ante decretum Dei, id eſt, pro eo ſtatu, in quo Divina voluntas concipitur nihil adhuc determinaſſe circa eventus contingentes. Ita cenſent Thomiſtæ omnes, cæterique illi Theologi, qui tenent; Deum in ſuis decretis futura cognoſcere.

Probatur 1. Concluſio ex Ariſtotele Periherm. c. 8.

ubi poſtquam ſtatuit, ex Contradictoriis de præterito & præſenti alteram eſſe determinate veram, alteram falſam; expreſſe negat, ita eſſe in propoſitionibus de futuro contingente: *In quibus*, inquit, *licet neceſſe ſit*, *alteram eſſe veram vel falſam, non tamen hanc vel illam diſtincte*. Et rationem affert, quia propoſitiones ſe habent ſicut res: itaque cum res contingens, antequam fiat, ſit indifferens ad utrumlibet; propoſitio quoque de illa formata eſt indifferens ad veritatem, aut falſitatem. Subſcribens Ariſtoteli Sanctus Thomas idem aſſerit his verbis ibidem: *Licet ex duabus illis propoſitionibus alterutra ſit vera, non tamen hæc, vel illa determinate.*

Reſpondent Adverſarii, Ariſtotelem ſolum voluiſſe has propoſitiones non eſſe directe veras, aut falſas quoad nos; licet ſint determinate veræ, aut falſæ quo ad ſe.

Sed facile confutatur hæc reſponſio: nam etiam plæræque propoſitiones de præſenti & præterito non ſunt determinate veræ, aut falſæ quoad nos, ut iſtæ, Aſtra ſunt paria, Aſtra non ſunt paria. Itaque ſi Ariſtoteles ſolum vellet, propoſitiones de futuro contingenti non eſſe determinate veras, aut falſas quoad nos, nihil illis tribueret, quod tribuendum non ſit propoſitionibus de præſenti & præterito: Atqui expreſſe docet, has quidem eſſe determinate veras, aut falſas, at non itidem illas; ergo non loquitur de propoſitionibus quoad nos, ſed quoad ſe ſpectatis. Unde relicta illa expoſitione, quæ deſtruit textum,

Reſpondent ingenue alii, Ariſtotelem ita quidem cenſuiſſe, [adeo enim expreſſus eſt, ut nulla veroſimili expoſitione poſſit ejus authoritas eludi] at, inquiunt, in hoc erravit fide deſtitutus. Sic Suarez 2. parte de gratia, Prolegomeno de Scientia Conditionata cap. 7. num. 11.

Verum hæc reſponſio confutatione indigna eſt; obſervanda tamen, ut ex ea videas, quantum hac in parte recedant adverſarii, non modo a S. Thoma, & primatibus Doctoribus, ſed etiam ab Ariſtotele. Stat igitur pro nobis Ariſtoteles. Utrum erraverit, vel recte ſenſerit, rationibus exponendum eſt.

Probatur itaque 2. Concluſio ratione Ariſtotelis & S. Thomæ; propoſitio de futuro non eſt determinate vera, quamdiu ejus objectum non eſt determinate futurum: Atqui ante decretum Dei nihil eſt determinate futurum; ergo propoſitio de futuro non eſt determinate vera, aut falſa ante decretum Dei. Major certa eſt: ut enim dicit Ariſtoteles, immo ut naturali lumine conſtat, propoſitio deſumit veritatem ab objecto: unde

quam-

quamdiu objectum eſt mere indifferens ad fore, vel non fore, propoſitio quoque eſt indifferens ad veritatem, aut falſitatem. Minor, quam ſolam negare poſſunt Adverſarii, tribus momentis evincitur.

Primo authoritate Sanctorum Patrum. Futura non ſunt futura ante illud, quo fiunt futura: Sed ex Sanctis Patribus Deus facit futura, ea decernendo; ergo ante decretum Dei non ſunt futura. Major nota eſt ex terminis. Probatur minor diſertis verbis Sanctorum Patrum S. Auguſtinus tract. 68. in Joan. *Deus facit futura, ea prædeſtinando.* Unde lib. 20. contra Fauſtum de futuris ait; *Ideo ea neſcio, quia quid habeat de his rebus voluntas Dei, me latet.* S. Ambroſius lib. 5. de Fide, cap. 7. *Fecit Deus, quæ futura ſunt, quæ futura ſunt, quæ eſſe præcepit*, id eſt, decrevit. Idem innuit S. Hilarius lib. 9. de Trinit. Atque hanc ſuam doctrinam confirmant Patres ex illo Iſaiæ 45. *Hæc dicit Dominus Sanctus Iſrael, plaſtes ejus, ventura interrogate me*: ubi ſic legunt ſeptuaginta Interpretes: *Sic dicit Dominus Deus Sanctus Iſrael, qui fecit ventura*: nempe, ut illi exponunt, ea decernendo. Non itaque erant futura, antequam Deus ea decerneret.

Secundo probatur eadem minor ratione S. Thomæ. Futurum eſt, quod habet in ſua cauſa determinationem ad eſſendum: Sed ante decretum res non habent in ſuis cauſis determinationem ad eſſendum; ergo non ſunt futuræ. Major eſt S. Thomæ 1. p. q. 17. art. 7. ad 5. & præterea eſt evidens: Nam futurum eſt, quod eſt determinatum ad eſſendum; hanc autem determinationem effectus contingens non habet ex ſe, ſed ex ſua cauſa; ergo tunc cencetur futurus, cum cauſa determinata eſt ad illum producendum. Minor vero conſtat: Nam ante decretum, prima cauſa, Deus ſcilicet, non eſt determinata, cum ſe determinet per decretum: aliæ vero cauſæ non poſſunt eſſe determinatæ, tum quia nondum ſunt, tum quia implicat eſſe determinatas ante primam cauſam; ergo ante decretum res contingentes non habent determinationem ad eſſendum in ſuis cauſis.

Sed præſtat S. Thomam audire id totum ſuis verbis egregie explicantem 1. Periherm. Lect. 13. *Conſiderandum eſt*, inquit, *quod cum verum hoc ſignificet, ut aliquid dicatur eſſe, quod eſt, hoc modo eſt aliquid verum, quo habet eſſe. Cum autem aliquid eſt in præſenti, habet eſſe in ſe ipſo; & ideo vere poteſt dici de eo, quod eſt. Sed quamdiu aliquid eſt futurum, nondum eſt in ſe ipſo, eſt autem aliqualiter in ſua cauſa. Quod quidem contin-*

git tripliciter: Uno modo, ut ſic ſit in ſua cauſa, ut ex neceſſitate eveniat ex ea: unde determinate poteſt dici de eo, quod erit. Alio modo aliquid eſt in ſua cauſa, ut quæ habet inclinationem ad ſuum effectum, quæ tamen impediri poteſt: unde & hoc determinatum eſt in ſua cauſa, ſed mutabiliter; & ſic de hoc dici poteſt quod erit, ſed non per omnimodam certitudinem. Tertio aliquid eſt in ſua cauſa pure in potentia, quæ non eſt magis determinata ad unum, quam ad aliud: unde relinquitur, quod nullo modo poteſt de aliquo eorum determinate dici, quod ſit futurum. Et brevius idem habet 1. part. queſt. 16. artic. 7. *Illud*, inquit, *quod nunc eſt, ex eo fuit futurum, antequam eſſet, quia in cauſa ſua erat, ut fieret: unde ſublata cauſa non eſſet futurum illud fieri. Sola autem cauſa prima eſt æterna: unde non ſequitur quod ea, quæ ſunt, ſemper fuerit verum eſſe futura, niſi quatenus in cauſa ſempiterna fuit, ut eſſent futura.*

Tertio probatur eadem minor argumento numquam ſoluto, aut ſolvendo. Si ante decretum Dei res eſſent determinate futuræ, vel hoc haberent a ſe ipſis, vel ab aliqua cauſa: Atqui nec a ſe, nec ab aliqua cauſa poſſunt habere, quod ſint potius futuræ, quam non futuræ; ergo non ſunt determinatæ futuræ: Major conſtat. Minor probatur, & quidem quod non ſint futuræ a ſe ipſis: Tum quia alias eſſent neceſſario futuræ. Tum quia, ſicut res non poteſt ſibi dare, ut ſit, ita nec ut futura ſit. Quod etiam non habeant determinatam illam futuritionem a ſuis cauſis, probatur: Nam cauſæ omnes ante decretum ſunt indifferentes & indeterminatæ; nondum enim ſe determinarunt: ergo nequeunt dare ſuis effectibus, ut determinate ſint futuri potius, quam non futuri.

Reſpondent quidam ex Adverſariis, Res eſſe futuras ex ſuppoſitione, quod aliquando erunt.

Sed contra inſtauratur argumentum. Quod res ſupponatur futura potius, quam non futura ante decretum, vel hoc habet ex ſe ipſa, vel ex aliqua cauſa; Atqui a ſe ipſa non habet, ut potius tunc ſupponatur futura, quam non futura, cum ex ſe ſit indifferens ad utrumque; nec itidem ex aliqua cauſa, quia pariter cauſæ ſunt indifferentes; ergo non poteſt potius ſupponi futura, quam non futura:

Reponunt, rem habere, ut ſit futura ex ipſo decreto, non quidem adhuc poſito, ſed ponendo in ſigno ſequenti.

Sed contra. In illo ſigno, quo voluntas Dei nihil adhuc decrevit, decretum non eſt potius ponendum, quam non ponendum; ergo nulla reſponſio. Probatur an-

antecedens. Decretum non eſt potius ponendum, quam non ponendum, cum voluntas Dei eſt omnino indifferens ad illud ponendum, vel non ponendum, ut eſt per ſe evidens; Atqui voluntas Dei ante decretum eſt omnino indifferens ad illud ponendum, vel non ponendum, ut etiam certum eſt; nam ſe determinat per decretum: ergo tunc decretum non eſt potius ponendum, quam non ponendum.

Hanc rationem omnino peremptoriam ipſe Ariſtoteles reſpexit, cum dixit, propoſitiones de futuro contingenti eſſe indifferentes ad veritatem & falſitatem, *quia, inquit, æquabilis eſt ad utramque partem eventus*, id eſt, non magis vergit ad hanc, quam ad oppoſitam partem. Nam cum propoſitionis veritas ab objecto pendeat, quamdiu objectum pendulum eſt inter fore & non fore, propoſitio quoque pendula eſt & indeterminata, donec aliquid accedat, quod æquilibrium iſtud inclinet in alterutram partem, nempe Divinæ voluntatis decretum, quo res ex ſe mere poſſibiles determinantur ad fore, vel non fore.

Atque id videre eſt in familiari exemplo. Sic enim ante judicum ſententiam lis a nobis ad utramque partem anceps dicitur; quia illi, a quibus ejus pendet deciſio, adhuc indifferentes ſunt: unde ſi quis a nobis quærat? Quis litigantium cadet cauſa, reſpondemus, hoc adhuc eſſe indeterminatum. At cum primum judices inclinant in alterutram partem, jam quid ſit futurum intelligimus. Ita pariter, antequam ſupremus rerum arbiter Deus, ex cujus ſententia eventus omnes pendent, quid ſibi fieri placeat decreverit, nullus eventus eſt potius futurus, quam non futurus, ſed cum ex ſe omnes indifferentes ad utrumque ſint, ab eo exſpectant, ut ad alterutram partem flectantur.

Reſpondent alii, ex ipſa contradictionis natura propoſitiones habere, ut una ſit determinate vera, altera falſa.

Sed hæc reſponſio evidenter falſa eſt. Nam contradictio æqualiter reſpicit partem affirmantem & negantem; ergo ex vi contradictionis affirmativa non eſt potius determinate vera, quam negativa. Et quæſo, cum ex illis, Mortui reſurgent, Mortui non reſurgent, utraque perinde contradicat alteri, cur contradictio illam potius, quam alteram veram efficit? nam cum æquales ſint in contradicendo, habent æquale jus ad contradictionis effectum: Non itaque vi contradictionis una potius eſt vera, quam altera, ſed aliunde.

Confirmatur concluſio. 1. Si ante decretum una contradictoriarum eſt determinate vera, vel Deus poteſt

ſub ſequenti decreto hanc determinationem irritare, oppoſitum decernendo, vel non; Si non poteſt, ergo voluntas Dei ligatur hac fatali futuritione decreta ſua antevertente, ſicque datur gentilitium illud fatum, quod ita Deorum voluntatem prævenire fingebatur, ut ab ea irritari non poſſet: ſicut flenti Thetydi, ac pro avertenda filii ſui Achillis morte deprecanti, reſpondens inducitur Jupiter apud ſabuloſum Homerum. Si vero Deus ſuo decreto poteſt hanc determinatam futuritionem irritare; ergo futuritio illa nondum rata eſt, ſed anceps; & qui hanc ante decretum determinatam ponunt, ita ſe gerunt, ut qui expenſas in diverſorio ante hoſpitis arbitrium computant, vulgo [*conter ſans l' hoſte*] forte enim decretum ſubſequens hanc ſuppoſititiam futuritionem funditus evertet.

2. Implicat, effectum eſſe prius determinatum, quam cauſam: Sed ante decretum omnipotentia divina, quæ eſt omnium eventuum prima cauſa, eſt indeterminata; determinatur enim per decretum, quod nihil eſt aliud, quam determinatio libera Dei ad aliquid producendum. ergo ante decretum omnes eventus ſunt indeterminati.

3. Si eventus ante decretum eſſent determinate futuri, non eſſent in libera Dei diſpoſitione; nam libera diſpoſitio verſatur ſolū circa res indifferentes & indeterminatas, ut dicitur Ethicor. 4. Atqui fide conſtat, Deum liberrima voluntate diſponere de rebus omnibus; ergo antequam de illis decernat, ſunt omnino indeterminatæ ad fore, vel non fore. Hoc argumentum inſinuat Ariſtoteles 1. Periherm. c. 8. atque Sanctus Thomas ibidem, Lect. 14.

Reſpondebis, omnia, quæ geruntur a nobis, eſſe ab æterno prædefinita a Deo ſecundum Thomiſtas, & tamen de illis libere diſponimus; ergo quamvis res ſint determinate futuræ ante decretum, id minime obſtabit, quo minus poſſit Deus de illis libere decernere.

Sed [præterquam ea reſponſione vides Adverſarios laqueo conſtringi, quem vulgo nectunt Thomiſtis ob prædefinitiones rerum liberarum ab iis aſſertas] latiſſimum diſcrimen eſt. Nam licet diſpoſitio deſcendens a prima cauſa libertatis non adimat nobis jus diſponendi de rebus noſtris, ut ſuo dicetur loco, ſicut influxus primæ cauſæ non impedit, ſed perficit cauſam ſecundam; attamen determinatio præveniens omnem libertatem non itidem relinquit rem in poteſtate alicujus agentis liberi: Atqui determinatio præveniens etiam decreta Dei, prævenit omnem libertatem; ergo non relinquit res in poteſtate alicujus agentis liberi.

Ur-

Urgere amplius poteſt hæc ratio. Si propoſitionum de futuro contingente una eſſet determinate vera ante decretum, eſſet neceſſario & naturaliter vera; Ergo non eſſet objectum liberæ determinationis. Conſequentia eſt evidens. Probatur antecedens. Illud eſt neceſſario & naturaliter verum, quod eſt verum ante exercitium cujuſvis libertatis: non enim poteſt eſſe libere verum: Atqui propoſitio vera ante decretum Dei, eſt vera ante exercitium cujuſvis libertatis, cum decreta ſint actus primæ & antiquiſſimæ libertatis; ergo eſt neceſſario & naturaliter vera.

Reponunt Adverſarii, propoſitiones de futuro non eſſe veras naturaliter, ſed libere, quia ſunt veræ ob decretum, nondum quidem poſitum, ſed ponendum libere.

Sed contra. Si decretum eſt ponendum determinate, antequam ponatur, hæc determinatio præveniet uſum libertatis, proindeque libera non erit; nam quod prævenit omnem uſum libertatis, non eſt liberum: ergo ſaltem illa propoſitio, quam volunt veram eſſe ante decretum, nempe: *Decretum eſt determinate ponendum*, erit neceſſario & non libere vera.

Argumentis jam factis adeo evidenter convincitur, eventus contingentes ante decreta Dei fuiſſe omnino indifferentes ad fore & non fore, proindeque propoſitiones de illis factas fuiſſe itidem indeterminatas ad veritatem & falſitatem, ut mirum ſit, oppoſitam ſententiam patronos inveniſſe. Verum hic ſubtiliter irrepens deceptio viros alioquin acris ingenii facile deluſit, quam detegere operæ pretium eſt. Si, abſtrahendo ab omni decreto & determinatione cauſarum, propoſitiones nude ſpectemus, ea eſt natura propoſitionis veræ de præſenti; ut veritatem ſuam in duas alias refundat, nempe anterius in propoſitionem de futuro, & poſterius in propoſitionem de preterito: ut ſi ſupponamus verum eſſe, Petrum hodie diſputare, exinde intelligimus tota duratione antecedenti verum fuiſſe, Petrum fore diſputaturum; ac pariter tota duratione ſubſequenti verum fore, Petrum diſputaviſſe. Hinc decepti illi antiqui Dialectici putarunt, propoſitiones illas de futuro fuiſſe reipſa determinate veras ex tota æternitate, ſicut intelliguntur veræ poſt eventum. Atque ita imaginati ſunt, æternam quandam & immobilem veritatem ineſſe illis propoſitionibus, quæ antevertat ipſum eventum. Mendoſe profecto: non enim erant veræ re ipſa, ſed quod longe aliud eſt, poſterius, quaſi ex poſt facto, ab ipſo eventu verificatæ ſunt; [nam earum veritas pendebat ab eventu] unde

quandiu eventus fuit indeterminatus, erant & ipſæ incertæ & indeterminatæ. At ubi primum eventus determinatus eſt, vel in ſe, vel in ſuis cauſis, jam veræ intelliguntur, non quidem veritate, quam in ſe haberent ante eventum, [nota quæſo & intellige]; ſed quæ in illas refunditur ab eventu. Sicut, ut loquuntur Juriſperiti, matrimonium ſubſequens, vi quadam retroceſſiva legitimam efficit prolem antea natam. Illa proles ante matrimonium non erat legitima, ſed tamen per ſecutum matrimonium ita fit legitima, ut ſecundum jura ſemper legitima fuiſſe intelligatur; nec habeatur ut quaſi purgata ab infamia ſpurii partus, ſed ut nunquam ea infamia notata. Ita ſe res habet quodammodo in propoſitionibus de futuro: non erant veræ, antequam eventus eſſet determinatus: at poſtquam eventus determinatus eſt, eas vi quadam retroceſſiva ita denominat veras, ut intelligantur pro tota duratione antecedenti jam veræ, aut, ſi exactius loqui volumus, verificatæ.

At, inquiunt, ſi ita eſt, propoſitio de futuro nunquam fuit vera: nam cum Petrus diſputat, verum non eſt, eum diſputaturum, ſed diſputare: Non itaque præſens diſputatio Propoſitionem de ea futura veram efficit, ſed oſtendit, jam olim fuiſſe. At iterum hic falluntur, cum imaginantur, præſentem diſputationem non efficere, ſed oſtendere propoſitionem de futuro fuiſſe veram: non enim verum eſt, Petrum diſputare, quia diſputaturus erat; ſed verum erat, Petrum diſputaturum, quia nunc verum eſt diſputare. Itaque præſens diſputatio non oſtendit, ſed efficit veram propoſitionem de futura diſputatione. Attamen quia, antequam Petrus diſputet, hæc ejus actio jam a tota æternitate determinata fuit in divinæ Providentiæ decretis, idcirco non ſolum cum diſputat verificatur, eum fuiſſe diſputaturum, ſed etiam id ante verum fuit ob decreta divina, non tamen ante decreta: unde ſi nulla eſſent decreta, ſed res mere fortuito acciderent, ut volebant Epicurei, nulla propoſitio de futuro contingenti vera eſſet ante eventum, ſed ſolum ex eventu verificaretur modo jam ante explicato.

Solvuntur objectiones.

OBjiciunt 1. Adverſarii Prophetias, quæ de futuris eventibus plurimæ exſtant in Scriptura, & ſunt determinate veræ. Addunt plures authoritates Patrum, Theologorum, & veterum Philoſophorum, dicen-

centium, res eſſe determinate futuras, antequam eveniant; & propoſitiones, quæ de illis fiunt, eſſe determinate veras, vel falſas, & hoc præſciri a Deo, qui falli non poteſt. Sed hæc omnia reſponſione digna non ſunt; nec enim ſuperficie tenus attingunt difficultatem; quia & Prophetiæ fiunt, & Scriptura loquitur ſuppoſito decreto Divinæ providentiæ, quam fide conſtat omnia futura diſpoſuiſſe. In ejuſmodi Decretis fundatur præſcientia Dei & certitudo Prophetiarum; in quantum, ut inquit Scriptura, *Novit Dominus opus ſuum*; novit, inquam, per ſuum decretum, quod Prophetis revelat, ut illud annuntient ad ædificationem Eccleſiæ. Quam ſolutionem adhibebis aliis ejuſmodi argumentis: unde miſſis iis objectionibus inutilibus,

ObjI. 2. Futura ſemper habent certam determinationem ad eſſendum: ergo propoſitiones de illis formatæ ſunt ſemper determinate veræ, aut falſæ. Probatur antecedens: Nam; ut ait Auguſtinus lib. 26. contra Fauſtum cap. 4. *Tam non poſſunt futura non fieri, quam non fuiſſe facta præterita*. Et D. Anſelmus libro de Concordia præſcientiæ cum libertate: *Rem futuram neceſſe eſt eſſe futuram, quoniam futura eſſe nequit, & non futura*.

Reſp. Ejuſmodi authoritatem loqui de rebus ſuppoſito Decreto, quo fiunt futuræ, quo præordinantur, quo a Deo præſciuntur, ut patet ex textu utriuſque Patris citati.

Dices. Plura futura ſunt, quæ non decernuntur a Deo: ergo ſaltem iſta non poſſunt reddi futura per decretum. Probatur antecedens: Deus non decernit mala: ſed plura futura ſunt mala: ergo plura futura ſunt, quæ Deus non decernit. Minor conſtat. Major probatur: Deus ea non decernit, quæ non vult fieri; ſed Deus non vult fieri mala: ergo illa non decernit.

Reſp. Nego antecedens. Ad probationem diſtinguo majorem: Deus non decernit mala, decreto approbativo & effectivo, concedo; permiſſivo nego: ut enim pictor plures umbras relinquit in opere ſuo, ut ex earum oppoſitione magis fulgeant colores; ita Deus plura permittit mala, ut ex illis procuret multa bona. Et ut etiam illa umbrarum diſpoſitio arti, ac voluntati pictoris ſubeſt nec niſi ſecundum ejus regulas fit; ita & ipſa malorum permiſſio, ac diſpoſitio a Divinæ Voluntatis ac Sapientiæ decretis ordinatur & temperatur; ſed de his accuratius Metaphyſicæ q. 4. ar. 5.

Inſtabis. Deus non permittit ea, quæ prohibet; ſed Deus prohibet omne malum, ut patet ex ejus legibus; ergo non permittit mala.

Reſp. Diſtinguo majorem. Deus ea, quæ prohibet, non permittit, permiſſione legali, concedo, permiſſione cauſali, nego. Permiſſio legalis eſt, dum aliquid ſubditorum nutui a legislatore relinquitur tanquam licitum; Permiſſio vero cauſalis, eſt dum aliquid a cauſa, quæ poſſet impedire, non impeditur. Patet autem, quod Deus quidem, ut legislator ſanctiſſimus, nullum permittit malum; attamen ut cauſa generalis plura mala non impedit, quæ poſſet impedire. Hoc ſenſu dicimus, Deum permittere mala permiſſione cauſali, non vero permiſſione legali.

Urgebis. Permiſſio cauſalis non ſufficit ad reddendum aliquid determinate futurum, niſi ex ſe ipſo jam ſit futurum; permittere enim non eſt determinare, ſed nativæ determinationi non obſtare: ergo oportet, aliunde mala eſſe determinate futura, quam ex decreto permiſſivo.

Reſp. In malo duo ſunt, entitas & defectus. Entitas non poteſt reddi futura per ſolum decretum permiſſivum, ſed pertinet ad decretum effectivum; at ſuppoſita futuritione entitatis, quæ determinatur per decretum poſitivum, & defectibilitate creaturæ, ſufficit pro futuritione defectus decretum permiſſivum. Unde in forma diſtinguo; Permiſſio cauſalis non ſufficit ad determinandam futuritionem mali, abſolute concedo; ſuppoſito decreto, quo attingitur entitas, & ſuppoſita creaturæ defectibilitate, nego. Sed res accuratius dicetur ſuo loco. Interim pluſquam ſatis pro captu Logici.

Obji. 3. Lex Contradictoriarum eſt, ut una determinate ſit vera, & altera falſa: Sed iſtæ duæ etiam ante decretum ſunt Contradictoriæ, Mortui reſurgent, Mortui non reſurgent: ergo una eſt determinative vera, & altera falſa.

Reſp. Diſtinguo majorem; Lex Contradictoriarum de præſenti, aut præterito, concedo; de futuro, nego; nam contradictorias de futuro expreſſe ab hac regula eximit Ariſtoteles. Et ratio eſt, quia contradictoriæ de præſenti & præterito habent objectum iam determinatum: at vero propoſitiones de futuro ante decretum habent objectum adhuc pendulum & indifferens ad fore, vel non fore, ut ſæpe repetit Ariſtoteles & D. Thomas. Unde quia Propoſitio ſequitur ſortem ſui objecti, quandiu objectum eſt indifferens ad fore, vel non fore, propoſitio eſt indeterminata, ut verificetur, vel non verificetur.

Inſtabis. Iſta disjunctiva, Antichriſtus vel erit, vel non erit, eſt determinate vera: ergo neceſſe eſt, alteram partem eſſe determinate veram. Probatur conſe-

quen-

quentia: Nam propoſitio disjunctiva non eſt vera, niſi ratione alterutrius partis.

Reſp. Nego conſequentiam. Ad ejus probationem, diſtinguo: Propoſitio disjunctiva non eſt vera, niſi ratione alterutrius partis ſumptæ indeterminate, concedo; determinate nego. Ut enim hæc Propoſitio, Antichriſtus vel erit, vel non erit, ſit determinate vera, ſufficit quod alterutrum ſit futurum: ſicut ut iſta propoſitio ſit vera, Oculus eſt neceſſarius ad videndum, non eſt neceſſe, quod iſte potius, quam ille ſit neceſſarius; ſed ſolum quod alteruter indeterminate.

Urgebis. Illa Propoſitio de futuro eſt determinate vera, quæ enuntiat rem, ſicut erit; ſed ex iſtis, Antichriſtus erit, Antichriſtus non erit, una enuntiat rem ſicuti erit: ergo una eſt determinate vera.

Reſp. Diſtinguo majorem: Propoſitio de futuro eſt determinate vera, quæ enuntiat rem, ſicuti erit, pro illo ſtatu, in quo determinatum eſt, quod res erit potius, quam non erit, concedo; pro illo ſtatu, in quo non eſt determinatum, quod res erit potius, quam non erit, nego. Nam ut diximus ex Ariſtotele, propoſitio ſequitur objectum, ut menſuram ſuæ veritatis: unde quamdiu objectum eſt indifferens ad fore, vel non fore, propoſitio eſt etiam indifferens, ut verificetur, vel non verificetur.

Dices. Propoſitio de futuro vera eſt, quæ habitura eſt ſuam de præſente veram: Sed ex iſtis duabus, Antichriſtus erit, Antichriſtus non erit, una determinate habitura eſt ſuam de præſente veram: ergo, &c. Major patet: Quia propoſitiones de futuro regulantur per ſuas de præſente. Minor vero probatur: Nam ex iſtis duabus, Antichriſtus eſt, Antichriſtus non eſt, alterutra erit determinate vera.

Reſp. Tranſeat major, [poſſet enim diſtingui eodem modo, ac præcedens argumentum] & diſtinguo minorem: una ex iſtis, Antichriſtus erit, Antichriſtus non erit, eſt habitura ſuam de præſente veram, una determinate determinatione, quæ fiat per ipſum decretum, concedo; quæ decretum antegrediatur, nego; & nego conſequentiam. Licet enim ex iſtis duabus, Antichriſtus erit, Antichriſtus non erit, una ſit habitura ſuam de præſente veram, etiam determinate; attamen illa determinatio non præcedit decretum, ſed fit per decretum, quo Deus decernit, quid ex iſtis duobus ſibi placeat evenire: unde ante decretum non eſt talis determinatio. Utramque ſolutionem inſinuat, & utrumque argumentum, quod præcipuum eſt Adverſariorum telum, egregie evertit D. Thomas 1. Periher. lib. 13. ubi ait: *Falſum eſt,*

quod

quod omne, quod eſt verum eſſe, ſemper verum fuer it dicere, determinate eſſe futurum. Et rationem reddit, quam nos ſupra fuſe retulimus prob 2.

Repones. Cum res eſt, propoſitio, illam affirmans fuiſſe, determinate vera erit pro tota æternitate ſequenti præciſe quia res eſt; ergo pari jure propoſitio illam affirmans ore, vera fuit pro æternitate antecedenti, præciſe quia res modo eſt.

Reſp. Nego paritatem, qua maxime nitebantur illi antiqui Dialectici, quamve urget Cicero lib. de Fato. Nam etſi veritas propoſitionis, tum de futuro, tum de præterito ſumatur a veritate propoſitionis de præſenti, non tamen æqualiter: propoſitio enim de præterito ſupponit eventum: At propoſitio de futuro eum exſpectat. Porro eventus, poſtquam fuit, jam determinatus eſt; unde determinat propoſitionem de præteriao ad veritatem. At eventus contingens antequam ſit, aut certe ab aliqua cauſa determinetur, mere poſſibilis eſt, nec ex ſe magis ad *eſſe*, quam ad non *eſſe* inclinat: unde popoſitionem de futuro determinate veram nequit denominare, niſi cum reipſa ponitur, aut a ſua cauſa determinatur.

Obji. 4. & ſimul inſtabis: Inter duas Contradictorias non datur medium, ut dicitur 1. Poſt. c. 2. Sed ex tota æternitate propoſitiones, de quibus eſt quæſtio, fuere contradictoriæ: ergo non fuit aliquis inter eas medius ſtatus, ſed neceſſario alterutra fuit determinate vera.

Reſp. Diſtinguo majorem: Inter duas Contradictorias non datur medium per modum propoſitionis inter utramque partem mediantis, concedo; per modum ſuſpenſionis & indeterminationis utriuſque extremi, nego. Explicatur. Differunt propoſitiones contrariæ a contradictoriis, quia inter duas Contrarias poteſt media propoſitio dari, quæ ſit vera, ut inter iſtas, Omnis homo eſt malus, Nullus homo eſt malus; datur iſta media, quidam homo eſt malus. Sed inter Contradictorias nulla datur propoſitio media, quæ verificetur, ut inter iſtas, Petrus curret, Petrus non curret, nulla eſt media. Dari tamen poteſt inter illas medius ſtatus, nempe ſuſpenſionis & indeterminationis: nam ſicut affirmatio & negatio, licet verſentur inter contradictoria, nempe inter *eſſe* & non *eſſe*; attamen patiuntur medium, nempe ſuſpenſionem judicii: ſic propoſitiones de futuro, licet ſint de Contradictoriis, poſſunt medium ſtatum inter veritatem, & falſitatem admittere, nempe indifferentiam ad utramque. Quod adeo clare percipitur, ut mirum ſit, ab Adverſariis non videri.

Inſta-

Inſtabis. inter *eſſe* & non *eſſe* nihil mediat, etiam per modum ſuſpenſionis utriuſque extremi; Ergo neque inter *fore* & non *fore*.

Reſp. Nego conſequentiam & paritatem: nam objectum præſens, aut præteritum eſt determinatum, cum ſit extra cauſam: Sed objectum futurum non eſt determinatum, cum claudatur in poteſtate cauſæ, quæ adhuc indifferens eſt ad alterutrum. Et ſane ſi omnes Philoſophi admittant cauſas indifferentes ad agendum, vel non agendum, ita ut non magis propendeant in unum, quam in alterum, cur non admittant objecta indifferentia ad *fore*, vel non *fore*? Ejuſmodi ſunt, quæ ſunt libere futura, quandiu eorum indifferentia non eſt excluſa per determinationem cauſarum liberarum, unde in talibus futuris, inter *fore*, & non *fore*, datur medium, ſcilicet indifferentia & indeterminatio ad utrumque.

Objì. 5. Propoſitio, Antichriſtus eſt determinate futurus, falſa eſt ante decretum: Ergo datur Propoſitio de futuro contingente determinate falſa ante decretum.

Reſp. Nego conſequentiam. Nam iſta propoſitio non eſt de futuro contingente, ſed de preſente impoſſibili; facit enim hunc ſenſum, Jam determinata eſt futuritio Antichriſti. Porro ante decretum impoſſibile eſt, aliquid contingens eſſe determinatum.

Dices. Ergo dantur duæ Contradictoriæ ſimul falſæ, ſcilicet, Antichriſtus eſt determinate futurus, Antichriſtus eſt determinate non futurus: utraque enim ante decretum erat falſa.

Reſp. Iſtas Propoſitiones non eſſe contradictorias: ſunt enim ambæ affirmativæ, quamvis una ſit de prædicato infinito, ideſt, particula negativa affecto.

Inſtabis. Licet inter *fore* & non *fore* detur ſtatus medius, ſcilicet indifferentia ad utrumque, attamen inter eſſe nunc futurum, & non eſſe nunc futurum, nihil omnino mediare videtur: Ergo neceſſe eſt ante decretum, ut Antichriſtus ſit futurus, aut certe non futurus.

Reſp. *Non eſſe futurum* poſſe ſumi dupliciter. Primo quaſi negative, pro eo; quod nondum habet determinationem ad eſſendum pro tempore ſequente. Secundo quaſi privative, pro eo, quod jam a ſuis cauſis privatum eſt omni ſpe eſſendi, determinatumque ad nunquam fore. Inter futurum & non futurum primo modo non eſt medium, unde hoc modo omnia ſunt non futura ante decretum: ſed inter futurum & non futurum ſecundo modo datur medium; ſcilicet nondum futurum, ſed indifferens, ut determinetur a ſuis cauſis ad *fore*, vel non *fore*.

Ur-

Urgebis. Ergo illa propoſitio, Antichriſtus eſt futurus, erat falſa ante decretum. Probatur conſequentia: Propoſitio eſt falſa, quæ dicit aliquid futurum, quod nondum eſt futurum: Sed illa propoſitio dicebat aliquid futurum, quod nondum erat futurum: Ergo erat falſa.

Reſp. Hanc propoſitionem poſſe facere duplicem ſenſum & reſolvi dupliciter. Primo ad unam de præſente, ut ſenſus ſit, Jam datur futuritio Antichriſti. Secundo poteſt reſolvi in aliam pure de futuro, dicendo, determinabitur futuritio Antichriſti. In primo ſenſu propoſitio eſt manifeſte falſa ante decretum: nam falſum eſt, antequam Deus determinet producere Antichriſtum, quod talis productio ſit determinate futura; ſed in hoc ſenſu propoſitio non eſt pure de futuro, ſed virtualiter & implicite de præſente. In ſecundo vero ſenſu illa propoſitio neque eſt vera, neque falſa ante decretum, ſed adhuc expectatur determinatio Divini decreti.

Obji. 6. Deus ante decretum cognoſcit omnes eventus futuros: Ergo ſunt determinate futuri. Probatur antecedens: Hic, qui perfecte comprehendit cauſas, cognoſcit omnes earum effectus: Sed Deus etiam ante decretum perfecte cognoſcit omnes cauſas eventuum futurorum: Ergo cognoſcit eventus futuros.

Reſp. Nego antecedens. Ad probationem diſtinguo majorem: Qui comprehendit cauſas, cognoſcit earum effectus, eo modo, quo ſunt in cauſis, concedo; alio modo, nego. Effectus autem non ſunt determinati in ſuis cauſis ante decretum, ut patet ex dictis, & ideo Deus ante decretum non cognoſcit eos, ut determinate futuros, ſed tantum ut poſſibiles.

Obj. ultimo. Determinatæ eſſentiæ debent competere determinatæ proprietates: Sed veritas & falſitas ſunt proprietates Propoſitionis: Ergo Propoſitioni determinatæ debet competere determinata veritas, vel falſitas: Cum igitur etiam ante decretum propoſitiones habeant determinate naturam Propoſitionis, debent quoque habere determinatam veritatem, aut falſitatem.

Reſp. Veritatem & falſitatem eſſe ſolum proprietates reſpectivas ab objecto dependentes, unde non debent competere determinate propoſitioni, quamdiu objectum eſt indeterminatum.

Reſp. 2. Diſtinguo minorem: Veritas & falſitas ſunt proprietates propoſitionis, veritas & falſitas aptitudinalis, concedo; actualis, nego: id eſt, capacitas ſuſcipiendi verum, vel falſum eſt proprietas propoſitionis; non vero quod actu ſit vera, vel falſa, ſaltem determinate.

Colli-

Colliges ex dictis, quid cenſendum ſit de quibuſdam futuris, quæ *Conditionata* dicuntur; ut ſunt, Si Petrus tentetur, peccabit; Si Petrus tentetur, non peccabit: Si Evangelium Mauris prædicetur, convertentur; Si Evangelium prædicetur, Mauri, non convertentur. Cum enim, etiam poſitis illis conditionibus, eventus adhuc contingens ſit & ad utramque partem indifferens, non eſt determinate futurus, nec proinde propoſitio determinate vera, aut falſa, antequam Deus, in cujus poteſtate ſunt hi eventus, aliquid circa illos decreverit.

Dices. Saltem hoc futurum conditionatum [*Si Deus* præcipiat Chriſto mortem ſubire pro ſalute hominum, morietur] fuit determinate verum ante omne decretum: Ergo datur aliquod futurum conditionatum determinate verum ante decreta Dei.

Reſp. In eo futuro conditionato involvi decretum in ipſa conditione: cum enim Chriſtus ſit impeccabilis, implicat, ut Deus ei mortem præcipiat, quin ſimul decernat, mortem illam infallibiliter futuram. Itaque in forma: hoc futurum conditionatum fuit determinate verum ante decretum poſitum, non tamen ſuppoſitum: Illud enim involvit in ſua conditione. Sed de his ad Theologos, ac de tota quæſtione illa forte plus, quam ſatis.

TERTIA PARS LOGICÆ

De Ente rationis directivo tertiæ mentis Operationis, ſeu de Argumentatione.

PRæter ea, quæ ſatis accurate diximus in Logica minore circa Argumentationem, pauca quædam hic diſcutienda occurrunt circa Demonſtrationem, quæ eſt potior ejus ſpecies. De qua quidem tria totidem articulis breviter diſcutiemus. 1. Quid ſit. 2. Quotuplex ſit. 3. Quæ ſint ejus proprietates. Porro cum Demonſtratio producat ſcientiam, hic etiam de Scientia agi ſolet. Verum ejus cognitio magis ſpectat ad Metaphyſicam, cujus eſt agere

de

de habitibus ſpiritualibus: itaque tractationem Scientiæ huic Philoſophiæ Parti reſervabimus.

QUÆSTIO UNICA

De Syllogiſmo Demonſtrativo.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid eſt Demonſtratio.

SYllogiſmus, ut diximus in Minore Logica, dividitur ratione materiæ, ſeu propoſitionum, quibus conſtat, in Demonſtrativum, Probabilem & Sophiſticum. Nam cum ex duabus præmiſſis probetur in Syllogiſmo concluſio, vel illæ præmiſſæ apparent veræ, cum tamen falſæ ſint: atque tum *Syllogiſmus Sophiſticus* dicitur: Vel probabiliter veræ ſunt, id tamen neque nobis ſatis evidens eſt, neque forte re ipſa omnino certum; atque tum dicitur *Syllogiſmus Probabilis*, ſeu, *Logicus*: Vel demum præmiſſæ illæ certo & evidenter veræ ſunt, tumque *Demonſtrationis Syllogiſmus* dicitur. Hinc jam eluceſcit, quæ ſit Demonſtrationis natura; ut tamen exactius innoteſcat duplex ejus definitio ex Ariſtotele tradi poteſt.

Prima. Demonſtratio eſt Syllogiſmus pariens ſcientiam, ſeu faciens ſcire.

Hæc definitio bona quidem eſt: nam explicat, quid commune habeat Demonſtratio cum aliis Syllogiſmis, quidve ſibi proprium. Convenit enim cum aliis in genere Syllogiſmi; at id proprium habet, ut pariat ſcientiam, id eſt, certam & evidentem concluſionis cognitionem: Syllogiſmus enim Sophiſticus errorem, Probabilis opinionem parit, ſolus & omnis Demonſtrativus ſcientiam. Verum eſt ſolum deſcriptiva; non enim ex ipſa rei eſſentia, ſed ex proprio ejus effectu petitur.

Secunda. Demonſtratio eſt Syllogiſmus conſtans ex propoſitionibus neceſſario, ac evidenter veris.

Hæc definitio eſſentialis eſt: nam in eo ſita eſt Demonſtrationis eſſentia, ut præmiſſis neceſſariis, ac evidenter veris conſtet, atque adeo concluſionem evidenter & neceſſario inferat.

Porro præmiſſæ illæ duobus modis nobis innoteſcunt evidenter veræ. Primo ex ipſis terminis. Secundo per priorem diſcurſum, quatenus evidenter deductæ ſunt ex aliis jam notis. Cum propoſitio ex ipſis terminis evidenter innoteſcit, dicitur *Propoſitio per ſe nota*, cujus

ſcili-

ſcilicet, ſi terminos attente percipias, ſtatim percipies prædicatum convenire evidenter ſubjecto. Sic ille qui percipit, quid ſit circulus, in ipſa ejus idea clare videt, omnes ejus radios, ſeu lineas a centro ad circumferentiam ductas eſſe æquales: unde propoſitio per ſe nota eſt, Circuli radii ſunt æquales. Sed de propoſitione per ſe nota jam diximus 2. p. Logicæ Min. art. 4. Hic ſolum circa eam duo ſunt addenda.

Primo, propoſitionem per ſe notam vulgo dici, cujus prædicatum per ſe convenit ſubjecto in primo modo perſeitatis: nam, ut hic notat Ariſtoteles, quatuor modis aliquid *per ſe* dicitur. 1. Id per ſe dicitur de aliquo, quod eſt de ejus eſſentia: ſic Rationale per ſe dicitur de Homine. 2. Per ſe dicitur de aliquo, quod eſt ejus proprietas: ut de Homine dicitur per ſe, quod ſit Riſivus. 3. Per ſe dicitur, quod per ſe exſiſtit; ut Homo dicitur ens per ſe, Albedo vero ens in alio. 4. Per ſe dicitur de aliquo, quod eſt ejus propria operatio; ut Muſicus per ſe cantat. Itaque propoſitio per ſe nota eſt, cujus prædicatum primo modo dicitur de ſubjecto, id eſt, ut incluſus in ejus eſſentia.

Secundo notandum, Propoſitionem per ſe notam duplicem vulgo diſtingui; nempe per ſe notam *quo ad ſe*, & per ſe notam etiam *quo ad nos*. Propoſitio per ſe nota quo ad ſe dicitur, quæcumque prædicato conſtat, quod ſit de eſſentia ſubjecti. Verum ſi eſſentia ſubjecti non ſit nobis ſatis nota, hæc non dicetur nota quoad nos. Unde propoſitio per ſe nota, etiam quoad nos, ea dicitur, cujus ſubjectum ita nobis clare notum eſt, ut in eo prædicatum evidenter detegere poſſimus: ſic ea propoſitio, Deus eſt, per ſe quidem nota eſt, quia exſiſtentia eſt de eſſentia Dei, non tamen per ſe nota eſt, etiam quo ad nos, quia non ita clare eſſentiam Dei cognitam habemus, ut in ea ſtatim exſiſtendi neceſſitatem evidenter detegamus. At hæc propoſitio, Totum eſt majus parte, etiam quoad nos per ſe nota eſt; quia in idea, quam habemus de toto, evidenter relucet, illud ſuam partem excedere.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Diviſione Demonſtrationis.

Dividitur primo Demonſtratio in Demonſtrationem *propter quid*, & demonſtrationem *quia*.

Demonſtratio *propter quid* ea eſt, quæ propriam & immediatam rei cauſam affert, ut eam probet. Unde dicitur demonſtrare *propter quid*, quod aſſignet ipſum,

ſum, propter quid prædicatum concluſionis convenit ſubjecto.

Demonſtratio *quia* illa eſt, quæ evidenter quidem probat, prædicatum concluſionis convenire ſubjecto, non tamen cauſam propriam hujus affert; ſed vel aliquam cauſam remotiorem, vel incommodum & abſurdum, quod ſequeretur, ſi ei non conveniret, quarum Demonſtrationum ſatis frequens uſus eſt, quod nobis ſæpe propriæ cauſæ ſint ignotæ. Ipſi Geometræ non raro illis Demonſtrationibus utuntur, cum ex negatione propoſitæ quæſtionis aliquid evidenter falſum & impoſſibile deducentes, inde convincunt, partem affirmativam eſſe veram, vel contra.

Exemplum utriuſque Demonſtrationis ſit. Si quis Deum eſſe æternum probet, quod ſit immutabilis, eo argumento: Omne immutabile eſt æternum: Deus eſt immutabilis: Ergo eſt æternus: erit Demonſtratio *propter quid*. At ſi probemus Deum eſſe æternum, vel quod cauſatus non ſit, eo modo: Omne, quod cauſatum non eſt, æternum eſt: Deus non eſt cauſatus: Ergo eſt æternus. Vel ab inconvenienti: Si Deus æternus non eſſet, aliquando non fuiſſet: Atqui impoſſibile eſt, ut Deus aliquando non fuerit: Ergo æternus eſt: hujuſmodi ſunt demonſtrationes *quia*. Probant enim evidenter, non eſſe, ſed propriam rationem, cur ſit, non adducunt.

Demonſtratio *propter quia* eſt perfectior Demonſtratione *quia*; non enim ſolum convincit, ſed etiam quietat intellectum. Nam cum ſolum novimus, rem eſſe, intellectus non in ea notitia plene quieſcit; ſed rurſus cupit cauſam ipſam, cur ſit, noſſe. Unde illi ſoli proprie convenit exquiſita illa definitio Ariſtotelis: *Demonſtratio eſt Syllogiſmus conſtans ex veris, primis, immediatis, notioribus, cauſiſque concluſionis.*

Dividitur 2. Demonſtratio in Demonſtrationem a priori, & Demonſtrationem a poſteriori.

Demonſtratio *a priori* eſt, quæ probat effectum per cauſam: ut ſi quis probet animalia, quod conſtent ex contrariis principiis ſeſe paullatim conſumentibus, aut, quod obnoxia ſint actioni agentium materiam paulatim immutantium. In eo Demonſtrationis genere adhiberi poſſunt omnia cauſarum genera, materialis, formalis, exemplaris, efficiens, finalis: omnis enim cauſa proprium demonſtrat effectum.

Demonſtratio *a poſteriori* eſt, quæ e contra cauſam probat ex effectu. Sæpe enim effectus ſunt nobis notiores cauſis; unde ex illis in earum cognitionem venimus. Sic exiſtentiam Dei cognoſcimus ex effectibus naturalibus, ex quibus etiam pleraque attributa ejus demonſtramus.

Di-

Dices. Demonſtratio omnis debet eſſe per cauſas; nam parit ſcientiam, quæ eſt cognitio rei per cauſam: ergo nulla datur Demonſtratio a poſteriori, & per effectus.

Reſp. Diſtinguo antecedens: Demonſtratio eſt per cauſas vel eſſendi, vel cognoſcendi, concedo; per cauſas eſſendi, nego eſſe ſemper. Itaque effectus, cum eſt notior nobis, quam cauſa, poteſt nos in ejus cognitionem ducere; & ſic eſt cauſa cognitionis ſuæ cauſæ, ſeu cauſa ejus in cognoſcendo.

ARTICULUS TERTIUS.

De Proprietatibus Demonſtrationis.

DUplex aſſignari poteſt proprietas; aut quaſi proprietas Demonſtrationis. 1. Quod generet ſcientiam. 2. Quod neceſſitet intellectum ad aſſenſum concluſionis. De utraque tantiſper dicendum.

§. I.

Quomodo Demonſtratio generet ſcientiam.

CErtum eſt, Demonſtrationem parere ſcientiam: nam evidenter, ac certo infert concluſionem, proindeque certam & evidentem ejus cognitionem producit, quæ eſt ipſa ſcientia. Solum dubitatur, an eam producat in ratione cauſæ efficientis.

CONCLUSIO.

IN Demonſtratione aſſenſus præmiſſarum efficienter producit aſſenſum concluſionis. Ita docet S. Thomas, 1. Poſt lect. 3. *Præmiſſæ*, inquit, *habent rationem cauſæ efficientis & activæ reſpectu concluſionis*:

Probatur concluſio: Actus, quo cauſa afficiens ſe movet ad alium actum, cenſetur ad illum effective concurrere. Atqui intellectus per aſſenſum præmiſſarum ſe movet ad eſſentiendum concluſioni: ergo aſſenſus præmiſſarum effective concurrit ad aſſenſum concluſionis. Minor eſt certa: Nam Demonſtratio eſt quidam diſcurſus: porro in eo diſcurſus conſiſtit, ut ex una cognitione ad aliam intellectus deducatur. Major etiam conſtat: Nam hoc ipſo; quod actus movet ad alium, ille poſterior eſt veluti ejus propagatio & proles, ſicque effective ab eo procedit. Sic motus cordis dicitur effective concurrere ad alios motus vitales, quia animal iſtos non elicit, qui dependenter ab illo, cujus proinde ſunt veluti propagines.

Dices.

Dices. Quod non eſt, non cauſat: Sed aſſenſus præmiſſarum non eſt in eo inſtanti, quo aſſentimur concluſioni; non enim duo aſſenſus poſſunt eſſe in eodem inſtanti in eodem intellectu: ergo non cauſat aſſenſum concluſionis.

Reſp. 1. Ut metus alium cauſare poſſit, ſufficere, ut immediate præceſſerit. Sic globus allidens alteri globo æquali quieſcenti, per ſuum motum ipſum movet, quamquam ſæpe in eo inſtanti, quo iſte movetur, ille moveri deſinat.

Reſp. 2. Aſſenſum præmiſſarum, etſi non ſit in ſe ipſo dum aſſentimur concluſioni, eſſe tamen in ſua virtute, nempe in determinatione & illuminatione, quam impellit intellectum ad aſſentiendum concluſioni; eamque illi manifeſtam efficit.

Adde tandem, non repugnare, ut duæ cognitiones, quarum una oritur ex alia, ſint ſimul in intellectu. Cum itaque aſſenſus concluſionis oriatur ex aſſenſu præmiſſarum, non videtur repugnare, ut eodem inſtanti, quo intellectus præmiſſis propter ſe aſſentitur, concluſioni quoque propter illas aſſentiatur. Immo aſſenſus concluſionis implicite continetur in aſſenſu præmiſſarum, ut infra dicemus.

Quæres, quid requiratur, ut Demonſtratio generet ſcientiam.

Reſpondeo, ex Ariſtotele ante aſſenſum concluſionis, qui eſt proprie ſcientia, tria debere eſſe præcognita: nempe Subjectum concluſionis, Prædicatum ejus, & præmiſſas.

De Subjecto concluſionis debemus noſſe, an ſit; non enim ſcientia eſt de eo, quod nihil eſt: & præterea quid ſit, aut ſaltem quid nomine ejus intelligamus; quod idem de Prædicato concluſionis prænoſſe oportet: nam niſi quæſtionis terminos percipiamus, nihil de ea certo ſtatui poterit. At de prædicato concluſionis non debemus præſcire ipſum eſſe: quippe hoc ipſum Demonſtratio oſtendit. De præmiſſis prænoſſe debemus eas eſſe neceſſario veras, neque enim certo aſſentiri poſſumus concluſioni propter præmiſſas, niſi nobis certo prius conſtet, eas eſſe veras; immo, cum concluſionis notitia oriatur ex præmiſſis, eæ certiores & notiores eſſe nobis debent, quam ipſa concluſio. Nam ut inquit Ariſtoteles, *Propter quod unumquodque tale, & illud magis*; quod tamen axioma ſolum locum habet, cum duo ita aliquid participant, ut ab uno ad aliud diffundatur. Unde licet homo ebrius ſit propter vinum, & fatigatus propter pondus; dici tamen nequit, vinum eſſe magis ebrium, & pondus magis fatigatum, quia nec vinum capax eſt ebrietatis, nec pondus

dus defatigationis, licet eam cauſet . At cum forma utri-
quæ communis eſt, eaque ſuſcipit magis & minus, tum
vere dicitur magis ei ineſſe, a quo in alliud redundat: ſic
Sol planetis lucidior eſt,quia illi ab eo illuminantur;cor
cæteris membris calidus eſt & vivacius,quia ab eo in illa
calor & vita redundant;atque eo ſenſu præmiſſæ debent
nobis eſſe notiores concluſione, quia hæc propter illas
nobis innoteſcit.

§. II.

An Demonſtratio neceſſitet intellectum.

CONCLUSIO.

POſito aſſenſu præmiſſarum demonſtrativarum,intellectus ita neceſſitatur ad aſſenſum concluſionis, ut ab eo nullo modo abſtinere poſſit. Ita S.Thomas 1.p.q.82. a.3. *Naturaliter*, inquit, *& ex neceſſitate inhæret intellectus principiis & concluſionibus habentibus neceſſariam connexionem cum illis.*

Probatur.Intellectus non poteſt non aſſentiri vero ſibi manifeſte & evidenter propoſito: Atqui poſito aſſenſu præmiſſarum, concluſio ſponte ſua ex iis ſequens ſe ſe exhibet intellectui,ut evidenter & manifeſte veram:ergo intellectus non poteſt ei non aſſentiri. Minor conſtat. Nam concluſio neceſſario, evidenterque ſequitur ex præmiſſis: Itaque illæ non poſſunt cenſeri veræ, quin & illa continuo evidenter vera ſit Major ex eo ſuadetur, quod intellectus ſit potentia naturalis,quæ poſitis omnibus requiſitis naturaliter tendit in objectum ſibi propoſitum. Unde, ut oculus, poſito quod palpebræ ſint apertæ, nequit non videre objectum ſuum debite applicatum & illuminatum, ita intellectus nequit non aſſentiri vero evidenti ſibi propoſito.

Confirmatur.Concluſio virtualiter continetur in præmiſſis, ipſeque aſſenſus minoris involvit aſſenſum concluſionis: nam ſi conceſſeris, omnem virtutem eſſe utilem; concedas itidem, juſtitiam eſſe virtutem, hoc ipſo concedis, eam eſſe utilem: non enim omnis virtus erit utilis, ſi juſtitia ſit virtus, nec tamen utilis: ergo fieri nequit, ut qui præmiſſis demonſtrationis aſſentitur, aſſenſum concluſionis cohibeat: imo, qui aſſentitur præmiſſis, eo ipſo concluſioni aſſentitur.

Dices. Ergo voluntas non libere applicat intellectum ad aſſenſum concluſionis.

Reſp. Diſtinguo: Non applicat libere, abſolute,nego;

go; ex ſuppoſitione quod applicaverit ad aſſenſum præmiſſarum, concedo. Nam ſicut voluntas libere utitur oculo ad videndum, quia ab ea pendet aperire, aut claudere palpebras, ex ſuppoſitione tamen, quod eas aperuerit, jam cohibere nequit oculum, ne videat propoſitum objectum: ita libere utitur intellectu, cum ab ea pendeat, ut ille cogitet, aut non cogitet, de præmiſſis; attamen ſi intellectum applicet ad ordinatum earum aſſenſum, vi connexionis ita impellitur ad aſſenſum concluſionis, ut jam eum impedire non poſſit.

Sed de prima Philoſophiæ parte jam ſatis. Cæterum ſi vis expeditiorem Logicam, quæ te certius ac faciliusad veritatem ducat, ama Deum, qui veritas eſt; contemne creaturam, quæ vanitas eſt; ſuſpira ad cœlum, ubi lucis, ac veritatis patria eſt; & innocentis vitæ conatu ad beatam æternitatem contende, ubi nihil poteris ignorare.

Finis Logicæ.

Digitized by Google

Digitized by Google